

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka ekologiniam ūkininkavimui

Galutinė ataskaita

LR žemės ūkio ministerija

Vilnius, 2021

EUROPOS ŽEMĖS ŪKIO FONDAS KAIMO PLĖTRAI:
EUROPA INVESTUOJA Į KAIMO VIETOVES

LIETUVOS RESPUBLIKOS
ŽEMĖS ŪKIO MINISTERIJA

Turinys

Santrauka.....	5
Summary	8
Santrumpos ir sąvokos.....	11
Lentelių sąrašas	12
Paveikslų sąrašas	13
Įvadas.....	17
Metodologija	18
1 Paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ rezultatyvumo, efektyvumo bei įtakos ekologiniam ūkininkavimui vertinimas.....	20
1.1 Ar teikiama parama atitinka visuomenės, vartotojų bei kitų suinteresuotų pusių bei paramos gavėjų poreikius?.....	20
1.2 Ar teikiama parama nukreipta tikslingai? Ar nustatytos paramos kryptys tinkamos? Ar nustatytų skirtingų išmokų kiekis pakankamas ar perteklinis? Kokie rezultatai pasiekti pagal skirtingas išmokas? Kodėl? Koks paramos išmokų dydis būtų efektyviausias?.....	24
1.3 Ką reikėtų pakeisti, supaprastinti siekiant teikiamos paramos efektyvumo? Ar vertėtų diferencijuoti teikiamą paramą pagal ekologiniams ūkiams teikiamos paramos trukmę? Kodėl? Kokie privalumai, trūkumai? Kaip vertinamas priemonės įgyvendinimo taisyklėse nustatytas reikalavimas didesniems nei 200 ha ūkiams taikyti išmokų korekciją 30 proc.?.....	27
1.4 Kokią produkciją auginančių ekologinių ūkių plotus reikėtų plėsti, mažinti? Kodėl?.....	31
1.5 Kaip ekologiniams ūkiams teikiama parama pasiskirstė tarp derlingų ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų? Kokiose teritorijose stebima didesnė plotų plėtra? Kodėl? Ar nustatytos tendencijos keistinos?	33
1.6 Ar efektyvi nustatytų sankcijų sistema už neįvykdytus reikalavimus? Kodėl?	38
1.7 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, taip pat kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.	41
1.8 Kiek pagal priemonę paremtas vandens kokybės gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.	44
1.9 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremta dirvožemio erozijos bei jo kokybės prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.	47
1.10 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas prisidėta prie žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.	48
1.11 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremtas anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija dirvožemyje? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.....	51
1.12 Kokius pokyčius lėmė parama pagal priemonę ir kodėl? Ar ši parama prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros Lietuvoje? Koku mastu? Kokią įtaką teikiama parama padarė ekologinių ūkių pajamų lygiui bei jų konkurencingumui vidaus ir ES šalių rinkose?.....	52

1.13	Kokius papildomus rodiklius reikėtų rinkti, siekiant įvertinti paramos efektyvumą ir rezultatyvumą?	57
2	Kitų Programos priemonių indėlio skatinant ekologinį ūkininkavimą Lietuvoje vertinimas	59
2.1	Kokios intervencijos į ekologinius ūkius, maisto perdirbimo įmones, konsultavimą, mokslą paremtos pagal kitas (nurodant kokias) Programos priemones ir (arba) veiklos sritis? Koks šių intervencijų mastas?	59
2.1.1	Priemonė „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	62
2.1.2	Priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	63
2.1.3	Priemonė „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“	64
2.1.4	Priemonė „Investicijos į materialųjį turtą“	66
2.1.5	Priemonė „Ūkio ir verslo plėtra“	69
2.1.6	Priemonė „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“	72
2.1.7	Priemonė „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“	73
2.1.8	Priemonė „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“	75
2.1.9	Priemonė „Bendradarbiavimas“	78
2.2	Ar pagal kitas Programos priemones remiamos intervencijos ir joms skirtos lėšos yra pakankamos stiprinti ekologinio gamybos sektoriaus konkurencingumą? Kokios intervencijos buvo paremtos ir kodėl? Kokios lėšos joms skirtos ir kodėl?	80
2.3	Ar turėtų būti taikomi specialūs atrankos ir (arba) pirmumo kriterijai? Jeigu taip, tai kokie? Kokios paramos formos turėtų ir kokios neturėtų būti teikiamos siekiant intervencijų į ekologinės gamybos sektorių efektyvumo ir rezultatyvumo?	85
2.4	Kiek teikiama parama prisidėjo prie ekologiškų produktų perdirbimo sektoriaus plėtros? Ką reikia keisti paramos mechanizmuose siekiant didinti ekologiškų produktų perdirbimą ir sektoriaus pridėtinės vertės augimo?	87
2.5	Kaip esamos mokymo, konsultavimo paramos priemonės prisidėjo prie ekologinių ūkių kompetencijų ugdymo? Į ką atkreiptinas dėmesys siekiant didesnės kompetencijų pažangos?	90
3	Lietuvos ir pagal Programą remiamų ekologinių ūkių produktyvumo (pagal visas susijusias Programos priemones, įskaitant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“) vertinimas	92
3.1	Ar Programa prisidėjo prie remiamų ekologinių ūkių, maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo? Kodėl? Kokiu mastu?	92
3.2	Ar remiami ūkiai tapo produktyvesni? Kokiu mastu?	94
3.3	Ar padidėjo ekologinės produkcijos pasiūla Lietuvos vartotojams? Kokiu mastu ir pagal kokius produktus? Kokia dalis užaugintos ekologinės produkcijos perdirbama Lietuvoje? Kokia dalis perdirbtos ekologinės produkcijos (pagal atskirus produktus) parduodama vartotojams Lietuvoje ir eksportuojama? Kodėl?	95
3.4	Pateikti geros praktikos pavyzdžių, kaip Programos intervencijos prisidėjo prie ekologinių ūkių ar maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo Lietuvoje	99
3.5	Kokia yra kitų ES valstybių narių geroji praktika, remiant intervencijas į ekologinės gamybos sektorių, kurią būtų galima pritaikyti Lietuvoje (išnagrinėti ne mažiau kaip 2 ES valstybių gerą patirtį įskaitant Olandijos šiuo finansiniu laikotarpiu taikomą praktiką)?	100

3.5.1	Olandija.....	101
3.5.2	Lenkija.....	102
3.6	Kokie gretutiniai ne paramos teikimo veiksniai skatina (gali paskatinti) ekologinį ūkininkavimą? 105	
4	Siūlymai dėl ES paramos ekologinės gamybos sektoriui 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiu	107
4.1	Ką ir kaip reikėtų tobulinti siekiant efektyvaus, ilgalaikio ir tvaraus poveikio ekologinio ūkininkavimo sektoriuje, atsižvelgiant į dirvožemio tipus ir derlingumą?.....	107
4.2	Ką ir kaip reikėtų tobulinti / keisti siekiant teikti paramą efektyvioms, tvarioms intervencijoms į ūkius, pereinančius prie ekologinio ūkininkavimo praktikos?.....	108
4.3	Kokius paramos teikimo apribojimus būtų tinkamiausia taikyti, atsižvelgiant į planuojamą taikyti BŽŪP principą dėl maksimalių paramos verčių nustatymo? Kokie privalumai ar trūkumai būtų nustatant maksimalius paramos dydžius ekologiniam ūkiui? Kokie maksimalūs paramos dydžiai galėtų būti taikomi Lietuvoje?	109
4.4	Kokias intervencijas reikėtų suplanuoti siekiant skatinti ekologiškų produktų gamybos produktyvumą, įvairovę ir realizavimą, įskaitant trumpas tiekimo grandines?.....	113
5	Išvados ir rekomendacijos	116
	Šaltinių sąrašas	123
1	priedas.....	128
2	priedas.....	129

Santrauka

Ekologinis ūkininkavimas – žemės ūkio sistema, kuria siekiama aprūpinti vartotojus šviežiu, skaniu ir patikimu maistu, kartu atsižvelgiant į natūralius gyvavimo ciklus. Ekologinis ūkininkavimas daro ribotą poveikį aplinkai, nes skatina atsakingai naudoti energijos ir gamtos išteklius, išsaugoti biologinę įvairovę, palaikyti regionų ekologinę pusiausvyrą, didinti dirvožemio derlingumą ir palaikyti vandens kokybę. Be to, ekologinio ūkininkavimo taisyklėmis skatinama laikytis aukštų gyvūnų gerovės standartų ir reikalaujama, kad ūkininkai tenkintų konkrečius gyvūnų elgsenos poreikius.

Pagal ekologinei žemės ūkio gamybai keliamus reikalavimus sertifikuotas plotas Lietuvoje 2014–2020 m. laikotarpiu nuolat augo ir 2020 m. sudarė 236 tūkst. ha, t. y. 48 proc. daugiau, palyginti su 2014 m. 2019 m. ekologinio ūkininkavimo plotas sudarė 8,59 proc. bendro žemės ūkio naudmenų ploto. Ši dalis yra šiek tiek didesnė, palyginti su ES-27 vidurkiu, kuris siekia 8,49 proc. Nors ekologinio ūkininkavimo plotas šalyje nors ir lėtai, bet auga, visgi norint pasiekti nacionalinį tikslą, kad 15 proc. žemės ūkio paskirties žemės būtų ūkininkaujama ekologiškai (Europos Komisijos nustatytas tikslas – 2030 m. 25 proc.), reikalingos efektyvesnės intervencijos, kurios paskatintų ekologinių ūkių plėtrą.

Siekiant skatinti ekologinio ūkininkavimo plėtrą, 2014–2020 m. laikotarpiu Lietuvoje buvo įgyvendinama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa. Pagal šią programą buvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, kuria siekiama skatinti ekologinį ūkininkavimą, auginti vertingą derlių, saugoti biologinę įvairovę, mažinti aplinkos taršą, gerinti dirvožemio kokybę. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ pažangos duomenys rodo didelę priemonės paklausą – jau nuo 2017 m. vykdomi tik tęstiniai įsipareigojimai ir nebuvo finansinių galimybių priimti naujas paramos paraiškas bei remti naujai sertifikuotus plotus pagal ekologinei žemės ūkio gamybai keliamus reikalavimus. Susidariusi situacija turėjo neigiamą poveikį šalyje – sulėtėjo ekologinio ūkininkavimo plotų plėtra, o informacijos dėl ateities perspektyvų trūkumas verčia ekologiškai ūkininkaujančius svarstyti, ar nevertėtų grįžti prie įprastinio ūkininkavimo būdo.

Vertinama, kad pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ geriausiai atitiko visuomenės poreikius, susijusius su aplinkos apsauga bei gyvūnų gerove, kadangi norėdami gauti paramą pareiškėjai turėjo laikytis įsipareigojimų, susijusių su ekologine gamyba. Vartotojų ir paramos gavėjų poreikiai buvo atitikti tik iš dalies. Nors analizuojamu laikotarpiu rinkoje ekologiškų produktų pasiūla plėtėsi (pvz., atsirado ekologiškos produkcijos skyriai prekybos centruose, daugėjo specializuotų krautuvėlių, vyko elektroninė prekyba ekologiškais produktais), tačiau ekologiškos produkcijos įvairovė vertinama, kaip per maža, kadangi ekologinio ūkininkavimo ūkiuose vyrauja grūdinės kultūros, vaisiai, sodai, uogynai ir daržovės sudaro tik apie 2 proc. ekologinių ūkių (2020 m. – 2,3 proc.). Paramos gavėjus tenkina paramos teikimo schema (mokamos kasmetinės išmokos), remiamos kultūros, tačiau už hektarą mokama parama vertinama kaip per maža ir 100 proc. nepadengianti patirtų papildomų išlaidų arba prarastų pajamų.

Nemažai diskusijų ekologiškai ūkininkaujantiems kyla ir dėl paramos mažinimo 30 proc., jeigu ūkininkaujama didesniame nei 200 ha plote. Pažymėtina, kad 2014–2020 m. laikotarpiu stambūs ūkiai (valdantys daugiau nei 200 ha) tarp paramos gavėjų sudarė mažiau nei 10 proc., o kiekvienais metais jiems skiriama paramos dalis siekė daugiau nei trečdalį visos pagal priemonę skiriamos paramos. Tai rodo, kad didelė dalis ES paramos yra koncentruota ir tenka mažai daliai ekologiškai ūkininkaujančių. Tokios tendencijos vertinamos dviprasmiškai ir ateityje paramos skyrimas turėtų atitikti šalies prioritetus ekologinio ūkininkavimo sektoriuje. Jeigu siekiama didinti ekologinio ūkininkavimo plotą bendroje žemės ūkio naudmenų struktūroje, tuomet neturėtų būti taikomas paramos diferencijavimas, kadangi ploto didinimas iš esmės gali būti pasiekiamas per stambius ūkius ir tolimesnį jo stambėjimą. Jeigu norima prioritetą skirti mažiems ir vidutiniams, šeimų ūkiams bei ekologiškos produkcijos įvairovės skatinimui,

tuomet paramos diferencijavimas yra neišvengiamas, tačiau paramos mažinimo dalis turėtų būti grindžiama ekonominiais skaičiavimais, o ne paramos trūkumu.

Daugiau nei ¼ ekologiškai ūkininkaujančių veiklą vykdo mažiau palankiose ūkininkauti teritorijose. Teigiamai vertinama tai, kad kiekvienais metais pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ išmokėta parama koncentravosi tose pačiose vietovėse – tai rodo, kad ekologinio ūkininkavimo veiklos yra tęsiamos. Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms teikiama parama sudaro prielaidas tęsti ūkininkavimą ir sumažinti riziką, susijusią su žemės apleidimu. Parama daro teigiamą poveikį tvaraus žemės valdymo palaikymui, kompensuojant patiriamus nuostolius ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ir nusistovėjusių kraštovaizdžių ir ūkinės veiklos tradicijų išsaugojimui. Siekiant užtikrinti, kad mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse būtų tinkamai pasirenkamos auginamos kultūros, reikalinga skatinti dirvožemio tyrimų atlikimą bei ūkininkams sudaryti sąlygas pasinaudoti individualiomis konsultacijomis ir / ar praktiniais mokymais.

Visu analizuojamu 2014–2020 m. laikotarpiu, už ekologinio ūkininkavimo įsipareigojimų nesilaikymą skiriamų sankcijų ir surenkamų paraiškų santykis išliko tolygus – tai rodo, kad sankcijos nėra pakankamai efektyvios, kad užtikrintų įsipareigojimų laikymąsi. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama siekti ekologinį ūkininkavimą reglamentuojančių teisės aktų stabilumo ir siekti sankcijų mažėjimo teikiant konsultacijas bei suteikiant praktinių žinių.

Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ turėjo teigiamą poveikį aplinkai. Nors šalyje paukščių populiacijos indeksas kasmet mažėja, tačiau ekologiškai ūkininkaujančiuose ūkiuose paukščių populiacijos gausa yra didesnė, palyginti su ūkiais, kuriuose ūkininkaujama tradiciškai. Vertinant vandens kokybę nustatyta, kad priemonės įgyvendinimas turi teigiamą poveikį mažinant azoto bei fosforo perteklius dirvožemyje, kurie galėtų patekti į vandens telkinius ir bloginti kokybę. Ekologinis ūkininkavimas teigiamai veikia ir dirvožemio eroziją – skaičiavimai rodo, kad metinės organinės anglies atsargos ekologiniuose ūkiuose analizuojamu laikotarpiu galėjo būti nuo 49,0 tūkst. t 2015 m. iki 41,6 tūkst. t 2020 m. didesnės, palyginti su scenarijumi, jei tuose pačiuose plotuose būtų ūkininkaujama intensyviai. Ūkininkaujant ekologiškai taip pat prisidedama prie išmetamo ŠESD ir amoniako emisijų mažinimo – vertinama, kad 2015–2020 m. laikotarpiu priemonės įgyvendinimas padėjo ŠESD emisijas sumažinti 433,58 kt CO₂ ekvivalento, amoniako emisijas – 3,69 tūkst. t. Emisijų sumažėjimas susijęs su mažesniu trąšų naudojimu bei reikalavimų, keliamų įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ laikymusi. Didžiausią reikšmingą poveikį anglies sekvestravimui žemės ūkio naudmenose priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ turėjo 2017 m – į atmosferą nebuvo išmesta 37,38 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų.

Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama sudaro sąlygas ekologinių ūkių veiklai, kadangi be šios paramos ekologinis ūkininkavimas būtų nuostolinga veikla ir ja užsiimti ūkininkams neapsimokėtų. Teikiama parama sudaro galimybes ne tik didinti užimtumą kaimo vietovėse, išsaugoti dirvožemį, kovoti su erozija, sumažinti klimato kaitą, palaikyti vandens apsaugą, skatinti biologinę įvairovę, bet ir užtikrinti sveiko, saugaus ir įvairaus maisto tiekimą vartotojams.

Ekologiškai ūkininkaujantiems taip pat sudarytos sąlygos pasinaudoti ir kitomis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonėmis, kurios skirtos mokymams bei konsultacijoms, dalyvavimo ekologiškų produktų gamybos sistemoje skatinimui, investicijoms į žemės ūkio valdas, produktų perdirbimui bei rinkodarai, konkurencingumo didinimui. Ekologinio ūkininkavimo skatinimui didžiausią indėlį turėjo priemonės, kurių intervencijos buvo skirtos žemės ūkio konkurencingumui didinti, ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui ir aplinkosauginių tikslų įgyvendinimui, jaunųjų ūkininkų ir smulkių verslų palaikymui, ūkininkavimui nepalankiose vietovėse paremti.

Ekologiniam ūkininkavimui paskatinti ūkininkams teikiama parama yra labai svarbus veiksnys, tačiau ne vienintelis. Ekologinio ūkininkavimo plėtrai didelę įtaką turi vartotojų pasiryžimas vartoti sveikus,

ekologiškai užaugintus produktus. Didinant vartotojų paklausą reikalinga taikyti efektyvesnes švietimo priemonės, edukacines kampanijas apie ekologinės produkcijos naudą žmonių sveikatai. Paklausos didinimą teigiamai paveiktų ir viešojo maitinimo sektoriaus skatinimas įsigyjant maisto produktus užtikrinti, kad didesnė įsigyjamos produkcijos būtų ekologiška.

Skatinant ekologiškų produktų gamybos produktyvumą, įvairovę ir realizavimą, įskaitant trumpas tiekimo grandines, teigiamą poveikį turi ūkininkų bendradarbiavimas (pvz., jungimasis į kooperatyvus, ūkininkų bendrijų steigimas, partnerystės vykdymas ir kitos jungtinės veiklos formos). Žemės ūkio veiklos produktyvumas labiausiai veikiamas mažų ūkių dominavimo žemės ūkio produkcijos gamintojų struktūroje. 2020 m. pabaigoje Lietuvoje bendras ūkininkų ūkių skaičius buvo didesnis nei 86 tūkst. ūkių, iš jų net 36 proc. buvo smulkūs ūkiai (iki 5 ha). 2020 m. pagal visų žemės ūkio subjektų deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 15,58 ha. Nors viešojoje erdvėje galima rasti daug informacijos apie kooperacijos naudą ir svarbą smulkiesiems ūkininkams, valstybė ir ES skiria paramą kooperacijai skatinti, sukurta palanki teisinė aplinka, taikomos mokesstinės lengvatos, tačiau kooperacijos mastas Lietuvoje yra gan mažas. Pagrindiniai veiksniai, kurie stabdo kooperatyvų plėtrą – pasitikėjimo trūkumas, kooperacijos žinių stoka, kuri lemia ūkininkų abejones dėl kooperacijos naudos, lyderių stoka. Siekiant sumažinti kooperacijos plėtrą ribojančių trikdžių įtaką, reikalinga skirti dėmesį žemės ūkio darbuotojų kvalifikacijai, jų žinių bazei (pvz., mokymai kooperacijos lyderiams identifikuoti ir parengti), didinti informacijos apie kooperatyvų teikiamą naudą sklaidą (vengti teorinių žinių, teikiant prioritetą gerosios praktikos pavyzdžiams), daugiau pirmumo balų skirti daugiau narių vienijantiems kooperatyvams ir daugiafunkciniams kooperatyvams, kurie vykdo gamybą, perdirbimą ir realizavimą. Kooperatyvų plėtra teigiamą poveikį turėtų ir trumpųjų maisto tiekimo grandinių plėtrai, kadangi pavieniems ūkininkams yra sudėtingiau užtikrinti produkcijos pakankamą tiekimą vartotojams, taip pat kooperatyvams vykdant ir užaugintos produkcijos perdirbimą būtų sukuriama didesnė pridėtinė vertė.

Summary

Organic farming is an agricultural system whose key goal is to ensure adequate supply of fresh, delicious and high-quality food. The system takes into account natural life cycles. Organic farming has a limited effect on the environment since the system encourages: responsible use of energy and natural resources, saving the biological diversity, maintaining balance in ecology, increasing soil fertility and maintaining high quality of water. In addition, the rules of ecological farming foster high standards of animal welfare and require that farmers meet specific needs of animal behaviour.

According to the requirements for organic farming production, the certificated area in Lithuania in the period of 2014–2020 was constantly growing and, in 2020, amounted to 236 thousand hectares, which is 48 percent more than in 2014. In 2019, the area of land dedicated to organic farming composed 8,59 percent of total area of land dedicated to agriculture. This indicator was slightly higher compared to the average of EU-27, where the total area of land dedicated to organic farming averages 8,49 percent. Even though the total area of land dedicated to organic farming shows moderate growth, in order to reach the national target of 15 percent of total area of land to be allocated to organic farming by 2030 (the target set by the European Commission is 25 percent by 2030), the existing system requires more effective intervention to encourage the development of organic farms.

Between 2014 and 2020, the Lithuanian Rural Development 2014–2020 program was implemented. The program aimed to promote the development of organic farming in Lithuania. According to the program, the measure called Organic Farming was implemented and the key objectives of the program were the following: fostering ecological farming, growing valuable crops, saving biodiversity, reducing environmental pollution and improving the quality of the soil. There was a huge interest in the aforementioned measure. As early as 2017, new applications for the support of organic farming were no longer accepted due to limited capacity of the financing foreseen by the program. As a result, the development of ecological farming in Lithuania slowed down. Moreover, lack of information regarding future prospects of organic farming is conditioning local farmers to consider the return to convention farming.

The Organic Farming measure is considered to meet the public interest the best when it comes to environmental protection and animal welfare. However, the needs of consumers and recipients of the support were only met in part. Despite the fact that during the aforementioned period the supply of organic products increased (for instance, separate categories allocated to organic farming became present in the supermarkets; the number of specialized stores grew; e-commerce of organic products took place), the diversity of organic products was deemed to be limited. This phenomenon came as a result of organic farms being dominant in the production of cereals, whereas fruits, orchards, berries, vegetables make up only 2 percent of all ecological farms (2020 – 2,3 percent). Beneficiaries are satisfied with the support scheme which is based on annual payouts. However, the support paid per hectare is considered to be too low. It is often declared that such support system does not cover additional costs or loss in revenue.

There is rather a controversial discussion taking place among organic farmers, whose organic area of land exceeds 200 hectares: if the area of land is more than 200 hectares, total available support is capped at 70 percent. It is worth noting that between 2014 and 2020, large farms (more than 200 ha) composed less than 10 percent among all beneficiaries, while an annual support allocated to such farms amounted to more than a third of all support foreseen by the Organic Farming measure. This fact reveals that large portion of the EU support is concentrated among small number of organic farmers. This common practice is deemed to be rather ambiguous. In the future, the allocation of support should meet national interests in the field of organic farming sector. In case the key objective is to increase total area dedicated to organic farming, then one should not apply the differentiation in support as this increase could be achieved through

large farms becoming even larger. If the main goal is to prioritize small, mid-size and family farms as well as encouraging organic production diversity, then the differentiation in the support provided is inevitable. Nonetheless, the smaller amount of support should be rationalized based on economic rationale rather than limited amount of support available.

More than 75 percent of organic farmers operate in less fertile areas. On a positive note, every year the support provided based on the Organic Farming measure was concentrated in the same areas. This fact reveals the continuation of organic farming activities. The support of less fertile areas creates prerequisites which inhibit the abandonment of such areas. Moreover, the support has a positive effect on the maintenance of sustainable land management by compensating farmers for losses in fertile areas. Also, it has a positive impact on the preservation of the landscape and local farming traditions. In order to ensure proper selection of crops in less fertile areas, it is necessary to encourage the research of the soil and create conditions for the farmers to have necessary individual consultations and practical coaching at hand.

During the period between 2014 and 2020, the ratio between the applications received and the breach of organic farming liabilities or the sanctions applied remained rather unstable. This fact shows that sanctions is not an effective tool in ensuring farmers' adherence to all the liabilities. It is recommended to maintain the legislation concerning organic farming rather stable and reduce sanction by providing necessary consultations and sharing know-how.

The Organic Farming measure had a significant positive effect on the environment. Even though bird population index in Lithuania is declining every year, compared to conventional farms, the concentration of bird population in organic farms is larger. It was also determined that the application of Organic Farming measure had a positive effect on the excess of nitrogen and phosphorus, which could leak into common waters and deteriorate overall water quality, in the soil. Organic farming also had a positive effect when it comes to soil erosion. During the period analysed, in organic farms, where the cultivation was less intense, annual carbon stocks were between 49,0 thousand tonnes (in 2015) to 41,6 thousand tonnes (in 2020) larger. Also, organic farming is beneficial for lowering the emission of greenhouse gas and ammonia. During the period from 2015 and 2020, Organic Farming measure helped decreasing total greenhouse gas emission by 433,58 kt of CO₂ equivalent, while ammonia emission by 3,69 thousand tonnes. This reduction came as a result of less intense use of fertilizers as well as adherence to the overall requirements imposed by Organic Farming measure. The measure had the most significant impact on carbon sequestration in agricultural land in 2017 when 37,38 kt of CO₂ equivalent was not emitted into the atmosphere.

Organic Farming measure creates all the necessary conditions for the operation of ecologic farms. If the measure was not in place, ecologic farming would be a loss-making activity, which would be hardly undertaken by the farmers. The support provided create the prerequisites not only for increasing the economic activity in the rural areas, but also saving the soil, combating its erosion, decreasing global warming, maintaining the protection of water, encouraging biodiversity as well as ensuring healthy, save and diverse food supply for consumers.

Organic farmers have all the necessary conditions to use also other Lithuanian Rural Development 2014–2020 programs, which aim to provide consultations, encourage participation in the production of organic products, foster the investment into agricultural holdings, promote processing and marketing of organic products and increase overall competitiveness. The development of organic farming was mostly encouraged by the measures, whose intervention aimed at increasing agricultural competitiveness, improving economic results of farms and implementing environmental goals, supporting young farmers and mid-size businesses, upholding the farming in less fertile areas.

In order to support for organic farming, the financial and other kind of assistance is vital. Nonetheless, it is not the only factor at play. The development of organic farming is influenced by the determination of the

consumers to use health, organic products. In order to increase the demand from the consumers, it is necessary to apply more effective educational measures, implement educational campaigns, which would explain the benefits of organic produce on the overall health of human beings. Catering sector could also play a big role in fostering the demand for organic product by purchasing more of organic food.

In order to promote the productivity, diversity and realization of organic products, including short supply chains, the development of agricultural cooperation (e. g. mergers into cooperatives, establishment of farming partnerships or other forms of joint action) could be highly beneficial. The productivity of agricultural activity is mostly affected by the dominance of small farms in the structure of agricultural producers. At the end of 2020, the total number of farmers in Lithuania exceeded 86 thousand. This number could be categorized into small farms (up to 5 ha), which made up 36 percent of total number of farmers. In 2020, the average farm size in Lithuania was 15,58 ha. Although much of the information on the benefits of the cooperatives and its importance for small farms could be found in publicly accessible sources, the state and the EU provide further support to promote cooperation: effective legal framework has been created, tax exemptions are applied. However, the extent of cooperation in Lithuania is rather limited. The key factors which inhibit the development of cooperatives is lack of trust, knowledge on cooperatives and leadership. These factors condition farmers to doubt the benefits of cooperatives. In order to overcome the impact, which disturb the development of cooperatives, it is necessary to pay attention and encourage higher qualification of employees by increasing their know-how and foster the dissemination of the information on the overall benefits of cooperatives. It would also be beneficial to prioritize cooperatives, which unite larger number of farms and multifunctional cooperatives, which produce, process and realize its production. The development of cooperatives could also have a positive impact on short supply chains of food supply since sole farmers could find it more challenging to ensure adequate supply of organic production. At last, greater added value would be created if cooperatives undertook processing of its production.

Santrumpos ir sąvokos

AVI	Avižos
BŽŪP	Bendra žemės ūkio politika
CUR	Cukriniai runkeliai
DOB	Dobilai
EK	Europos Komisija
GAAB	Geros agrarinės ir aplinkosaugos būklė
GPŽ	Ganyklos arba pievos, daugiametės žolės (eraičinai, miglės, motiejukai svidrės ir kt.) iki 5 metų
GRI	Grikliai
KPP	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
KRV	Vasariniai kvietrugiai
KRŽ	Žieminiai kvietrugiai
KSŽ	Žieminiai kviečiai „Spelta“
KTS	Kiti sodai ir daugiamečiai uogynai
KVV	Vasariniai kviečiai
KVŽ	Žieminiai kviečiai
LIC	Liucernos
MIV	Vasariniai miežiai
MIŽ	Žieminiai miežiai
MVĮ	Mažos ir vidutinės įmonės
NKP	Nacionalinės kokybės produktai
Paslaugų teikėjas, Vertintojas	Smart Continent LT
Programa	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa
PUP	Pupos, pupuolės, pupelės
RAP	Rapsukai
RUŽ	Žieminiai rugiai
ŠAU	Šaltalankių uogynai
Tyrimas	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka ekologiniam ūkininkavimui
Užsakovas	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
EIP	Europos inovacijų partnerystės
ŽIR	Žirniai
ŽMI	Žolinių augalų mišiniai, kuriuose baltyminės žolės yra vyraujančios (III grupė + GPŽ)
ŽŪIKVC	VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Tyrime naudoti metodai ir jų pagrindimas.....	18
2 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu.....	22
3 lentelė. Išmokų dydžiai pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“	25
4 lentelė. Sankcijų pasiskirstymas pagal rūšis 2015–2020 m. laikotarpiu, tūkst. Eur.....	40
5 lentelė. Skaičiavimuose taikomi maistinių medžiagų balanso elementai.....	44
6 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikio dirvožemio organinės anglies pokyčiams įvertinimas 2015–2020 m. laikotarpiu.....	48
7 lentelė. Žemės ūkyje išmetamų ŠESD ir amoniako emisijų sumažinimas įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“	50
8 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikis anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai dirvožemyje 2015–2020 m. laikotarpiu	52
9 lentelė. Paramos efektyvumui matuoti siūlomi rodikliai.....	58
10 lentelė. Veiklos srities „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ paraiškų duomenys ekologinio ūkininkavimo srityje	80
11 lentelė. Veiklos srities „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ paraiškų duomenys ekologinio ūkininkavimo srityje	80
12 lentelė. Programos intervencijų logika	81
13 lentelė. Patvirtintos paramos suma 2A ir 3A tikslinėms sritims aktualiose priemonėse, tūkst. Eur (pateikiamos tik ekologiniam ūkininkavimui aktualios priemonės ir su ekologiniu ūkininkavimu susijusi suma).....	82
14 lentelė. Intervencijų į ekologinio ūkininkavimo sritį atrankos ir pirmumo kriterijai	85
15 lentelė. Programos priemonės ir jų veiklos sritys prisidedančios prie produktų perdirbimo sektoriaus plėtros	87
16 lentelė. Ekologinių produktų perdirbimo ir (ar) rinkodaros, atliekų perdirbimo pasiskirstymas pagal sektorius.....	89
17 lentelė. BŽŪP tikslų ir ekologinio ūkininkavimo sąsaja.....	110
18 lentelė. Tiesioginių išmokų mažinimo schema.....	112
19 lentelė. Tiesioginių išmokų mažinimo schemas skaičiams.....	112

Paveikslų sąrašas

1 paveikslas. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ intervencijų logika	25
2 paveikslas. Paremų plotų struktūra pagal skirtingas augalų grupes, ha, 2016 m.....	26
3 paveikslas. Paramos gavėjų pasiskirstymas pagal prašomą paremti ploto dydį 2015–2020 m.....	28
4 paveikslas. Paremto ploto pasiskirstymas pagal prašomą paremti ploto dydį 2015–2020 m.....	28
5 paveikslas. Skirtos paramos pasiskirstymas pagal paremtą ploto dydį 2015–2020 m.	29
6 paveikslas. Paramos gavėjų, prašančių paramos daugiau nei 200 ha ploto užimantiems plotams, dalis, proc., daugiau nei 200 ha ploto užimančių plotų dalis, proc. ir paramos dalis, skirta daugiau nei 200 ha ploto užimantiems plotams, proc., 2015–2020 m.	29
7 paveikslas. Augalų rūšys, kurių plotų buvo daugiausiai paremta 2015–2020 m.	31
8 paveikslas. Didžiausi pokyčiai plečiant augalų užimamus plotus 2020 m., palyginti su 2015 m., ha.....	32
9 paveikslas. Didžiausi pokyčiai mažinant augalų užimamus plotus 2020 m., palyginti su 2015 m., ha.....	32
10 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2015 m. deklaruotus plotus.....	34
11 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2016 m. deklaruotus plotus.....	34
12 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2017 m. deklaruotus plotus.....	35
13 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2018 m. deklaruotus plotus.....	36
14 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2019 m. deklaruotus plotus.....	36
15 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2020 m. deklaruotus plotus.....	37
16 paveikslas. Paramos gavėjų ir išmokėtos paramos pasiskirstymas palankiose ir mažiau palankioms priskiriamose teritorijose 2015–2020 m.....	37
17 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu skirtų sankcijų kiekis ir susigrąžinta paramos suma, Eur	39
18 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu patvirtintų paraiškų, skirtų sankcijų kiekis bei patvirtintų paraiškų ir skirtų sankcijų santykis	39
19 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu unikalūs ir bendras skirtų sankcijų skaičius	40
20 paveikslas. Paukščių populiacijos indekso (FBI) kaita 2000–2020 m. laikotarpiu.....	41
21 paveikslas. Paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos pasiskirstymas ir paukščių populiacijos stebėsenos taškai, 2020 m.....	42
22 paveikslas. „Natura 2000“ ploto kitimas 2014–2019 m. laikotarpiu	43
23 paveikslas. Azoto įnešimas į dirvožemį 2014–2020 m. laikotarpiu	45
24 paveikslas. Fosforo įnešimas į dirvožemį 2014–2020 m. laikotarpiu	45
25 paveikslas. Azoto išnešimas iš dirvožemio 2014–2020 m. laikotarpiu	46

26 paveikslas. Fosforo išnešimas iš dirvožemio 2014–2020 m. laikotarpiu	46
27 paveikslas. Azoto balansas 2014–2020 m. laikotarpiu	47
28 paveikslas. Fosforo balansas 2014–2020 m. laikotarpiu	47
29 paveikslas. ŠESD emisijų išmetimai vykdant ekologinį ūkininkavimą ir tradicinį ūkininkavimą, 2015–2020 m.	49
30 paveikslas. Amoniakų emisijų išmetimai vykdant ekologinį ūkininkavimą ir tradicinį ūkininkavimą, 2015–2020 m. laikotarpiu.....	50
31 paveikslas. Naudojamos ekologinio žemės ūkio naudmenos, ha.....	52
32 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkių derlingumas 2014–2019 m. laikotarpiu, t / ha	53
33 paveikslas. Augalininkystės produkcija ekologinės gamybos ūkiuose 2014–2019 m. laikotarpiu, Eur... ..	54
34 paveikslas. Vidutinis gyvulių skaičius (sutartiniai gyvuliai) ekologinės gamybos ūkiuose, 2014–2019 m. laikotarpiu.....	54
35 paveikslas. Gyvulininkystės bendroji produkcija, Eur ir gyvulininkystės produktų perdirbimo produkcija, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu	55
36 paveikslas. Bendroji produkcija ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu.....	55
37 paveikslas. Išlaidos ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu.....	56
38 paveikslas. Pelnas ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu.....	56
39 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkių pajamos už parduotą augalininkystės ir gyvulininkystės produkciją, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu	57
40 paveikslas. Programos priemonės, kuriomis pasinaudojo pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramą gavusių pareiškėjų	60
41 paveikslas. Priemonių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros, įgyvendinimui skirtos lėšos, mln. Eur	61
42 paveikslas. Pagal priemones surinktos ir patvirtintos paraiškos 2014–2020 m.	61
43 paveikslas. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	62
44 paveikslas. Faktinis kursuose dalyvavusių dalyvių skaičius pagal mokymo programas	63
45 paveikslas. Priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	64
46 paveikslas. Vykdytos konsultacijos pagal konsultacijų temas.....	64
47 paveikslas. Veiklos srities „Parama naujiems kokybės sistemų dalyviams“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu.....	65
48 paveikslas. Pagal veiklos sritį „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ išmokėtos sumos pagal gamybos sistemos kategoriją, tūkst. Eur ir proc.....	65
49 paveikslas. Priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys ir veiklos, analizuojamos Tyrimo apimtyje.....	66

50 paveikslas. Veiklos sričių „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ bei veiklos srities „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veiklos „Prevencinių priemonių taikymas prieš vilkų ūkiniams gyvūnams daromą žalą“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	67
51 paveikslas. Pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ ekologiniams ūkiams išmokėtos sumos pagal remiamą veiklą, mln. Eur	68
52 paveikslas. Priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros	69
53 paveikslas. Veiklos sričių „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir „Parama smulkiems ūkiams“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	70
54 paveikslas. Veiklos srities „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu, paraiškų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorius 2016-2020 metais	70
55 paveikslas. Veiklos srities „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu paraiškų pasiskirstymas pagal savivaldybes 2016-2020 metais	71
56 paveikslas. Veiklos srities „Parama smulkiems ūkiams“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu, paraiškų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorius 2016-2020 metais	71
57 paveikslas. Veiklos srities „Parama smulkiems ūkiams“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu paraiškų pasiskirstymas pagal savivaldybes 2016-2020 metais	71
58 paveikslas. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros	72
59 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	73
60 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	74
61 paveikslas. Priemonės „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ 2020 metų deklaruotas plotas paramai gauti pagal regionus	75
62 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	75
63 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros	76
64 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ įgyvendinimo rodikliai 2014–2020 m. laikotarpiu	77
65 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ 2020 m. deklaruotas plotas paramai gauti pagal regionus	77
66 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ įgyvendinimo rodikliai ekologinių ūkių sektoriuje 2014–2020 m. laikotarpiu	78
67 paveikslas. Priemonės „Bendradarbiavimas“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros	79
68 paveikslas. Priemonės „Bendradarbiavimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu	79

69 paveikslas. 2A tikslinės srities rodiklio T4 2014–2019 m. faktiniai duomenys, 2020–2023 m. rodiklio prognozė ir 2023 m. tikslas, proc. Žvaigždute pažymėti metai, kurias pateikiamos prognozės.	84
70 paveikslas. 3A tikslinės srities rodiklio T6 2014–2019 m. faktiniai duomenys, 2020–2023 m. rodiklio prognozė ir 2023 m. tikslas, proc. Žvaigždute pažymėti metai, kurias pateikiamos prognozės.	84
71 paveikslas. Sertifikuotų ekologinių perdirbimo ūkių ir įmonių sk. kaita 2014–2019 m.	89
72 paveikslas. Ekologiškų pieno produktų gamyba 2014–2019 m., t.	89
73 paveikslas. Mokymų ir konsultavimo priemonių bei jų veiklos sričių surinktų ir patvirtintų paraiškų skaičių palyginimas.	90
74 paveikslas. Sertifikuoti ekologinės gamybos subjektai 2014–2019 m.	92
75 paveikslas. Sertifikuotų ekologinių ūkių ploto dalis ES šalyse 2019 m., proc.	93
76 paveikslas. Darbo našumas žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose 2014–2019 m., Eur ir tūkst. Eur	94
77 paveikslas. Ekologinių gyvulininkystės ūkių produktyvumas 2014–2019 m., pieno t per 100 melžiamų karvių ir kiaušinių vnt. per 1 vištą dedeklę.	94
78 paveikslas. Ekologinių ūkių produktyvumas 2014–2019 m., derliaus tonos per naudojamo ploto hektarą.	95
79 paveikslas. Ekologinių ūkių supirkto žalio pieno kiekio palyginimas su ekologiškų perdirbto pieno produktų gamyba Lietuvoje 2015-2019 m, t.	96
80 paveikslas. Ekologiškų pieno produktų gamyba 2015-2019 m, t.	96
81 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkiuose auginamų gyvulių ir paukščių skaičius metų pabaigoje 2015-2019 m, vnt.	96
82 paveikslas. Ekologiniuose ūkiuose auginamų vištų kiaušiniai 2015-2019 m, vnt.	97
83 paveikslas. Ekologinio žemės ūkio vaisių ir daržovių derlius 2015-2019 m, t.	97
84 paveikslas. Ekologinio žemės ūkio javų ir aliejinių augalų sėklų derlius 2015-2019 m, t.	97
85 paveikslas. Ekologiškų grūdų prekyba ir perdirbimas Lietuvos grūdų supirkimo ir perdirbimo įmonėse 2016-2019 m, t.	98
86 paveikslas. Ekologiškų grūdų eksportas iš Lietuvos 2017-2019 m, tūkst. t.	98
87 paveikslas. Kaimo plėtros programos suplanuotas lėšų pasiskirstymas Olandijoje ir Lietuvoje, išskiriant daugiausiai lėšų gaunančias priemones.	101
88 paveikslas. Kaimo plėtros programos suplanuotas lėšų pasiskirstymas Lenkijoje ir Lietuvoje, išskiriant daugiausiai lėšų gaunančias priemones.	103
89 paveikslas. Paramos gavėjų pasiryžimas pradėti / tęsti ekologinį ūkininkavimą negavus paramos.	108
90 paveikslas. ES parama žemės ūkiui 2014–2020 m. ir 2021–2027 m. laikotarpiais.	110
91 paveikslas. Ūkininkų ūkių grupavimas pagal bendrą plotą, ha, 2020 m.	113
92 paveikslas. Žemės ūkio kooperatyvų dinamika, vnt., 2014–2020 m. laikotarpiu.	114

Įvadas

Parama ekologiniam ūkininkavimui sudaro prielaidas teikti socialinę ir ekonominę naudą gyvenantiems kaimo vietovėse, užtikrinti aplinkosaugą ir kokybiškų maisto produktų, turinčių paklausą rinkoje, gamybą, taip pat gerinti aplinką ir kraštovaizdį bei stabdyti biologinės įvairovės mažėjimą. Augant vartotojų susirūpinimui savo sveikata bei vartotojiškumu, parama ekologiniam ūkininkavimui sudaro galimybes tenkinti vartotojų paklausą ekologiškiems produktams.

Siekiant pasirengti Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (toliau – Programa) įgyvendinimo *ex-post* vertinimui bei planuojant ir įgyvendinant bendros žemės ūkio politikos (toliau – BŽŪP) 2022–2027 m. programinio laikotarpio intervencijas, susijusias su ekologiniu ūkininkavimu, parengtas tyrimas „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įtaka ekologiniam ūkininkavimui“ (toliau – Tyrimas). Tyrimo tikslas – įvertinti, kaip priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ bei kitos Programos priemonės prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo Lietuvoje plėtros ir pateikti siūlymus dėl šios gamybinės veiklos skatinimo ateityje. Tyrimas apima 4 uždavinius:

- įvertinti paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ rezultatyvumą ir efektyvumą bei įtaką ekologinio ūkininkavimo plėtrai;
- įvertinti kitų Programos priemonių indėlį skatinant ekologinį ūkininkavimą Lietuvoje;
- įvertinti pagal Programą remiamų ekologinių ūkių produktyvumą (pagal visas susijusias Programos priemones, įskaitant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“);
- pateikti siūlymus dėl ES paramos ekologinės gamybos sektoriui 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiui.

Tyrimas atliekamas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (toliau – Užsakovas) užsakymu pagal sutartį Nr. 8P-20-162, Tyrimo vykdytojas – Smart Continent LT, UAB (toliau – Paslaugų teikėjas). Tyrimas finansuojamas iš Programos priemonės „Techninė pagalba“ pirmos veiklos srities „Programos įgyvendinimas“ lėšų.

Metodologija

Lentelėje pateikiami Tyrimo metu naudoti metodai, siekiant užtikrinti surinktos informacijos ir išvadų patikimumą bei rezultatų gavimą.

1 lentelė. Tyrime naudoti metodai ir jų pagrindimas

Metodas	Pagrindimas
Antrinių šaltinių analizė	Turimos informacijos analizė yra visos nagrinėjamoju klausimu prieinamos informacijos analizė. Kadangi informacijos šaltiniai sukurti ne Paslaugų teikėjo, ši analizė dažnai vadinama antrinių šaltinių analize. Tokia analizė turi daug tikslų. Pirmia, ji leidžia susipažinti su kitų konsultantų, ekspertų, specialistų atliktais darbais ir susisteminti iki šiol sukurtas žinias. Antra, susijusios informacijos analizė leidžia tiksliau apibrėžti bendrą tyrimo klausimą bei suformuluoti konkrečius tyrimo klausimus ir (arba) hipotezes. Nors turimos informacijos analizė naudinga visuose vertinimo etapuose, tačiau dažniausiai ji naudojama pradiname projekto įgyvendinimo etape. Turimos informacijos analizė gali būti apibrėžta kaip metodas, skirtas informacijai identifikuoti, rinkti, analizuoti ir interpretuoti. Projektų veiklų metu dažniausiai apžvelgiama ministerijų, kitų vyriausybės įstaigų ir įvairių nevyriausybinių organizacijų parengta medžiaga, tyrimų ir vertinimų ataskaitos, galimybių studijos, duomenų bazės ir žurnalai.
Teisinių, strateginių dokumentų analizė	Atsižvelgiant į tyrimo objektą, tyrimo tikslus ir uždavinius, šis metodas laikytinas vienu svarbiausių duomenų rinkimo (gavimo) metodu. Rinktinių duomenų šaltiniai: nacionaliniai teisės aktai, oficialios vyriausybės publikacijos, privačių, valstybinių, profesinių ir kitų nevyriausybinių organizacijų dokumentai.
Intervencijos logikos (re)konstrukcija grįsta kaitos teorija	Metodas pasirinktas siekiant atkurti intervencinius ryšius ir sumodeliuoti logiką, kuri buvo naudojama kuriant intervencijas. Intervencijos logika yra nepatvirtintų hipotezių visuma, kurioje susiejamos prielaidos apie tam tikroje srityje egzistuojančias problemas, tikslus, kurių bus siekiama, pagrindines vykdytas veiklas, sukurtus produktus, gautus rezultatus ir poveikį. Europos Komisijos vertinimo gairėse (EVALSED) rekomenduojama, kad kiekvieno intervencijos planavimo ir vertinimo metu intervencijos logika būtų peržiūrima, siekiant nustatyti, ar numatytos priemonės leidžia spręsti svarbiausias ekonomines ir socialines problemas, koku mastu pavyko pasiekti programavimo dokumentuose numatytus tikslus, ar konteksto pokyčiai (jei jų buvo) turėjo įtakos projektų įgyvendinimo rezultatyvumui ir tikslų pasiekimui.
Interviu	Interviu metodas, naudojamas informacijai rinkti iš vieno ar kelių respondentų, yra labiausiai paplitęs siekiant gauti gilumines žinias apie tam tikrą reiškinį, esamą situaciją. Interviu programa pasirinkta siekiant verifikuoti atliekant turimos informacijos analizę identifikuotus aspektus. Interviu respondentų sąrašas pateikiamas 2 priede.
Statistinių duomenų / esamos situacijos analizė	Statistinė analizė apibrėžia statistinių duomenų rinkimą, tikrinimą, apibendrinimą ir interpretaciją nustatant duomenų tarpusavio ryšius, pasiskirstymus bei kitus statistinius rodiklius. Metodas yra kiekybinis ir leis atsakyti į klausimo dalį „Kiek?“, tačiau kokybinė klausimo pusė, kuri reikalinga priežastingumui paaiškinti, atsakoma naudojant kitą metodą (interviu ir intervencijos logikos rekonstrukcija). Analizuojant statistinius duomenis naudota Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateikiama Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos statistika, aktuali 2020 m. gruodžio 31 d.
CAWI apklausa	Internetinę apklausą (angl. Computer assisted web interview) prasminga naudoti, kuomet siekiama didesnio respondentų kiekio ir gali būti pritaikoma tiek kiekybiniais tyrimams, tiek kokybiniais. Paslaugų teikėjas naudos ZOHO Survey įrankį. ZOHO leidžia patogiai ir reikiamo gylio formuoti klausimų struktūras, perėjimus prie kitų klausimų. Apklausos nuoroda buvo išsiųsta 1200 kontaktų, iš kurių 552 užpildė apklausą (46 proc.).

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Siekiant užtikrinti vertinimo objektyvumą ir patikimumą bei laikantis EK rekomendacijų, kur įmanoma taikoma duomenų ir metodų trianguliacija. Duomenų trianguliacija – to paties klausimo vertinimas, remiantis bent iš trijų skirtingų šaltinių gautais duomenimis. Duomenys, kurie buvo gauti skirtingais būdais, gali sutapti. Tokiu būdu bus mažinama šališkumo ir subjektyvumo tikimybė. Metodų trianguliacija – to paties klausimo vertinimas, remiantis duomenimis, gautais pritaikius bent tris skirtingus duomenų rinkimo

ir analizės metodus. Tokiu būdu subalansuojamos įvairių metodų silpnosios ir stipriosios pusės, kadangi vieny metodų privalumai kompensuoja kitų metodų trūkumus.

1 Paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ rezultatyvumo, efektyvumo bei įtakos ekologiniam ūkininkavimui vertinimas

Įgyvendinant pirmąjį Tyrimo uždavinį – įvertinti paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ rezultatyvumą, efektyvumą bei įtaką ekologinio ūkininkavimo plėtrai“ atsakoma į toliau pateiktus vertinimo klausimus.

1. Ar teikiama parama atitinka visuomenės, vartotojų bei kitų suinteresuotų pusių bei paramos gavėjų poreikius?
2. Ar teikiama parama nukreipta tikslingai? Ar nustatytos paramos kryptys tinkamos? Ar nustatytų skirtingų išmokų kiekis pakankamas ar perteklinis? Kokie rezultatai pasiekti pagal skirtingas išmokas? Kodėl? Koks paramos išmokų dydis būtų efektyviausias?
3. Ką reikėtų pakeisti, supaprastinti siekiant teikiamos paramos efektyvumo? Ar vertėtų diferencijuoti teikiamą paramą pagal ekologiniams ūkiams teikiamos paramos trukmę? Kodėl? Kokie privalumai, trūkumai? Kaip vertinamas priemonės įgyvendinimo taisyklėse nustatytas reikalavimas didesniems nei 200 ha ūkiams taikyti išmokų korekciją 30 proc.?
4. Kokią produkciją auginančių ekologinių ūkių plotus reikėtų plėsti, mažinti? Kodėl?
5. Kaip ekologiniams ūkiams teikiama parama pasiskirstė tarp derlingų ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų? Kokiose teritorijose stebima didesnė plotų plėtra? Kodėl? Ar nustatytos tendencijos keistinos?
6. Ar efektyvi nustatytų sankcijų sistema už neįvykdytus reikalavimus? Kodėl?
7. Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, taip pat kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.
8. Kiek pagal priemonę paremtas vandenų kokybės gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.
9. Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremta dirvožemio erozijos bei jo kokybės prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.
10. Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas prisidėta prie žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.
11. Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremtas anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija dirvožemyje? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlj.
12. Kokius pokyčius lėmė parama pagal priemonę ir kodėl? Ar ši parama prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros Lietuvoje? Kokiu mastu? Kokią įtaką teikiama parama padarė ekologinių ūkių pajamų lygiui bei jų konkurencingumui vidaus ir ES šalių rinkose?
13. Kokius papildomus rodiklius reikėtų rinkti, siekiant įvertinti paramos efektyvumą ir rezultatyvumą?

1.1 Ar teikiama parama atitinka visuomenės, vartotojų bei kitų suinteresuotų pusių bei paramos gavėjų poreikius?

Analizuojant paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ atitiktį visuomenės, vartotojų bei kitų suinteresuotų pusių bei paramos gavėjų poreikiams, vertinama, ar pagal priemonę remiamos veikos tikslinėms grupėms yra reikalingos, atitinka jų poreikius, ar priemonė atitinka planavimo metu šalyje vyravusią socialinę – ekonominę situaciją. Laikoma, kad pagal priemonę teikiama parama atitinka tikslinių grupių poreikius ir tuo metu vyravusią socialinę – ekonominę situaciją tuo atveju, jeigu priemonė buvo planuojama atsižvelgiant į strateginius planavimo dokumentus ir analizes, priemonė buvo aptariama ir derinama su socialiniais – ekonominiais partneriais.

Priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ skirta skatinti ekologinį ūkininkavimą, auginant vertingą derlių, saugoti biologinę įvairovę, mažinti aplinkos taršą, gerinti dirvožemio kokybę. Pagal priemonę remiamos dvi veiklos – „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ ir „Parama ekologiniam ūkininkavimui“. Įgyvendinant priemonę parama skiriama kasmet už įsipareigotą žemės plotą, siekiant paramos gavėjams arba jų grupėms kompensuoti patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas. Veiklos „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ atveju parama skiriama už perėjimą prie ekologinės gamybos praktikos ir

metodų, veiklos „Parama ekologiniam ūkininkavimui“ atveju – parama skiriama už ekologinės gamybos praktiką ir metodus.

Teikiant paramą pagal šią priemonę prisidedama prie Programoje nustatytų poreikių įgyvendinimo sprendžiant problemas, susijusias su gyventojų aprūpinimu kokybiškais maisto produktais bei tausios ūkinės veiklos įvairinimu. Poreikiai, prie kurių įgyvendinimo prisideda pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama¹:

1. stiprinti žemės ūkio konkurencingumą, ypatingai gyvulininkystės ir vaisių bei daržovių sektoriuose;
2. pagerinti vidutinių ir smulkių ūkių galimybes investuoti ir skatinti jų kooperaciją;
3. skatinti gamtai draugišką ūkininkavimą ir gamtosauginių inovacijų diegimą:
 - a. išlaikyti ir pagerinti natūralių buveinių būklę;
 - b. mažinti augalų maisto medžiagų išsiplovimus iš agrarinių teritorijų;
 - c. išlaikyti humuso kiekį dirvožemyje;
 - d. didinti ūkininkų aplinkosauginį sąmoningumą;
4. skatinti didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybą;
5. skatinti vietinės maisto produktų rinkos vystymąsi, stiprinant ryšius tarp vartotojų ir gamintojų, bei diegiant inovacijas.

Poreikiai numatyti atsižvelgiant į Programoje pateikiamą SSGG analizę, kuri parengta remiantis išsamiau esamos situacijos aprašymu, apimančiu socialinę – ekonominę kaimo situaciją, žemės ūkio ir kitų sektorių situaciją, aplinkos situaciją. Aukščiau išvardinti poreikiai, susiję su priemone „Ekologinis ūkininkavimas“ bei kiti poreikiai, paminėti Programoje, pasirinkti atsižvelgiant į pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ keliamus tikslus, EK poziciją dėl Partnerystės sutartyje numatytų finansavimo prioritetų ir atitinkamų teminių tikslų Lietuvos atveju 2014–2020 m., Nacionalinę pažangos programą, Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros po 2013 metų strategines kryptis, Nacionalinę 2014–2020 m. gyvulininkystės sektoriaus plėtros programą, Baltijos jūros regiono strategijoje keliamus tikslus ir pagrindines Lietuvos kaimo situacijos analizėje identifikuotas problemas.

2013 m. gegužės mėn. – 2014 m. balandžio mėn. buvo atliktas Programos išankstinis (*ex-ante*) vertinimas², kurio metu nustatyta, kad Programos intervencijos logika tęsia 2007–2013 m. laikotarpiu įgyvendintas priemones, didžiausią dėmesį skiriant žemės ūkio konkurencingumo didinimo tikslams ir priemonėms, dėl santykinai didelės sektoriaus svarbos ūkiui ir didelei daliai kaimo gyventojų bei išliekančio sektoriaus produktyvumo ir darbo našumo skirtumo nuo kitų ES šalių. Vertinime nurodyta, kad ši orientacija atitinka pagrindinių socialinių – ekonominių partnerių poreikius. Tačiau vertinime buvo identifikuotas nuoseklumo trūkumas tarp ryšių tarp indėlių ir laukiamų rezultatų bei poveikio. Pagal išankstiniame vertinime pateiktus siūlymus Programa buvo patobulinta arba argumentuotai nurodyta, kodėl neatsižvelgiama į siūlymą.

Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ pažangos duomenys rodo didelę priemonės paklausą³ – jau nuo 2017 m. vykdomi tik tęstiniai įsipareigojimai ir nebuvo finansinių galimybių priimti naujas paramos paraiškas bei remti naujai sertifikuotus plotus pagal ekologinei žemės ūkio gamybai keliamus reikalavimus. Tai rodo,

¹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (v 12.2). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>

² VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ ir UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (*ex-ante*) vertinimas, 2014 m. gegužė. Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesena-ir-vertinimas-1>

³ Per visą laikotarpį gauta beveik 16 tūkst. paraiškų, priemonės įgyvendinimui numatytas biudžetas buvo du kartus didintas.

kad priemonei poreikis yra. 2018 m., atlikus KPP keitimą⁴, priemonei „Ekologinis ūkininkavimas“ pradinį numatytą finansavimą (150,7 mln. Eur) buvo siūloma papildomai padidinti 31 mln. Eur, taip užtikrinant finansavimą pagal 2007–2013 m. KPP priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ bei pagal KPP priemonę M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ 2015 ir 2016 m. surinktoms paraiškoms. Atsižvelgiant į tai, kad 2019 m. daugumai pareiškėjų, kurie pirmą kartą teikė paraiškas pagal priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ veiklos sritį „Parama ekologiniam ūkininkavimui“, baigėsi maksimalus priemonėje numatytas 5 metų trukmės įsipareigojimų laikotarpis bei siekiant užtikrinti, kad nesudarius sąlygų tolimesniam ekologinio ūkininkavimo praktikos ir metodų palaikymui, šie pareiškėjai negrįžtų prie įprastinio ūkininkavimo būdo ir tokiu būdu kiltų pavojus užsibrėžtiems tvarios aplinkos politikos tikslams, 2020 m. atliktas KPP keitimas⁵, kuriuo buvo siekiama sudaryti galimybę pratęsti ekologinio ūkininkavimo laikotarpio išlaikymo įsipareigojimus, taip užtikrinant galimybę lengviau kontroliuoti ir valdyti užsibrėžtus tikslus. Tokiam pakeitimui papildomai numatyta priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos lėšas padidinti dar 38 mln. Eur, t. y. iki 219,87 mln. Eur. Toliau esančioje lentelėje pateikiamas priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimas.

2 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Priemonės pavadinimas	Rodiklis	2015 m.	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo	Surinkta paraiškų, vnt.	875	930	236	11	0	0
	Prašoma paramos suma, Eur	10 456 044	11 870 917	1 383 651	64 077	0	0
	Patvirtinta paraiškų, vnt.	872	928	199	11	0	0
	Patvirtinta paramos suma, Eur	10 413 764	11 156 730	893 490	59 837	0	0
	Išmokėta paramos suma, Eur	0	7 113 932	11 362 159	3 585 934	- 87 982	25 046
Parama ekologiniam ūkininkavimui	Surinkta paraiškų, vnt.	1 797	2 104	2 322	2 268	2 185	1 952
	Prašoma paramos suma, Eur	29 001 047	29 912 603	40 243 456	38 976 139	38 226 914	35 898 683
	Patvirtinta paraiškų, vnt.	1 796	1 997	2 170	2 147	1 998	1 820
	Patvirtinta paramos suma, Eur	24 374 500	27 556 953	32 690 648	33 813 115	22 603 174	27 415 261
	Išmokėta paramos suma, Eur	0	25 727 084	34 822 230	26 617 780	30 433 037	42 574 162
Tęstiniai KPP 2007–2013 įsipareigojimai	Surinkta paraiškų, vnt.	684	334	201	78	0	0
	Prašoma paramos suma, Eur	9 844 600	3 262 635	1 912 255	976 432	0	0
	Patvirtinta paraiškų, vnt.	682	327	177	78	0	0
	Patvirtinta paramos suma, Eur	7 824 424	3 038 386	1 814 486	913 614	0	0
	Išmokėta paramos suma, Eur	0	8 192 749	3 359 188	1 199 624	675 544	- 21 947
Iš viso	Surinkta paraiškų, vnt.	3 356	3 368	2 759	2 357	2 185	1 952
	Prašoma paramos suma, Eur	49 301 692	45 046 155	43 539 362	40 016 648	38 226 914	35 898 683
	Patvirtinta paraiškų, vnt.	3 340	3 252	2 546	2 236	1 998	1 820
	Patvirtinta paramos suma, Eur	42 612 688	41 752 069	35 398 624	34 786 566	22 603 174	27 415 261
	Išmokėta paramos suma, Eur	0	41 033 765	49 543 577	31 403 337	31 020 600	42 577 261

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Priemonės susiejimas su strateginių dokumentų, analizuojančių esamą šalies ekonominę ir ūkio situaciją, nuostatomis bei išankstinio vertinimo atlikimas vertinami kaip pakankami veiksmai siekiant užtikrinti priemonės atitiktį to meto socialinei – ekonominei situacijai. Priemonės poreikį taip pat atskleidžia ir

⁴ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 6.1). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>

⁵ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>

paklausa, kuriai bent iš dalies išpildyti buvo reikalinga didinti programavimo pradžioje numatytą finansavimą.

Siekiant nustatyti, ar pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama atitiko visuomenės poreikius, daroma prielaida, kad visuomenės poreikiai yra susiję su aplinkos apsauga bei gyvūnų gerove. Vertinama, kad pagal priemonę teikiama parama šiuos poreikius atitiko, kadangi norėdami gauti paramą pareiškėjai turėjo laikytis įsipareigojimų, susijusių su ekologine gamyba. Šie įsipareigojimai apima draudimą naudoti genetiškai modifikuotus organizmus, išsaugoti dirvožemio gyvybingumą ir natūralų dirvožemio derlingumą, įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ būtina laikytis Ekologinio žemės ūkio taisyklėse⁶ numatytų reikalavimų. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklėse numatytų reikalavimų laikymasis sudaro sąlygas mažinti neigiamą poveikį aplinkai, išsaugoti biologinę įvairovę bei palaikyti ekosistemų stabilumą.

Vertinant, ar pagal priemonę teikiama parama atitiko vartotojų poreikius, daroma prielaida, kad vartotojų poreikiai yra susiję su ekologiškų produktų pasiūla. Vertinama, kad pagal priemonę teikiama parama šį poreikį atitiko tik iš dalies. Teikiama parama sudaro sąlygas ekologiškų produktų pasiūlos ir konkurencijos didėjimui (prekybos centruose įrengiami atskiri skyriai / lentynos ekologiškai produkcijai, daugėja specializuotų ekologiškos produkcijos parduotuvių, vyksta ekologiškų produktų pardavimo internetinėje erdvėje plėtra), dalies ekologiškų produktų kainų mažėjimui⁷, todėl kokybiškus produktus gali įsigyti daugiau vartotojų. Tačiau pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ prašomas finansavimas daugiausiai skirtas paremti plotams, kuriuose auginamos grūdinės kultūros (visu laikotarpiu šios kultūros sudarė apie 50 proc. visų paremtų plotų) ir didžioji dalis užaugintos produkcijos yra eksportuojama (apie 90 proc. visų supirktų javų)⁸– plotai, kuriuose auginami uogynai, sodai, daržovės sudaro nedidelę sertifikuotų plotų dalį (2020 m. sudarė 2,3 proc.)⁹ bendroje sertifikuotų plotų struktūroje.

Siekiant nustatyti, ar pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama atitiko paramos gavėjų poreikius, buvo atlikta paramos gavėjų apklausa. Iš 552 apklausą užpildžiusių respondentų, 512 nurodė, kad gavo paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, atitinkamai 95 respondentai nurodė gavę paramą pagal priemonės veiklos sritį „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ ir 417 pagal priemonės veiklos sritį „Parama ekologiniam ūkininkavimui“. Beveik 55 proc. pagal šią priemonę gavusių paramą respondentų nurodė, kad teikiama parama jų poreikius atitiko – dauguma respondentų patenkinti paramos teikimo schema, kai mokamos kasmetinės išmokos (71 proc.), tinkamo dydžio išmokomis (34 proc.) bei remiamomis produkcijos kultūromis (20 proc.). Respondentai, kurie nurodė, kad teikiama parama neatitiko jų poreikių, daugeliu atvejų nurodė, kad skiriama per maža paramos suma (77 proc.), per dideli įsipareigojimai (43 proc.), per didelė biurokratinė našta (38 proc.). Parama nepatenkinti respondentai taip pat nurodė, kad paramos taisyklių keitimas vyksta nenuosekliai ir per dažnai. Atsižvelgiant į tai, vertinama, kad pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama iš dalies atitiko paramos gavėjų poreikius.

Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ remiamos veiklos atitinka programavimo laikotarpiu vyravusią socialinę – ekonominę situaciją, priemone siekiami tikslai susiję su nacionaliniuose ir strateginiuose

⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 375 dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.117016/asr>

⁷ Ekologiškų maisto produktų mažmeninės kainos Lietuvos prekybos tinklų parduotuvėse, ŽŪIKVC, prieiga per internetą: <https://archyvas.produktukainos.lt/?mid=117>

⁸ Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, paremti plotai, kuriuose auginami javai, visu laikotarpiu sudarė apie 50 proc. viso pagal priemonę paremto ploto. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, Lietuvoje vidutiniškai kasmet perdirbama tik apie 3 proc. supirktų ekologiškų grūdų, kita dalis eksportuojama (detaliau žr. 3.3 skyrių).

⁹ Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, plotai, kuriuose buvo auginamos daržovės, bulvės, vaistažolės, aromatiniai ir prieskoniniai augalai, uogynai ir sodai, bendroje sertifikuotų plotų struktūroje sudarė: 2015 m. – 4,9 proc., 2016 m. 3,8 proc., 2017 m. – 3,5 proc., 2018 m. – 2,8 proc., 2019 m. – 2,4 proc., 2020 m. – 2,3 proc.

dokumentuose numatytais tikslais, vertinama, kad priemonė atitiko visuomenės poreikius, tačiau, Vertintojo nuomone, priemonės atitikimas vartotojų bei paramos gavėjų poreikiams vertinamas vidutiniškai.

1.2 Ar teikiama parama nukreipta tikslingai? Ar nustatytos paramos kryptys tinkamos? Ar nustatytų skirtingų išmokų kiekis pakankamas ar perteklinis? Kokie rezultatai pasiekti pagal skirtingas išmokas? Kodėl? Koks paramos išmokų dydis būtų efektyviausias?

Siekiant įvertinti, ar pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama nukreipta tikslingai ir nustatytos paramos kryptys yra tinkamos, vertinama priemonės intervencijos logika. Priemonės tikslingumas vertinamas kaip aukštas, jeigu nustatoma, kad tokie intervencijų logikos elementai kaip projektų atrankos būdas, naudos gavėjai, remiamos veiklos, bendrieji ir specialieji projektų atrankos kriterijai yra suplanuoti taip, kad juos tinkamai įgyvendinus bus užtikrinama, kad būtų pasiekti priemonės tikslai ir laukiami rezultatai.

Priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ ir jos intervencijos logika formuota siekiant užtikrinti 2007–2013 KPP priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programa „Ekologinis ūkininkavimas“ siektų tikslų tęstinumą. Pagal priemonę „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ buvo įgyvendinamos 5 programos, iš kurių viena – „Ekologinio ūkininkavimo“ programa. Šios programos tikslas – stiprinti ir remti ekologinį ūkininkavimą, užtikrinantį aplinkos apsaugą ir kokybiškų ekologiškų produktų gamybą¹⁰. Tarp pareiškėjų ši „Ekologinio ūkininkavimo“ programa buvo paklausiausia iš visų priemonės „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ programų – 2007–2014 m. laikotarpiu prašoma paramos suma siekė 180 023 tūkst. Eur¹¹. Galima teigti, kad ekologiniam ūkininkavimui skirta programa buvo aktuali per visą programavimo laikotarpį, o jos įgyvendinimas buvo ypač aktualus, Lietuvoje didėjant ekologinių ūkių valdomos žemės plotams.

Tęsiant 2007–2013 m. laikotarpio tikslų siekimą, priemonei „Ekologinis ūkininkavimas“ numatyti du prioritetai: i) su žemės ūkiu susijusių ekosistemų atkūrimas, išsaugojimas ir pagerinimas; ii) dirvožemio erozijos prevencija, dirvožemio kokybės išsaugojimas ir gerinimas. Įgyvendinant pagal priemonę remiamas veiklas („Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“ ir „Parama ekologiniam ūkininkavimui“) prisidedama prie Programos ketvirtojo prioriteto P4 „Atkurti, išsaugoti ir pagerinti nuo žemės ūkio ir miškininkystės priklausančias ekosistemas“ šių tikslinių sričių:

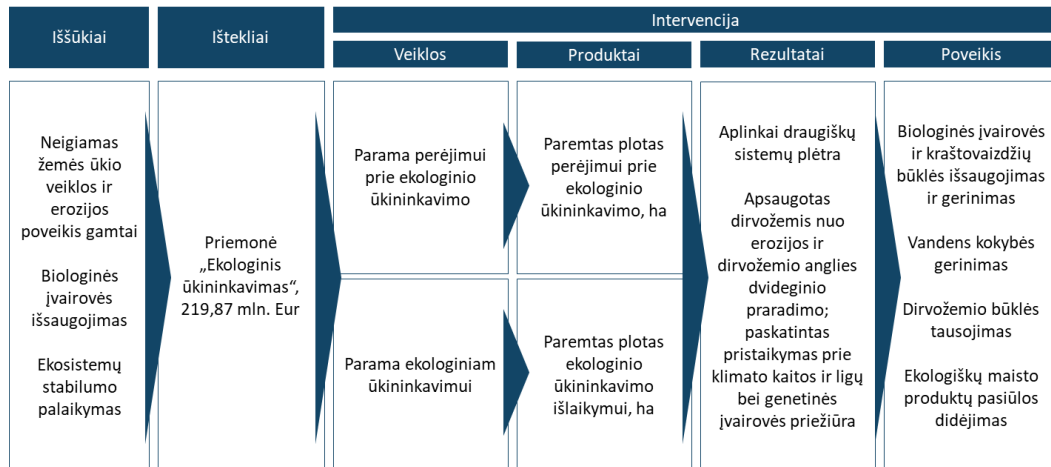
- 4A: Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, įskaitant „Natura 2000“ vietas, teritorijas, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ūkininkauti skirtas gamtiniu požiūriu didelės vertės teritorijas, bei Europos kraštovaizdžius;
- 4C: Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio tvarkymo gerinimas.

Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ intervencijomis siekiama padidinti kokybiškų maisto produktų gamybą, mažinti aplinkos taršą bei saugoti biologinę įvairovę, taip prisidedant prie aplinkos apsaugos žemės

¹⁰ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2007%E2%80%932013%20m._programa/KPP2007-2013_LT_2015-12-15.pdf

¹¹ Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos 2015 metų pažangos ataskaita. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Programos_stebesena_ir_vertinimas/Ataskaitos/KPP2007-2013_2015_ataskaita.pdf

ūkyje, šalies gyventojų aprūpinimo kokybiškais maisto produktais bei tausios ūkinės veiklos įvairinimo (žr. toliau esantį paveikslą).

1 paveikslas. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ intervencijų logika

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Vertinant šios priemonės intervencijos logikos tinkamumą, svarbu įvardyti priemonės tikslus:

1. užtikrinti kokybiškų maisto produktų gamybą ir vartotojų aprūpinimą kokybiškais maisto produktais;
2. mažinti aplinkos taršą bei saugoti biologinę įvairovę, prisidėti prie aplinkos apsaugos žemės ūkyje bei tausios ūkinės veiklos įvairinimo.

Įgyvendinant priemonę siekiama šių rodiklių¹²: bendros viešosios išlaidos, Eur (2023 m. tikslas – 219 869 677 Eur); perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo, ha (2023 m. tikslas – 25 000 ha); ekologinio ūkininkavimo išlaikymas, ha (2023 m. tikslas – 110 000 ha). Pagal priemonę remiamos veiklos, produktai bei rezultatai yra aiškūs ir susieti su Programoje identifikuotais poreikiais, todėl vertinama, kad pagal priemonę nukreipta parama suplanuota tikslingai.

Toliau esančioje lentelėje pateikiama informacija apie pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ numatytas išmokas.

3 lentelė. Išmokų dydžiai pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“

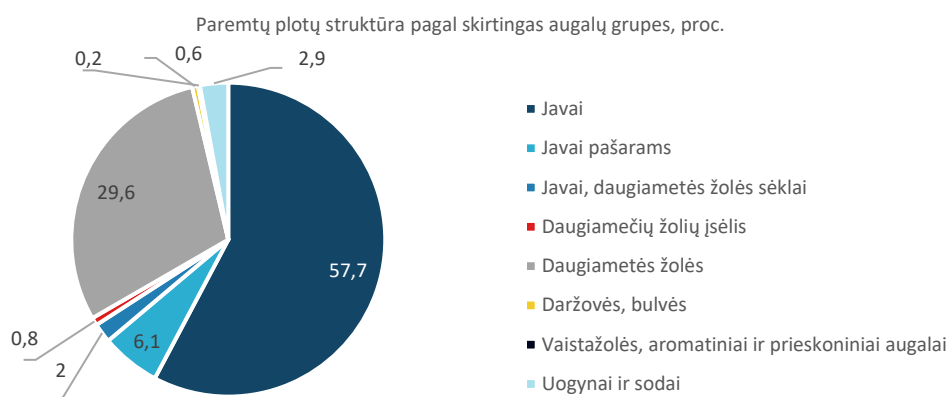
Augalų grupės	Išmokos dydis pagal priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ veiklos sritį „Parama perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo“, Eur / ha	Išmokos dydis pagal priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ veiklos sritį „Parama ekologiniam ūkininkavimui“, Eur / ha
Javai	238	218
Javai pašarams	247	232
Javai, daugiametės žolės sėklai	298	273
Daugiamečių žolių įsėlis	59	59
Daugiamečių žolės	182	176
Daržovės, bulvės	525	525
Vaistažolės, aromatiniai ir prieskoniniai augalai	516	487
Uogynai ir sodai	534	518

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Programoje pateikiama informacija

Pažymėtina, kad kompensacinių išmokų dydžiams apskaičiuoti buvo naudojami skirtingi rodikliai, kurių taikymas sudarė sąlygas tinkamai apskaičiuoti galimas papildomas išlaidas arba prarastas pajamas už ekologinės gamybos reikalavimų laikymąsi. Skaičiavimai buvo atliekami remiantis 2009–2013 m. duomenimis. Keičiantis ekonominei situacijai, tikėtina, kad skaičiavimuose taikytos kainos, ypatingai darbų,

¹² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (v 12.2). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>

prekių, augo, tačiau išmokų dydžių perskaičiavimas būtų lėmęs mažesnį paremtų ūkininkų skaičių ir, galimai, mažėjantį ekologinį ūkininkavimą, nes negavę paramos ūkininkai galėjo grįžti prie tradicinio ūkininkavimo. Dėl šių aspektų vertinama, kad nustatyti kompensacinių išmokų dydžiai 2014–2020 m. laikotarpiu buvo tinkami, tačiau ruošiantis naujojo laikotarpio programavimui dydžius reikalinga perskaičiuoti. Pažymėtina, kad paramos gavėjų nuomone, pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ remiamos kultūros ir numatytos skirtingos išmokos yra tinkamos. Interviu respondentų nuomone išmokų kiekis yra perteklinis – pavyzdžiui, daržovėms, vaistažolėms ir uogynams galėtų būti numatytas bendras išmokų dydis. Taip pat interviu metu akcentuota, kad ne visi pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ numatyti išmokų dydžiai yra tinkami, kadangi jie nepadengia 100 proc. patirtų papildomų išlaidų arba prarastų pajamų už ekologinės gamybos reikalavimų laikymąsi. Ypatingai kvestionuotas daugiamečių žolių įsėlio išmokos dydis, kuris, interviu respondentų nuomone, yra per mažas. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas pagal skirtingas išmokas paremto ploto dydis (pateikiami 2016 m. rezultatai, kadangi šiais metais paremto ploto dydis yra didžiausias (203 679,80 ha), lyginant su kitų metų rezultatais).

2 paveikslas. Paremtų plotų struktūra pagal skirtingas augalų grupes, ha, 2016 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau esančio paveikslo, paremtų plotų struktūroje didžiausią dalį sudarė javai (57,7 proc.) tokios tendencijos vyravo visu analizuojamu 2015–2020 m. laikotarpiu. 2016 m. už plotus, kuriuose buvo auginami javai, ūkininkams buvo išmokėta beveik 26 mln. Eur¹³ – tai sudarė 67 proc. visos tais metais išmokėtos paramos. Mažiausią dalį paremtų plotų struktūroje visu laikotarpiu sudarė plotai, kuriuose buvo auginamos daržovės, bulvės, vaistažolės, aromatiniai ir prieskoniniai augalai, uogynai ir sodai.

Auginantiems javus 2015–2020 m. laikotarpiu bendrai išmokėta parama siekė 122 mln. Eur, už daržoves, bulves, vaistažoles, aromatinius ir prieskoninius augalus, uogynus ir sodus tuo pačiu laikotarpiu išmokėta parama siekė 14 mln. Eur. Atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis grūdų eksportuojama, šalyje vyrauja situacija, kad dalis paremtos ekologiškos produkcijos šalies vartotojų nepasiekia, o dalies ekologiškos produkcijos, ypač vaisių, daržovių, šalyje realizuojama per mažai, kad būtų patenkinti vartotojų poreikiai.

Siekiant pokyčių ekologiškų ūkių struktūroje, galimos dvi alternatyvos, kurios būtų susijusios su išmokomis:

- pirmoji alternatyva – vienodo išmokos dydžio nustatymas. Šiuo metu išmokos svyruoja nuo 59 Eur (daugiamečių žolių įsėlis) iki 534 Eur (uogynai ir sodai). Nustačius vieną išmokų dydį ir jeigu šis dydis būtų tarpinis tarp išmokamos mažiausios ir didžiausios sumos, tikėtina, kad būtų galimybė paramą skirti daugiau ūkių subjektų, tačiau daliai ūkininkų, gaunančių didžiausias išmokas (už daržoves,

¹³ Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis, už javus išmokėta parama sumuojama kartu su parama, išmokėta už javų pašarams: 2016 m. buvo paremta 117 421,51 ha javų ir 12 339,22 ha javų pašarams plotai, už kuriuos bendrai išmokėta 25 737 951,71 Eur.

bulves, vaistažoles, aromatinius ir prieskoninius augalus, uogynus ir sodus) nauja išmoka būtų mažesnė ir tęsti veiklos neapsimokėtų. Kitai daliai ūkininkų nauja išmoka būtų didesnė, palyginti su dabartinėmis gaunamomis išmokomis, ir tokia situacija greičiausiai tik dar labiau padidintų auginamų javų plotus šalyje. Vertintojo nuomone, išmokų suvienodinimas turėtų neigiamą poveikį siekiant įvairinti ekologiškai auginamą produkciją, todėl nerekomenduojama rinktis šią alternatyvą.

- antroji alternatyva – tęsti dabartinę paramos mokėjimą, diferencijuojant išmokų dydžius pagal skirtingas augalų grupes, tačiau rekomenduoja naujam finansavimo laikotarpiui perskaičiuoti išmokų dydžius ir siekti, kad teikiama parama 100 proc. padengtų negautas pajamas arba patirtas papildomas išlaidas dėl prisiimtų įsipareigojimų¹⁴ (šiuo metu išmokos svyruoja nuo 59 Eur iki 534 Eur). Rekomenduojama pagal skirtingas augalų grupes remti visas augalų rūšis, neskirstant jų į remiamas ir neremiamas. Tokio skirstymo panaikinimas aktualus mažiems ir naujai besikuriantiems ekologiniams ūkiams, kurie augina daug įvairių ir netradicinių rūšių augalų bei tiesiogiai juos realizuoja¹⁵. Teisinga išmoka ir platesnis remiamų kultūrų sąrašas galėtų paskatinti ekologinių ūkių plėtrą.

1.3 Ką reikėtų pakeisti, supaprastinti siekiant teikiamos paramos efektyvumo? Ar vertėtų diferencijuoti teikiamą paramą pagal ekologiniams ūkiams teikiamos paramos trukmę? Kodėl? Kokie privalumai, trūkumai? Kaip vertinamas priemonės įgyvendinimo taisyklėse nustatytas reikalavimas didesniems nei 200 ha ūkiams taikyti išmokų korekciją 30 proc.?

Įgyvendindami priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos gavėjai įsipareigoja 5 arba 6 metus, esant įsipareigojimų laikotarpio pratęsimui, laikytis pagal priemonę numatytų reikalavimų. Pažymėtina, kad paramos gavėjai kasmet turi teikti paramos paraišką, pagal joje pateiktus ir atitinkamais dokumentais pagrįstus duomenis bei viešuosiuose registruose esančius duomenis mokamos kasmetinės kompensacinės išmokos¹⁶. Šiuo metu ekologiškai ūkininkaujantiems kompensacinės išmokos mokomos neatsižvelgiant į tai, kiek laiko parama jau buvo teikiama. Ateityje siūloma taikyti tokį patį paramos teikimo mechanizmą ir nediferencijuoti teikiamos paramos pagal ekologiniams ūkiams teikiamos paramos trukmę. Pagrindinis paramos diferencijavimo privalumas – būtų galima patenkinti daugiau paraiškų, susijusių su ekologinio ūkininkavimo pradžia (šiuo finansavimo laikotarpiu jau nuo 2017 m. nebuvo renkamos perėjimo prie ekologinio ūkininkavimo paraiškos), tokiu atveju galimai didėtų ekologiškai ūkininkaujančių ūkių skaičius bei plotai. Pagrindinis trūkumas – negaudami paramos ekologiškai ūkininkaujantys, tikėtina, nutrauktų ekologinio ūkininkavimo veiklą. Tokiu atveju nebūtų užtikrinamas teikiamos paramos tvarumas, mažėtų ekologiškai ūkininkaujančių ūkių skaičius ir plotai. Vertinama, kad toks diferencijavimas nebūtų teisingas ilgą laiką ekologinį ūkininkavimą vykdančių ūkininkų atžvilgiu, kadangi mokamos kompensacinės išmokos yra skirtos negautoms pajamoms ir patirtoms papildomoms išlaidoms padengti. Vertinama, kad ilgiau

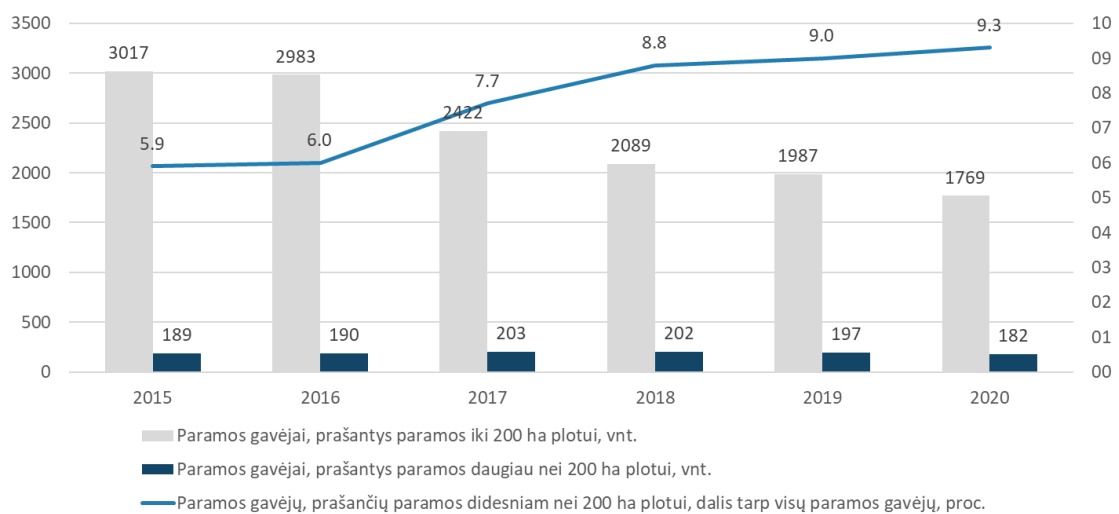
¹⁴ Supaprastina galima paramos skaičiavimo formulė: Paramos suma, Eur = Pelnas, kuris būtų gaunamas iš ha ūkininkaujant tradiciniu būdu, Eur – Pelnas (nuostolis), kuris gaunamas iš ha ūkininkaujant ekologiškai, Eur; kur Pelnas (nuostolis), kuris gaunamas iš ha ūkininkaujant ekologiškai = Pajamos iš ha ūkininkaujant ekologiškai, Eur – Sąnaudos per ha ūkininkaujant ekologiškai, Eur

¹⁵ ŽŪR pastabos ir siūlymai dėl priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ taisyklių, prieiga per internetą: <https://zur.lt/zur-pastabos-ir-siulymai-del-priemones-ekologinis-ukininkavimas-taisykliu/>

¹⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b4cccc40e7a811e4a3f4c9665905a1b3/asr>

ūkininkaujant patiriami kaštai per ha reikšmingai nesumažėja, o pajamos nedidėja. Be to, parama yra nukreipta į aplinkos išsaugojimą – tai nėra baigtinės trukmės priemonė, kurios įgyvendinimas kelis metus sudarytų sąlygas aplinkos būklės gerėjimui ateityje. Vertintojo nuomone, nors Lietuvoje yra ekologinio ūkininkavimo entuziastų, kuriems ši veikla yra gyvenimo būdas, visgi pagrindinė ekologinį ūkininkavimą lemia teikiama parama – negaunant paramos ūkininkams, ypač smulkiems ir vidutiniams, ekologiškai ūkininkauti neapsimokėtų. Kad teikiama parama nebūtų pagrindinis veiksnys, skatinantis ekologiškai ūkininkauti, smulkiems ir vidutiniams ūkiams tikslinga veiklą vykdyti jungtinės veiklos būdu (pvz., jungiantis į kooperatyvus, ūkines bendrijas ir pan.). Veikdami kartu ūkininkai galėtų didinti sukuriama pridėtinę vertę – ne tik užauginti ekologišką produkciją, bet ir ją perdirbti bei pateikti pirkėjui, sumažinti pavieniams ūkiams tenkančią našta (pvz., dėl produkcijos sandėliavimo, transportavimo).

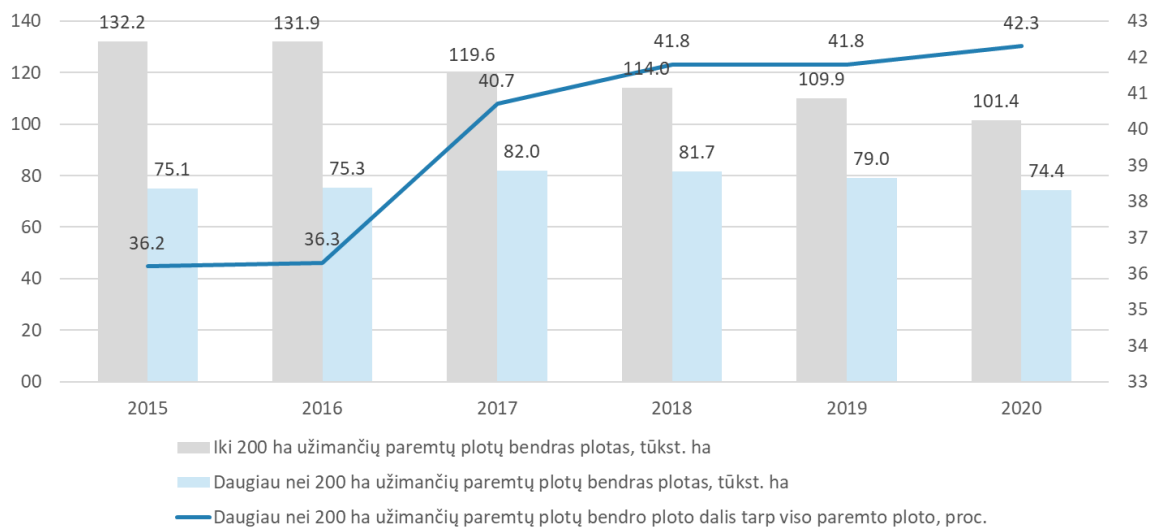
Toliau esančiame paveiksle pateikiamas paramos gavėjų pasiskirstymas pagal prašomą paremti plotą.

3 paveikslas. Paramos gavėjų pasiskirstymas pagal prašomą paremti ploto dydį 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, paramos gavėjų, prašančių paremti didesnę nei 200 ha plotą, dalis tarp visų paramos gavėjų yra santykinai nedidelė, tačiau analizuojamu laikotarpiu tokių paramos gavėjų skaičius išaugo nuo 5,9 proc. iki 9,3 proc. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas paremtų plotų pasiskirstymas pagal prašomą paremti plotą iki 200 ha ir didesnę nei 200 ha.

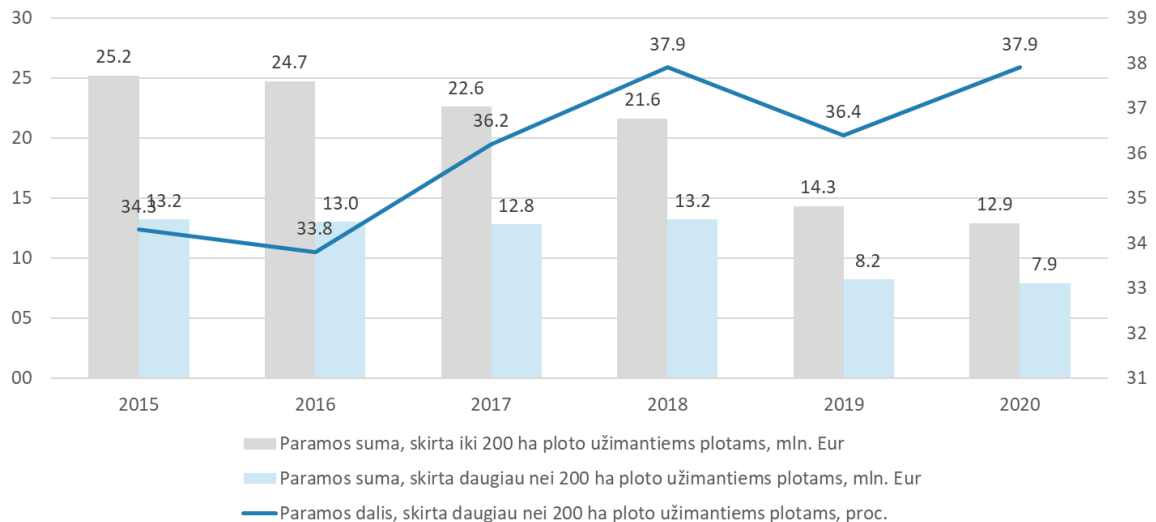

4 paveikslas. Paremto ploto pasiskirstymas pagal prašomą paremti ploto dydį 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Paveiksle pateikiami duomenys rodo, kad 2014–2020 m. laikotarpiu daugiau nei 200 ha plotą užimančių paremtų plotų dalis, palyginti su bendru pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paremtu plotu, išaugo beveik 17 proc. Bendroje paremto ploto struktūroje, plotų dalis, kurie užima daugiau nei 200 ha, padidėjo nuo 36,2 proc. iki 42,3 proc.

Toliau esančiame paveiksle pateikiamas išmokėtos paramos pasiskirstymas pagal paremtų plotų dydį.

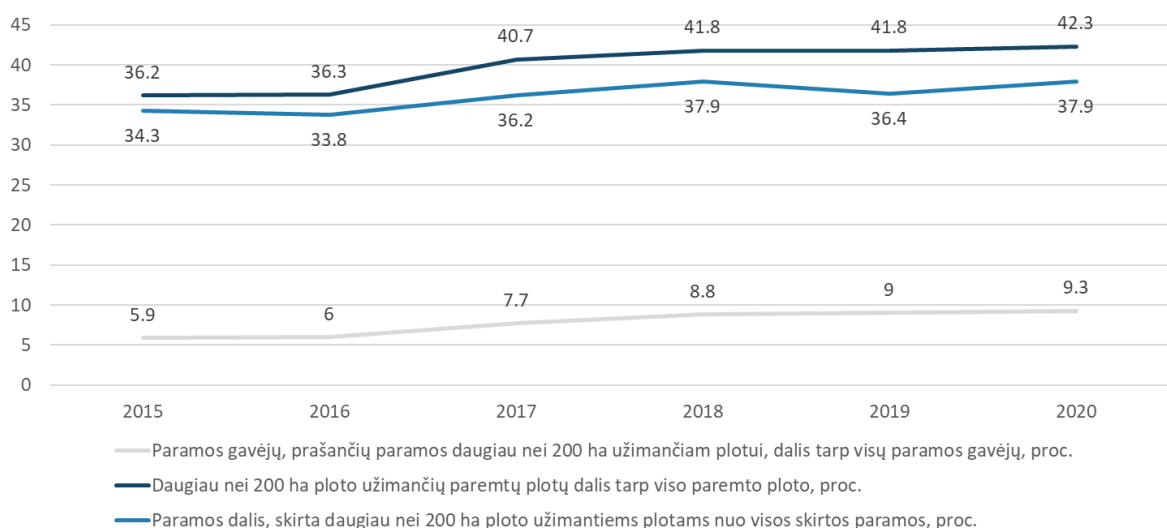

5 paveikslas. Skirtos paramos pasiskirstymas pagal paremtą ploto dydį 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, plotams, užimantiems daugiau nei 200 ha, skirta parama analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo 13,2 mln. Eur iki 7,9 mln. Eur – šiuo laikotarpiu pastebimas ir bendras išmokėtos paramos mažėjimas, taip pat daliai paramos gavėjų 2020 m. baigėsi paramos mokėjimo laikotarpis, todėl gauta mažiau paraiškų, palyginti su ankstesniais metais (žr. 1.1 skyrių). Tačiau vertinant tokiems plotams skirtos paramos dalį, palyginti su visa parama, skirta parama išaugo daugiau nei 10 proc.

Toliau esančiame paveiksle pateikiamas duomenų, susijusių su daugiau nei 200 ha ploto užimančiais plotais, apibendrinimas.

6 paveikslas. Paramos gavėjų, prašančių paramos daugiau nei 200 ha ploto užimantiems plotams, dalis, proc., daugiau nei 200 ha ploto užimančių plotų dalis, proc. ir paramos dalis, skirta daugiau nei 200 ha ploto užimantiems plotams, proc., 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Aukščiau esantis poveikslas atskleidžia, kad daugiau nei 200 ha ploto užimančius ekologinius ūkius valdo mažiau nei 10 proc. paramos gavėjų, tačiau šių gavėjų valdomi plotai sudaro apie 40 proc. visų paremtų plotų. Šių plotų paramai jie gavo daugiau nei trečdalį visos paramos. Vidutiniškai šių ūkininkų 1 ha paremti skirta paramos suma sudarė 145,02 Eur arba 14 proc. mažiau, palyginti su ūkininkais, paramos prašiusiems mažesniems nei 200 ha ploto užimantiems plotams ir gavusiems 100 proc. kasmetines išmokas.

Daugiau nei 200 ha ploto užimančius ekologinius ūkius vidutiniškai valdo 7,8 proc. pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramą gavusių ūkininkų

Bendras šių ūkininkų ekologinių ūkių plotas vidutiniškai sudaro 39,9 proc. bendro pagal priemonę paremto ploto

Šiems ūkininkams paremti skirta suma vidutiniškai sudarė 36,1 proc. visos pagal priemonę išmokėtos sumos

Galima daryti išvadą, kad beveik pusę paremtų ekologinių ūkių valdo vos dešimtadalis paremtų ūkininkų, kuriems skirta parama sudarė daugiau nei trečdalį visos pagal priemonę skirtos paramos. Nesudarant sąlygų ir toliau jiems gauti paramą ir jiems nusprendus vykdyti tradicinį ūkininkavimą, būtų prarasti dideli ekologinio ūkininkavimo plotai, kurie buvo remti pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“.

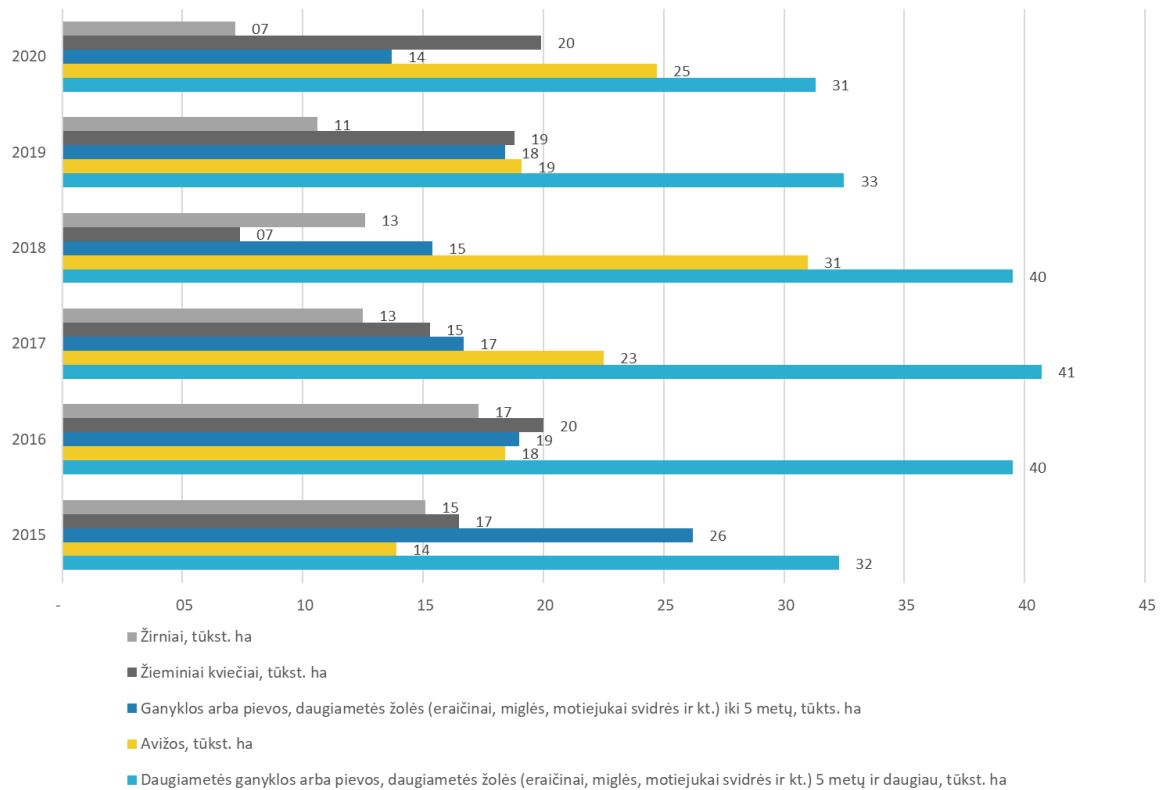
Dauguma paramos gavėjų apklausoje dalyvavusių respondentų (67 proc.) nurodė, kad didesniems nei 200 ha ūkiams skiriama parama turėtų būti mažesnė – tokia nuomonė grindžiama tuo, kad ekologiniame ūkininkavime prioritetas turėtų būti teikiamas mažiems, kadangi dideliuose ūkiuose dėl masto ekonomijos yra galimybės pasiekti geresnius finansinius rodiklius su mažesne parama. Respondentai, kurie nepritaria paramos mažinimui didesniems nei 200 ha ūkiams teigė, kad didesniuose ūkiuose sąnaudos nėra mažesnės, o kai kuriais atvejais net ir didesnės (pvz., papildomos arba didesnės išlaidos dėl darbuotojų samdymo, įrangos įsigijimo ir pan.), palyginti su mažesniais ūkiais, kad skiriamas finansavimas turėtų būti mažinamas. Interviu respondentų nuomone skiriama parama neturėtų būti diferencijuojama pagal valdomą plotą, tuo labiau, kad 30 proc. sumažinimas nėra pagrįstas ekonominiais skaičiavimais ir jis numatytas tik dėl paramos trūkumo. Vertintojo nuomone, siekiant ekologinio ūkininkavimo plėtros, paramos diferencijavimas yra būtinas, tačiau jis turėtų būti tinkamai pagrįstas. Lenkijos atveju (žr. 3.5.2 skyrių) paramos diferencijavimas taikomas jau nuo 50 ha, paramą mažinant 25 proc. Lietuvoje paramos mažinimas iš esmės paliečia tik apie dešimtadalį visų ekologiškai ūkininkaujančių ir gaunančių paramą. Rekomenduojama atlikti detalius ekonominius skaičiavimus, siekiant nustatyti tinkamiausią paramos mažinimo principą.

Siekiant užtikrinti teikiamos paramos efektyvumą, LR žemės ūkio ministerija, kaip vadovaujančioji institucija, 2014–2020 m. laikotarpiu nuolat peržiūrėjo ir tobulino teisės aktus, reglamentuojančius KPP administravimą ir finansavimą. Analizuojamu laikotarpiu buvo atliekami KPP pakeitimai, KPP administravimo taisyklių ir kitų nacionalinių teisės aktų pakeitimai bei priemonių įgyvendinimo taisyklių pakeitimai. Nors vykdant pakeitimus buvo siekiama užtikrinti efektyvesnę paramos įsisavinimą, palengvinti administracinę naštą pareiškėjams, visgi tiek paramos gavėjų, tiek interviu respondentų nuomone, ekologinį ūkininkavimą reglamentuojančių teisės aktų dažni pakeitimai neigiamai veikia teikiamos paramos efektyvumą – ūkininkai susiduria su sunkumais sekant taisyklių pokyčius, jų laikantis bei planuojant ekologinio ūkininkavimo tęstinumą. Pakeitimai didina nepasitikėjimą, ypatingai tai atvejais, kuomet pakeitimai yra vykdomi eigoje – gavus paramą pagal priemonės įgyvendinimo taisyklėse numatytus reikalavimus, neretai vėliau paramos gavėjai sulaukia sankcijų dėl naujų reikalavimų, nurodytų pakeistose taisyklėse. Interviu respondentų nuomone, dalis Lietuvoje ekologiniam ūkininkavimui numatytų reikalavimų yra pertekliniai ir griežtesni¹⁷, palyginti su ES reglamentais, kas lemia mažesnę šalies ekologinių ūkių konkurencingumą, lyginant su kitomis šalimis.

¹⁷ Siūloma atsisakyti šių reikalavimų, kurie nustatyti tik nacionaliniuose teisės aktuose, bet nenumatyti ES reglamentuose: rivalomo su ekologine gamyba susijusio išsilavinimo, detalių privalomų reikalavimų sėjomainai, papildomų reikalavimų tręšiantiems laukus organinėmis trąšomis, privalomų dirvožemio, privalomų tręšimo planų ir humuso balanso skaičiavimo,

1.4 Kokią produkciją auginančių ekologinių ūkių plotus reikėtų plėsti, mažinti? Kodėl?

2015–2020 m. laikotarpiu daugiausiai paremtų plotų sudarė plotai, skirti daugiametėms ganykloms arba pievoms, daugiametėms žolės (eraičiniai, miglės, motiejukai svidrės ir kt.) 5 metų ir daugiau – 2017 m. šie augalai užėmė daugiau nei 40 tūkst. ha ploto. Toliau esančiame paveiksle pateikiamos 5 augalų rūšys, kurių plotų 2015–2020 m. laikotarpiu buvo daugiausiai paremta.

7 paveikslas. Augalų rūšys, kurių plotų buvo daugiausiai paremta 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

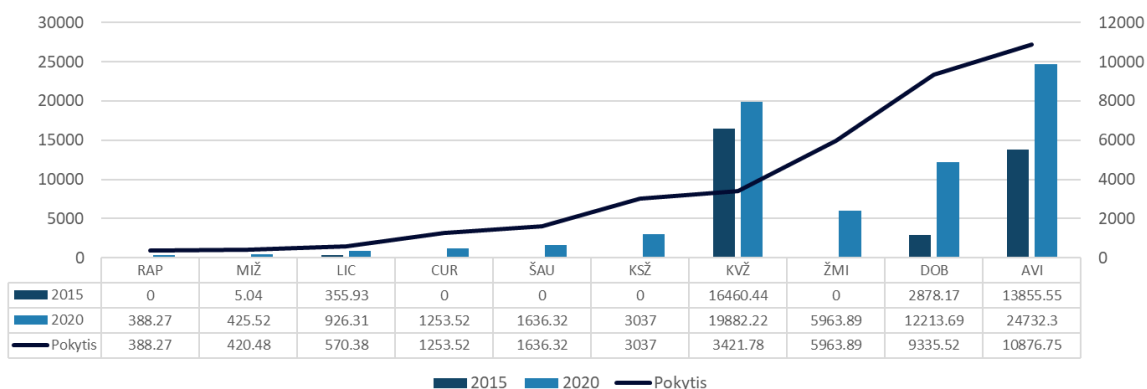
Visu laikotarpiu didžiausią plotą, kurį buvo prašoma paremti, užėmė daugiametės ganyklos arba pievos, daugiametės žolės 5 metų ir daugiau, tačiau 2020 m. šių augalų plotas buvo beveik 3 proc. mažesnis, palyginti su 2015 m. 2015–2020 m. paremtas plotas, kuriame auginamos avižos, išaugo nuo 13,9 tūkst. ha iki 24,7 tūkst. ha. Paremtų ganyklų arba pievų, daugiamečių žolių iki 5 metų plotas analizuojamu laikotarpiu sumažėjo nuo 26,2 tūkst. ha 2015 m. iki 13,7 tūkst. ha 2020 m. Paremtas plotas, kuriame auginami žieminiai kviečiai, išaugo nuo 16,5 tūkst. ha 2015 m. iki 19,9 tūkst. ha 2020 m. – šiuo laikotarpiu paremtas plotas padidėjo 20,8 proc. Paremtas plotas, kuriame auginami žirniai, sumažėjo dvigubai – nuo 15,1 tūkst. ha 2015 m. iki 7,2 tūkst. ha 2020 m. Atsižvelgiant į tai, kad didžioji dalis paramos skiriama paramos gavėjams, kurie veiklą vykdo mažiau palankiose ūkininkauti teritorijose (žr. 1.5 skyrių), natūralu, kad daugiamečių ganyklų ir pievų plotai, sudaro didelę dalį paremtų plotų, kadangi tokie plotai gali būti įrengiami mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, o tokių ganyklų ir pievų įrengimas ir jų palaikymas gali prisidėti prie dirvožemio

privalomos derliaus kontrolės, augalų tankumo kontrolės, papildomų reikalavimų sodams ir uogynams, papildomų reikalavimų šaltalankių uogynams, privalomų reikalavimų derliaus nuėmimo laikui. Prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/kas-trukdo-ekologines-gamybos-pletros-proverziui>

erozijos mažinimo, kadangi pievų augalų šaknys suriša dirvožemį, neleidžia jo ardyti kritulių nuotėkiui, jis tampa atsparesnis nupustymui¹⁸.

Tarp pareiškėjų mažiausiai populiarumo susilaukė šie augalai: pomidorai (uždarajame grunte) – per visą laikotarpį paremta 0,02 ha, paprikos (uždarajame grunte) – 0,03 ha, baltųjų serbentų uogynai – 0,13 ha, briuseliniai kopūstai – 0,19 ha, kininiai kopūstai – 0,19 ha, rūgštynės – 0,20 ha, braškių uogynai – 0,24 ha, paprikos – 0,26 ha, pomidorai – 0,47 ha, žiediniai kopūstai – 0,49 ha, agrastai – 0,52 ha, porai – 0,68 ha, spanguolių uogynai – 0,70 ha, judros – 0,80 ha, gargždeniai – 0,88 ha.

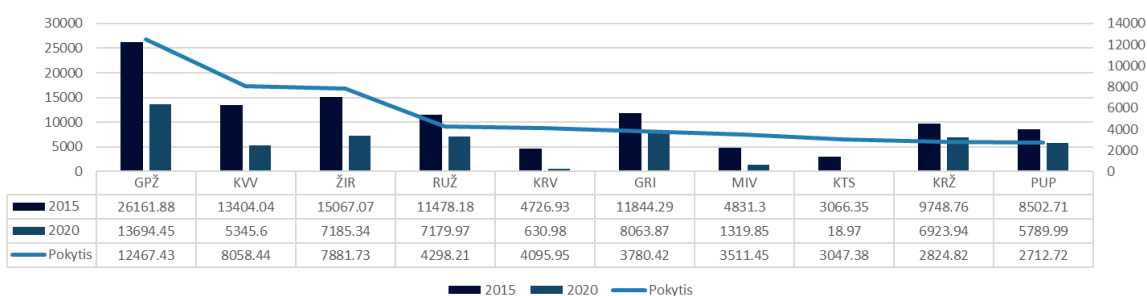
Lyginant 2020 m. su 2015 m. didžiausi pokyčiai stebimi plečiant plotus, kuriuose auginami rapsukai, žieminiai miežiai, liucernos, cukriniai runkeliai, šaltalankių uogynai, žieminiai kviečiai „Spelta“, žieminiai kviečiai, žolinių augalų mišiniai, kuriuose baltyminės žolės yra vyraujančios, dobilai ir avižos. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas šių augalų pokytis.

8 paveikslas. Didžiausi pokyčiai plečiant augalų užimamus plotus 2020 m., palyginti su 2015 m., ha

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, didžiausi pokyčiai mažinant plotus stebimi tuose plotuose, kurie skirti ganykloms arba pievoms, daugiamečioms žolėms iki 5 metų, plotuose, kuriuose auginami vasariniai kviečiai, žirniai, žieminiai rugiai, vasariniai kvietrugiai, grikliai, vasariniai miežiai, žieminiai kvietrugiai, pupos, pupelės, pupuolės, tai pat mažėjo kitų sodų ir daugiamečių uogynų plotai. Pokyčiai pateikiami toliau esančiame paveiksle.

9 paveikslas. Didžiausi pokyčiai mažinant augalų užimamus plotus 2020 m., palyginti su 2015 m., ha

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

¹⁸ Ekologinio ūkininkavimo ir kraštovaizdžio tvarkymo programų vertinimas, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Teisine_informacija/Tyrimai_analizes/Studijos/2013-10-15%20Nr_%208P-13-177%20Ekologinio%20C5%ABkininkavimo%20ir%20kra%20C5%A1tovaizd%20C5%BEio%20tvarkymo%20program%C5%B3%20vertinimas.pdf

Tam tikrų plotų sumažėjimas arba padidėjimas siejamas su paramos gavimo pradžia, t. y. prašomos paramos patvirtinimu, arba pasibaigusiu prisiimtų įsipareigojimų laikotarpiu. Kai kuriais atvejais kultūrų pasikeitimai susiję ir su pareiškėjų plotų, kuriuose vykdomas ekologinis ūkininkavimas, mažėjimu.

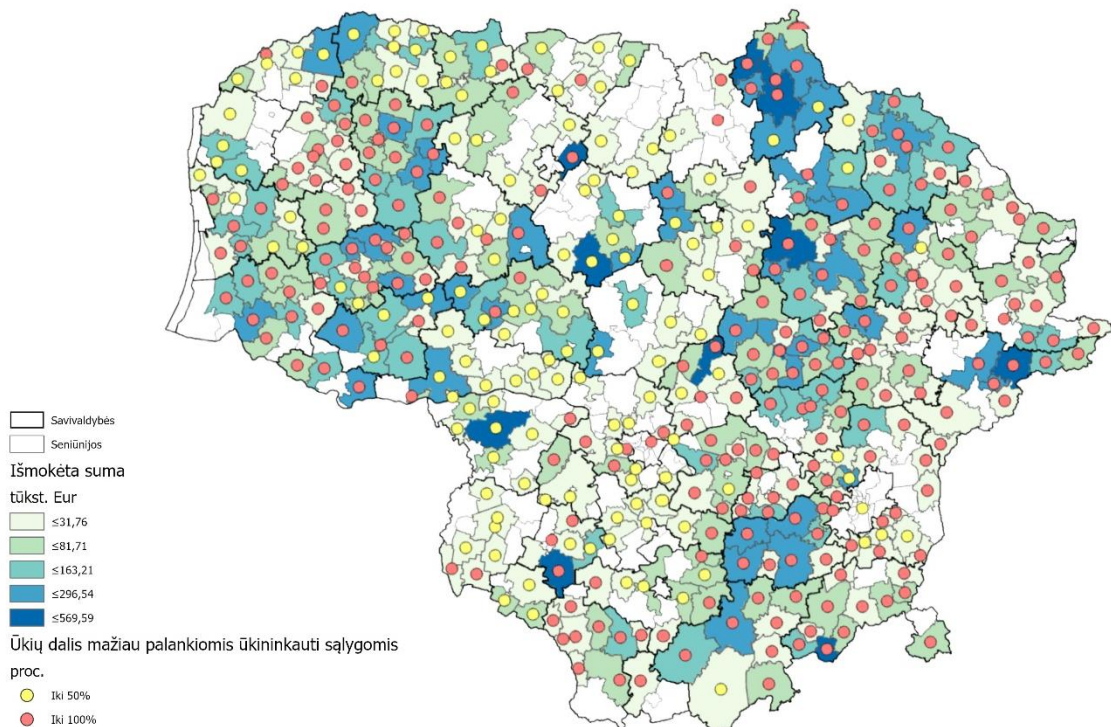
Įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ sudaromos sąlygos vartotojams pateikti įvairius ir kokybiškus produktus, tačiau, kaip minėta anksčiau, Lietuvoje didžiąją dalį užauginamos ekologinės produkcijos sudaro javai, kurie pagrinde yra eksportuojami. Daržovės, vaisiai, uogynai sudaro labai mažą dalį ekologiškai užauginamos produkcijos struktūroje – užauginamos produkcijos nepakanka, kad būtų patenkinti viešojo maitinimo sektoriaus poreikiai. Viena iš galimų priežasčių, kodėl ūkininkai mieliau renkasi auginti javus – tai reikalauja mažiau priežiūros bei gaunama produkcija yra ganėtinai lengvai realizuojama, palyginti su vaisiais ar daržovėmis. Sandėliavimo, transportavimo bei realizacijos kanalų paieška reikalauja daug laiko ir finansinių išteklių, kas smulkiems ir vidutiniams ūkiams veikiant pavieniui gali būti per didelė našta. Veiksny, kuris galėtų prisidėti prie smulkių ir vidutinių ūkių išlikimo ir plėtros – ūkininkų kooperacija. Kartu bendradarbiaudami ūkininkai galėtų pasiekti geresnių rezultatų ir rinkai pateikti daugiau ir įvairesnės produkcijos, geriau patenkinti viešojo maitinimo sektoriaus poreikius. Pažymėtina, kad auginamos žaliavos pokyčius lemia ir paklausa, todėl ir toliau būtina vykdyti vartotojų švietimą apie ekologinės produkcijos naudą žmonių sveikatai bei aplinkai. Atsižvelgiant į tai, Vertintojo nuomone, dirbtinai reguliuoti ir kištis į rinką (pvz., neskiriant paramos javams) nerekomenduojama, tačiau taikomos netiesioginės intervencijos (pvz., ūkininkų jungtinės veiklos skatinimas) galėtų prisidėti prie auginamų ekologiškų kultūrų įvairovės, kadangi bendradarbiaudami ūkininkai turėtų geresnes sąlygas realizuoti produkciją.

1.5 Kaip ekologiniams ūkiams teikiama parama pasiskirstė tarp derlingų ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų? Kokiose teritorijose stebima didesnė plotų plėtra? Kodėl? Ar nustatytos tendencijos keistinos?

Lietuvoje atrinkta 220 seniūnijų, kurios priskiriamos mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms ir kurių bendras plotas sudaro 1 025 102 ha¹⁹ (30,49 proc. viso šalies žemės ūkio paskirties žemės ploto). Siekiant nustatyti teikiamos paramos pasiskirstymą tarp derlingų ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų, buvo remiamasi Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis, kurie vizualiai atvaizduoti naudojantis ArcGis programa. Duomenys atvaizduojami seniūnijų lygmeniu, pažymėtina kad NMA pateiktoje informacijoje ne visi pareiškėjai nurodė seniūnijas, todėl šie duomenys nebuvo įtraukiami skaičiuojant paramos pasiskirstymą tarp derlingų ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų (atvaizdavimui tinkami duomenys sudaro apie 90 proc. visų duomenų, vertinama, kad duomenys atspindi paramos pasiskirstymo tendencijas).

Už 2015 m. deklaruotus plotus visa išmokėta parama pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ sudarė daugiau nei 38 mln. Eur. Bendrai pagal veiklos sritis ir tęsiant praėjusio programavimo laikotarpio įsipareigojimus, parama buvo išmokėta 3224 paramos gavėjams. 74 proc. paramos gavėjų veiklą vykdė teritorijose, kurios priskiriamos mažiau palankioms ūkininkauti teritorijoms. Šiems paramos gavėjams buvo išmokėta beveik 29 mln. Eur – 75 proc. nuo visos paramos, išmokėtos už 2015 m. deklaruotus plotus. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų.

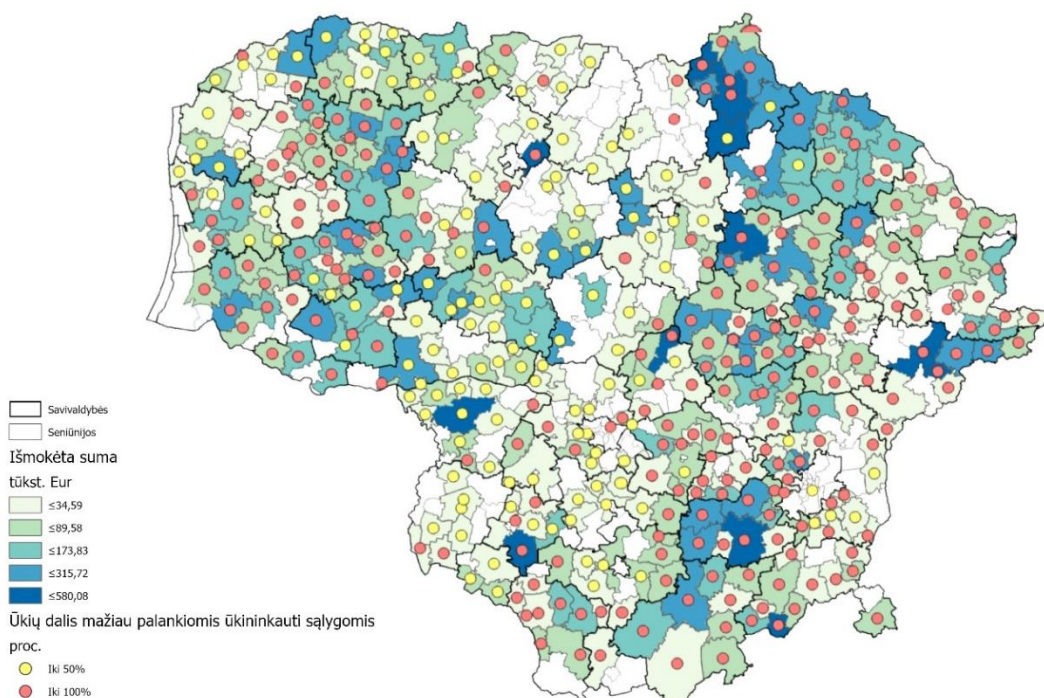
¹⁹ Mažiau palankių ūkininkauti vietovių reforma šalyje, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/maziau-palankiu-ukininkauti-vietoviu-reforma-salyje>

10 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2015 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

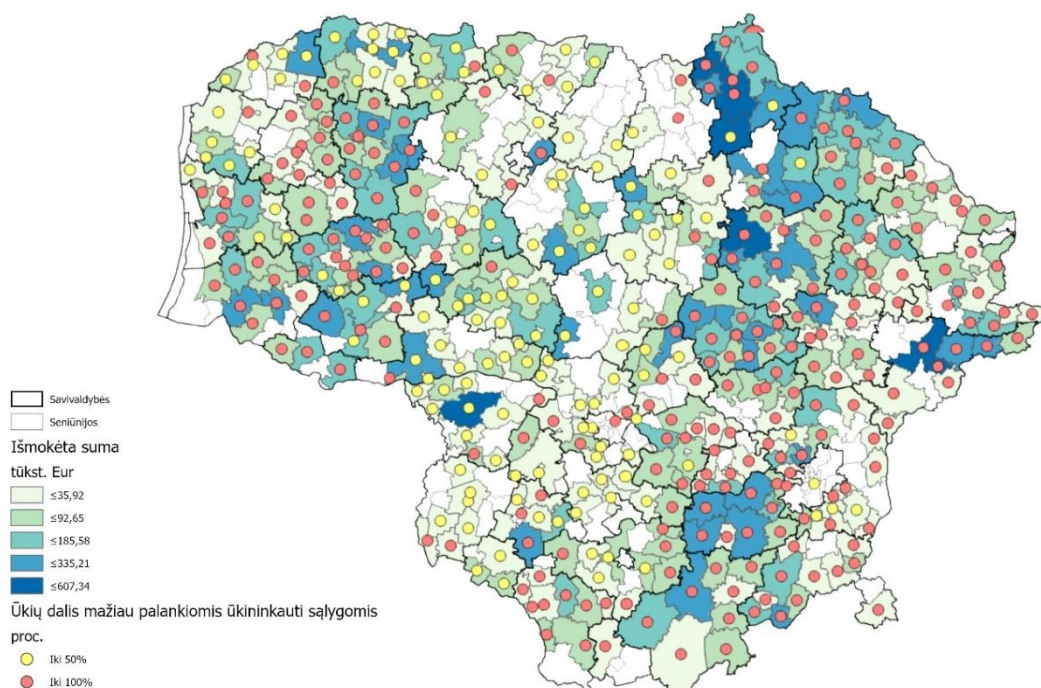
Už 2016 m. deklaruotus plotus pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ 3173 paramos gavėjams buvo išmokėta 37 mln. Eur. Beveik 76 proc. paramos gavėjų ūkininkavo teritorijose, kurios priskiriamos nepalankioms ūkininkauti teritorijoms. Šiems paramos gavėjams buvo išmokėta 28 mln. Eur paramos, kuri sudarė 76 proc. visos už 2016 m. deklaruotus plotus išmokėtos paramos. Paramos pasiskirstymas pateikiamas toliau esančiame paveiksle.

11 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2016 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

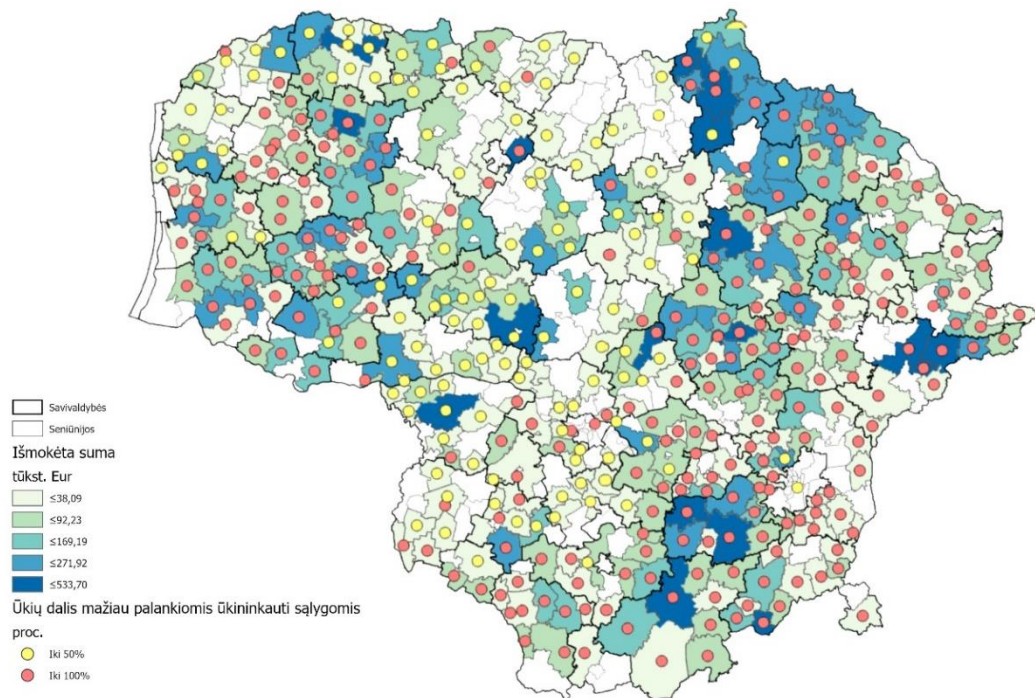
Už 2017 m. deklaruotus plotus 2625 paramos gavėjams buvo išmokėta 35 mln. Eur. 74 proc. paramos gavėjų ūkininkavo nepalankiose ūkininkauti teritorijose, jiems skirta parama sudarė 77 proc. visos už 2017 m. deklaruotus plotus išmokėtos paramos. Paramos pasiskirstymas 2017 m. pateikiamas toliau esančiame paveiksle.

12 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2017 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

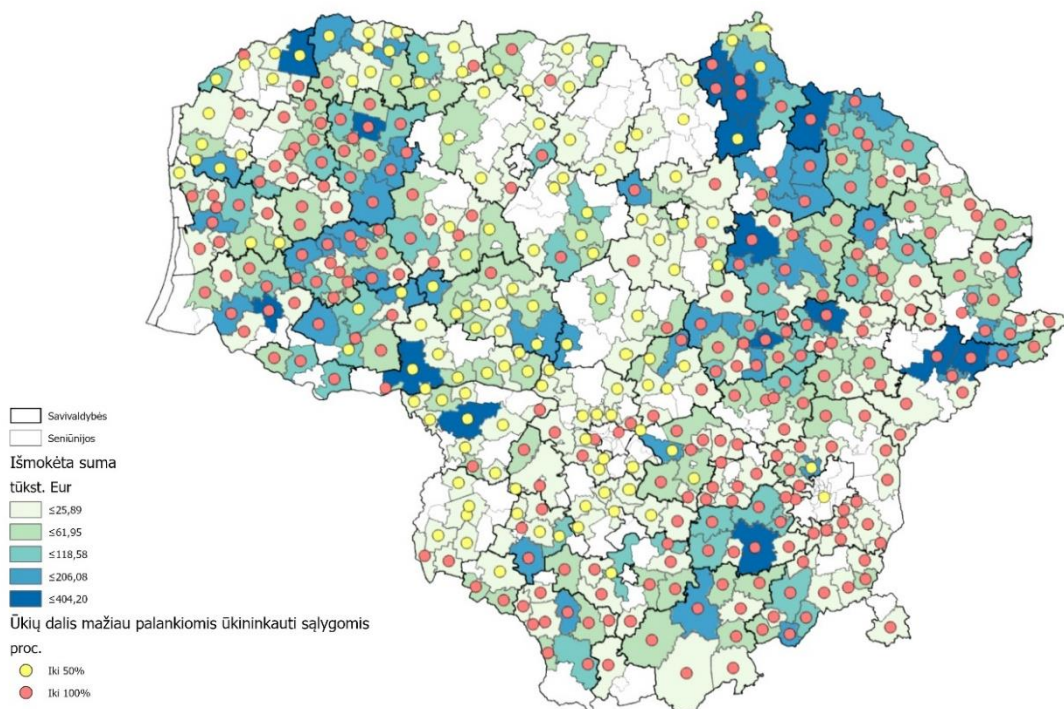
Už 2018 m. deklaruotus plotus beveik 35 mln. Eur buvo išmokėti 2291 paramos gavėjui. 1744 paramos gavėjai ekologinį ūkininkavimą vykdė nepalankioms ūkininkauti priskiriamose teritorijose, tokie paramos gavėjai sudarė 76 proc. nuo visų paramos gavėjų. Atitinkamai šiems paramos gavėjams buvo išmokėta 77 proc. nuo visos už 2018 m. deklaruotus plotus išmokėtos paramos. Paramos pasiskirstymas geografiniu atžvilgiu pateikiamas toliau esančiame paveiksle.

13 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2018 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

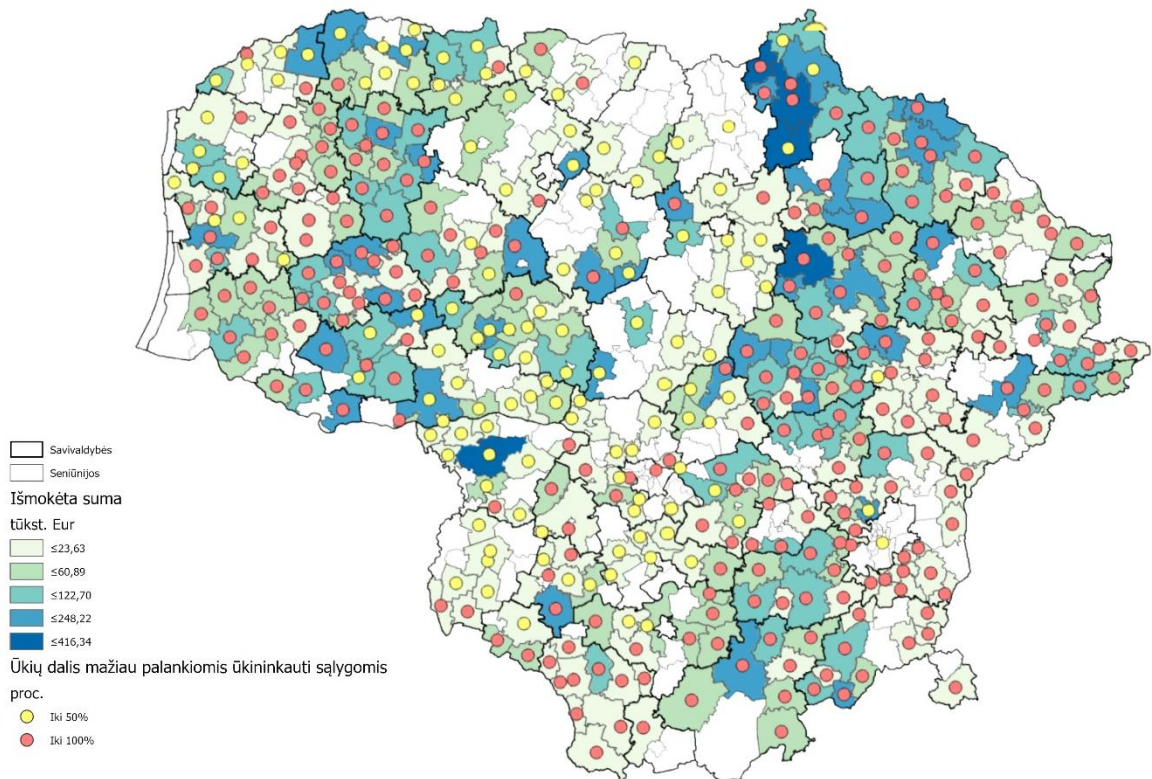
Už 2019 m. deklaruotus plotus parama pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo išmokėta 2184 paramos gavėjams, iš kurių 77 proc. veiklą vykdė teritorijose, priskiriamose nepalankioms ūkininkauti. Šiais metais iš viso buvo išmokėta 22 mln. Eur, iš kurių 78 proc. buvo skirta ūkininkams, ūkininkaujantiems nepalankiose teritorijose. Paramos pasiskirstymas pateikiamas toliau esančiame paveiksle.

14 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2019 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

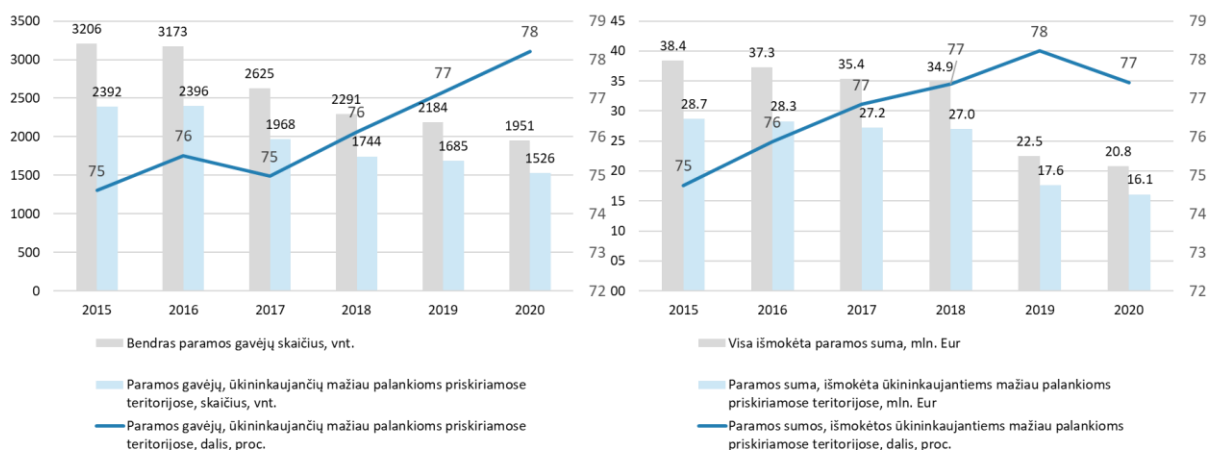
Už 2020 m. deklaruotus plotus beveik 21 mln. Eur parama buvo išmokėta 1951 paramos gavėjui. Iš jų daugiau nei 1,5 tūkst. veiklų vykdė nepalankioms ūkininkauti priskiriamose teritorijose. Jiems išmokėta parama siekė 16 mln. Eur arba 78 proc. nuo visos išmokėtos paramos. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas paramos pasiskirstymas.

15 paveikslas. Paramos pasiskirstymas tarp palankių ir mažiau palankių ūkininkauti teritorijų už 2020 m. deklaruotus plotus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Toliau esančiame paveiksle pateikiamas paramos gavėjų ir išmokėtos paramos pasiskirstymas palankiose ir nepalankiose ūkininkauti priskiriamose teritorijose 2015–2020 m. laikotarpiu.

16 paveikslas. Paramos gavėjų ir išmokėtos paramos pasiskirstymas palankiose ir mažiau palankiomis priskiriamose teritorijose 2015–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, visais metais $\frac{3}{4}$ paramą gavusių pareiškėjų ekologinį ūkininkavimą vykdė teritorijose, kurios priskiriamos nepalankioms ūkininkauti. Jiems išmokėta parama taip pat sudarė $\frac{3}{4}$

visos paramos, kuri atitinkamais metais buvo išmokama pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“. Mažiau palankioms ūkininkauti priskiriamose teritorijose veiklą vykdančių paramos gavėjų dalis bei jiems išmokėta parama visu analizuojamu laikotarpiu didėjo (atitinkamai 4 proc. ir 3 proc.), tai rodo, kad šiose teritorijose nors ir nesparčiai, bet plėtra vyksta.

Tiek statistiniai paramos išmokėjimo duomenys, tiek grafinis jų atvaizdavimas rodo, kad 2015–2020 m. laikotarpiu priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ daugiau buvo vykdoma teritorijose, kurios priskiriamos mažiau palankioms ūkininkauti. Nors priemonės lygmeniu dauguma paramos gavėjų veiklą vykdė mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, tačiau šalies mastu ekologinis ūkininkavimas buvo vykdomas tik 16 proc. mažiau palankioms ūkininkauti priskiriamų vietovių plote (2016 m.).

Teigiamai vertinama tai, kad išmokėta parama koncentruojasi tose pačiose vietovėse – tai rodo, kad ekologinio ūkininkavimo veiklos yra tęsiamos. Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms teikiama parama sudaro prielaidas tęsti ūkininkavimą ir sumažinti riziką, susijusią su žemės apleidimu. Parama daro teigiamą poveikį tvaraus žemės valdymo palaikymui, kompensuojant patiriamus nuostolius ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių, ir nusistovėjusių kraštovaizdžių ir ūkinės veiklos tradicijų išsaugojimui.

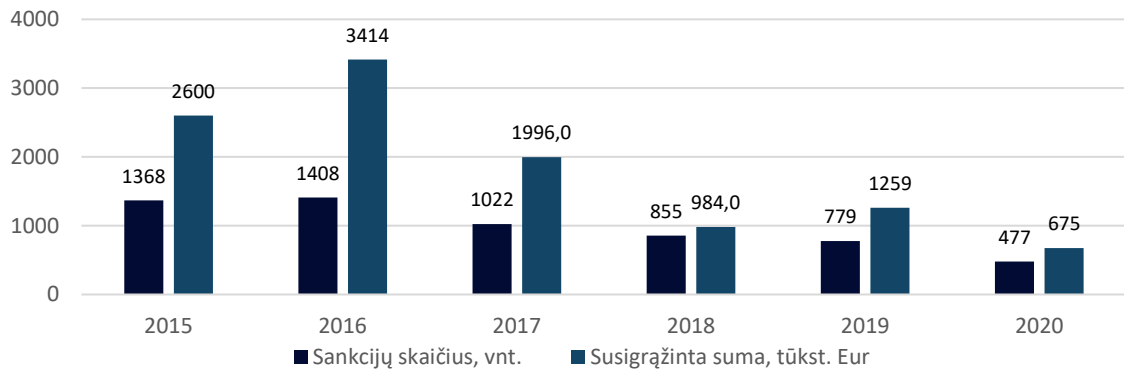
Ūkininkaujant mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse svarbu tinkamai pasirinkti specializaciją, kuri būtų tinkamiausia tokioms vietovėms, pavyzdžiui, galbūt tokiose vietovėse geriau užsiimti mėšinių galvijų auginimu bei augalininkyste, pritaikyta pašarų auginimui. Vertintojo nuomone, dauguma ūkininkų, kurie ūkininkauja mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, yra tinkamai pasirinkę specializacijos kryptį, tačiau individualios konsultacijos (pavieniams asmenims ar asmenų grupėms) ir / ar praktiniai mokymai galėtų būti naudingi tiems ūkininkams, kurie pradeda veiklą ir stokoja žinių.

1.6 Ar efektyvi nustatytų sankcijų sistema už neįvykdytus reikalavimus? Kodėl?

Remiantis priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklėmis, nesilaikant priimtų įsipareigojimų ir / arba pažeidžiant kitus teisės aktų reikalavimus, paramos gavėjams gali būti skiriamos sankcijos, kurios skirstomos į tris rūšis:

1. paramos sumažinimas;
2. paramos neskyrimas;
3. reikalavimas grąžinti visą ar dalį sumokėtos paramos.

Per 2015–2020 m. laikotarpį paramos gavėjams sankcijos iš viso buvo skirtos 5909 kartus, susigrąžinta suma siekė beveik 11 mln. Eur. Toliau esančiame grafike pateikiama skirtų sankcijų ir susigrąžintų sumų tendencijos analizuojamu laikotarpiu.

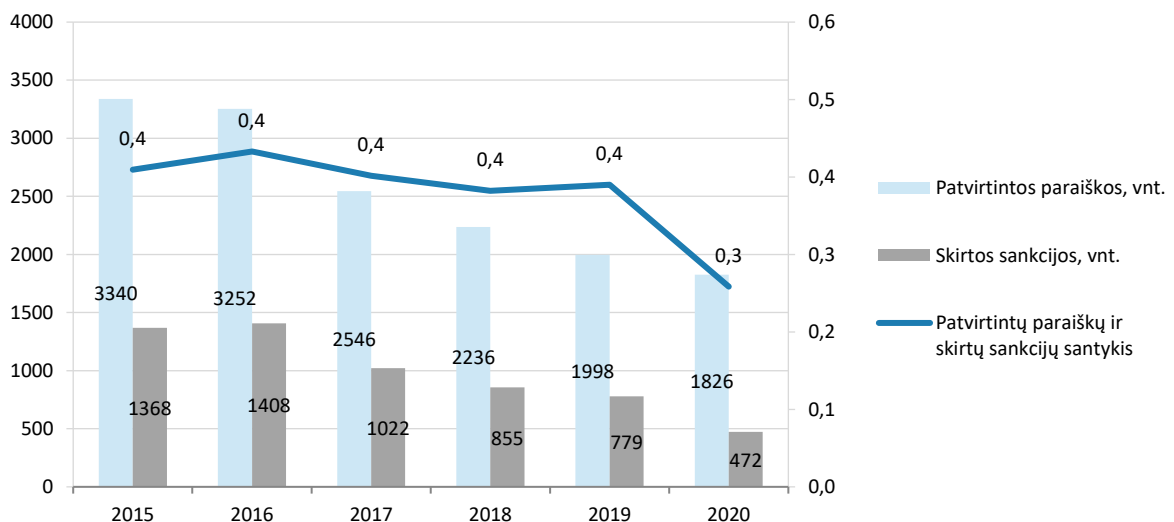

17 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu skirtų sankcijų kiekis ir susigrąžinta paramos suma, Eur

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Visu analizuojamu 2015–2020 m. laikotarpiu daugiausiai sankcijų buvo skirta už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą. 2015 m. už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą skirtos sankcijos sudarė 45 proc. visų skirtų sankcijų, susigrąžinta suma – 65 proc. visos susigrąžintos sumos, 2016 m. skirtos sankcijos sudarė 50 proc., susigrąžinta suma – 52 proc., 2017 m. skirtos sankcijos sudarė 41 proc., susigrąžinta suma – 61 proc., 2018 m. skirtos sankcijos sudarė 41 proc., susigrąžinta suma – 68 proc., 2019 m. skirtos sankcijos sudarė 44 proc., susigrąžinta suma – 47 proc., 2020 m. Tyrimo rengimo metu tebevykstant priemonės administravimui skirtos sankcijos jau sudarė 47 proc., susigrąžinta suma – 76 proc. Vidutinis sankcijos už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą dydis visu laikotarpiu svyravo nuo 1729,17 Eur (2019 m.) iki 2861,63 Eur (2017 m.).

Nors tiek skiriamų sankcijų, tiek susigrąžintų lėšų kiekis 2015–2020 m. laikotarpiu mažėjo, tačiau ar sankcijos efektyvios geriau atskleidžia skirtų sankcijų ir patvirtintų paraiškų santykis (žr. toliau esantį paveikslą).

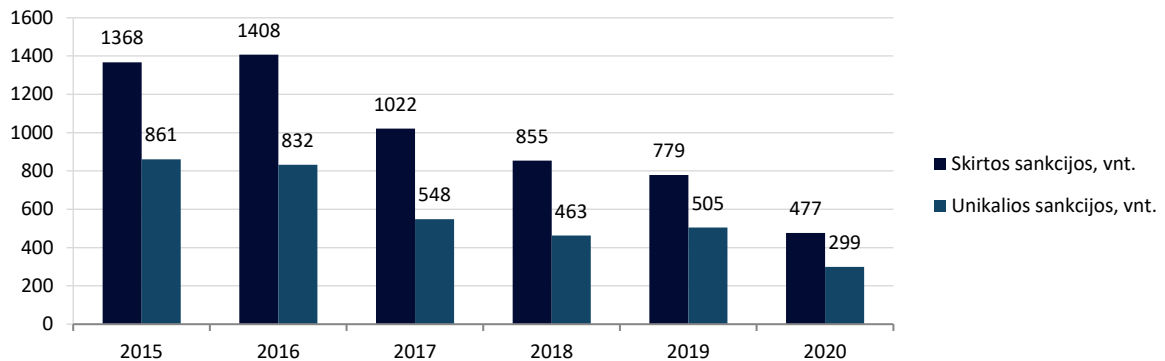
18 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu patvirtintų paraiškų, skirtų sankcijų kiekis bei patvirtintų paraiškų ir skirtų sankcijų santykis

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, analizuojamu laikotarpiu tiek patvirtintų paraiškų, tiek skirtų sankcijų kiekiai mažėjo, tačiau šių dviejų rodiklių santykis iki pat 2019 m. išliko ganėtinai stabilus, tik 2020 m. matomas sumažėjimas, tačiau Tyrimo rengimo metu Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos dar vykdė priemonės administravimą, tad šių metų santykis vertinamas kaip ne galutinis. Santykis rodo, kad, pavyzdžiui, 2015 m. vienai patvirtintai paraiškai teko 0,41 sankcija arba vienai sankcijai

teko 2,44 patvirtintų paraiškų. Tokios tendencijos rodo, kad skiriamos sankcijos didelio poveikio neturi ir pareiškėjai nevengia nesilaikyti prisiimtų įsipareigojimų ir / arba pažeisti kitus teisės aktų reikalavimus.

Tai, kad skiriamos sankcijos neturi didelio poveikio, atskleidžia ir Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenys dėl sankcijų pasikartojimo (žr. toliau esantį paveikslą).

19 paveikslas. 2015–2020 m. laikotarpiu unikalūs ir bendras skirtų sankcijų skaičius

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, visu laikotarpiu bendras skirtų sankcijų skaičius viršijo unikalų sankcijų skaičių, tai rodo, kad pareiškėjai padarydavo nusižengimus daugiau nei vieną kartą. 2015 m. bendras skirtų sankcijų skaičius unikalų skaičių viršijo 1,6 karto, 2016 m. – 1,7 karto, 2017 m. – 1,9 karto, 2018 m. – 1,8 karto, 2019 m. – 1,5 karto, 2020 m. – 1,6 karto. Toliau esančioje lentelėje pateikiamas sankcijų detalizavimas pagal sankcijų rūšis.

4 lentelė. Sankcijų pasiskirstymas pagal rūšis 2015–2020 m. laikotarpiu, tūkst. Eur

2015 m.		2016 m.		2017 m.		2018 m.		2019 m.		2020 m.	
Vnt.	Suma, Eur	Vnt.	Suma, Eur	Vnt.	Suma, Eur	Vnt.	Suma, Eur	Vnt.	Suma, Eur	Vnt.	Suma, Eur
Ilgalaikė sankcija už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą											
44	6,5	25	3,1	33	5,0	57	11,7	60	6,8	42	8,4
Ilgalaikė sankcija už viršdeklaravimą											
222	694,0	187	1 322,0	79	313,0	23	51,4	45	486,3	22	30,2
Kompleksinio paramos susiejimo (cross-compliance) ilgalaikės sankcijos											
2	6,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kompleksinio paramos susiejimo (cross-compliance) netyčinės sankcijos											
114	30,2	202	22,5	58	10,2	84	55,5	59	27,3	43	7,9
Kompleksinio paramos susiejimo (cross-compliance) tyčinės sankcijos											
5	5,2	9	5,3	3	2,9	-	-	-	-	-	-
Pagrindinių reikalavimų nesilaikymas (priemonei)											
-	-	2	0,7	219	115,3	179	65,1	136	28,0	80	23,8
Sankcija už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą											
618	1681,0	706	1771,2	424	1213,3	350	665,8	344	594,8	223	510,4
Vėlavimas											
193	36,9	125	44,4	87	17,7	59	11,1	53	12,3	5	1,0
Viršdeklaravimas											
170	140,5	152	245,0	119	318,8	103	123,5	82	103,3	62	93,1

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Nors kaip matyti iš aukščiau lentelėje pateikiamos informacijos, pagal skirtingas sankcijų rūšis skiriamų sankcijų kiekis mažėjo, tačiau stabilus patvirtintų paraiškų bei skirtų sankcijų santykis bei pareiškėjų pakartotinai vykdomi prasižengimai rodo, kad nustatytos sankcijos nuo prasižengimų darymo neatbaido, todėl numatytos sankcijos vertinamos kaip neefektyvios. Tiek paramos gavėjai, tiek interviu respondentai sankcijas vertina neigiamai. Jų nuomone, neretai skiriamos sankcijos nėra susijusios su ekologiniu ūkininkavimu – pvz., sumažinama parama už neteisingai pateiktą informaciją ir pan. Pažymėtina, kad beveik pusei apklaustos respondentų, gavusių paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, buvo pritaikytos sankcijos – 37 proc. sumažinta parama, 11 proc. neskirta parama, 4 proc. turėjo grąžinti paramą. Gavus

sankciją paramos gavėjai ir toliau planuoja tęsti ekologinio ūkininkavimo veiklą, kadangi gaunama parama finansiškai atperka patirtus nuostolius.

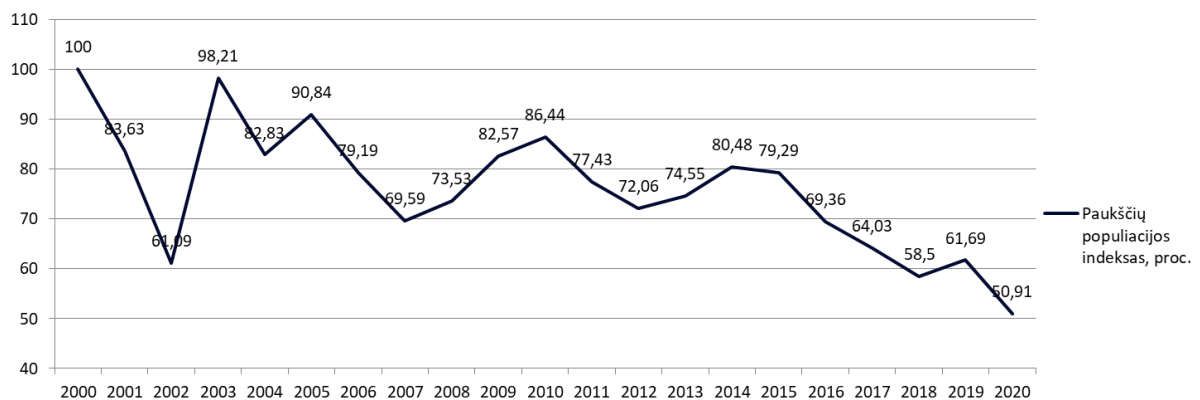
1.7 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremtas biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, taip pat kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlį.

4A tikslinės srities „Biologinės įvairovės atkūrimas, išsaugojimas ir didinimas, be kita ko, „Natura 2000“ teritorijose ir teritorijose, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių ar užsiimama didelės gamtinės vertės ūkininkavimu, taip pat Europos kraštovaizdžių būklės atkūrimas, išsaugojimas ir gerinimas“ rodiklis – žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis.

Įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ skatinama ekstensyvesnė ūkininkavimo praktika lyginant su įprastine veikla, mažinamas neigiamas poveikis aplinkai, saugoma biologinė įvairovė ir ekosistemos, nenaudojamos mineralinės trąšos ir cheminės augalų apsaugos priemonės.

Pagrindiniai biologinę įvairovę charakterizuojantys Programos konteksto rodikliai – paukščių populiacijos indeksas (FBI)²⁰ ir „Natura 2000“ vietovių plotas. Pirmasis rodiklis atspindi biologinės įvairovės kaitos tendencijas, o antrasis – jos apsaugos mastą.

Paukščių populiacijos indeksas 2020 m. sudarė 50,91 proc., palyginti su 2000 m. – tai rodo, kad 2000–2020 m. laikotarpiu paukščių populiacija Lietuvoje sumažėjo beveik perpus (žr. toliau esantį paveikslą).

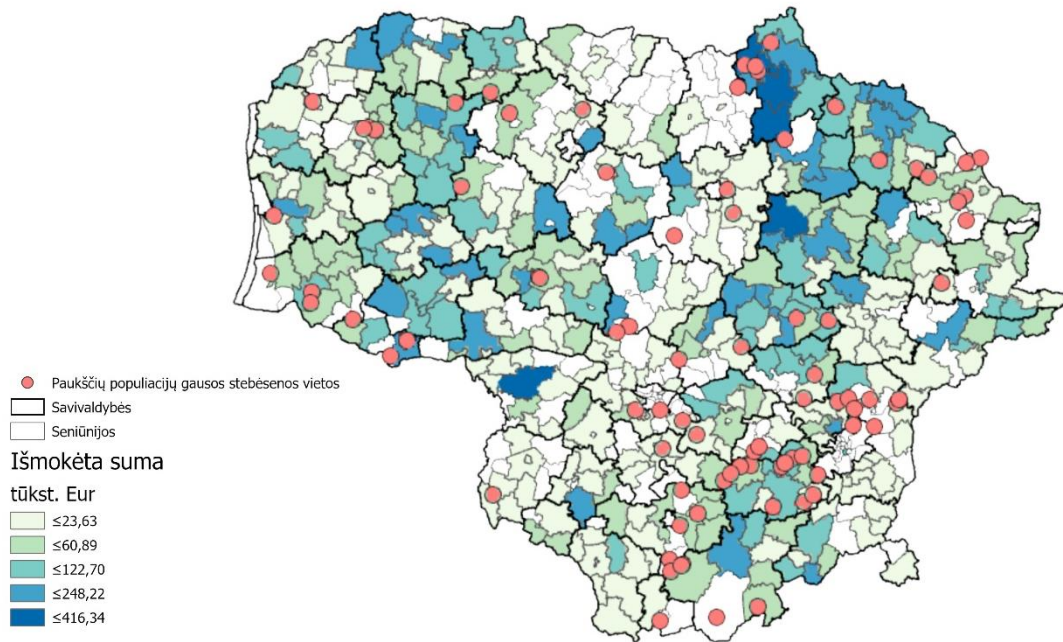
20 paveikslas. Paukščių populiacijos indekso (FBI) kaita 2000–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos ornitologų draugijos įprastų paukščių gausos stebėsenos duomenų baze

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, FBI svyravo visu laikotarpiu nuo pat 2000 m. Visgi Programai aktuali laikotarpiu šis indeksas nuolat mažėjo, 2019 m. pastebimas nežymus indekso augimas, palyginti su 2018 m. 2020 m. FBI sumažėjo daugiau nei 10 proc. punktu, palyginti su 2019 m.

Pažymėtina, kad Paukščių populiacijos indekso kitimui įtaką turėjo visa Programa, nustatyti konkrečios „Ekologinis ūkininkavimas“ priemonės indėlį nėra galimybių. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas 2020 m. lėšų žemėlapis, jame pažymint 2020 m. Lietuvos ornitologų draugijos vykdytos paukščių populiacijos gausos stebėsenos vietas.

²⁰ FBI – Farmland Bird Indicator, liet. KPPI – kaimo paukščių populiacijos indikatorius

21 paveikslas. Paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos pasiskirstymas ir paukščių populiacijos stebėsenos taškai, 2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Pažymėtina, kad 2020 m. Lietuvos ornitologų draugijos parengtame paukščių populiacijos ir biologinės įvairovės kaitos vertinime²¹ vienoje iš išvadų nurodoma, kad biologinės įvairovės būklė toliau blogėja, ir pastaraisiais metais ji blogėja sparčiau, nei tai buvo konstatuojama anksčiau. Lietuvos ornitologų draugijos manymu, tokią situaciją galėjo lemti tai, kad pastaruosius du dešimtmečius vykdyta šalies žemės ūkio politika kai kuriais aspektais buvo nepakankamai ekologiška. Lietuvos ornitologų draugijos atliktas paukščių populiacijos stebėsenos tyrimas²² parodė, jog ekologinis ūkininkavimas nepasižymi koku nors kokybiniu poveikiu paukščių bendrijoms, tačiau kiekybiniu poveikiu ekologinis ūkininkavimas netiesiogiai palankiai veikia visų Lietuvos kaimo paukščių populiacijos indikatorius rūšių vietos populiacijų gausą²³. Absoliučios daugumos kaimo paukščių rūšių ir visų į Lietuvos FBI skaičiavimą įtrauktų paukščių rūšių vietinių populiacijų santykinė gausa yra didesnė ekologiniuose ūkiuose²⁴. Minėtame vertinime pateikiami siūlymai naujam finansavimo laikotarpiui, siekiant užtikrinti labiau ekologišką ūkininkavimo kryptį.

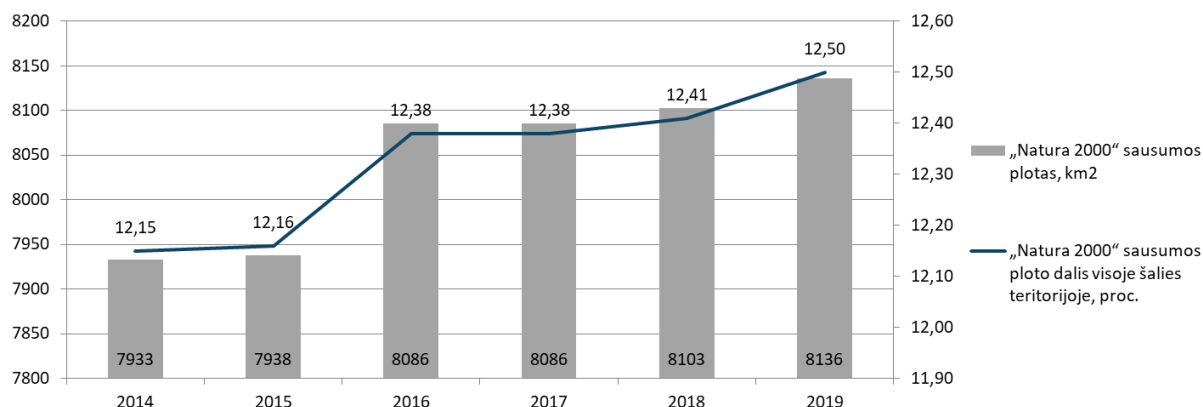
²¹ Lietuvos ornitologų draugija, tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2020–2022 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/2020/KPPI%20%20I%20atarpine%20ataskaita_20201214.pdf

²² KPP 2014–2020 poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose“ apskaičiavimas 2016–2018 metais ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/Pauksciu%20indeksas%202016-2018%20galutine.pdf

²³ Gausa grindžiama tuo, kad žemės ūkio naudmenose besiveisiantiems paukščiams dėl per daug intensyvaus ūkininkavimo yra labai suprastėjusi mitybinė bazė, ypač yra sumažėję vabzdžių bei yra pablogėjęs jų prieinamumas. Labiausiai tikėtina, kad ekologiniuose ūkiuose, kuriuose nenaudojami pesticidai ir mineralinės trąšos, ūkininkavimas yra ekstensyvesnis ir ekologinio ūkio poveikis visai biologinei įvairovei yra draugiškesnis, palankesnis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/Pauksciu%20indeksas%202016-2018%20galutine.pdf

²⁴ Ką rodo naujaisi agrarinio kraštovaizdžio paukščių stebėsenos ir kaimo plėtros programos poveikio paukščių ir populiacijos tyrimų rezultatai: 2018?, Petras Kurlavičius, Lietuvos ornitologų draugija, prieiga per internetą: <https://www.dropbox.com/sh/47rdmlqfj3qcx/AAA4xj01zKFw0ftUxqAUqka?dl=0>

Antrasis konteksto rodiklis – „Natura 2000“ vietovių plotas. Remiantis Europos aplinkosaugos agentūros duomenimis²⁵, Lietuvoje „Natura 2000“ tinklas 2019 m. sudarė 12,5 proc. viso šalies sausumos ploto. Toliau esančiame paveiksle pateikiami „Natura 2000“ tinklo teritorijos pokyčiai Programos laikotarpiu.

22 paveikslas. „Natura 2000“ ploto kitimas 2014–2019 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Europos aplinkosaugos agentūros duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, analizuojamu laikotarpiu „Natura 2000“ tinklo teritorija padidėjo beveik 3 proc. Europos Komisija, padedama Europos biologinės įvairovės teminio centro (angl. *European Topic Center on Biological Diversity*), atsako už vertinimą ir nacionaliniu, ir biogeografiniu lygmeniu, ar tinkle esančių teritorijų pakanka kiekvienos rūšies ir buveinės tipo apsaugai. Ji padarė išvadą, kad „Natura 2000“ tinklas sausumoje jau beveik baigtas kurti²⁶, tačiau paprašė kai kurių valstybių narių pasiūlyti daugiau teritorijų, skirtų kai kurių rūšių ir buveinių apsaugai, kad tinklas jų nacionalinėse teritorijose būtų užbaigtas. 2019 m. Europos Komisija pradėjo procedūrą prieš Lietuvą, nes ji neišskyrė, kaip buvo įsipareigojusi, pakankamai tinklo „Natura 2000“ teritorijų, atsižvelgiant į tai, Lietuvoje „Natura 2000“ tinklas dar kuriamas²⁷. Remiantis ankstesniu vertinimu²⁸, įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ 2016–2018 m. kasmet buvo ariama apie 900 ha pievų, kuriose inventorizuotos Europos Bendrijos svarbos buveinės, vertinime buvo rekomenduota peržiūrėti paramos skyrimo tvarką ir nustatyti teritorinius paramos bei išmokų apribojimus. Teritoriniai apribojimai turi užtikrinti, kad pievų tvarkymo priemonės būtų taikomos teritorijose, kuriose šios priemonės atneš maksimalią naudą biologinei įvairovei palaikyti (Europos Bendrijos svarbos buveinėse, paukščių apsaugai svarbiose teritorijose). Apribojimai privalo užtikrinti, kad LR žemės ūkio ministerija neskirs lėšų veikloms, kurios gali sunaikinti EB svarbos buveines (pvz., pievų buveinių išarimas ar apsodinimas mišku).

Programos konteksto rodiklių apžvalga atskleidžia priemonių, prisidedančių prie biologinės įvairovės ir kraštovaizdžių būklės atkūrimo, išsaugojimo, didinimo bei gerinimo, indėlį. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ indėlis prisidedant prie 4A tikslinės srities parodo priemonės rezultatai siekiant tikslo rodiklio T9 „Žemės ūkio paskirties žemės ploto, kuriame vykdomos valdymo sutartys, susijusios su biologinės įvairovės ir (arba) kraštovaizdžio apsauga, procentinė dalis“. 2023 m. siekiama šio rodiklio reikšmė – 10,77

²⁵ European Environment Agency, Natura 2000 barometer statistics, prieiga per internetą: <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/document-library/natura-2000/natura-2000-network-statistics/natura-2000-barometer-statistics/statistics/barometer-statistics>

²⁶ ES saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“, prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_lt.htm

²⁷ Naujų „Natura 2000“ teritorijų privalumai ir trūkumai, prieiga per internetą: <http://miskininkas.eu/nauju-natura-2000-teritoriju-privalumai-ir-trukumai/>

²⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais, Aplinkos apsaugos politikos centras, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

proc. arba 295 400 ha nuo bendro žemės ūkio paskirties žemės ploto (2 742 560 ha). Remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis, pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ 2016 m. buvo paremtas didžiausias plotas per visą analizuojamą laikotarpį (203 679,80 ha), kuriame buvo vykdomos su biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio apsauga susijusios valdymo sutartys. Vadinas, pagal priemonę paremtas plotas sudarė 7,42 proc. viso Lietuvoje esančio žemės ūkio paskirties žemės ploto. Lyginant 2023 m. suplanuotą tikslo rodiklio reikšmę su pasiekta, pastebėtina, kad 2016 m. buvo pasiekta 68,95 proc. suplanuotos rodiklio reikšmės, todėl vertinama, kad priemonės prisidėjimas prie 4A tikslinės srities rodiklio pasiekimo yra didelis.

1.8 Kiek pagal priemonę paremtas vandenių kokybės gerinimas, įskaitant trąšų ir pesticidų valdymo gerinimą? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlių.

Priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ yra viena iš Programos priemonių, kurią įgyvendinant siekiama vandens kokybės gerinimo, tausaus augalų apsaugos produktų ir trąšų naudojimo. Vertinant šios priemonės poveikį gerinant vandenių kokybę, skaičiuojamas galimas bendrojo azoto ir bendrojo fosforo perteklius / deficitas dirbamoje žemėje. Balansas apskaičiuojamas kaip skirtumas tarp į dirvožemį įnešamo ir išnešamo azoto bei fosforo kiekių. Atliekant skaičiavimus remiamasi viešai prieinamais duomenimis bei tyrimais.

Toliau esančioje lentelėje pateikiami skaičiavimuose naudojami maistinių medžiagų balanso elementai.

5 lentelė. Skaičiavimuose taikomi maistinių medžiagų balanso elementai

Skaičiuojant maistinių medžiagų įnešimą į dirvožemį vertinami azoto ir fosforo šaltiniai:	<ul style="list-style-type: none"> • atmosferinė depozicija (tik azotui); • fiksacija ankštiniuose (tik azotui); • sėklos ir sodinukai; • mėšlas ir kitos organinės trąšos; • mineralinės trąšos.
Skaičiuojant maistinių medžiagų išnešimą iš dirvožemio vertinami šie azoto ir fosforo išnešimo keliai:	<ul style="list-style-type: none"> • pašalinimas su nuimamu derliumi; • pašalinimas dėl šienavimo ir / ar nuganymo; • pašalinimas su augalų liekanomis.

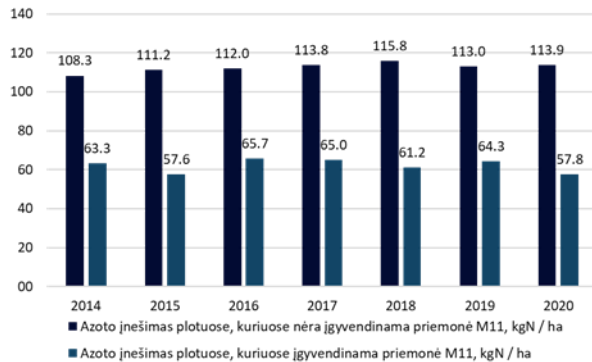
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutine ataskaita

Apskaičiuotas teigiamas balansas parodo maistinių medžiagų perteklių dirvožemyje, neigiamas – maistinių medžiagų deficitą. Balanso rezultatas nusako maistinių medžiagų kiekį, kuris gali būti išmetamas į orą, išsiplauti į vandens telkinius, kauptis dirvožemyje arba, atvirkščiai, būti išeikvotas. Nuolatinis maistinių medžiagų perteklius yra galimų aplinkos taršos problemų rodiklis, o deficitas rodo dirvožemio derlingumo sumažėjimo riziką bei kitas dirvožemio problemas, tokias kaip erozija. Apskaičiuotas balansas rodo tik potencialią taršos riziką, o faktinis taršos lygis priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip meteorologinės sąlygos, dirvožemio savybės bei ūkininkavimo praktikos, kurie skaičiuojant balansą nėra vertinami²⁹.

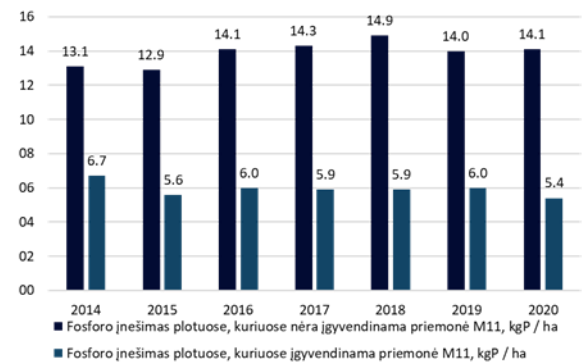
Vertinant priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikį, maistinių medžiagų balanso elementai buvo vertinti dirbamos žemės plotams, kuriuose vykdoma veikla pagal priemonę, galėjusią lemti balanso pokyčius (maistinių medžiagų padidėjimą arba sumažėjimą dirvožemyje), ir likusiam dirbamos žemės plotui, kuriame nebuvo įgyvendinamos priemonės veiklos (t. y. kuriuose ūkininkaujama tradiciškai, nesilaikant su KPP aplinkosauginių priemonių įgyvendinimu susijusių įsipareigojimų).

²⁹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutine ataskaita, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

Toliau esančiame paveiksle pateikiamas azoto ir fosforo įnešimas į dirvožemį 2014–2020 m. laikotarpiu, plotuose, kuriuose nėra įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ ir plotuose, kuriuose ši priemonė įgyvendinama³⁰. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikiui vandens kokybės gerinimui apskaičiuoti naudoti Aplinkos apsaugos politikos centro ataskaitoje „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais“³¹ naudoti duomenys, kuriems pritaikyta ekstrapoliacija.

23 paveikslas. Azoto įnešimas į dirvožemį 2014–2020 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

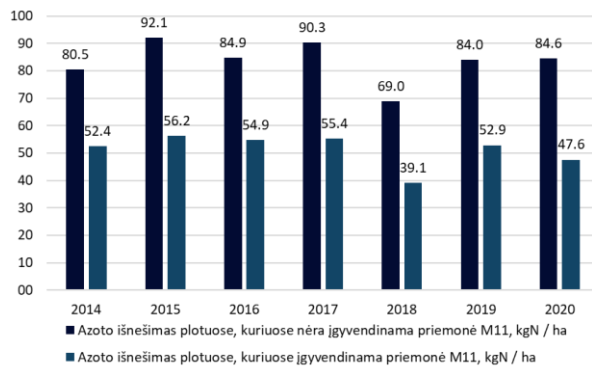
24 paveikslas. Fosforo įnešimas į dirvožemį 2014–2020 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, azoto įnešimas į dirvožemį plotuose, kuriuose nebuvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, 2014–2020 m. laikotarpiu padidėjo 5 proc., fosforo – 8 proc. 2020 m. įnešamas azoto kiekis Paslaugų teikėjo vertinimu tokiuose plotuose galėjo pasiekti 113,9 kg N/ha, fosforo – 14,1 kg P / ha. Plotuose, kuriuose buvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, azoto ir fosforo įnešimas yra mažesnis nei plotuose, kuriuose ūkininkaujama tradiciškai, nesilakant su priemonės įgyvendinimu susijusių įsipareigojimų. Azoto įnešimas plotuose, kuriuose buvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, 2014–2020 m. laikotarpiu sumažėjo beveik 9 proc., fosforo – beveik 20 proc. Visu analizuojamu laikotarpiu plotuose, kuriuose buvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, įnešamo azoto kiekis buvo 38,8–49,2 proc. mažesnis nei plotuose, kuriuose ši priemonė nebuvo įgyvendinama. Įnešamo fosforo kiekis tuo pačiu laikotarpiu buvo 48,9–61,7 proc. mažesnis.

Toliau esančiame paveiksle pateikiami šių medžiagų išnešimai iš dirvožemio 2014–2020 m. laikotarpiu plotuose, kuriuose nebuvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ ir plotuose, kuriuose ši priemonė įgyvendinama.

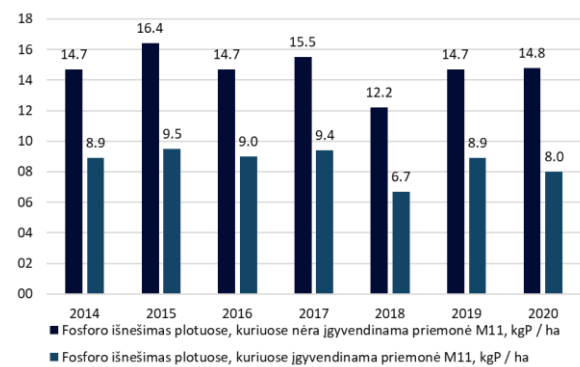
³⁰ Skaičiavimai atlikti remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metų galutinėje ataskaitoje (prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)) naudota metodika bei Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateikta priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ statistika

³¹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutinė ataskaita, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

25 paveikslas. Azoto išnešimas iš dirvožemio 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

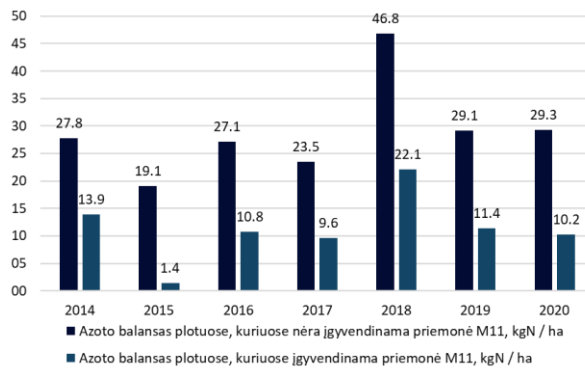
26 paveikslas. Fosforo išnešimas iš dirvožemio 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

2014–2020 m. laikotarpiu azoto ir fosforo kiekių išnešimai iš dirvožemio plotuose, kuriuose nebuvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, svyravo nuo 69,0 kg N / ha iki 92,1 kg N / ha ir nuo 12,2 kg P / ha iki 16,4 kg P / ha. 2020 m. išnešamas azoto kiekis buvo 5 proc. didesnis, palyginti su 2014 m., fosforo kiekis – beveik 1 proc. didesnis. Plotuose, kuriuose buvo įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, išnešamo iš dirvožemio fosforo kiekis svyravo nuo 39,1 kg N / ha iki 56,2 kg N / ha, fosforo kiekis – nuo 6,7 kg P / ha iki 9,5 kg P / ha. Analizuojamu laikotarpiu šiuose plotuose išnešamo azoto kiekis sumažėjo beveik 10 proc., fosforo kiekis – 11 proc. Didžiausi azoto bei fosforo kiekiai iš dirvožemio išnešami su žemės ūkio augalų derliumi, išnešami kiekiai priklauso nuo metų derlingumo. Dalis kiekių išnešama iš pievų ir ganyklų su nuganoma bei pašarui ruošiamą žole, taip pat su šalutine augalų produkcija (šiaudais, lapais). Plotuose, kuriuose vykdomas tradicinis ūkininkavimas, yra intensyviau tręšiama, gaunamas derlius didesnis, tad iš išnešamų medžiagų kiekiai yra didesni. Remiantis aukščiau esančiame paveiksle pateikiamais duomenimis, nustatyta, kad iš plotų, kuriuose įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, išnešamo azoto kiekis yra 39 proc., palyginti su plotais, kuriuose ši priemonė nėra įgyvendinama, fosforo kiekis – 41 proc. mažesnis.

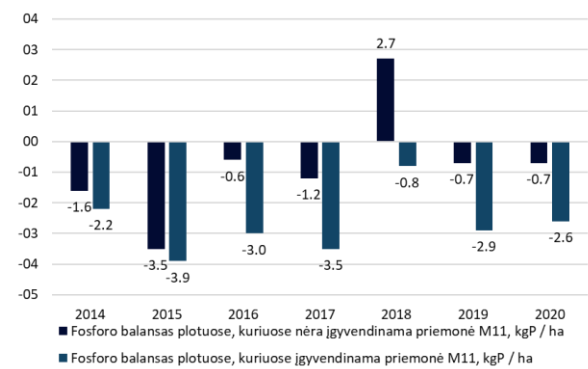
Toliau esančiame paveiksle pateikiamas azoto ir fosforo balansas, parodantis skirtumą tarp įnešamų į dirvožemį ir iš jo išnešamų medžiagų 2014–2020 m. laikotarpiu. Kadangi didžioji maistinių medžiagų dalis į laukus patenka su mineralinėmis trąšomis, azoto ir fosforo balansą daugiausia nulemia mineralinių trąšų naudojimas, taip pat konkrečių metų derlingumo rodikliai, nuo kurių priklauso maistinių medžiagų pašalinimas su pasėlių produkcija³².

³² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutinė ataskaita, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

27 paveikslas. Azoto balansas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

28 paveikslas. Fosforo balansas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Iš aukščiau pateikto paveikslo matyti, kad azoto balansas visu 2014–2020 m. laikotarpiu buvo perteklinis tiek plotuose, kuriuose neįgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“, tiek plotuose, kuriuose ši priemonė įgyvendinama, tačiau plotuose, kuriuose įgyvendinama priemonė, azoto balansas yra mažiau perteklinis ar net artimas neutraliam. Fosforo balansas plotuose, kuriuose įgyvendinama priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ visu laikotarpiu buvo labiau deficitinis, palyginti su plotais, kuriuose ūkininkaujama tradiciškai. Fosforo deficitas susijęs su iš dirvožemio išnešamu žemės ūkio augalų derliumi, išnešami kiekiai kinta priklausomai nuo metų derlingumo.

Skaičiavimai parodo, kad priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimas azoto perteklių dirvožemyje sumažina apie 1,5 kg N / ha arba 5,1 proc., fosforo deficitą padidina apie 0,14 kg P / ha arba 17,6 proc. Atsižvelgiant į mineralinių trąšų naudojimo tendencijas bei į azoto bei fosforo balansus, galima teigti, kad priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ turės teigiamą vaidmenį mažinant azoto bei fosforo perteklius dirvožemyje.

1.9 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas paremta dirvožemio erozijos bei jo kokybės prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlių.

Priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ Programoje numatyta kaip viena iš priemonių, prisidedančių prie tikslinės srities 4C „Dirvožemio erozijos prevencija ir dirvožemio valdymo gerinimas“, sudarančią sąlygas remti geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus (ilgalaikę sėjomainą, griežtą pesticidų ir trąšų ribojimą). Programoje išskeltas tikslas dirvožemio valdymo gerinimą ir (arba) dirvožemio erozijos prevenciją vykdyti 214 150 ha žemės ūkio paskirties žemės plote arba 7,81 proc. nuo viso žemės ūkio paskirties ploto (2 742 560 ha).

KPP esamos būklės aprašyme nurodoma, kad Lietuvoje dirvožemio kokybė prastėja dėl natūralių ar ūkinės veiklos skatinamų natūralių procesų, didėjančios dirvožemio antropogeninės fizinės ir cheminės taršos. Įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ siekiama paremti geros dirvožemio būklės tausojimą užtikrinančius ūkininkavimo būdus (ilgalaikę sėjomainą, griežtą pesticidų ir trąšų naudojimą). Vertinant KPP

poveikį, priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ išskiriama kaip svarbiausia potencialiai teigiamą įtaką organinės medžiagos formavimuisi ariamoje žemėje turinti priemonė³³.

Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikio dirvožemio erozijai bei jo kokybės prevencijai ir dirvožemio valdymo gerinimui vertinimas atliekamas kontrafaktinės analizės principu: tikėtini organinės anglies kiekio dirvožemyje pokyčiai ekologiniuose ūkiuose lyginami su tikėtinais pokyčiais tradiciškai ir intensyviai ūkininkaujančiuose ūkiuose³⁴. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikiui dirvožemio erozijai apskaičiuoti naudoti Aplinkos apsaugos politikos centro ataskaitoje „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais“³⁵ duomenys, kuriems pritaikyta ekstrapoliacija.

Toliau esančioje lentelėje pateikiamas priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikio dirvožemio organinės anglies pokyčiams įvertinimas 2015–2020 m. laikotarpiu.

6 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikio dirvožemio organinės anglies pokyčiams įvertinimas 2015–2020 m. laikotarpiu

Metai	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Paremtas plotas, ha	207 368,77	207 165,31	201 558,42	195 630,73	188 887,48	175 790,65
Ekologinio ūkininkavimo poveikis organinės anglies kiekiui ariamojoje žemėje, t	49 016,57	48 968,47	47 643,15	46 242,00	44 648,07	41 552,32

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Kaip matyti iš aukščiau esančioje lentelėje pateikiamų duomenų, apytiksliais vertinimais ekologinis ūkininkavimas turi teigiamą poveikį organinės anglies kiekiui dirvožemyje. Atlikti skaičiavimai rodo, kad metinės organinės anglies atsargos ekologiniuose ūkiuose analizuojamu laikotarpiu galėjo būti nuo 49,0 tūkst. t 2015 m. iki 41,6 tūkst. t 2020 m. didesnės, palyginti su scenarijumi, jei tuose pačiuose plotuose būtų ūkininkaujama intensyviai.

1.10 Kiek pagal priemonę vykdant intervencijas prisidėta prie žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekio mažinimo? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlį.

Pažymėtina, kad priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ Programoje nėra nurodyta tarp priemonių, prisidedančių prie tikslinės srities 5D „Žemės ūkio išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų ir amoniako kiekio mažinimas“ įgyvendinimo, tačiau Programos metiniuose vertinimuose šios priemonės poveikis buvo identifikuotas.

³³ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

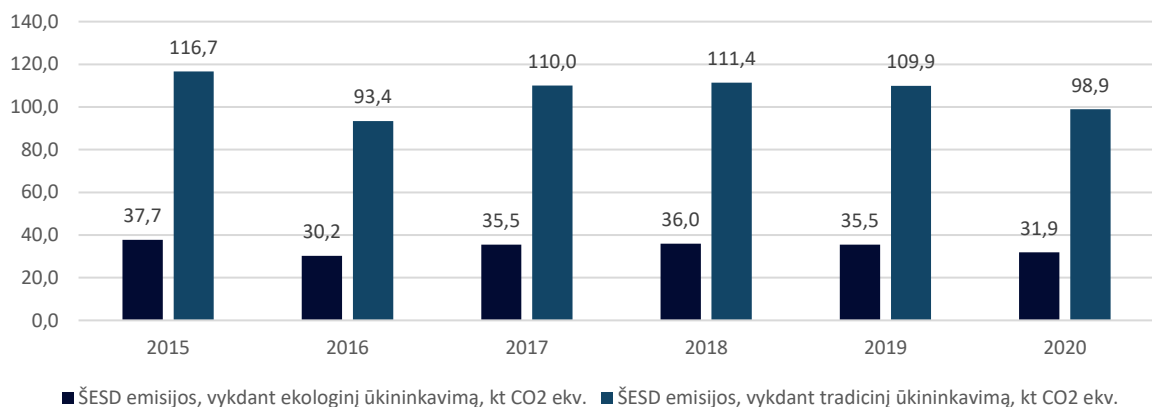
³⁴ Skaičiavimai atlikti remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizė ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimas 2016–2018 metais galutinėje ataskaitoje (prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)) pateikiama metodika bei Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateikta statistika

³⁵ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutinėje ataskaitoje, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_itaka_aplinkai_(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)

Įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos gavėjams draudžiama naudoti mineralines trąšas, todėl vertinama, kad priemonė tiesiogiai prisideda prie 5D tikslinės srities mažinant ŠESD emisijas. Nors ekologiniai ūkiai gali tręšti organinėmis trąšomis, tačiau dėl mineralinių trąšų nenaudojimo, ekologinių ūkių įtaka ŠESD emisijoms yra mažesnė, palyginti su tradiciniais ūkiais. Siekiant apskaičiuoti sutaupytas emisijas, buvo atsižvelgta į tai, kad tręšimas organinėmis trąšomis leidžiamas. Priemonės poveikis apskaičiuotas įvertinus pagal priemonę paremtą plotą, poveikio išraiška pateikiama kilotonomis CO₂ ekvivalentui (kt CO₂ ekv.).

Siekiant apskaičiuoti, kiek mažiau ŠESD emisijų išsiskyrė ekologiniuose ūkiuose, palyginami skirtumai tarp ekologinio ūkininkavimo plotų lyginant juos su kontrafaktine situacija, jei ekologiniuose ūkiuose būtų vykdomas tradicinis ūkininkavimas. Ekologinio ūkininkavimo atveju naudojamas įnešamas organinių trąšų, kuriuose azoto kiekis lygus 30,9 kg N / ha, tradicinio ūkininkavimo atveju – 95,7 kg N / ha³⁶, CO₂ ekv kg N – 5,881. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikiui išmetamam ŠESD ir amoniako kiekiui apskaičiuoti naudoti VŠĮ FPP Consulting ataskaitoje „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai“³⁷ duomenys, kuriems pritaikyta ekstrapoliacija.

Ūkininkams, vykdančioms veiklas pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, draudžiama naudoti mineralines trąšas sertifikuotuose plotuose, todėl priemonė prisideda mažinant ŠESD emisijas. Nors ekologiniai ūkiai gali tręšti organinėmis trąšomis, tačiau dėl mineralinių trąšų nenaudojimo, ekologinių ūkių įtaka ŠESD emisijoms yra mažesnė, palyginti su įprastinės gamybos ūkiais. Toliau esančiame paveiksle pateikiami ŠESD emisijų skaičiavimų rezultatai.

29 paveikslas. ŠESD emisijų išmetimai vykdant ekologinį ūkininkavimą ir tradicinį ūkininkavimą, 2015–2020 m.
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Atsižvelgiant į tai, kad ekologiniuose ūkiuose trąšų naudojimas yra apribotas (leidžiama naudoti organines bei kai kurias sertifikuotas mineralines trąšas³⁸), pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paremtuose

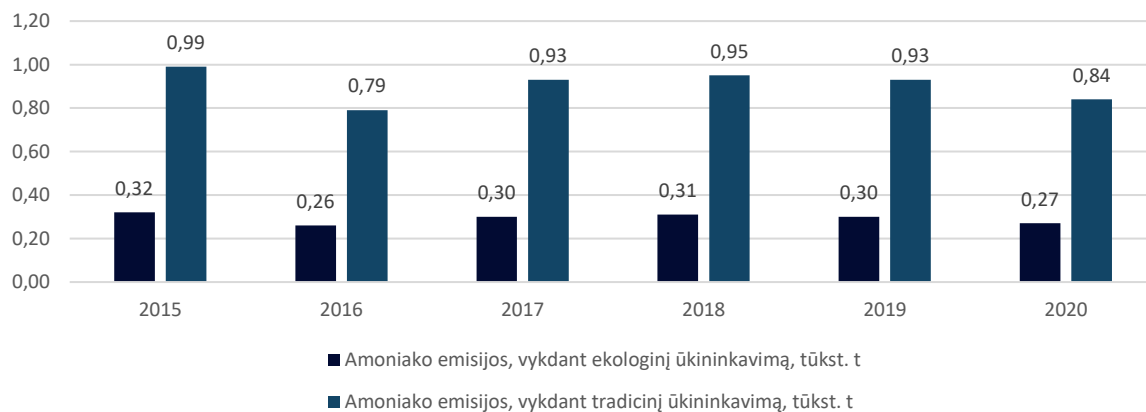
³⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

³⁷ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

³⁸ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

plotuose ŠESD emisijų išmetimai 2015–2020 m. laikotarpiu sumažėjo nuo 37,7 kt CO₂ ekvivalento iki 31,9 kt CO₂ ekvivalento arba 15,4 proc. hipotetinės situacijos atveju. Vertinant, kad šis plotas nebūtų paremtas pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ ir jame būtų vykdomas tradicinis ūkininkavimas, emisijų išmetimai sumažėjo nuo 116,7 kt CO₂ ekvivalento iki 98,9 kt CO₂ ekvivalento³⁹.

Toliau esančiame paveiksle pateikiami amoniako emisijų skaičiavimų rezultatai.

30 paveikslas. Amoniako emisijų išmetimai vykdant ekologinį ūkininkavimą ir tradicinį ūkininkavimą, 2015–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

2015–2020 m. laikotarpiu amoniako emisijų išmetimai priemonės įgyvendinamuose plotuose sumažėjo nuo 0,32 tūkst. t iki 0,27 tūkst. t arba 15,2 proc. hipotetinės situacijos atveju. Vertinant, kad šis plotas nebūtų paremtas pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ ir jame būtų vykdomas tradicinis ūkininkavimas, amoniako emisijų išmetimai sumažėjo nuo 0,99 tūkst. t iki 0,84 tūkst. t.

Palyginus šias situacijas, toliau esančioje lentelėje pateikiamas priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ indėlis mažinant žemės ūkyje išmetamo ŠESD ir amoniako kiekius.

7 lentelė. Žemės ūkyje išmetamų ŠESD ir amoniako emisijų sumažinimas įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“

Metai	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ŠESD sutaupymai, kt CO ₂ ekv.	79,03	63,23	74,46	75,42	74,45	66,99
NH ₃ sutaupymai, tūkst. t	0,67	0,54	0,63	0,64	0,63	0,57

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Vertinama, kad 2015–2020 m. laikotarpiu priemonės įgyvendinimas padėjo ŠESD emisijas sumažinti 433,58 kt CO₂ ekvivalento, amoniako – 3,69 tūkst. t. Emisijų sumažėjimas susijęs su mažesniu trąšų naudojimu bei reikalavimų, keliamų įgyvendinant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, laikymusi.

https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

³⁹ Skaičiavimai atlikti remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlio mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai ataskaita (prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf) bei Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateikta priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ statistika

1.11 Kiek pagal priemonę vykdyt intervencijas paremtas anglies dioksido išlaikymas ir sekvestracija dirvožemyje? Nustatyti bei išanalizuoti priemonės indėlį.

Pažymėtina, kad priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ Programoje nėra nurodyta tarp priemonių, prisidedančių prie tikslinės srities 5E „Anglies dioksido išlaikymo ir sekvestracijos žemės ūkyje bei miškininkystėje skatinimas“ įgyvendinimo, jos poveikis taip pat nebuvo identifikuotas Programos metiniuose vertinimuose, tačiau šiame skyriuje pateikiamas Paslaugų teikėjo atliktas vertinimas, siekiant nustatyti priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikį anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai dirvožemyje.

KPP iškeltas tikslas anglies dioksido sekvestraciją ir išsaugojimą vykdyti 56 300 ha žemės ūkio ir miškininkystės paskirties žemės ploto arba 1,13 proc. nuo visų žemės ūkio naudmenų (2 742 560 ha) ir miškų ūkio (2 249 000 ha) paskirties ploto. Anglies dioksido išlaikymas žemės ūkyje susijęs su daugiamečių pievų išlaikymu, šlapių organinių dirvožemių apsaugojimu nuo sausavimo, prevencinių miško apsaugos priemonių taikymu – miško apsauga nuo kenkėjų ir gaisrų. Anglies dioksido sekvestracija žemės ūkyje susijusi su ariamos žemės vertimu daugiametėmis pievomis, naujų miškų veisimų žemės ūkio paskirties žemėje. Didžiąja dalimi anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai įtakos turi kitos KPP priemonės⁴⁰, tačiau pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo remiami daugiamečių ganyklų arba pievų plotai, kas irgi galėjo turėti įtakos.

Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikiui anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai dirvožemyje apskaičiuoti naudoti VŠĮ FPP Consulting ataskaitoje „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai“⁴¹ duomenys, kuriems pritaikyta ekstrapoliacija.

Didžiausias daugiamečių ganyklų arba pievų plotas buvo paremtas 2018 m. – 39 533,4 ha. Darant prielaidą, kad visas šis plotas turėjo įtakos anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai dirvožemyje, paremtas plotas sudaro 0,79 proc. nuo visų žemės ūkio naudmenų ir miško ūkio paskirties ploto. Šis pasiekimas sudaro 69,9 proc. KPP numatyto tikslo rodiklio reikšmės (1,13 proc. 2023 m.).

Skaičiuojant pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ anglies dioksido išlaikymą ir sekvestraciją dirvožemyje, skaičiuojamas anglies dioksido išlaikymas dėl pievų nepavertimo ariamomis žemėmis, t. y. apskaičiuojamos kaip emisijos, kurios būtų susidariusios, jei priemonės remiamas plotas būtų paverstas

⁴⁰ Remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlio mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai ataskaita (prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf), anglies dioksido sekvestracijai ir išsaugojimui biomasėje ir/ar dirvožemyje įtakos turi šios KPP priemonės: priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritys „Ekstensyvus pievų tvarkymas ganant gyvulius“, „Specifinių pievų tvarkymas“, „Ekstensyvus šlapiųjų tvarkymas“, „Meldinių nendrinukų buveinių saugojimas natūraliose ir pusiau natūraliose pievose“, „Meldinių nendrinukų buveinių saugojimas šlapiuose“, „Vandens telkinių apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje“, „Rizikos vandens telkinių būklės gerinimas“, „Tarpinių pasėlių auginimas ariamoje žemėje“, „Natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas“, priemonės „Investicijos į miško plotų plėtrą ir miškų gyvybingumo gerinimą“ veiklos sritys „Miško veisimas“, priemonės „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ veiklos sritys „Parama „Natura 2000“ žemės ūkio paskirties žemėje“ ir „Parama „Natura 2000“ miškuose“

⁴¹ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf

dirbama / ariama žeme⁴². Toliau esančioje lentelėje pateikiamas pagal priemonę finansuotas daugiamečių ganyklų arba pievų plotas ir apskaičiuotas ŠESD emisijų sumažinimas / absorbcija.

8 lentelė. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ poveikis anglies dioksido išlaikymui ir sekvestracijai dirvožemyje 2015–2020 m. laikotarpiu

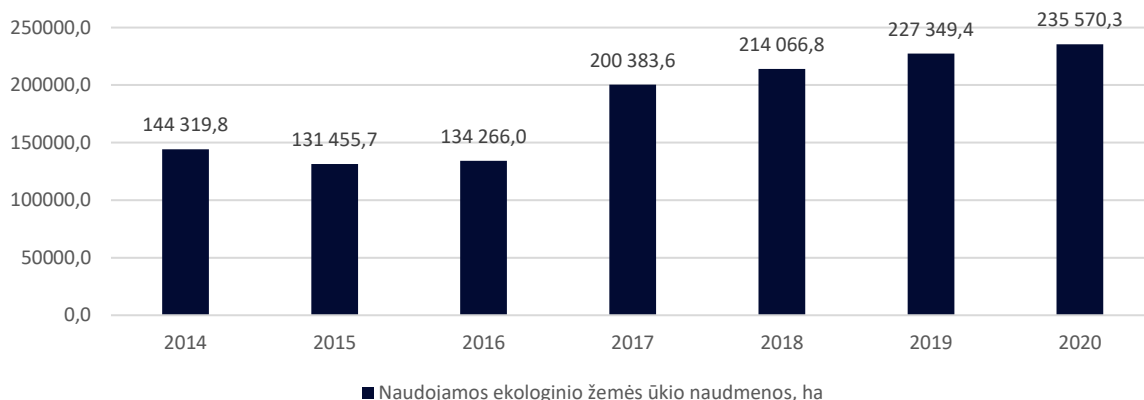
Metai	Paremtas daugiamečių ganyklų arba pievų plotas, ha	Išvengtas ŠESD emisijų kiekis dėl pievų išlaikymo, kt CO ₂ ekv.	Išvengtas ŠESD emisijų kiekis dėl pievų nesusausinimo, kt CO ₂ ekv.	Išvengtos ir absorbuotos ŠESD emisijos, kt CO ₂ ekv.
2015 m.	32273,9	29,01	0,66	29,67
2016 m.	39482,4	35,49	0,81	36,30
2017 m.	40657,4	36,55	0,84	37,38
2018 m.	39533,4	35,54	0,81	36,35
2019 m.	32508,1	29,22	0,67	29,89
2020 m.	31326,0	28,16	0,64	28,80

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Didžiausią reikšmingą poveikį anglies sekvestravimui žemės ūkio naudmenose priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ turėjo 2017 m – į atmosferą nebuvo išmesta 37,38 kt CO₂ ekv. ŠESD emisijų.

1.12 Kokius pokyčius lėmė parama pagal priemonę ir kodėl? Ar ši parama prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros Lietuvoje? Koku mastu? Kokią įtaką teikiama parama padarė ekologinių ūkių pajamų lygiui bei jų konkurencingumui vidaus ir ES šalių rinkose?

Remiantis Lietuvos statistikos departamento ir VŠĮ „Ekoagros“ duomenimis, naudojamos ekologinio žemės ūkio naudmenos 2014–2020 m. laikotarpiu išaugo 163,9 proc. (2014 m. – 144 tūkst. ha, 2020 m. – 236 tūkst. ha), tikėtina, kad priemonė „Ekologinis ūkininkavimas“ turėjo teigiamą įtaką tokiam pokyčiui. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas naudojamų ekologinio žemės ūkio naudmenų ploto pokytis.

31 paveikslas. Naudojamos ekologinio žemės ūkio naudmenos, ha

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

2014–2019 m. laikotarpiu ekologiniams plotams tenkanti žemės ūkio naudmenų dalis kito nuo 5,57 proc. 2014 m. iki 8,14 proc. 2019 m.⁴³ Ekologinių ūkių ploto dalis viršija ES-28 vidurkį (2019 m. – 7,92 proc.),

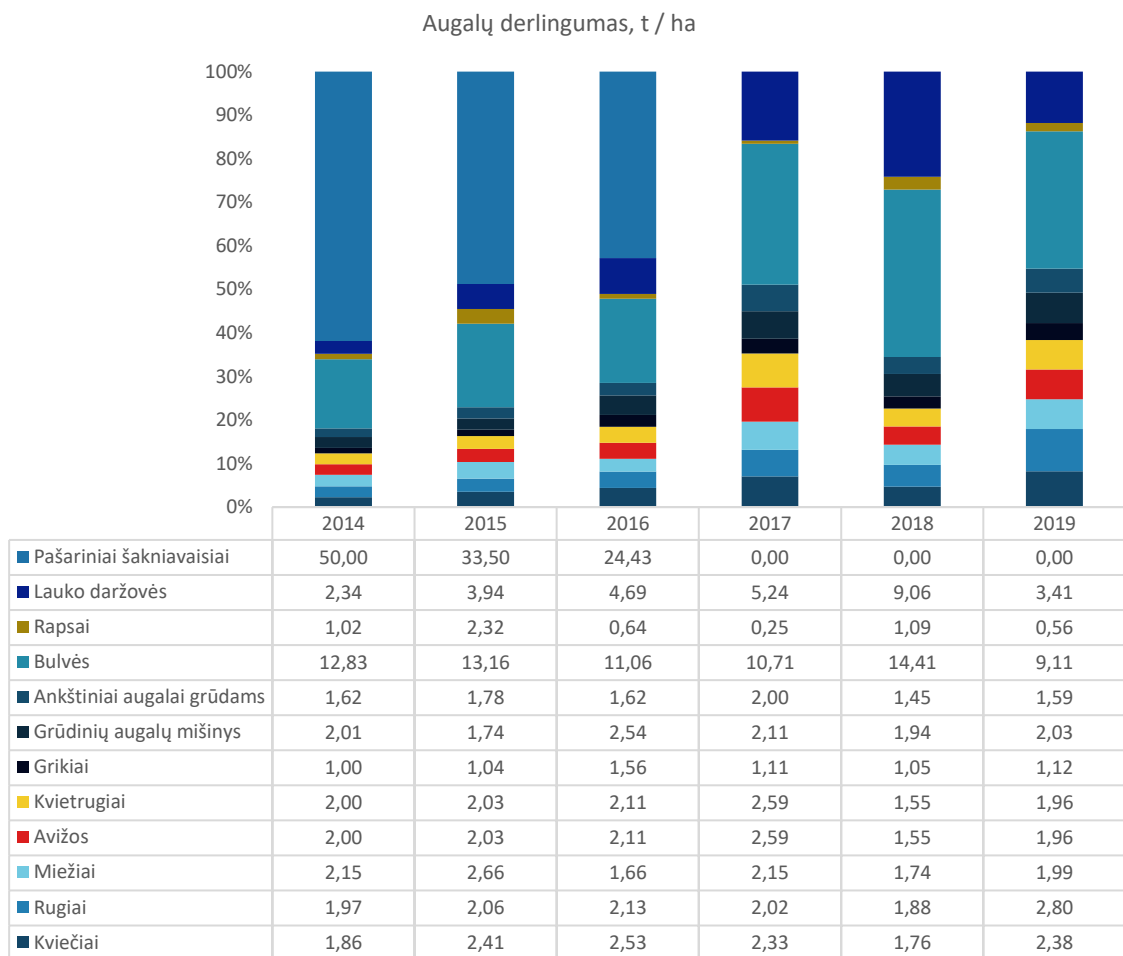
⁴² Skaičiavimai atlikti remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlio mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai ataskaitoje (prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf) pateikiama metodika

⁴³ Organic crop area by agricultural production methods and crops, prieiga per internetą: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

tačiau gerokai atsilieka nuo kitų Baltijos šalių: Estija – 22,33 proc.⁴⁴, Latvija – 14,79 proc. Nors ekologinių ūkių ploto dalis didėja, tačiau siekiant įgyvendinti EK strategiją „Nuo ūkio iki stalo“⁴⁵, kurioje numatytas tikslas iki 2030 m. ekologiniam ūkininkavimui naudoti 25 proc. žemės ūkio paskirties ploto, turės būti priimami strateginiai sprendimai, kurie paskatintų ekologinių ūkių plėtrą, ypatingai atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu plėtra vyksta lėtai.

Vertinant ekologinio ūkininkavimo sektoriaus pokyčius, prie kurių prisidėjo pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ teikiama parama, apžvelgiami tokie rodikliai, kaip augalų derlingumas ekologinės gamybos ūkiuose, augalininkystės produkcija, vidutinis gyvulių skaičius, gyvulininkystės produkcija, ekonominiai rodikliai.

Toliau esančiame paveiksle pateikiamas augalų derlingumas ekologinės gamybos ūkiuose 2014–2019 m. laikotarpiu.

32 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkių derlingumas 2014–2019 m. laikotarpiu, t / ha

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

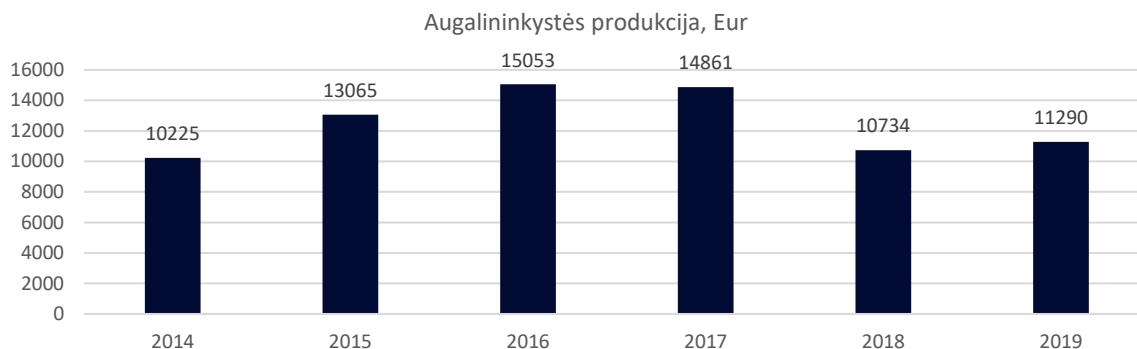
Analizuojamu laikotarpiu augalų derlingumas kito skirtingai: 2019 m. kviečių derlingumas išaugo 28 proc., palyginti su 2014 m., rugių – 42 proc., kvietrugių – 11 proc., grikių – 12 proc., grūdinių augalų mišinio – 1 proc., lauko daržovių – 46 proc. Tuo pačiu laikotarpiu miežių derlingumas sumažėjo 7 proc., avižų – 2 proc.,

⁴⁴ Remiantis Žemės ūkio ministerijos patikslinimu, Estijoje į ekologinių ūkių plotų dalį yra įtraukiami ir sertifikuoti miškai, todėl šis procentas neparodo tikslios situacijos

⁴⁵ Europos Komisijos komunikatas Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Sąžininga, sveika ir aplinkai palanki maisto sistema pagal strategiją „Nuo ūkio iki stalo“, prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF

ankštinių augalų grūdams – 2 proc., bulvių – 29 proc., rapsų – 45 proc. Nors reikalavimai ekologiniam ūkininkavimui yra griežtesni, palyginti su tradiciniu ūkininkavimu, ir atitinkamai tai lemia mažesnį derlių, tačiau kasmet augantis dalies augalų derlingumas rodo, kad užtikrinus dirvožemio priežiūrą, tinkamai vykdant sėjomainą ir ekologiniuose ūkiuose galima pasiekti teigiamų rezultatų. Svarbu paminėti ir tai, kad derlingumui poveikį daro ir nuo ūkininkų nepriklausantys veiksniai, tokie kaip meteorologiniai ar hidrologiniai reiškiniai.

Augalininkystės produkcijos vertė tiesiogiai susijusi su augalininkystės produkcijos didėjimu / mažėjimu, kurį lemia derlius ir padidėjusiomis / sumažėjusiomis kainomis. 2014–2017 m. augalininkystės produkcijos vertė išaugo 45 proc., tačiau 2018 m. sumažėjo iki 2014 m. lygio (žr. toliau esantį paveikslą).

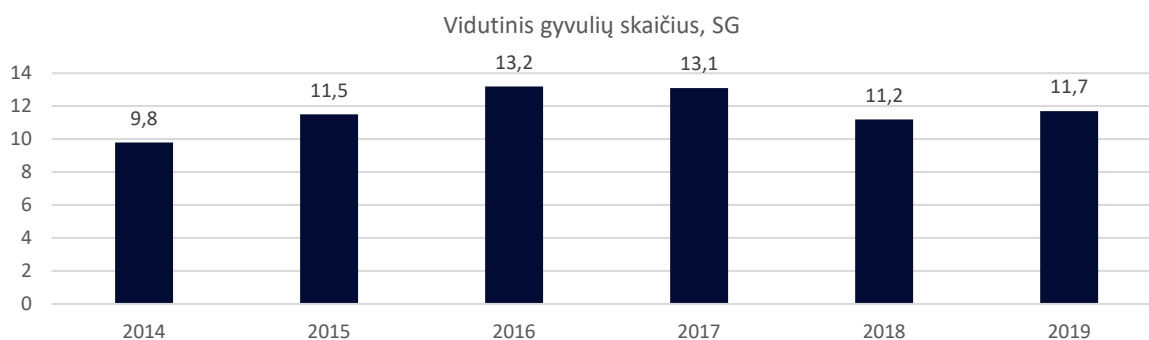

33 paveikslas. Augalininkystės produkcija ekologinės gamybos ūkiuose 2014–2019 m. laikotarpiu, Eur

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

2015–2017 m. augalininkystės produkcijos vertė, palyginti su 2014 m., augo dėl didėjusio javų, ankštinių grūdų, ypač rapsų, bulvių derlingumo ir supirkimo kainos (išskyrus ankštinius grūdus). 2018 m. produkcijos vertės sumažėjimą lėmė ženkliai sumažėjęs kviečių, miežių, avižių, kvietrugių derlingumas.

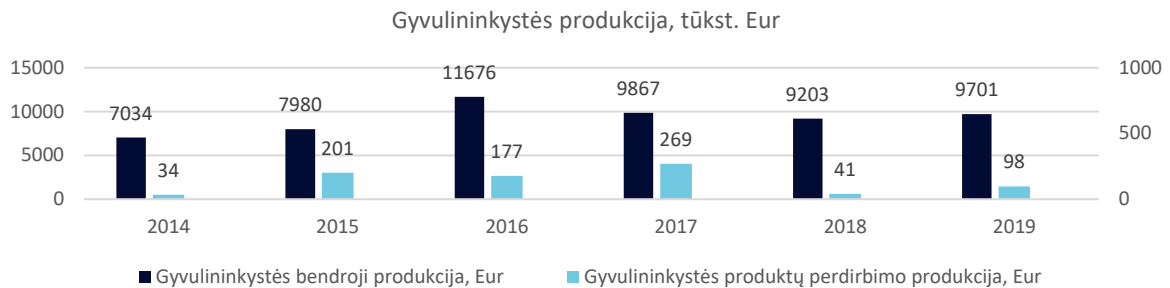
Vidutinis gyvulių skaičius (sutartiniai gyvuliai, toliau – SG) analizuojamu laikotarpiu ekologinės gamybos ūkiuose iki 2017 m. augo, tačiau nuo 2018 m. pastebimas sumažėjimas (žr. toliau esantį paveikslą).

34 paveikslas. Vidutinis gyvulių skaičius (sutartiniai gyvuliai) ekologinės gamybos ūkiuose, 2014–2019 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

SG skaičiaus mažėjimą analizuojamu laikotarpiu paveikė ne tik neaukštos gyvulininkystės produkcijos kainos (dėl to kai kurie ūkininkų gyvūnų laikytojai atsisakė pieninių veislių galvijų auginimo), bet ir dėl gyvulių ligų taikomi sprendimai (pvz., dėl afrikinio kiaulių maro numatytas draudimas tam tikrose zonose laikyti kiaules). Toliau esančiame paveiksle pateikiami ekologinės gyvulininkystės bendrosios produkcijos ir gyvulininkystės produktų perdirbimo produkcijos rezultatai 2014–2019 m. laikotarpiu.

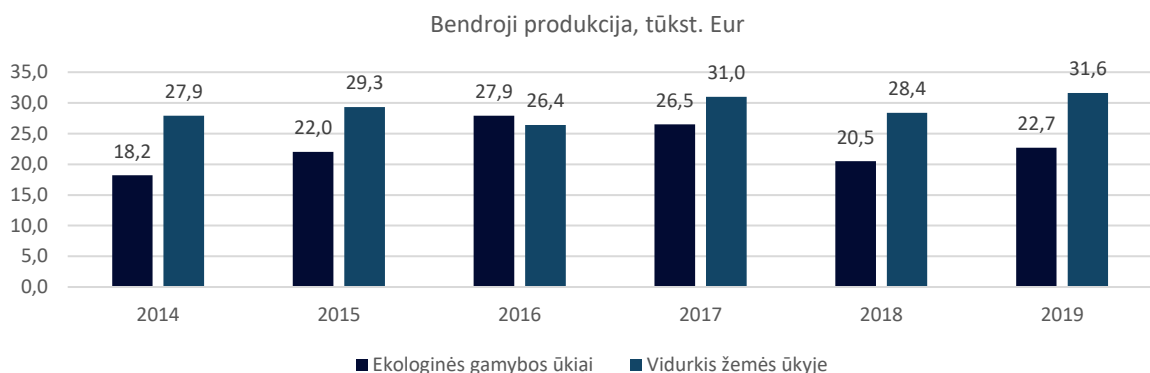

35 paveikslas. Gyvulininkystės bendroji produkcija, Eur ir gyvulininkystės produktų perdirbimo produkcija, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

Gyvulininkystės bendroji produkcija analizuojamu laikotarpiu kito nevienodai, kitimą lėmė kiekvienais metais besikeičiančios sektoriuje gaunamos produkcijos apimtys (pvz., primilžio kiekiai, paukštienos, kiaušinių gamyba) bei nestabilios produkcijos supirkimo kainos. Gyvulininkystės produktų perdirbimo produkcijos vertė atskleidžia, kad gyvulininkystės produktų perdirbimas vyksta gan vangiai. Gyvulininkystės produkcija greitai genda ir reikalauja didesnių investicijų tolimesniam apdorojimui bei perdirbimui, palyginti su augalininkystės produkcija, todėl ūkininkai labiau linkę parduoti supirkėjams žaliavas nei siekti pagamintą produkciją perdirbti ir ją parduoti tiesiai vartotojams.

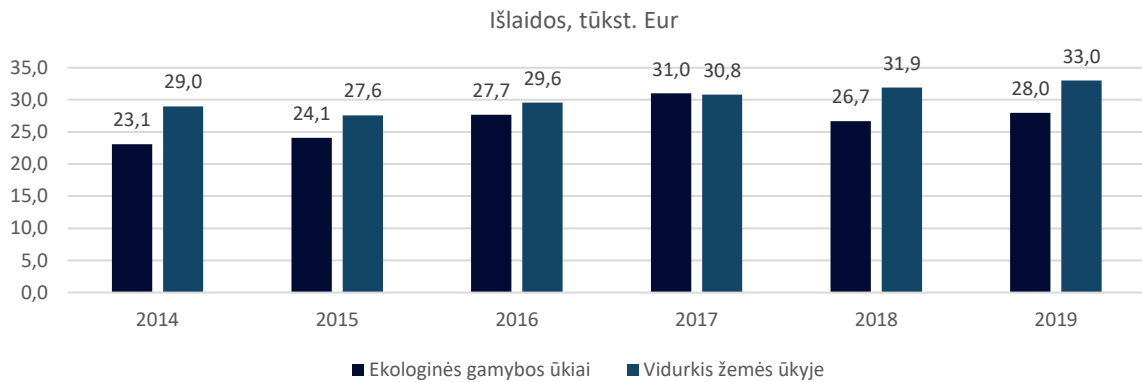
Ekologiniams ūkiams teikiama parama lėmė sėkmingus šių ūkių finansinius rezultatus, kurie daugeliu atveju 2014–2019 m. laikotarpiu buvo geresni nei vidutiniai žemės ūkyje. Toliau esančiuose paveiksluose pateikiami šių ekologinės gamybos ūkių rodikliai, palyginant juos su vidutiniais rodikliais žemės ūkyje: bendroji produkcija, Eur; išlaidos, Eur; pelnas, Eur.

36 paveikslas. Bendroji produkcija ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu

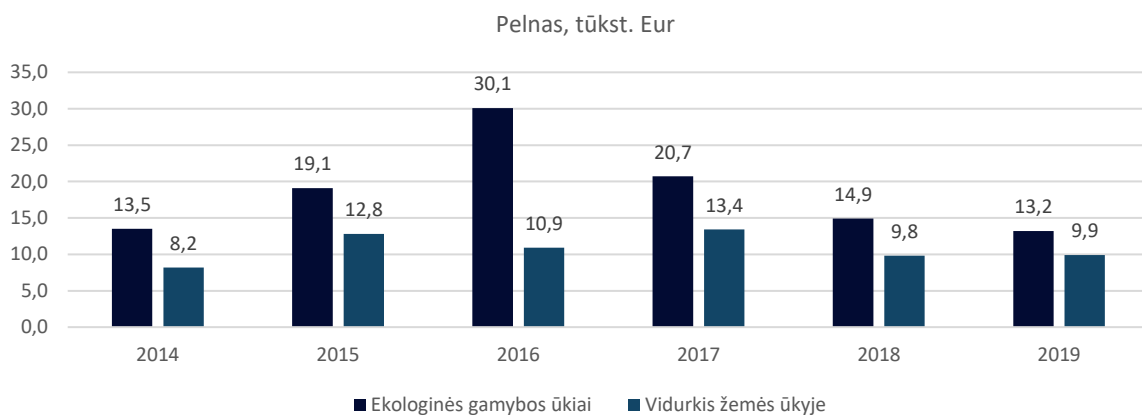
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslo, ekologinės gamybos ūkiuose bendroji produkcija visu laikotarpiu buvo mažesnė, palyginti su vidurkiu žemės ūkyje, išskyrus 2016 m., kai bendroji produkcija ekologinės gamybos ūkiuose buvo 6 proc. didesnė nei vidurkis žemės ūkyje. Ekologinės gamybos ūkiuose mažesnė bendroji produkcija yra normalus reiškinys, kadangi tokiuose ūkiuose ribojamas trąšų kiekis, kuris paskatintų didesnį derlių, atitinkamai ir bendrąją produkciją.

37 paveikslas. Išlaidos ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

Ekologinės gamybos ūkiuose patiriamos išlaidos mažesnės nei vidurkis žemės ūkyje. Tai rodo, kad dalis ekologiškai ūkininkaujančiųjų renkasi ekstensyvų ūkininkavimo būdą ir visiškai neišnaudoja technologijų teikiamų galimybių pagaminti kuo daugiau ekologiškos produkcijos. Šią situaciją lemia dvi priežastys – parama teikiama už plotą, kuriame ūkininkaujama ekologiškai, nepriklausomai nuo to, kiek ir kokios produkcijos ūkiai patiekia rinkai, taip pat ekologiniams ūkiams yra keliamas vien tik reikalavimas užtikrinti, kad gamybos procese nebūtų naudojamos cheminės medžiagos, o gaminiuose nebūtų pesticidų ir herbicidų likučių. Kita vertus, ūkininkų motyvaciją mažina ir tai, kad dėl nepakankamai efektyviai veikiančios ekologiškų maisto produktų perdirbimo ir tiekimo į rinką grandinės, dalis ekologiškai užaugintos žaliavos yra perdirbama kartu su neekologiška ir patiekama rinkai kaip tradicinė produkcija⁴⁶. Interviu respondentų duomenimis, į įprastinio pieno produktų gamybą nukreipiama apie 50-55 proc. ekologiško pieno.

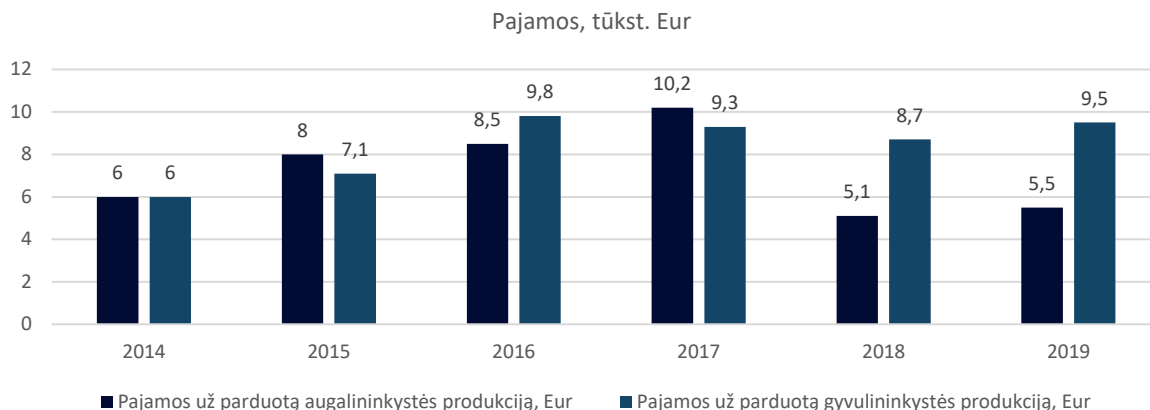
38 paveikslas. Pelnas ekologinės gamybos ūkiuose ir vidurkis žemės ūkyje, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

Analizuojamu 2014–2019 m. laikotarpiu pelnas ekologinės gamybos ūkiuose buvo didesnis, palyginti su vidurkiu žemės ūkyje (remiantis Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto pateikiamais duomenimis apie ūkių veiklos rezultatus, pelnas apskaičiuojamas prie bendrojo pelno pridėjus gautas subsidijas bei PVM atskaitą⁴⁷). Pažymėtina, kad teigiamą pelną iš esmės lemia ekologinės gamybos ūkiams skiriamos subsidijos – be subsidijų pelnas būtų neigiamas ir ekologinės gamybos sektorius mažėtų, kadangi ūkininkams neapsimokėtų vykdyti šią veiklą.

⁴⁶ Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinimas, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP_SP_SSGG_2019-09-16.pdf

⁴⁷ Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Ūkių veiklos rezultatai, prieiga per internetą: https://www.laei.lt/?mt=vt_UADT_tyrimas&straipsnis=482

Toliau esančiame paveiksle pateikiamos ekologinės gamybos ūkių pajamos už parduotą augalininkystės produkciją ir parduotą gyvulininkystės produkciją.

39 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkių pajamos už parduotą augalininkystės ir gyvulininkystės produkciją, tūkst. Eur 2014–2019 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto duomenimis

Analizuojamu laikotarpiu ekologinių gamybos ūkių pajamos už parduotą augalininkystės ir gyvulininkystės produkciją kito. Pajamų svyravimui įtaką daro ne tik klimato reiškiniai ir produkcijos kainų svyravimai, bet ir darbo užmokesčio augimas, didėjančios išlaidos žemės nuomai.

Apibendrinus aukščiau pateiktą informaciją, galima teigti, kad teikiama parama sudaro sąlygas ekologinių ūkių veiklai, kadangi be šios paramos ekologinis ūkininkavimas būtų nuostolinga veikla ir ja užsiimti ūkininkams neapsimokėtų. Pažymėtina, kad ekologinių ūkių didesnį nei šalies vidurkis pelną pagrindė lemia ūkininkams mokamos subsidijos. Atsižvelgiant į tai, kad ekologiniuose ūkiuose pelnas už šalies vidurkį analizuojamu laikotarpiu buvo nuo 1,3 karto (2019 m.) iki 2,7 kartų (2016 m.) didesnis ir siekiant ekologinių ūkių plėtros, subsidijos galėtų būti mažinamos, taip sudarant galimybes paramą skirti didesniai ūkių skaičiui. Rekomenduojama subsidijų mažinimą susieti su teikiamos paramos pagal plotą diferencijavimu (žr. 1.3 skyrių). Teikiama parama sudaro galimybes ne tik didinti užimtumą kaimo vietovėse, išsaugoti dirvožemį, kovoti su erozija, sumažinti klimato kaitą, palaikyti vandens apsaugą, skatinti biologinę įvairovę, bet ir užtikrinti sveiko, saugaus ir įvairaus maisto tiekimą vartotojams.

1.13 Kokius papildomus rodiklius reikėtų rinkti, siekiant įvertinti paramos efektyvumą ir rezultatyvumą?

Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo stebėsenai vertinti naudojami šie rodikliai:

1. bendros viešosios išlaidos, Eur;
2. plotas (ha): perėjimui prie ekologinio ūkininkavimo;
3. plotas (ha): ekologinio ūkininkavimo išlaikymas.

Nors šie rodikliai parodo priemonės įgyvendinimo rezultatyvumą – skirtas lėšas ir paremtą plotą – tačiau rodikliai neparodo išmokėtos paramos efektyvumo. Šiuo metu pagal priemonę renkami rodikliai vertinami kaip trumpalaikiai, t. y. atspindintys tik konkrečiais metais sukurtus rezultatus. Siekiant matuoti priemonės efektyvumą, reikalinga vertinti rodiklius, kurie parodytų teikiamos paramos poveikį ilgalaikėje perspektyvoje. Paramos efektyvumui matuoti siūloma nustatyti toliau esančioje lentelėje pateikiamus papildomus rodiklius, kurie būtų susiję su paremtuose ekologiniuose ūkiuose užauginta produkcija, jos perdirbimu ir vartojimu.

9 lentelė. Paramos efektyvumui matuoti siūlomi rodikliai

Nr.	Rodiklio pavadinimas	Rodiklio matavimo vienetas	Tiesiogiai su parama susiję rodikliai	Papildomi rodikliai
1.	Ekologinių ūkių produktyvumo pokytis ⁴⁸	Procentai	✓	
2.	Paremtų ūkininkų, perdirbančių produkciją savo ūkiuose, skaičius	Vienetai	✓	
3.	Paremtų ūkininkų, perdirbančių produkciją savo ūkiuose, dalis nuo bendro paremtų ūkininkų skaičiaus	Procentai	✓	
4.	Lietuvoje perdirbtos ekologiškos produkcijos dalis nuo visos paremtuose ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos	Procentai	✓	
5.	Ekologiškos produkcijos suvartojimas šalyje	Kilogramai vienam asmeniui		✓
6.	Ekologiškos produkcijos suvartojimas viešajame maitinimo sektoriuje nuo bendro suvartojimo	Procentai		✓
7.	Paremtuose ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos tiekimas vidaus rinkai	Tonos	✓	
8.	Vidaus rinkai pateiktos paremtuose ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos dalis, nuo visos paremtuose ūkiuose užaugintos produkcijos	Procentai	✓	
9.	Paremtų ūkininkų, dalyvaujančių kooperatyvų veikloje, skaičius	Vienetai	✓	
10.	Paremtų ūkininkų, dalyvaujančių kooperatyvų veikloje, dalis nuo bendro paremtų ūkininkų skaičiaus	Procentai	✓	

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

⁴⁸ Produktyvumo pokyčiui matuoti reikalinga kaupti ir sisteminti informaciją apie ūkių produktyvumą prieš gaunant paramą ir pasibaigus paramos teikimo laikotarpiui (t/ha)

2 Kitų Programos priemonių indėlio skatinant ekologinį ūkininkavimą Lietuvoje vertinimas

Antrasis Tyrimo uždavinys – įvertinti kitų Programos priemonių indėlį skatinant ekologinį ūkininkavimą Lietuvoje. Siekiant jį įgyvendinti, atsakoma į toliau pateiktus vertinimo klausimus.

<ol style="list-style-type: none"> 1. Kokios intervencijos į ekologinius ūkius, maisto perdirbimo įmones, konsultavimą, mokslą paremtos pagal kitas (nurodant kokias) Programos priemones ir (arba) veiklos sritis? Koks šių intervencijų mastas? 2. Ar pagal kitas Programos priemones remiamos intervencijos ir joms skirtos lėšos yra pakankamos stiprinti ekologinio gamybos sektoriaus konkurencingumą? Kokios intervencijos buvo paremtos ir kodėl? Kokios lėšos joms skirtos ir kodėl? 3. Ar turėtų būti taikomi specialūs atrankos ir (arba) pirmumo kriterijai? Jeigu taip, tai kokie? Kokios paramos formos turėtų ir kokios neturėtų būti teikiamos siekiant intervencijų į ekologinės gamybos sektorių efektyvumo ir rezultatyvumo? 4. Kiek teikiama parama prisidėjo prie ekologiškų produktų perdirbimo sektoriaus plėtros? Ką reikia keisti paramos mechanizmuose siekiant didinti ekologiškų produktų perdirbimą ir sektoriaus pridėtinės vertės augimą? 5. Kaip esamos mokymo, konsultavimo paramos priemonės prisidėjo prie ekologinių ūkių kompetencijų ugdymo? Į ką atkreiptinas dėmesys siekiant didesnės kompetencijų pažangos?
--

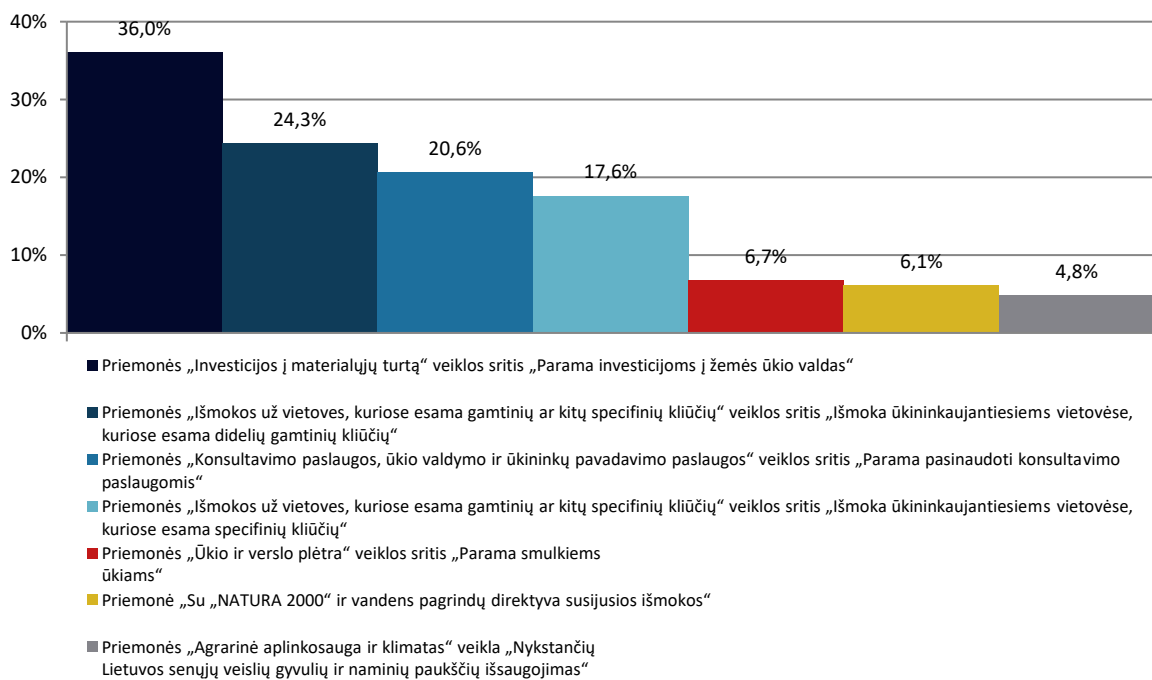
2.1 Kokios intervencijos į ekologinius ūkius, maisto perdirbimo įmones, konsultavimą, mokslą paremtos pagal kitas (nurodant kokias) Programos priemones ir (arba) veiklos sritis? Koks šių intervencijų mastas?

Intervencijos pagal Programos priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ nėra vienintelės, kurios daro įtaką ekologinių ūkių plėtrai, maisto perdirbimui ir kt. Remiantis vykdyta paramos gavėjų apklausa, 60 proc. paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ gavusių pareiškėjų gavo paramą ir pagal kitas Programos priemones. Jų tarpe net 72 proc. sutiko, kad gauta parama pagal kitas Programos priemones paskatino ekologinio ūkio plėtrą. Nors pagal kitas priemones suteikiama parama nėra skirta vien ekologiniams ūkiams ir nekompensuoja dėl pasirinkto ūkininkavimo pobūdžio prarandamų pajamų, ši parama suteikia ūkininkams galimybę kitaip tobulinti ūkio veiklą: didinti našumą ūkyje investavus į naują techniką, pritaikyti naujas žinias, įgytas mokymuose, sudalyvauti kokybės sistemose ir kt. Analizės ir konsultacijų su Užsakovu metu identifikuotos šios Programos priemonės bei veiklos sritys, pagal kurias irgi vykdomos intervencijos į ekologinius ūkius, maisto perdirbimo įmones, konsultavimą ir mokslą:

1. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritys „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“ ir „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
2. Priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ veiklos sritis „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“;
3. Priemonės „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ veiklos sritis „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“;
4. Priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos sritys „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla „Prevencinių priemonių taikymas prieš vilkų ūkiniams gyvūnams daromą žalą“;

5. Priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritys „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir „Parama smulkiems ūkiams“;
6. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veikla „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“;
7. Priemonė „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“;
8. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritys „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“ ir „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“;
9. Priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritys „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ ir „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Remiantis paramos gavėjų apklausos rezultatais, daugiausiai pareiškėjų, kurie teikė paraiškas paramai pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, pasinaudojo ir parama pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“. Beveik ketvirtadalis apklausos respondentų taip pat pasinaudojo finansavimu pagal priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ veiklos sritį „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“.

40 paveikslas. Programos priemonės, kuriomis pasinaudojo pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramą gavusių pareiškėjų

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis paramos gavėjų apklausos duomenimis

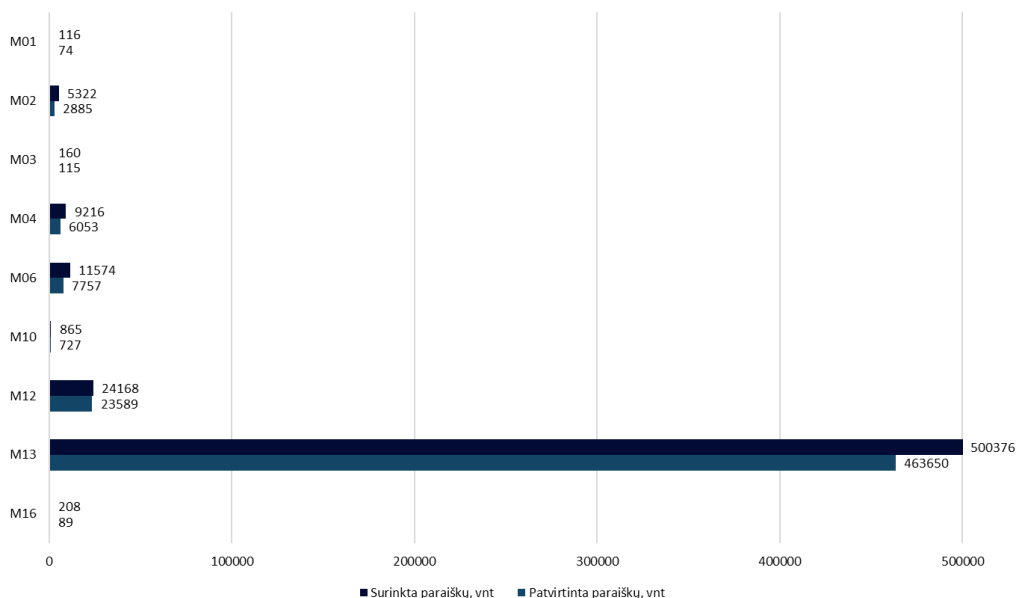
Toliau esančiame paveiksle pateikiamas Tyrimo analizuojamoms Programos priemonėms, prisidedančioms prie ekologinio ūkininkavimo plėtros, numatytas finansavimas. Didžiausios investicijos numatytos šioms priemonėms: „Investicijos į materialųjį turtą“ (47 proc.), „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ (34 proc.) ir „Ūkio ir verslo plėtra“ (13 proc.).

Nr.	Priemonės pavadinimas	Skirta paramos lėšų, mln. Eur
M01	Žinių perdavimas ir informavimo veikla	16
M02	Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	4.6
M03	Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	1.4
M04	Investicijos į materialųjį turtą	529.5
M06	Ūkio ir verslo plėtra	140.6
M10	Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	5.8
M12	Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos	19.1
M13	Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių	384.4
M16	Bendradarbiavimas	16.2

41 paveikslas. Priemonių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros, įgyvendinimui skirtos lėšos, mln. Eur

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Įvertinti priemonių paklausą galima atsižvelgiant į surinktų paraiškų skaičių. Daugiausia pareiškėjų kreipėsi pagal priemonę „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ (91 proc. vertinamų priemonių tarpe). Didžiausia patvirtintų paraiškų dalis užfiksuota vertinant priemonę „Su „Natura 2000“ ir Vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ – net 98 proc. surinktų paraiškų buvo patvirtintos (žr. toliau esantį paveikslą).

42 paveikslas. Pagal priemones surinktos ir patvirtintos paraiškos 2014–2020 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

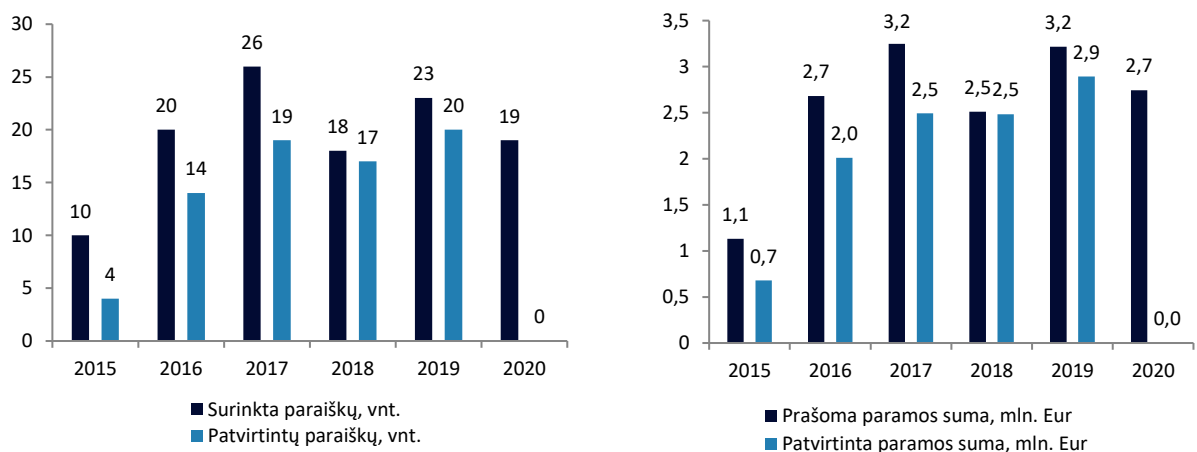
Šių priemonių ir veiklos sričių intervencijos į ekologinio ūkininkavimo sritį apžvelgiamos toliau kartu su intervencijos mastais. Apžvelgiama priemonių finansavimo ir paraiškų statistika, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos 2020 m. gruodžio 30 d. duomenimis⁴⁹.

⁴⁹ Bendra Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonių statistika. Prieiga per internetą: https://www.nma.lt/uploads/files/dir3380/dir169/dir8/4_0.php

2.1.1 Priemonė „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“

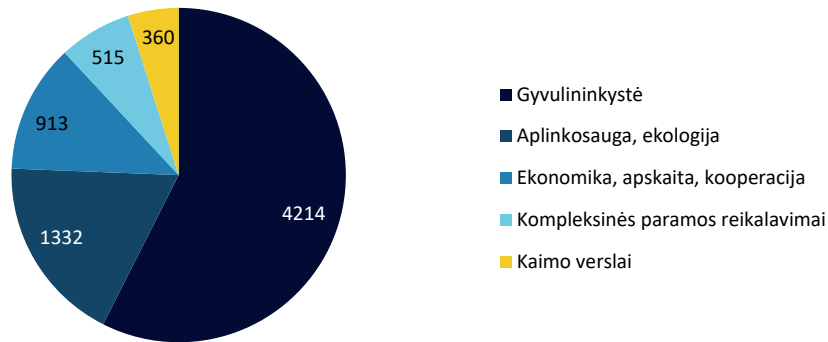
Priemonė „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ skirta žemės ūkio konkurencingumo didinimui, mokslo žinių sklaidai, inovacijų diegimui, naujų technologijų ir ūkininkavimo metodų taikymui, be to, priemonės įgyvendinimas buvo skirtas prisidėti prie smulkių ir vidutinių ūkių plėtros. Tinkamas priemonės įgyvendinimas prisideda ir prie ES kaimo plėtros politikos prioritetų įgyvendinimo: skatinamas žinių perteikimas ir inovacijos žemės ūkyje ir kaimo vietovėse, visuose regionuose didinamas visų žemės ūkio veiklų gyvybingumas ir konkurencingumas, skatinamos inovacinės ūkių technologijos ir tvarus miškų valdymas, skatinamas maisto tiekimo grandinės organizavimas, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje, atkuriamos, išsaugomos ir pagerinamos su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusios ekosistemos, skatinamas efektyvus išteklių naudojimas ir remiamas perėjimas prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose, skatinama socialinė įtrauktis, skurdo mažinimas ir ekonominė plėtra kaimo vietovėse.

2020 m. Programos finansinio plano versijoje priemonei numatyta 15,99 mln. Eur parama. Pagal priemonę „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ surinkta 116 paraiškų, iš kurių 74 buvo patvirtintos (64 proc.). 2014–2020 m. laikotarpiu buvo prašoma 15,5 mln. Eur paramos, patvirtinta paramos suma siekė 10,6 mln. Eur.

43 paveikslas. Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Pagal priemonę įgyvendinamos dvi veiklos sritys: „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ ir „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“. Didžioji dalis priemonės įgyvendinimui numatytų lėšų (67 proc.) buvo skirta veiklos sričiai „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“. Veiklos sritis „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimui“ yra susijusi su ekologinio ūkininkavimo sektoriumi bei jo plėtra, nes organizuojant mokymus ūkininkams ir kitiems kaimo plėtros subjektams, dėmesys skiriamas mineralinių trąšų naudojimo mažinimui, ekstensyviai ūkininkavimui siekiant švelninti klimato kaitos pokyčius, mažinti neigiamą žemės ūkio įtaką aplinkai bei išsaugoti biologinę įvairovę. Naujausioje paraiškos formoje (pagal veiklos srities įgyvendinimo taisykles, taikomas nuo 2020 m.) pareiškėjams yra galimybė pasirinkti aplinkosaugos, ekologijos srities mokymo programas. Iš 23 patvirtintų paraiškų, 9 projektuose buvo vykdomi mokymai ekologijos ir aplinkosaugos tematika, šių projektų įgyvendinimui buvo išmokėta 1,03 mln. Eur. Toliau nagrinėjami tik šių projektų apimtyje vykdyti mokymai. Projektuose, kuriuose buvo įgyvendinami mokymai ekologijos ir aplinkosaugos tematika, taip pat buvo vedami mokymai pagal kitas temas. Faktiniai kursuose dalyvavusių dalyvių skaičiai pagal mokymo programas pateikiami toliau esančiame paveiksle.

44 paveikslas. Faktinis kursuose dalyvavusių dalyvių skaičius pagal mokymo programas

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Daugiausiai kursų buvo vykdoma gyvulininkystės tematika, be to, šie kursai pritraukdavo daugiausiai dalyvių (57 proc.). Aplinkosaugos ir ekologijos temomis vykdomuose mokymuose sudalyvavo 18 proc. pagal anksčiau minėtas 9 paraiškas rengtų kursų dalyvių, ši tema buvo antra pagal dalyvių skaičius mokymuose. Numatyta, kad įgyvendinus ir kitus suplanuotus mokymus, aplinkosaugos ir ekologijos temos mokymuose sudalyvavusių asmenų skaičius sieks 3,8 tūkst., iš jų beveik 500 turėtų sudalyvauti mokymuose „Ekologinio ūkininkavimo pagrindai“.

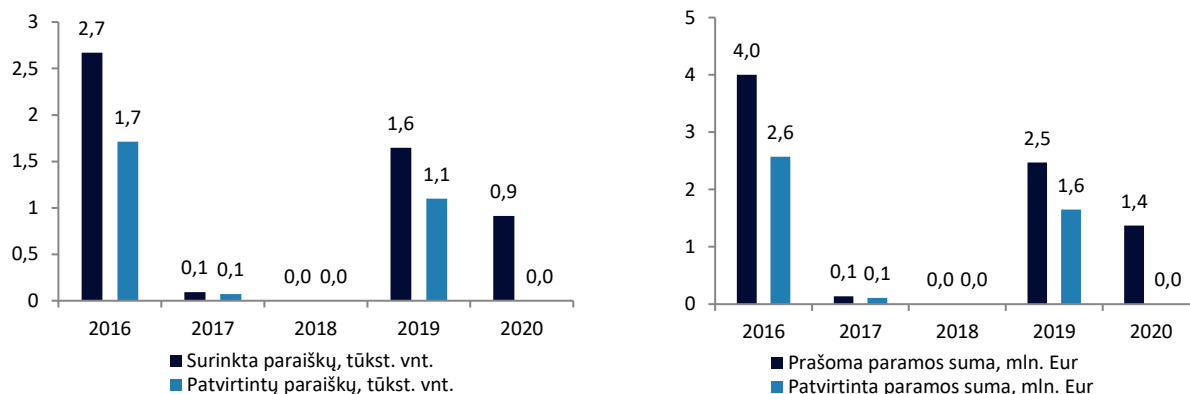
Įgyvendinant priemonės veiklos sritį „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ dėmesys skiriamas ir biologinės įvairovės bei ekosistemų apsaugai dirbamoje žemėje bei integruotam augalų apsaugos produktų naudojimui, todėl ši veiklos sritis taip pat aktuali vertinant Programos įtaką ekologinio ūkininkavimo plėtrai Lietuvoje. Mokslo inovacijų ir gerosios patirties sklaida vykdoma rengiant įvairius renginius visoje Lietuvoje, kuriuose dalyvauja ūkininkai ir kiti suinteresuoti asmenys. 2020 m. gruodžio mėn. duomenimis, iš veiklos sričiai įgyvendinti skirtų 9,3 mln. Eur buvo patvirtinti 7 mln. Eur paramos lėšų (75 proc.), patvirtinta 51 iš 77 gautų paraiškų (66 proc.). Naudojantis suteikta parama įgyvendinti projektai susiję su antibiotikų naudojimo mažinimu, mitybos elementų atstatymu, inovatyvių priemonių diegimu ūkiuose ir kitomis ekologiniam ūkininkavimui aktualiomis temomis. Iš viso buvo įgyvendinti 9 projektai, susiję su ekologiniu ūkininkavimu, jiems skirta paramos suma siekė 1,3 mln. Eur. Projektai, susiję su ekologiniu ūkininkavimu, sudarė beveik 18 proc. visų pagal priemonės veiklos sritį vykdomų projektų.

Nors priemonė „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ vertinama, kaip tiesiogiai susijusi su ekologiniu ūkininkavimu (vykdomi mokymai ekologinio ūkininkavimo tematika ir vykdomi projektai, kurių įgyvendinimas palengvins ekologinį ūkininkavimą), tačiau remiantis interviu respondentų išsakyta nuomone, mokymai 2014–2020 m. laikotarpiu buvo per daug teoriniai, nebuvo sudaromos galimybės ūkininkams įgyti praktinių žinių, nebuvo nagrinėjamos kai kurios ekologiniams ūkiams aktualios temos (pvz. tinkamas žemės įdirbimas, ekologiniam ūkininkavimui tinkamos augalų rūšys, geriausia technika ir pan.), todėl mokymai reikšmingai neprisidėjo prie efektyvesnės ekologinių ūkių veiklos ir jų plėtros.

2.1.2 Priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“

Pagal priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ ūkininkams, jaunesiems ūkininkams, kitiems žemės valdytojams bei kaimo vietovėse veikiančioms MVĮ suteikiamos konsultavimo paslaugos dėl įvairių teisės aktuose nustatytų reikalavimų ir standartų bei Programos priemonių. Programoje numatyta, jog priemonės įgyvendinimas prisideda ir prie visų 6 ES kaimo plėtros politikos prioritetų ar bent dalies jų tikslinių sričių įgyvendinimo. Pagal priemonę įgyvendinama viena veiklos sritis „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“. Pasinaudojus parama suteikiamos konsultacijos prisideda ir prie ekologinio ūkininkavimo sektoriaus, nes konsultavimo paslaugų teikimas apima klimatui ir

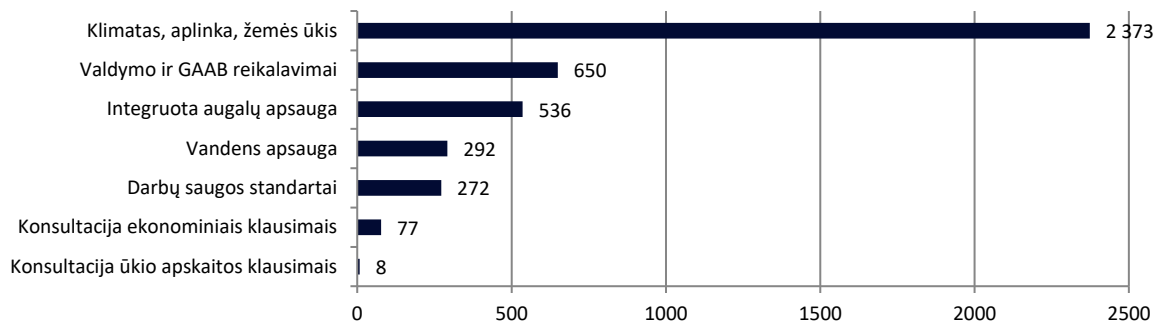
aplinkai naudingos žemės ūkio praktikos taikymą, Programoje numatytų priemonių taikymą, pesticidų naudojimo mažinimą. Priemonės įgyvendinimui buvo numatyta beveik 4,6 mln. Eur ir ši parama buvo aktyviai naudojama – patvirtinta suma siekia 4,3 mln. Eur (94 proc. visų priemonės finansavimui skirtų lėšų), išmokėta 2,76 mln. Eur (60 proc. visų priemonės finansavimui skirtų lėšų). Toliau esančiame paveiksle pateikiama priemonės įgyvendinimo statistika.

45 paveikslas. Priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Priemonės paklausą atspindi ir pateiktų paraiškų kiekis. Buvo surinkta daugiau nei 5 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta beveik 2,9 tūkst. (54 proc.). Iš viso priemonės dėka buvo suteikta daugiau nei 4 tūkst. konsultacijų ekologiniams ūkiams. 2021 m. Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos pateiktais duomenimis, ekologinių ūkių konsultacijų vykdymui išmokėta parama siekia 920 tūkst. Eur.

46 paveikslas. Vykdytos konsultacijos pagal konsultacijų temas

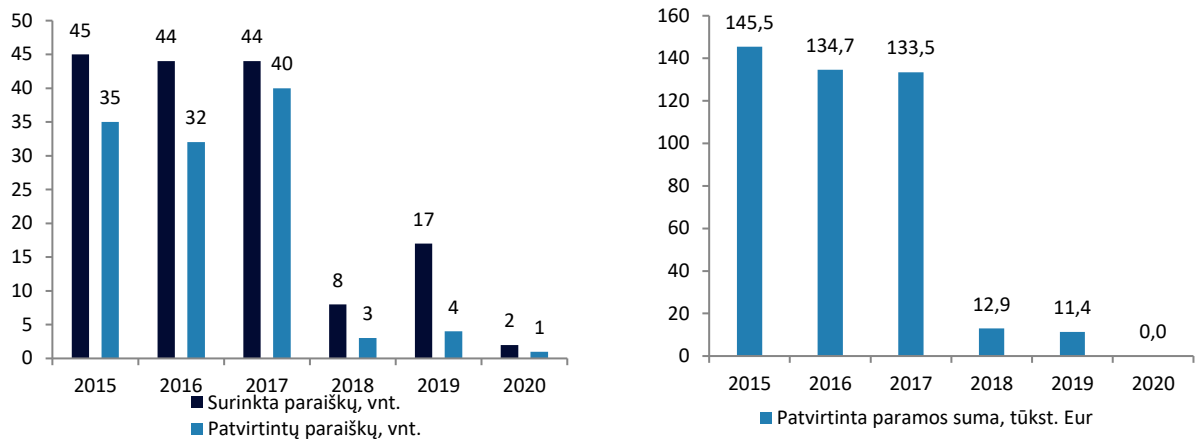
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Daugiausiai konsultacijų ekologiniams ūkiams suteikta kategorijoje „Klimatas, aplinka, žemės ūkis“ (56,3 proc.). Taip pat paklausios buvo konsultacijos apie valdymą ir geros agrarinės aplinkosaugos būklės (GAAB) reikalavimus (15,4 proc.) ir integruotą augalų apsaugą (12,7 proc.). Priemone pasinaudojo beveik 21 proc. paramos gavėjų apklausą užpildžiusių respondentų, tad vertinama, kad priemonė buvo aktuali ekologiškai ūkininkaujantiems ūkininkams.

2.1.3 Priemonė „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“

Priemonė „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ yra įgyvendinama siekiant skatinti didesnės pridėtinės vertės ir geresnės kokybės žemės ūkio produktų gamybą, pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimą bei tausų išteklių naudojimą ir valdymą. Be to, šios priemonės įgyvendinimas prisideda prie ES kaimo plėtros politikos prioriteto „skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą šalies žemės ūkyje“ įgyvendinimo. Priemonei priskiriama viena veiklos sritis „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės

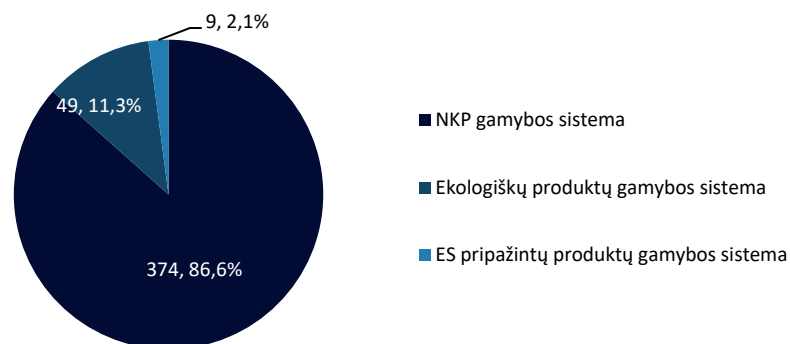
sistemose“, aktuali Tyrimo apimtyje, pagal kurią ūkininkai prisiima papildomus įsipareigojimus, lemiančius didesnę pridėtinę vertę bei tvaresnį išteklių naudojimą ir už tai gauna metines išmokas, padedančias įgyvendinti papildomus įsipareigojimus.

47 paveikslas. Veiklos srities „Parama naujiems kokybės sistemų dalyviams“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

2017 m. EK nurodė, kad parama negali būti skiriama nenotifikuotų nacionalinių žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviams, todėl paraiškų skaičiai 2018 m. sumažėjo kelis kartus⁵⁰.

Ši priemonė aktuali ekologinio ūkininkavimo vertinimo kontekste, nes viena iš paramos gavėjų grupių yra būtent ekologiškus žemės ūkio produktus gaminantys ūkininkai ar jų grupės. Dalyvavimas ekologiškų produktų gamybos sistemoje buvo identifikuotas 12 iš 99 paraiškų. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas pagal veiklos sritį išmokėtos paramos pasiskirstymas pagal gamybos sistemos kategoriją.

48 paveikslas. Pagal veiklos sritį „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“ išmokėtos sumos pagal gamybos sistemos kategoriją, tūkst. Eur ir proc.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Didžioji dalis išmokėtų lėšų buvo skirta NKP gamybos sistemoje dalyvaujantiems ūkininkams, o mažiausiai lėšų (2,1 proc.) išmokėta ūkininkams, dalyvaujantiems ES pripažintų produktų gamybos sistemoje. Ekologiškų produktų gamybos sistemoje dalyvaujantiems ūkininkams iš viso atlikti 38 mokėjimai, kurių suma siekė daugiau nei 49 tūkst. Eur ir sudarė 11,3 proc. visų pagal šio laikotarpio įsipareigojimus veiklos srityje išmokėtų lėšų.

⁵⁰ UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaita, 2020 m. birželis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2014%E2%80%932020m_programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20igyvendinimas%202014-2019_ESTEP_2020.pdf

Priemonė svarbi ekologiniams ūkiams ir kitiems ekologinių produktų gamybos sektoriaus dalyviams, nes dalyvavimas ekologiškų produktų gamybos sistemoje prisideda prie ūkininkų ir perdirbėjų konkurencingumo didinimo. Tačiau šia priemone gali pasinaudoti tik dalyvaujantys kokybės sistemose pirmą kartą, todėl ne visi ekologiniai ūkiai gali šią paramą gauti. Remiantis paramos gavėjų apklausos rezultatais, tik 1,5 proc. asmenų, kurie kreipėsi dėl paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, kreipėsi paramos ir pagal priemonės „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ veiklos sritį „Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“, todėl vertinama, kad priemonė neturėjo didelio poveikio ekologiniam ūkininkavimui.

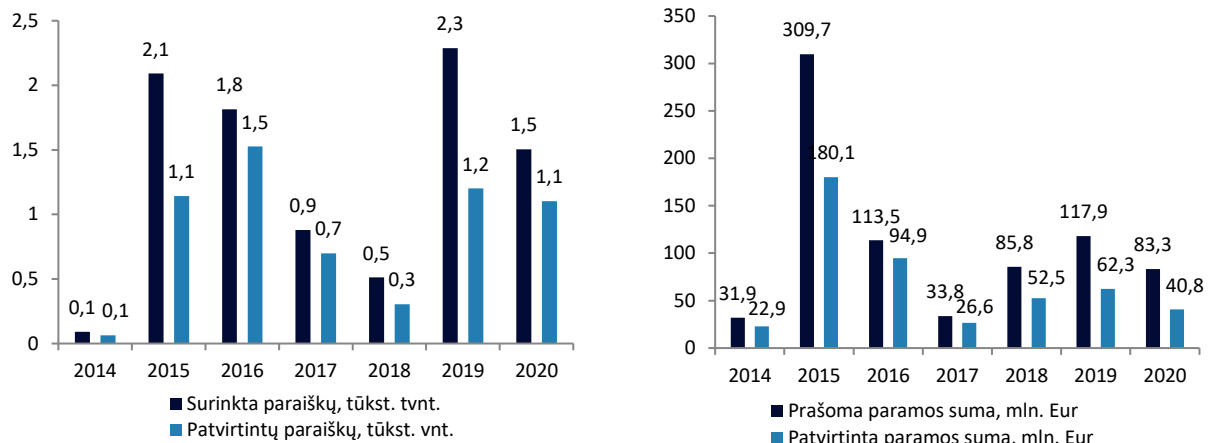
2.1.4 Priemonė „Investicijos į materialųjį turtą“

Priemonė „Investicijos į materialųjį turtą“ yra įgyvendinama siekiant modernizuoti žemės ūkio valdas, gerinti rinkodarą ir infrastruktūrą, perdirbti žemės ūkio produktus bei atlikti investicijas, susijusias su rūšių ir buveinių biologinės įvairovės būklės išsaugojimu. Ypatingas dėmesys įgyvendinant priemonę skiriamas inovacijoms, kurios gali daryti reikšmingą įtaką žemės ūkio konkurencingumui ir plėtrai. Šios priemonės įgyvendinimas prisideda ir prie ES kaimo plėtros politikos prioritetų įgyvendinimo: regionuose didinamas žemės ūkio veiklų gyvybingumas ir konkurencingumas, skatinamos inovacinės ūkių technologijos, skatinamas maisto tiekimo grandinės organizavimas, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, atkuriamos, išsaugomos ir pagerinamos su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusios ekosistemos, skatinamas efektyvus išteklių naudojimas. Nors priemonei priskirtos kelios veiksmų sritys ir veiklos, toliau nagrinėjamos tik tos veiklos sritys, kurios yra aktualios ekologinio ūkininkavimo kontekste (žr. toliau esantį paveikslą).

4.1	Parama investicijoms į žemės ūkio valdas
4.2	Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą
4.3	Parama investicijoms į žemės ūkio ir miškininkystės infrastruktūros plėtrą ir pritaikymą
4.4	Parama pelno nesiekiančioms investicijoms
4.4.1	Meldinės nendrinukės buveinių išsaugojimas
4.4.2	Apsauga nuo vilkų

49 paveikslas. Priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritys ir veiklos, analizuojamos Tyrimo apimtyje
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Programa

Bendrai veiklos sritys „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir veiklos srities „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veikla, susijusi su apsauga nuo vilkų, sulaukė daugiau nei 9 tūkst. paraiškų, iš kurių 6 tūkst. buvo patvirtintos (66 proc.) ir pareiškėjams buvo patvirtinta net 480,4 mln. Eur paramos lėšų (žr. toliau esantį paveikslą).

50 paveikslas. Veiklos sričių „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ bei veiklos srities⁵¹ „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ veiklos „Prevencinių priemonių taikymas prieš vilkų ūkiniams gyvūnams daromą žalą“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

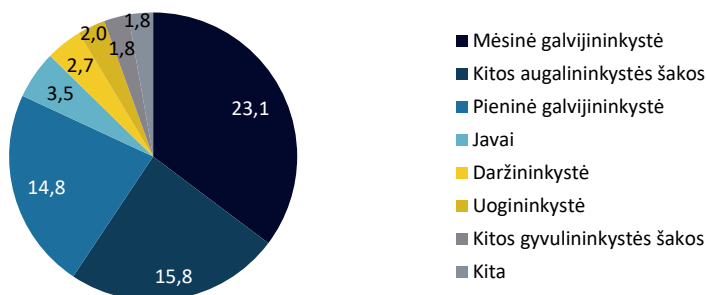
Paraiškos buvo gana aktyviai teikiamos visu nagrinėjamu laikotarpiu, nors 2017–2018 m. surinktų ir patvirtintų paraiškų kiekiai buvo sumažėję. 2016 m. žemės ūkio ministro įsakymu patvirtintos įgyvendinimo taisyklės, kuriomis siekiama, kad paramos suma mažėtų proporcingai ūkio dydžiui. 2017 m. buvo išplėsta žemės ūkio veiklos apibrėžtis ir sudaryta galimybė žemės ūkio produktus superkantiems kooperatyvams pasinaudoti parama⁵². 2018 m. supaprastintas priemonės paramos gavimas, dėl kurio galėjo išsiplėsti potencialių pareiškėjų ratas⁵³. Vertintojo nuomone, šie pokyčiai galėjo prisidėti prie užfiksuotų paraiškų skaičiaus svyravimų.

Pagal priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ remiamos veiklos, skirtos žemės ūkio konkurencingumui didinti, ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui ir aplinkosauginių tikslų įgyvendinimui. Paramą šios srities veikloms gali gauti ir eksperimentiniai, mokomieji ir bandomieji ūkiai, kurių tikslas yra perduoti žinias bei vystyti ir pritaikyti inovacijas. Finansavimu pagal šią veiklos sritį pasinaudojo 36 proc. paramos gavėjų apklausą užpildžiusių respondentų. 1050 iš 5,8 tūkst. patvirtintų paraiškų buvo pateiktos ekologinių ūkių (18 proc.). Palyginimui, 2019 m. Lietuvoje veikė 2417 sertifikuotų ekologinių ūkių, taigi paraiškų skaičius atitinka 43,4 proc. ekologinių ūkių skaičiaus. Ekologiniams ūkiams išmokėtos paramos pasiskirstymas pagal remiamą veiklą pateikiamas toliau esančiame paveiksle.

⁵¹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2016 m. ataskaita“. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2016/KPP2014-2020_MIA_2016.pdf

⁵² Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Metinė įgyvendinimo ataskaita 2017.1“. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2017/KPP_2017_ataskaita.pdf

⁵³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Metinė įgyvendinimo ataskaita 2018.1“. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2018/KPP2014-2020_2018_ataskaita.pdf

51 paveikslas. Pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ ekologiniams ūkiams išmokėtos sumos pagal remiamą veiklą, mln. Eur

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Iš viso ekologiniams ūkiams pagal veiklą išmokėta 65,5 mln. Eur. Didžiausią paramos dalį, 23 mln. Eur (35 proc.), gavo ūkininkai, vykdančys mėsinės galvijininkystės veiklą. 24 proc. visų išmokėtų lėšų buvo skirta kitas augalininkystės šakas vystantiems ūkininkams, o 23 proc. lėšų buvo išmokėta pienine galvijininkyste užsiimantiems ūkininkams. Daugiausiai ūkių įsigijo naują žemės ūkio techniką ir įrangą⁵⁴ (886 projektai, iš 939, apie kurių pirkinius pateikta informacija, t.y. 94,4 proc.), dar 380 projektų buvo užfiksuotos bendrosios išlaidos⁵⁵ (40,5 proc.). Už priemonės skirtas lėšas taip pat buvo vykdomi statybos ir remonto darbai, perkami sodmenys, transporto priemonės, kompiuterinė įranga, kuriama infrastruktūra.

Pagal priemonės veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ teikiama parama prisideda prie žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo didinimo, didelis dėmesys skiriamas ekologiškos produkcijos perdirbimui dėl augančios ekologiškų produktų paklausos. Šios veiklos srities įgyvendinimui buvo numatyta skirti 80 mln. Eur lėšų, iš kurių 63 mln. buvo patvirtinta (79 proc.). Iš 73 paraiškos patvirtintų paraiškų, tik 7 buvo pateiktos ekologinių ūkių (9,6 proc.). Šiems ūkiams buvo paskirta 5,8 mln. Eur parama, 0,9 mln. Eur paramos jau yra išmokėta. Taigi, ir vertinant paraiškas ir patvirtintą finansavimą, ekologiniams ūkiams tenkanti veiklos dalis nesiekia 10 proc.

Priemonės veiklos sritis „Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ skirta agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities tikslams pasiekti. Viena iš veiklos srities veiklų skirta prevencinių priemonių taikymui prieš plėšrūnų, konkrečiau vilkų, ūkiniams gyvūnams daromą žalą. Pagal šią veiklą ūkininkams skiriama parama juostinio elektrinio piemens arba elektrinės tvoros įsigijimui, elektros padavimui ir palaikymui bei tam tikrų veislių šunų įsigijimui⁵⁶. 58 iš 207 surinktų paraiškų buvo pateiktos ekologinių ūkių. 44 ekologinių ūkių pateiktos paraiškos buvo patvirtintos (75,9 proc.), patvirtinta paramos suma siekia 202,6 tūkst. Eur, tačiau kol kas išmokėti tik 9,4 tūkst. Eur.

Remiantis paramos gavėjų apklausos rezultatais, didelė dalis ekologinių ūkių (36 proc.), gavusių paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, gavo ir paramą pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“. Likusios veiklos sritys buvo mažiau paklausios – pagal jas paramą gavo tik 1,3 proc. apklausos dalyvių. 78 proc. paramą pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ gavusių ūkininkų nurodė, kad gauta parama paskatino ekologinio ūkio plėtrą, tad galima teigti, kad parama pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ turėjo teigiamą poveikį skatinant ekologinį ūkininkavimą Lietuvoje.

⁵⁴ Pvz., arimo volai, mėšlo šalinimo transporteriai, purkštuvai, smulkintuvai, sodinamosios, šienapjovės, traktoriai ir pan.

⁵⁵ Pvz., verslo plano rengimas, konsultavimo paslaugos, viešinimo išlaidos ir pan.

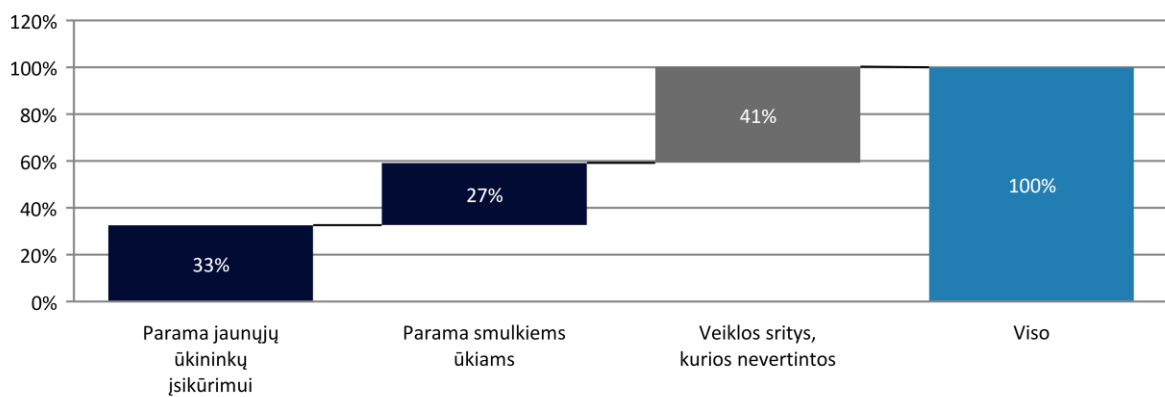
⁵⁶ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/KPP2014-2020%20v_9_1%2020200305.docx

2.1.5 Priemonė „Ūkio ir verslo plėtra“

Priemonė „Ūkio ir verslo plėtra“ orientuota į jaunųjų ūkininkų ir smulkių ūkių palaikymą, ekonominės veiklos kaimo vietovėse kūrimą bei plėtrą. Siekiant šių tikslų sprendžiamos problemos, susijusios su žemės ūkio subjektų konkurencingumo ir ekonominio gyvybingumo didinimu, nepalankia kaimo gyventojų, ypač ūkininkų, amžiaus struktūra, nepakankamu jų išsilavinimu, verslumo skatinimu ir darbo vietų kūrimu kaime, efektyviu atsinaujinančių energijos šaltinių panaudojimu.

Siekiant efektyvaus ekologinio ūkininkavimo kaimo vietovėse ši priemonė remia jaunųjų ūkininkų įsikūrimą ir veiklos pradžią bei smulkius ūkius. Norima išlaikyti darnų kartų pasikeitimą ūkininkavimo srityje, kad būtų išsaugomos žemės ūkio vietinės tradicijos pasitelkiant pažangias ūkininkavimo technologijas ir kvalifikuotus žmogiškuosius resursus.

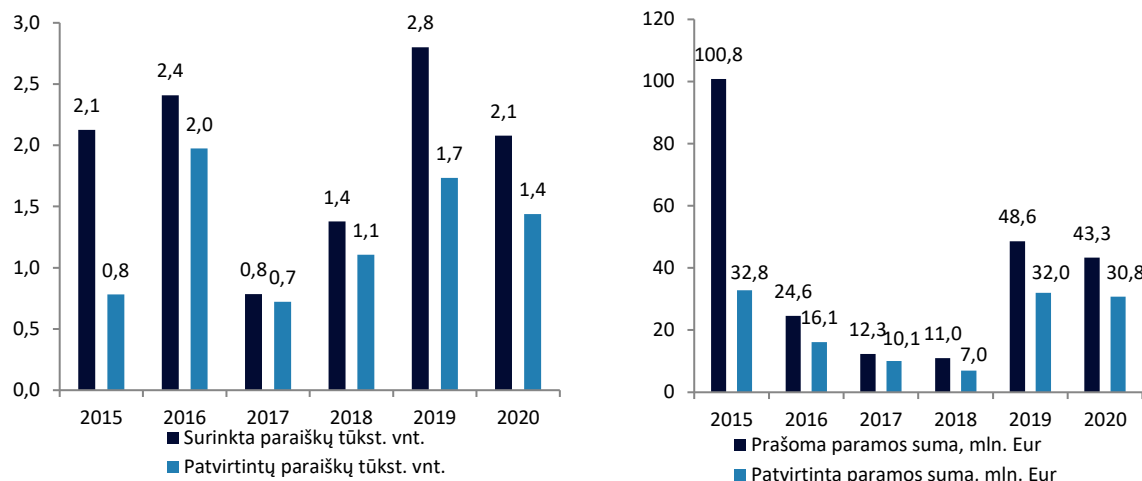
Tyrimo apimtyje vertinamos dvi priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritys: „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir „Parama smulkiems ūkiams“. Patvirtintos paramos lėšos, skirtos šios priemonės veiklos sričių įgyvendinimui paskirstytos atitinkamai 33 proc. ir 27 proc. nuo bendro priemonės įgyvendinimui patvirtinto finansavimo.

52 paveikslas. Priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis NMA duomenimis

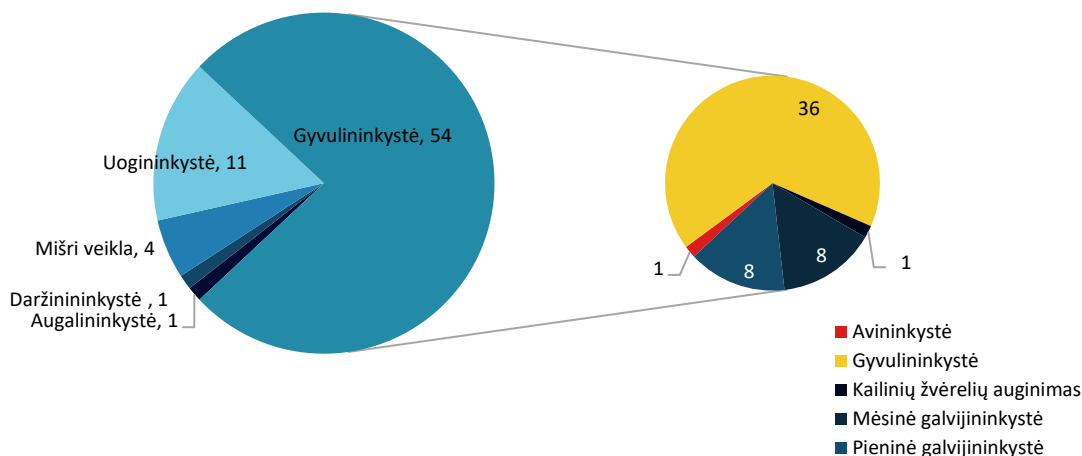
Priemonės veiklos sritimi „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ siekiama remti jaunuosius ūkininkus, jog jie turėtų galimybes kurti konkurencingą ūkio sektorių, bei didinti užimtumą kaimo vietovėse. Ši priemonės veiklos sritis susilaukė didelio jaunųjų ūkininkų susidomėjimo. Per Programos laikotarpį surinkta 3,3 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta – 1,7 tūkst. t. y. 51 proc. Prašomos paramos suma tuo laikotarpiu siekė beveik 105 mln. Eur, patvirtinta suma – 79,2 mln. Eur. Priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritimi „Parama smulkiems ūkiams“ siekiama remti smulkių ūkių plėtrą, modernizuojant ūkius, didinant jų konkurencingumą, įtraukiant ūkininkus ir kitus ūkių subjektus į tiesioginę gamintojo ir vartotojo grandinę bei sudarant sąlygas produkcijai realizuoti. Parama teikiama ypatingą dėmesį skiriant gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės bei mišriems ūkiams. Ši veiklos sritis, kaip ir „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, skirta veiklos pradžiai. Per priemonės įgyvendinimo laikotarpį viso buvo gauta 8,3 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta 73 proc., t. y. 6 tūkst. paraiškų. Bendra patvirtinta paramos suma – 57,9 mln. Eur. Tyrime aktualių priemonės veiklos sričių įgyvendinimo statistika pateikiama toliau esančiame paveiksle.

53 paveikslas. Veiklos sričių „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir „Parama smulkiems ūkiams“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

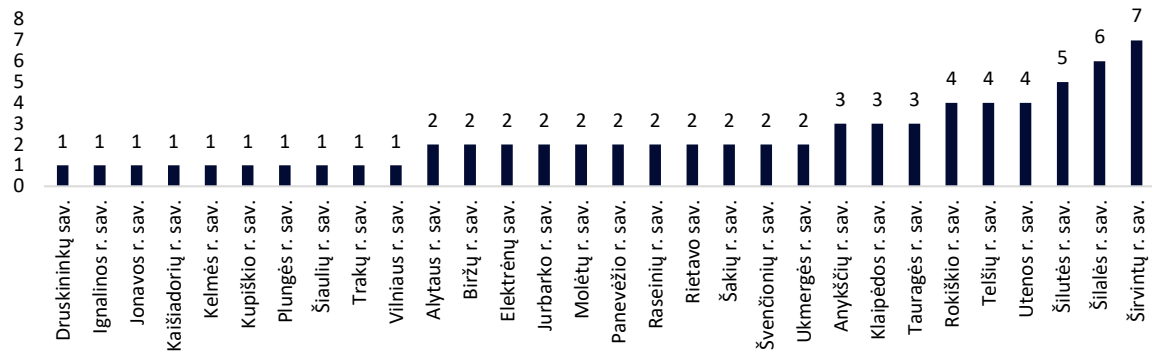
Žvelgiant konkrečiau į ekologiniam ūkininkavimui daromą įtaką per paramos suteikimą jaunesiems ūkininkams įsikūrimo pradžioje buvo patvirtintos 71 ekologinių ūkių paraiškos (4 proc. šios veiklos srities patvirtintų paraiškų), kurių skirta paramos suma sudarė 3,8 mln. Eur (5 proc. šios veiklos srities skirtos paramos), o išmokėta suma – 3,6 mln. Eur. Matoma, jog didžiausias jaunųjų ūkininkų susidomėjimas gyvulininkystės sektoriumi. Iš viso patvirtintos 54 gyvulininkystės sektoriaus paraiškos, iš kurių 36 – gyvulininkystei, po 8 – pieninei galvijininkystei ir mėšinei galvijininkystei, po 1 – avininkystei ir kailinių žvėrelių auginimui (žr. toliau esantį paveikslą).

54 paveikslas. Veiklos srities „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu, paraiškų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorius 2016-2020 metais

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

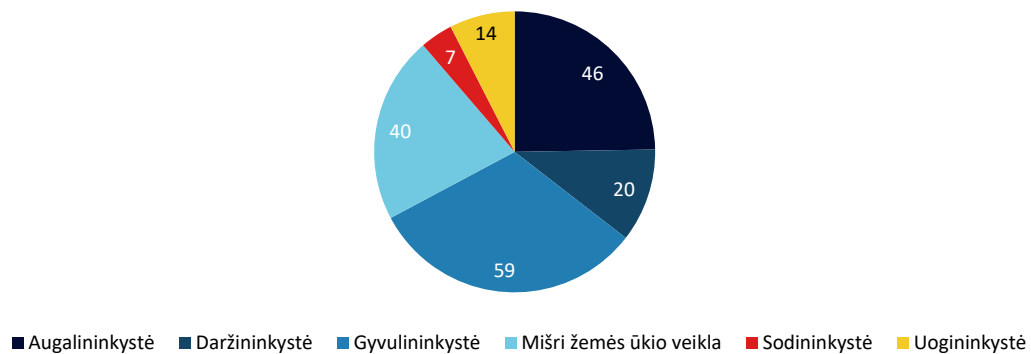
Daugiausia jaunųjų ūkininkų, kurie kreipėsi dėl finansinės paramos pagal veiklos sritį „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, veiklą vykdo Širvintų r. savivaldybėje (7 paraiškos), Šilalės r. savivaldybėje (6 paraiškos) ir Šilutės r. savivaldybėje (5 paraiškos) (žr. toliau esantį paveikslą).

55 paveikslas. Veiklos srities „Pama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu paraiškų pasiskirstymas pagal savivaldybes 2016-2020 metais

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

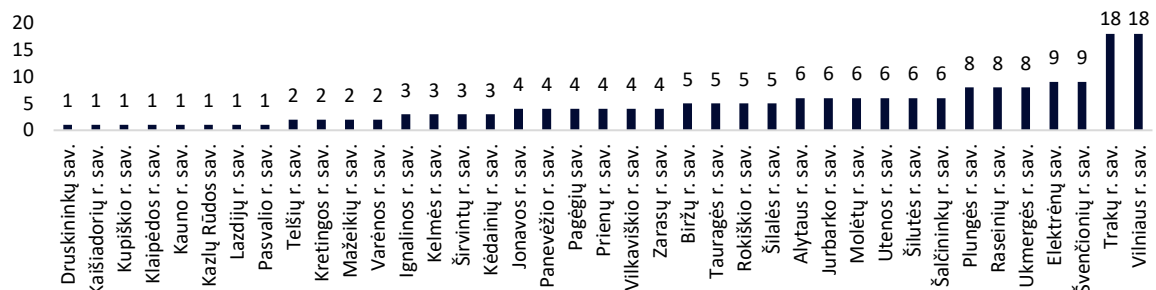
Pagal priemonės veiklos sritį „Pama smulkiems ūkiams“ buvo patvirtintos 186 ekologinių ūkių paraiškos (3 proc. šios veiklos srities patvirtintų paraiškų), kurių skirta paramos suma siekia beveik 2,8 mln. Eur (4 proc. šios veiklos srities skirtos paramos), o išmokėta suma – 2,5 mln. Eur. Daugiausia ekologinių ūkių paraiškų patvirtinta gyvulininkystės ir augalininkystės sektoriaus (atitinkamai 59 ir 46 paraiškos) (žr. toliau esančiame paveiksle).

56 paveikslas. Veiklos srities „Pama smulkiems ūkiams“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu, paraiškų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorius 2016-2020 metais

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Dėl paramos smulkiems ūkiams daugiausia patvirtintų paraiškų Vilniaus r. ir Trakų r. savivaldybėse (po 18 paraiškų) bei Elektrėnų ir Švenčionių r. savivaldybėse (po 9 paraiškas) (žr. toliau esantį paveikslą).

57 paveikslas. Veiklos srities „Pama smulkiems ūkiams“, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu paraiškų pasiskirstymas pagal savivaldybes 2016-2020 metais

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

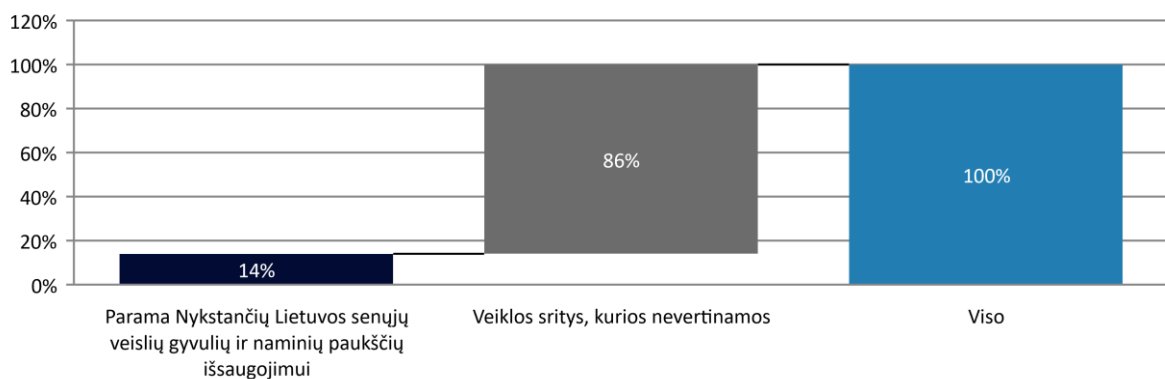
Pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ ekologinių ūkių teiktų paraiškų buvo patvirtintos 257 paraiškos, tai yra 3 proc. visų priemonės pateiktų paraiškų. Skirta paramos suma siekia 6,6 mln. Eur, o išmokėta suma –

6,2 mln. Eur (atitinkamai 4 proc. skirtos priemonės paramos ir 5 proc. išmokėtos priemonės paramos). Priemonės mastu tiek paraiškų, tiek paramos suma ekologiniams ūkiams sudaro nedidelę ir mažai reikšmės turinčią dalį. Remiantis ekologinių ūkių paramos gavėjų apklausos rezultatais, 9,3 proc. apklausos dalyvių gavo paramą pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ (2,6 proc. – „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ir 6,7 proc. – „Parama smulkiems ūkiams“) ir didžioji dalis šių respondentų (61,9 proc.) pažymėjo, kad pagal priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ gauta parama paskatino ekologinio ūkininkavimo plėtrą. Taigi, galima teigti, kad priemonės mastu parama ekologiniams ūkiams nėra reikšminga, tačiau ekologiniams ūkiams, pasinaudojusiems šia priemone turėjo reikšmingą indėlį skatinant ekologinio ūkio įsikūrimą ar plėtrą.

2.1.6 Priemonė „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“

Pagrindinis priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ tikslas yra palaikyti kaimo vietovių tvarų vystymąsi, išsaugoti biologinę įvairovę bei mažinti klimato kaitą. Parama skirta ūkininkams ir kitiems žemės valdytojams diegti ar toliau taikyti žemės ūkio praktiką, kuria prisidedama prie klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo prie jos ir kuri būtų suderinama su aplinkos, kraštovaizdžio ir jo ypatumų, gamtinių išteklių, dirvožemio, nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimu bei gerinimu.

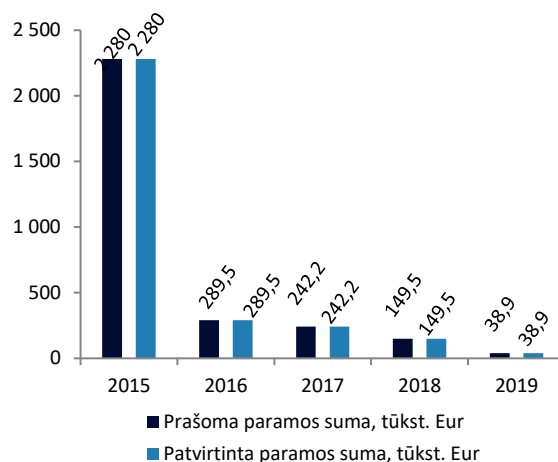
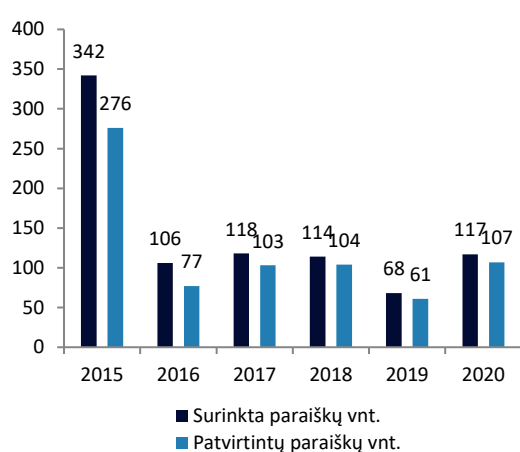
Tyrimo apimtyje vertinama viena priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklos sritis – „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“. Priemonės veiklos sričiai įgyvendinti numatyta 5,8 mln. Eur parama arba 14 proc. nuo bendros priemonės įgyvendinimui numatytos sumos (žr. toliau esantį paveikslą).

58 paveikslas. Priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Įgyvendinant priemonės veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ tikimasi padėti išsaugoti ūkiuose gyvenusių senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių veisimą. Dėl naujų veislių keliamos konkurencijos ūkininkai renkami produktyvesnius sprendimus ir atsisako senųjų veislių, todėl pagalbinė priemonė „Išmokos už agrarinės aplinkosaugos ir klimato srities įsipareigojimus“ gali padėti išvengti nykstančių vietinių veislių. Taip pat, ši veikla padeda įgyvendinti Biologinės įvairovės konvenciją. Toliau esančiame paveiksle pateikiama priemonės veiklos srities įgyvendinimo statistika.

59 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Per visą Programos įgyvendinimo laikotarpį pagal priemonės veiklos sritį pateiktos 865 paraiškos, iš kurių patvirtintos 727 (84 proc.). Tuo tarpu, iš ekologinių ūkių gauta 100 paraiškų (t. y. 11,6 proc. šios veiklos pateiktų paraiškų), kurių 91 proc. buvo patvirtintos ir sudaro aštuntadalį veiklos srities patvirtintų paraiškų. Veiklos srities „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“ bendra pareiškėjams išmokėta suma siekia 3 mln. Eur, iš kurių ekologiniams ūkiams buvo išmokėta 20,3 proc. (0,61 mln. Eur).

Remiantis paramos gavėjų apklausos rezultatais, tik 4,8 proc. asmenų, kurie kreipėsi dėl paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, gavo paramą ir pagal priemonės „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“ veiklą „Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“. Beveik pusė (45,5 proc.) respondentų atsakė, kad ši priemonė prisidėjo prie ekologinio ūkio plėtros, o 27,3 proc. nurodė, kad parama neturėjo poveikio ekologinio ūkininkavimo plėtrai. Nors besikreipiančių ekologinių ūkių mastas pagal šią veiklos sritį nebuvo didelis, bet pagal apklausos rezultatus, galima daryti išvadą, jog priemonė turėjo įtakos ekologinių ūkių plėtrai.

2.1.7 Priemonė „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“

Šia priemone siekiama sušvelninti ES teisės aktuose nustatytų apsaugos standartų vykdymo padarinius, taip pat atlyginti ūkininkams ir miškininkams patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas dėl aplinkosaugos ribojimų „Natura 2000“ teritorijose, užtikrinant paukščių ir buveinių direktyvų įgyvendinimą.

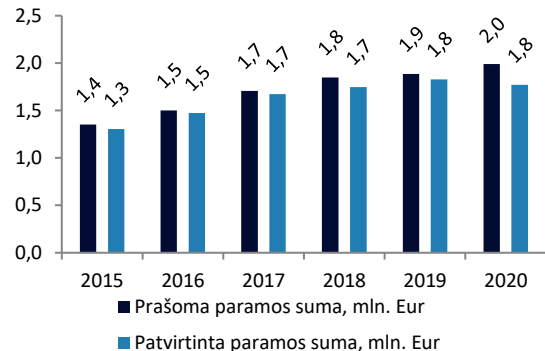
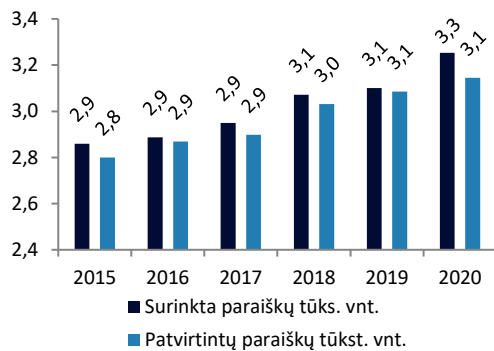
Skiriant šią kompensacinę paramą prisidedama ir prie ekologinio ūkininkavimo plėtros. Vietovės, kuriose galioja specialios aplinkosauginės direktyvos, reikalauja tvarių sprendimo būdų, nepažeidžiant vietinės ekosistemos ir kuriant konkurencingą bei tvarų ūkininkavimą. Norint užtikrinti biologinės įvairovės gerą apsaugos būklę reikia pritaikyti ūkinės veiklos parametrus taip, kad jie nekeltų pavojaus atskirų rūšių ir buveinių paplitimo arealams. Ribojamas arba net draudžiamas privačių miškų kirtimas saugomose teritorijose, naudojamos modernios ūkininkavimo technologijos, siekiant sumažinti CO₂ išmetimo kiekį į atmosferą, bei kiti alternatyvūs ūkininkavimo būdai, apimantys daugiakomponenčių žolynų naudojimą, beariminės technologijos taikymą, leidžiantys žemės ūkio paskirties dirvožemiui įsisavinti ir kaupti anglį.

Tikimasi, kad parama padės išsaugoti genetinę ir rūšinę pievų ekosistemų ir miškų ekosistemų įvairovę, padidinti jų atsparumą ir užtikrins ekologinių procesų nenutrūkstumą. Naudojant tausojančius aplinką ūkininkavimo būdus „Natura 2000“ tinklo teritorijose užtikrinama ypač svarbi anglies kaupimo funkcija,

kuria atskleidžiama esminė biologinės įvairovės sąveika su klimato kaitos švelninimu ir prisitaikymu prie klimato kaitos.

Priemonė „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ turi dvi veiklos sritis, kurios kompensuoja patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas žemės ūkio teritorijose arba miško teritorijose. Pirmąją veiklos sritimi „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ siekiama ekosistemos bioįvairovės ir tvaraus ūkininkavimo suderinamumo bei gamtinės vertės puoselėjimo saugomose teritorijose. Veiklos sritis „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ miško teritorijas“ orientuota į kryptingą veiklos miškuose skatinimą. Siekiama miškų prigimtinių funkcijų tęstinumo, išsaugant struktūrinį jų sudėtingumą ir vietinės floros ir faunos buveines, tačiau ši veiklos sritis nesusijusi su žemės ūkio veikla ir ekologiniu ūkininkavimu, todėl nenagrinėjama.

Per Programos įgyvendinimo laikotarpį buvo pateikta 18,1 tūkst. paraiškų pagal priemonės veiklos sritį „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“, iš kurių patvirtinta 98 proc. Patvirtinta veiklos srities paramos suma siekia beveik 9,8 mln. Eur, kurios 99 proc. jau yra išmokėta. Taip pat, bendras paremtas plotas jau viršijo 2023 m. numatytą tikslą, kuris siekia 18,5 tūkst. ha. Priemonė „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ pasiektas įgyvendinimo lygis – 73 proc., kuris vertinamas kaip aukštas⁵⁷.

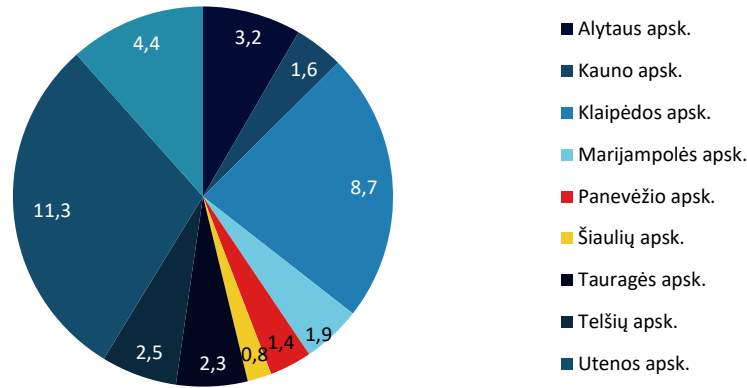

60 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Didžiausias deklaruojamas plotas paramai gauti yra Utenos regione – 11,3 tūkst. ha (žr. toliau esantį paveikslą). Į Utenos regioną patenka dideli „Natura 2000“ saugomų teritorijų plotai: Labanoro giria, Aukštaitijos nacionalinis parkas, Adučiškio pelkė, Gražutės regioninis parkas, Šimonių giria, Sartų regioninis parkas, Anykščių šilėlis, Dysnų ir Dysnykščio apyežerių šlapžemių kompleksas bei kitos smulkesnės ežerų, pelkių ir miškų vietovės. Panaši situacija ir Klaipėdos regione, kuriame deklaruojamas plotas sudaro 8,7 tūkst. ha. Klaipėdos regione „Natura 2000“ saugomos teritorijos didesnę dalį sudaro vandens telkiniuose: Nemuno delta, Kuršių marios, Kuršių nerijos ir Baltijos jūros pajūriai, Sambijos ir Klaipėdos–Ventspilio plynaukštės.

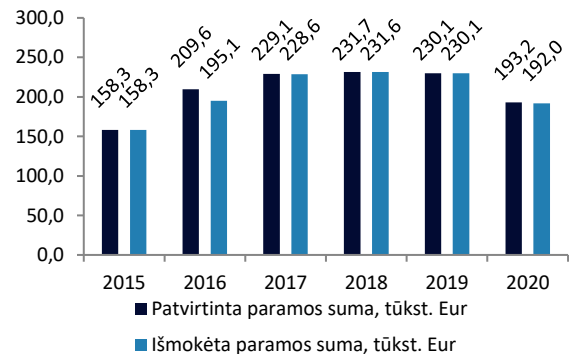
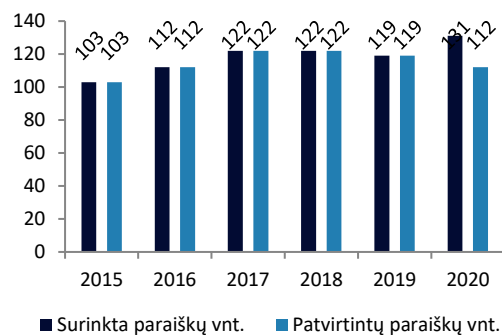
⁵⁷ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos 2014–2019 metų įgyvendinimo ataskaita

61 paveikslas. Priemonės „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ 2020 metų deklaruotas plotas paramai gauti pagal regionus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Pagal priemonės veiklos sritį „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ per Programos įgyvendinimo laikotarpį ekologiniai ūkiai pateikė 709 paraiškas, iš kurių 97 proc. paraiškų buvo patvirtintos (690 paraiškų). Ekologinių ūkių patvirtintos paraiškos sudaro vos 4 proc. visų šios veiklos srities patirtintų paraiškų, o išmokėta paramos suma ekologiniams ūkiams sudaro 12,6 proc.

62 paveikslas. Priemonės veiklos srities „Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Atsižvelgiant į paramos gavėjų apklausos rezultatus, priemonė „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ neturėjo didelės įtakos ekologinio ūkininkavimo plėtrai. 6,1 proc. respondentų, kurie kreipėsi paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, gavo paramą ir pagal priemonę „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“. Priemonės indėlį ekologinio ūkininkavimo plėtrai teigiamai vertino 35,7 proc. respondentų, 21,4 proc. pažymėjo parama neturėjo poveikio ekologinio ūkininkavimo skatinimui Lietuvoje.

2.1.8 Priemonė „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“

Priemonė „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ skirta vietos savivaldos lygmens regionams, kuriuose yra prastesnės nei vidutinės šalyje ūkininkavimo sąlygos, lemiančios nepakankamą pajamų lygį. Neišgalint plėtoti ūkininkavimo tokiose nepalankiose vietovėse žmonės emigruoja ir palieka apleidžiamus žemės sklypus. Siekiant išlaikyti vietinius ūkininkus ir pritraukti naujus gyventojus ši kompensacinė parama prisideda prie Lietuvos nustatyto poreikio skatinti gamtai draugišką ūkininkavimo ir gamtosauginių inovacijų diegimo principo įgyvendinimą per:

- išlaikomą ir gerinamą natūralių buveinių būklę;

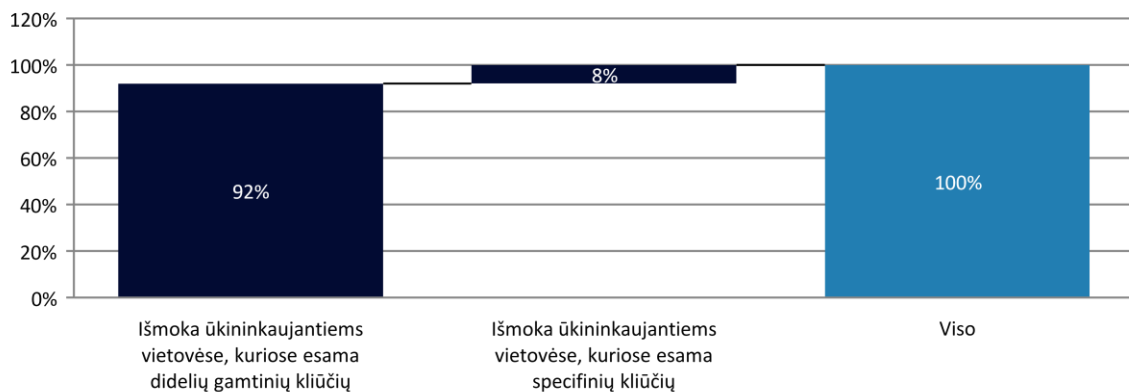
- mažinant augalų maisto medžiagų išsiplovimą iš agrarinių teritorijų;
- išlaikant humuso kiekį dirvožemyje;
- didinant ūkininkų aplinkosauginį sąmoningumą.

Tokios vietovės taip pat turi būti prižiūrimos ir tvarkomos norint išlaikyti esamą ekosistemą, kad išliktų biologinė įvairovė, dirvožemio kokybė, kraštovaizdis ir nusistovėjusios vietinės ūkinės veiklos tradicijos. Parama, skirta dėl kliūčių žemės ūkio gamybai konkrečioje vietovėje ūkininkų patirtoms papildomoms išlaidoms ir prarastoms pajamoms kompensuoti, skatina tvaraus ūkininkavimo sistemų šiose vietovėse išlaikymą.

Priemonė numato dvi vietovių kategorijas, pagal kurias skirstoma parama:

- ne kalnų vietovės, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių;
- kitos vietovės, kurioms įtakos turi specifinės kliūtys.

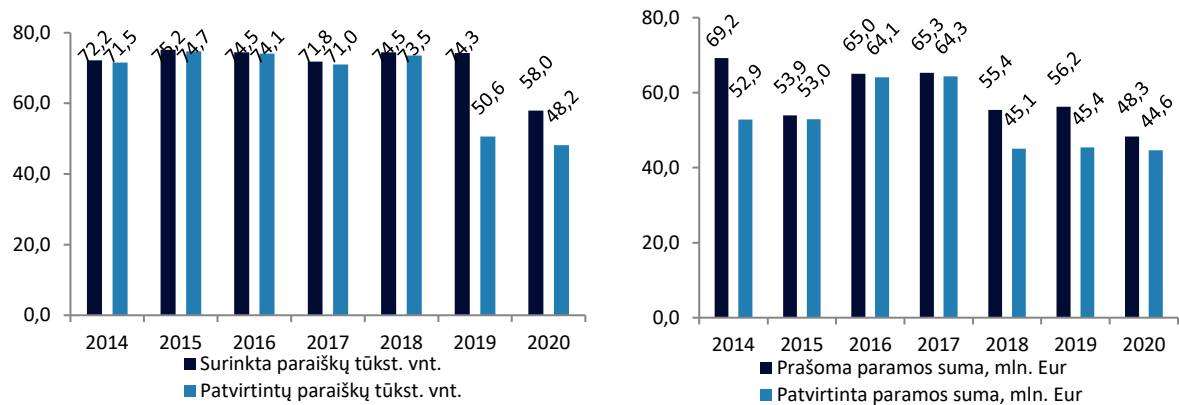
Didžioji priemonės lėšų dalis buvo paskirta pirmajai veiklos sričiai „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“ (92 proc.). Atitinkamai antrosios veiklos sritis „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ priemonei skirtų lėšų sudarė 8 proc.

63 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

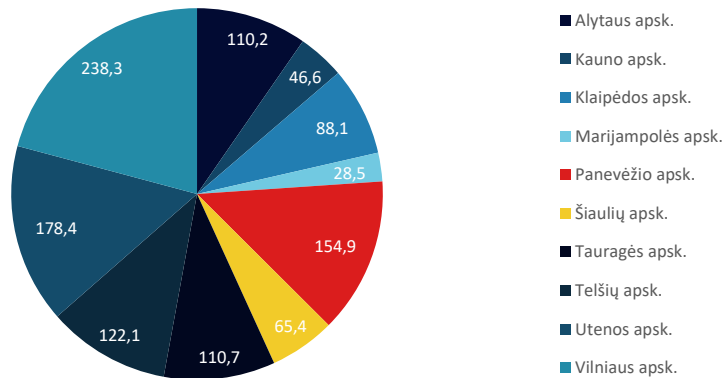
2018 m. kovo 27 d. Žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-186, 2018 m. birželio 6 d. Įsakymu Nr. 3D-367 ir 2018 m. rugsėjo 20 d. įsakymu Nr. 3D-661 buvo atlikti reikšmingi priemonės pakeitimai, kuomet parama teikiama pagal delimituotas vietovių ribas. Taip pat, išplėsti tinkamumo gauti paramą reikalavimai bei sankcijų taikymo tvarka. Visa tai lėmė paramos sumos sumažėjimą 22 proc. nuo 2018 m. palyginus su 2017 m. ir ankstesniais metais. 2019 m. surengti 8 Stebėsenos komiteto posėdžiai ir antrojo posėdžio metu buvo pritarta siūlymui papildomai skirti 360 tūkst. Eur priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitokių specifinių kliūčių“ įgyvendinimui. Todėl bendra Lietuvoje patvirtinta priemonės paramos suma siekė 384,4 mln. Eur. Tai vienas aukščiausių finansinio įgyvendinimo lygių programoje (žr. toliau esantį paveikslą).

64 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ įgyvendinimo rodikliai 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

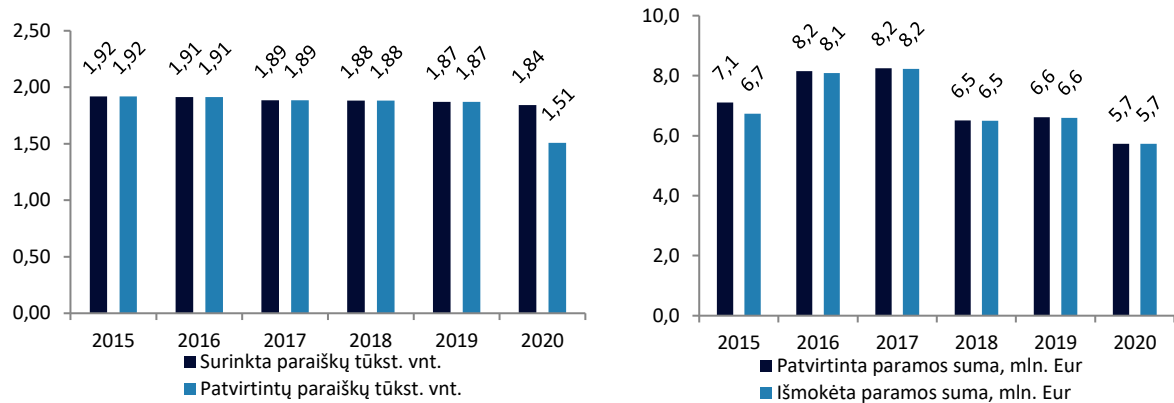
2020 m. laikotarpiu iš viso buvo pateikta 58 tūkst. paraiškų, kurių bendras deklaruotas žemės plotas sudarė virš 1,1 mln. ha, o išmokėta paramos suma siekė 4,18 mln. Eur. Pagal regionus deklaruotų plotų, kuriuose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių, pasiskirstymą galima matyti toliau esančiame paveiksle.

65 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ 2020 m. deklaruotas plotas paramai gauti pagal regionus

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Per Programos įgyvendinimo laikotarpį pagal priemonę „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ iš ekologinių ūkių buvo surinkta 11,3 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta 97 proc. (10,9 tūkst. paraiškų). Ekologinių ūkių patvirtintos paraiškos sudaro tik 2 proc. visų priemonės patvirtintų paraiškų. Išmokėta paramos suma ekologiniams ūkiams per 2015–2020 m. laikotarpį siekia 41,9 mln. Eur, o tai sudaro 11,3 proc. viso priemonės paramos biudžeto.

66 paveikslas. Priemonės „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ įgyvendinimo rodikliai ekologinių ūkių sektoriuje 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Pirmuoju atveju, kai vietovėje yra didelių gamtinių kliūčių, taikoma veiklos sritis „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“. Prie didelių gamtinių trūkumų turinčių seniūnijų priskirta 220 seniūnijų, siekiant kompensuoti paramos gavėjams dėl didelių gamtinių kliūčių žemės ūkio gamybai patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas. Apklausoje rezultatai parodė, kad dalis respondentų (24,3 proc.) gavusių paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, gavo paramą ir pagal veiklos sritį „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“. 78,4 proc. šių apklausoje dalyvių nuomone parama pagal veiklos sritį „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“ turėjo įtakos ekologinio ūkininkavimo plėtrai.

Antrosios veiklos srities atveju, įtraukiamos vietovės, kurios turi specifinius trūkumus, kompensacija teikiama pagal „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“ veiklos sritį. Specifinės kliūtys Lietuvoje priskiriamos intensyvaus karsto zonoje esančioms ir potvynių užliejamoms vietovėms. 17,6 proc. apklausoje dalyvavusiųjų ekologinių ūkių atstovų gavo paramą pagal veiklos sritį „Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“. Remiantis šios paramos gavėjų atsakymais, matoma, jog 68 proc. atsakė, jog veiklos sritis prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros.

Nors apklausoje dalyvavusiųjų paramos gavėjų nuomone priemonė „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ paskatino ekologinį ūkininkavimą, tačiau vertinama, kad priemonė neturėjo išskirtinio poveikio būtent ekologiniams ūkiams. Ši paramos sistema nesukūrė pridėtinės vertės ekologinio ūkininkavimo sektoriuje.

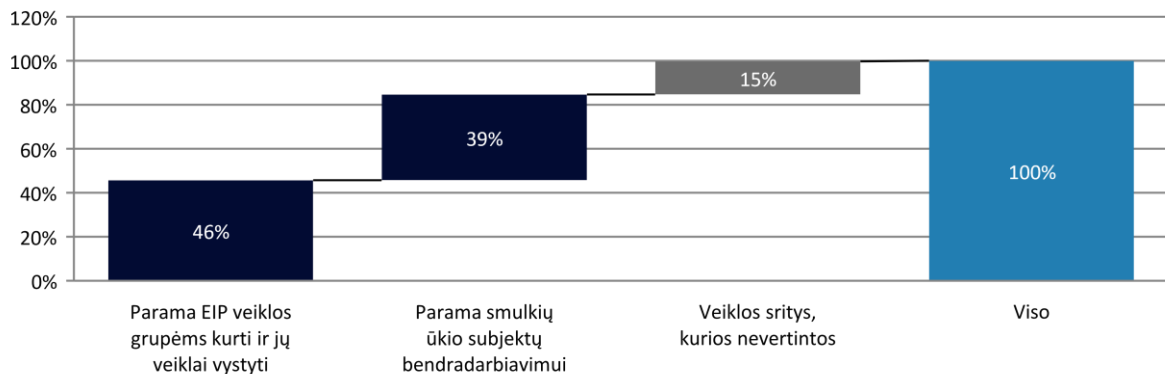
2.1.9 Priemonė „Bendradarbiavimas“

Priemonė „Bendradarbiavimas“ yra skirta skatinti bendradarbiavimo formas tarp ne mažiau kaip dviejų subjektų. Pavyzdžiui, tarp įvairių žemės ūkio sektorių subjektų, maisto grandinės ir miškininkystės sektoriaus subjektų bei kitų subjektų, įskaitant gamintojų grupes, kooperatyvus ir asociacijas. Taip pat, priemone siekiama skatinti bendradarbiavimo metodus, veiklos grupių kūrimą ir veiklą EIP žemės ūkio našumo ir tvarumo srityje. Remiantis šia priemone prisidedama prie poreikių įgyvendinimo, sprendžiant problemas, susijusias su žemės ūkio konkurencingumo didinimu, smulkių ir vidutinių ūkių bendradarbiavimu, naujų ūkininkavimo metodų, technologijų, produktų gamybos procesų taikymu, bendradarbiavimo tarp mokslininkų, gamintojų ir konsultantų skatinimu, be to, siekiama sudaryti palankias sąlygas jaunimui įsikurti, kurti verslą ir skatinti užimtumą kaimo vietovėse, skatinti jaunųjų ūkininkų įsikūrimą bei mažinti skurdo riziką kaimo vietovėse, didinant užimtumo galimybes.

Bendradarbiavimo priemonė daro tiesioginę įtaką ekologinio ūkininkavimo plėtrai Lietuvoje. Šia konkrečia priemone siekiama skatinti žinių perteikimą ir inovacijas žemės ūkyje, miškininkystėje ir kaimo vietovėse, visuose regionuose didinti visų žemės ūkio veiklų gyvybingumą ir konkurencingumą, taip pat skatinti

inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą, skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje, atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas, skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose.

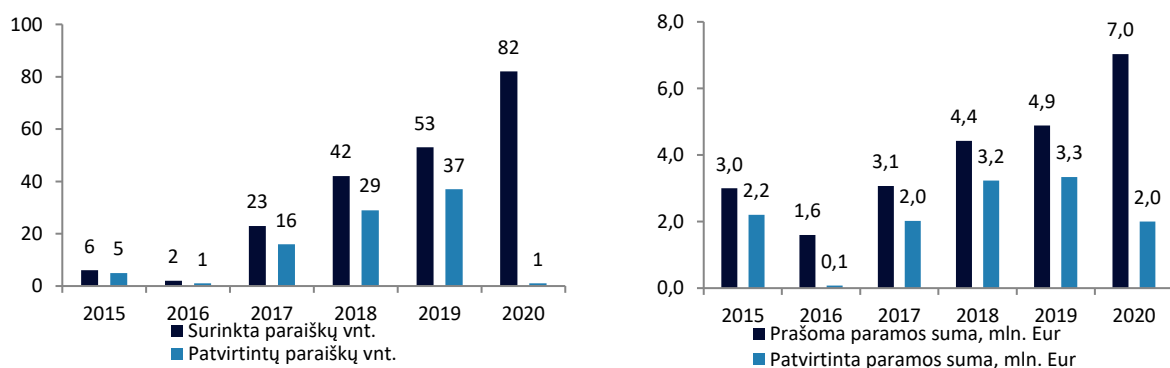
Tyrimo apimtyje vertinamos dvi priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritys: „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ ir „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“. Biudžetas, skirtas šios priemonės veiklos sritims įgyvendinti, buvo padalintas panašiomis dalimis, atitinkamai 46 proc. ir 39 proc. nuo bendro priemonės įgyvendinimui patvirtinto biudžeto.

67 paveikslas. Priemonės „Bendradarbiavimas“ patvirtintos paramos pasiskirstymas tarp veiklos sričių, prisidedančių prie ekologinio ūkininkavimo plėtros

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Priemonės „Bendradarbiavimas“ įgyvendinimui buvo numatyta virš 20,2 mln. Eur. Pagal veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ per visą Programos įgyvendinimo laikotarpį buvo pateiktos 35 paraiškos, prašoma parama siekė 8,6 mln. Eur. Patvirtinta 75 proc. paraiškų, patvirtinta paramos suma sudarė 5,98 mln. Eur⁵⁸. Pagal veiklos sritį „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimas“ buvo gautos 173 paraiškos, bet tik 64 paraiškos buvo patvirtintos, kurioms numatyta skirti 5,1 mln. Eur. Ši suma sudaro tik 36 proc. prašomos skirti paramos sumos, tačiau pažymėtina, kad 2020 m. informacija Tyrimo rengimo metu nebuvo galutinė (žr. toliau esantį paveikslą).

68 paveikslas. Priemonės „Bendradarbiavimas“ įgyvendinimas 2014–2020 m. laikotarpiu.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Pirmoji veiklos sritis „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ skirta glaudžiau susieti mokslinius tyrimus ir praktinį ūkininkavimą. Veiklos grupės kuriamos iš ūkininkų, mokslininkų, konsultantų, nevyriausybinių organizacijų ir kitų žemės, miškų ūkio ir maisto sektoriuje bei kaimo plėtros procesuose

⁵⁸ Savaitinė statistika KPP 2014-2020 2020-12-30 NMA

veikiančių dalyvių. Projektai apima naujų produktų, procesų ir technologijų plėtrą, metodų kūrimą ir jų integravimą į gamybos procesą, prisidedant prie efektyvios ir tausios žemės ūkio sektoriaus plėtros. Ekologinio ūkininkavimo studijų tematika buvo pateiktos dvi paraiškos, kurioms patvirtinta bendra suma siekia 0,7 mln. Eur ir sudaro 12 proc. bendros veiklos srities įgyvendinimui paramos sumos (žr. toliau esantį paveikslą).

10 lentelė. Veiklos srities „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ paraiškų duomenys ekologinio ūkininkavimo srityje

Nr.	Prašomas finansavimas, Eur	Skirtas finansavimas, Eur	Išmokėta parama, Eur
1	153 398	153 398	153 379
2	600 000	564 163	523 930

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

Veiklos sritis „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ skirta smulkiems ūkininkams, miško valdytojams ir labai mažoms įmonėms vykdyti tarpusavio bendradarbiavimą organizuojant bendrus išteklius, infrastruktūrą ir darbo procesus. Nepaisant mažos subjektų veiklos apimtys, parama skatina smulkių ūkių ekonominį gyvybingumą, taip išsaugant biologinę įvairovę, mažinant žemės ūkio ŠESD ir didinant ūkių aplinkosauginį veiksmingumą. Šių subjektų bendradarbiavimas užtikrina nuoseklų žemės ir miškų ūkio sektoriaus bei kaimo vietovių vystymąsi ir įgyvendinamų veiklų naudą platesniam žemės ūkio ir kaimo plėtros sektoriaus dalyvių ratui. Pagal šią priemonės veiklos sritį pateiktos dvi paraiškos, susijusios su ekologiniu ūkininkavimu, kurių bendra prašoma suma siekė 277,7 tūkst. Eur (žr. toliau esančią lentelę). Skirtas finansavimas siekė 179,9 tūkst. Eur ir sudarė vos 3,5 proc. bendrai skirtos paramos šiai priemonės veiklos sričiai.

11 lentelė. Veiklos srities „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ paraiškų duomenys ekologinio ūkininkavimo srityje

Nr.	Vykdoma veikla	Sektorius	Savivaldybė	Bendra projekto vertė, Eur	Paramos intensyvumas, proc.	Skirta parama, Eur	Išmokėta parama, Eur
1	Daržininkystė	Uogininkystė, sodininkystė, daržininkystė	Kaišiadorių r. sav.	128 497	70	89 947	89 947
2	Javai	Augalininkystė	Birštono sav.	149 240	60	90 000	90 000

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis pateiktais duomenimis

50 proc. ekologinių ūkių, kurie gavo paramą pagal priemonę „Bendradarbiavimas“ apklausoje nurodė, kad ši priemonė prisidėjo prie ekologinio ūkininkavimo plėtros. Kita pusė respondentų neatsakė į šį klausimą. Galima daryti išvadą, jog priemonė „Bendradarbiavimas“ neturi reikšmingo indėlio ekologinių ūkių plėtrai šioje Programoje, nes nesusilaukė susidomėjo iš ekologinių ūkininkavimo sektoriaus atstovų.

2.2 Ar pagal kitas Programos priemones remiamos intervencijos ir joms skirtos lėšos yra pakankamos stiprinti ekologinio gamybos sektoriaus konkurencingumą? Kokios intervencijos buvo paremtos ir kodėl? Kokios lėšos joms skirtos ir kodėl?

Skiriant paramą ūkiams ir įmonėms labai svarbu užtikrinti, kad parama prisidėtų ir prie jų konkurencingumo augimo. Ūkių konkurencingumą didina įvairūs veiksniai: ūkininkų kompetencijos valdant ūkį ir reaguojant į rinkos poreikius, konkurencija su kaimyninėmis valstybėmis, lankstūs darbo santykiai, gera produktų kokybė, investicijos į žmogiškąjį kapitalą, investicijos į informacijos infrastruktūrą bei ūkio modernizavimą, palankūs santykiai su produkcijos supirkėjais. Įvairūs Lietuvos žemės ūkio ir ekologinių ūkių konkurencingumo rodikliai apžvelgiami 3 Tyrimo dalyje.

Konkurencingumo skatinimas yra pabrėžiamas dalyje ES kaimo plėtros prioritetų bei tikslinių sričių. Toliau pateikiamame paveiksle pavaizduota Programos intervencijų logika bei šviesiai mėlyna spalva pažymėtos tikslinės sritys ir priemonės, pagal kurias teikiama parama gali prisidėti prie ekologinių ūkių konkurencingumo.

12 lentelė. Programos intervencijų logika

Nr.	Prioriteto pavadinimas	Nr.	Tikslinės srities pavadinimas	Nr.	Priemonės pavadinimas
P1	Skatinti žinių perdavimą ir inovacijas žemės ūkio, miškininkystės srityse ir kaimo vietovėse				
P2	Padidinti ūkių perspektyvumą ir visų tipų žemės ūkio veiklos konkurencingumą visuose regionuose, taip pat skatinti inovacines ūkių technologijas ir tvarų miškų valdymą	2A	Visų ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimas ir palankesnių sąlygų ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui sudarymas, visų pirma siekiant intensyvinti dalyvavimą rinkoje ir orientavimą, taip pat žemės ūkio įvairinimą	M01	Žinių perdavimas ir informavimo veikla (14 straipsnis)
				M02	Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)
				M04	Investicijos į materialųjį turtą (17 straipsnis)
				M06	Ūkio ir verslo plėtra (19 straipsnis)
				M16	Bendradarbiavimas (35 straipsnis)
	2B	Palankesnių sąlygų sudarymas reikiamos kvalifikacijos ūkininkams pradėti veiklą žemės ūkio sektoriuje ir, visų pirma, kartų kaitos palengvinimui			
	2C+	Miškininkystės ekonominės vertės didinimas ir miško plotų plėtra			
P3	Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje	3A	Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas	M01	Žinių perdavimas ir informavimo veikla (14 straipsnis)
				M02	Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos (15 straipsnis)
				M03	Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos (16 straipsnis)
				M04	Investicijos į materialųjį turtą (17 straipsnis)
				M09	Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas (27 straipsnis)
				M16	Bendradarbiavimas (35 straipsnis)
	3B	Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas			
P4	Atkurti, išsaugoti ir pagerinti su žemės ūkiu ir miškininkyste susijusias ekosistemas				
P5	Skatinti efektyvų išteklių naudojimą ir remti perėjimą prie klimato kaitai atsparios mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomikos žemės ūkio, maisto ir miškininkystės sektoriuose				
P6	Skatinti socialinę įtrauktį, skurdo mažinimą ir ekonominę plėtrą kaimo vietovėse				

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Programa

Ekonominės veiklos rezultatų gerinimas bei konkurencingumo didinimas aktualiausias dviejose tikslinėse srityse: 2A ir 3A. Antruoju prioritetu numatoma didinti žemės ūkio perspektyvumą, skatinti žemės ūkio veiklos konkurencingumą regionuose, modernizuojant ūkininkavimo technologijas bei diegiant inovacijas žemės ūkio sektoriuose, bei užtikrinti tvarų miškų valdymą, o šio prioriteto tikslinė sritis 2A siekiama gerinti ūkių ekonominės veiklos rezultatus, sudaryti palankesnes sąlygas ūkių restruktūrizavimui bei modernizavimui. Trečiuoju prioritetu skatinamas maisto grandinės organizavimas, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę bei rizikos valdymą žemės ūkyje, o prioriteto tikslinėje srityje 3A skiriamas dėmesys pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimui, geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines.

2A ir 3A sričių priemonės sutampa. Iš viso 6 priemonės, kurios 2.1 dalyje buvo įvardintos, kaip darančios įtaką ekologiniams ūkiams ir yra priskirtos 2A ir (arba) 3A sritims, bus nagrinėjamos toliau šiame skyriuje.

Priemonių įgyvendinimas nulemia augančias ūkininkų bei ūkių darbuotojų kompetencijas, naujesnės, našesnės technikos naudojimą, dažnesnį naujovių pritaikymą ūkiuose bei ūkininkų įsitvirtinimą tiekimo grandyje, todėl būtent šios priemonės yra aktualios vertinant kitų Programos priemonių įtaką ekologinių ūkių konkurencingumui.

13 lentelė. Patvirtintos paramos suma 2A ir 3A tikslinėms sritims aktualiose priemonėse, tūkst. Eur (pateikiamos tik ekologiniam ūkininkavimui aktualios priemonės ir su ekologiniu ūkininkavimu susijusi suma)

Tikslinės sritys	Priemonės pavadinimas	Patvirtinta paramos suma
2A, 3A	„Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	2925
2A, 3A	„Konsultavimo paslaugos, ūkių valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	920 (išmokėta, patvirtinta suma nenustatoma)
3A	„Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	432 (išmokėta, patvirtinta suma nenustatoma)
2A, 3A	„Investicijos į materialųjį turtą“	87
2A	„Ūkio ir verslo plėtra“	6581
2A, 3A	„Bendradarbiavimas“	718

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis pateiktais duomenimis

Priemone „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ organizuojami mokymai, keliama ūkininkų kvalifikacija, supažindinama su pažangiomis technologijomis bei inovacijomis. Mokslo žinių ir inovacijos sklaida, gebėjimas prisitaikyti prie rinkos pokyčių palaiko žemės ūkių produktyvumą bei tarpusavio konkurenciją.

„Konsultavimo paslaugos, ūkių valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ priemonė didina konkurencingumą ekologinio ūkininkavimo sektoriuje suteikiant konsultacijas ūkininkams dėl priemonių įgyvendinimo, darbo ir ūkio saugos standartų taikymo, ekonominės veiklos, inovacijų ir orientavimosi į rinką bei verslumo skatinimo. Lėšos konsultavimui gali padidinti ūkių veiksmingumą, kelti ekonominius ir agrarinius rezultatus, skatinti diegti inovacijas. Ši priemonė turi galimybę reikšmingai prisidėti prie ekologinės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimo, tačiau dėl mažo susidomėjimo konsultacijomis pirminės produkcijos konkurencingumo srityje, priemonės potencialas pilnai neišnaudojamas⁵⁹.

Prie ekologinių ūkių konkurencingumo stiprinimo prisideda ir priemonė „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“. Vykdoma parama dalyvaujantiems kokybės sistemose užtikrina išskirtinės kokybės ir didesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybą ir pardavimus bei sumažina neigiamą poveikį žemės ūkyje. Nuo 2015 m. matomas nuoseklus patvirtintos paramos sumos augimas, tačiau 2019 m. ženkliai sumažėjo tiek paraiškų skaičius, tiek paramos suma. Taip nutiko, nes 2017 m. iškeltas klausimas dėl teisės aktų notifikavimo ir teko nutraukti paraiškų priėmimą, vėliau kilo problemos dėl tinkamo produkcijos ženklavimo. Tik nuo 2020 m. buvo vėl atnaujintas paraiškų priėmimas, todėl ženkliai sumažėjo patvirtinta paramos suma.

Pagal priemonę „Investicijos į materialųjį turtą“ parama materialioms investicijoms skiriama pagerinti bendrus valdų ekonominius ir aplinkosauginius veiklų rezultatus, pagerinti žemės ūkio infrastruktūrą, racionalizuoti žemėnaudą, pirmenybę teikiant gyvulininkystės, vaisių ir daržovių sektoriams ir inovacijų diegimui.

Įgyvendinant priemonę „Ūkio ir verslo plėtra“ gerinamos šalies smulkių ūkių galimybės investuoti, užtikrinamos šių ūkių ekonominis gyvybingumas, veiklos įvairinimas, didesnis našumas, didesnės pajamos

⁵⁹ UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaita, 2020 m. birželis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletras_2014%E2%80%932020m_programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20igyvendinimas%202014-2019_ESTEP_2020.pdf

ir lengvesnis patekimą į rinką, kas leistų vietos rinkai orientuotis į aukštesnės kokybės produktų gamybą, gerinama žemės ūkio valdų struktūra bei didinamas žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas.

Priemonėje „Bendradarbiavimas“ remiamas EIP veiklos grupių kūrimas ir veikla plėtojant naujas technologijas, jas pritaikant praktikoje bei aplinkosaugos srityje. Norima užtikrinti smulkių ūkių ekonominį gyvybingumą ir didinti žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, įgyvendinant smulkių ūkių ir/ar verslų kolektyvines veiklas.

Pagal priemones „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, „Konsultavimo paslaugos, ūkių valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir „Bendradarbiavimas“ skiriamos lėšos gali būti laikomos „minkštosiomis“ investicijomis, nes jų dėka skatinama kooperacija tarp skirtingų ūkių, lavinamos ūkininkų kompetencijos, leidžiančios efektyviau panaudoti ir valdyti Programos lėšomis atnaujinamą infrastruktūrą, ūkiuose diegiami kokybės standartai. Tuo tarpu investicijos pagal priemones „Investicijos į materialųjį turtą“ ir „Ūkio ir verslo plėtra“ gali būti laikomos „kietosiomis“ investicijomis, nes daugiausiai finansuojami materialūs dalykai, kaip moderni ūkių įranga ar pastatų atnaujinimas.

Didžioji dalis 2A ir 3A tikslinių sričių lėšų buvo paskirta priemonėms, pagal kurias daromos „kietosios“ investicijos. Nors tai yra labai naudinga ir materialios investicijos į ūkį gali padidinti našumą, sumažinti darbo jėgos poreikius, ir prisidėti prie aplinkosaugos tikslų siekimo, labai svarbu didesnę dėmesį ir finansavimą skirti ir „minkštosioms“ investicijoms, skatinti ūkininkus jomis naudotis, kad gerėtų jų įgūdžiai, suvokimas apie rinkos pokyčius ir inovacijas. Be to, remiantis 2.1 skyriuje atlikta priemonių apžvalga, daugiausiai dalyvių apsilanko mokymuose apie gyvulininkystę, aplinkosaugą ir ekologiją, nemažai ūkininkų sudalyvauja konsultacijose klimato, aplinkos ir žemės ūkio temomis, tačiau pastebimas mokymų ir konsultacijų trūkumas moderniai prekybai aktualiomis temomis (marketingas, elektroninė komercija ir kt.).

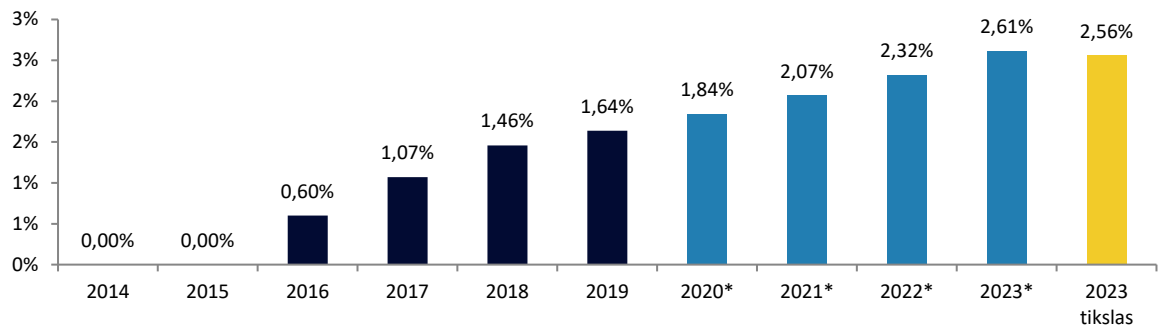
Iš viso nagrinėjamų priemonių patvirtintos paramos suma su ekologiniu ūkininkavimu susijusioms išlaidoms (įtraukiant ne tik ekologiniams ūkiams išmokamą paramą, bet ir paramą mokymams apie ekologiją ir aplinkosaugą) siekia daugiau nei 11,6 mln. Eur.

Remiantis *ex ante* vertinimu, lėšos Programoje buvo paskirtos pagal privalomus KPP reglamento (ES) Nr. 1305/2013 reikalavimus, numatančius KPP lėšų paskirstymo proporcijas, o lėšų dalis, neapibrėžtas reglamente, buvo paskirstyta atliepiant prioritetinių poreikių reikšmingumą.⁶⁰

2 A tikslinės srities tikslas, kurį reikia pasiekti 2023 m. yra 2,56 proc. žemės ūkio valdų, gaunančių paramą investicijoms į restruktūrizavimą ir modernizavimą, tarp visų žemės ūkio valdų (T4). 2019 m. šis rodiklis siekė 1,64 proc., t. y. buvo pasiekta 64 proc. siekiamos 2023 m. reikšmės⁶¹. Tarp šių valdų, ekologiniai ūkiai užėmė 18,9 proc., taigi ekologiniams ūkiams irgi aktualu, kad iškeltas tikslas būtų pasiektas, ir kartu su bendru rodiklio augimu augtų ir modernizuotų ekologinių ūkių valdų skaičius. Remiantis užfiksuotais rodiklio duomenimis ir 2019 m. rodiklio augimo procentu, buvo atlikta tolimesnio rodiklio augimo prognozė iki 2023 m.

⁶⁰ UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas, 2014 m. gegužė.

⁶¹ UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaita, 2020 m. birželis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20igyvendinimas%202014-2019_ESTEP_2020.pdf

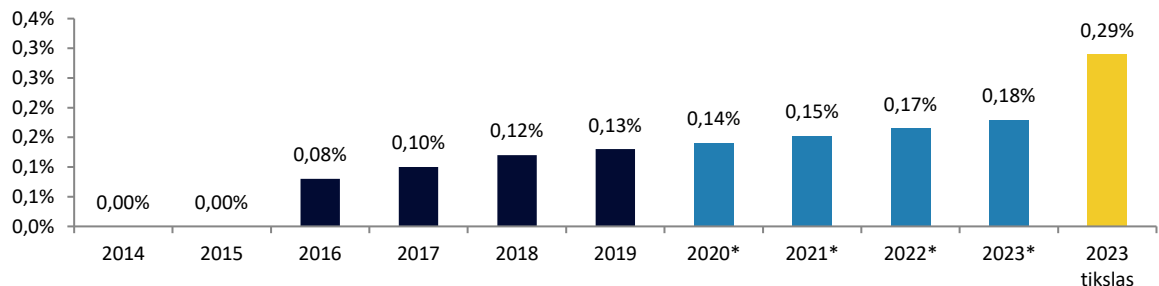

69 paveikslas. 2A tikslinės srities rodiklio T4 2014–2019 m. faktiniai duomenys, 2020–2023 m. rodiklio prognozė ir 2023 m. tikslas, proc. Žvaigždute pažymėti metai, kurias pateikiamos prognozės.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaitoje pateiktais duomenimis

Vidutiniškai 2016–2019 m. laikotarpiu rodiklis augo 40 proc., tačiau kasmet rodiklio augimas lėtėja. Tarp 2018 ir 2019 m. rodiklis paauugo maždaug 12 proc., toks augimo tempas buvo naudotas ir ateities prognozėms. Jei rodiklio augimas nelėtės, 2023 m. tikslas bus sėkmingai pasiektas. Programos 9.1 versijoje⁶² numatyta, kad 2A tikslinės srities priemonėms skiriamas papildomas finansavimas, tad galima tikėtis, kad papildomo finansavimo dėka rodiklio augimas iš tiesų nelėtės arba netgi pagreitės ir 2023 m. tikslas bus viršytas.

3A tikslinės srities tikslas, kurio pasiekimas numatytas 2023 m., yra 0,29 proc. žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, tarp visų žemės ūkio valdų (T6). 2019 m. buvo pasiekta tik 45 proc. šio tikslo rodiklio, t. y. bendras 2014–2019 m. laikotarpiu paremtų ūkio valdų skaičius sudarė 0,13 proc. visų žemės ūkio valdų Lietuvoje⁶³. Tarp šių 0,13 proc., 13,3 proc. sudarė ekologiniai ūkiai. Jei tikslas būtų pasiektas, paremtų ekologinių ūkių skaičius padidėtų daugiau nei 2 kartus. Rodiklio rezultatų prognozės 2020–2030 m. laikotarpiu pateikiamos toliau esančiame paveiksle.

70 paveikslas. 3A tikslinės srities rodiklio T6 2014–2019 m. faktiniai duomenys, 2020–2023 m. rodiklio prognozė ir 2023 m. tikslas, proc. Žvaigždute pažymėti metai, kurias pateikiamos prognozės.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaitoje pateiktais duomenimis

⁶² Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m_programa/KPP2014-2020%20v_9_1%2020200305.docx

⁶³ UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaita, 2020 m. birželis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020m_programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20igyvendinimas%202014-2019_ESTEP_2020.pdf

Pritaikant 2018–2019 m. rodiklio augimo tempą (8,3 proc. augimas) 2020–2023 m. laikotarpiui, 2023 m. iškeltas rodiklio tikslas nėra pasiekiamas. Kadangi rodiklio augimo tempas visu 2016–2019 m. laikotarpiu lėtėjo, tikėtina, kad tikrasis rezultatas 2023 m. bus netgi žemesnis. Programos 9.1 versijoje⁶⁴ numatyti 3A tikslinei sričiai aktualių priemonių finansavimo sumažinimai, kurie neturėtų turėti neigiamo poveikio bendram T6 rodikliui, tačiau sumažinus finansavimą negalima tikėtis greitesnio rodiklio augimo. Taigi, šiuo atveju, investicijos nebuvo pakankamos, kad būtų pasiektas numatytas rodiklis ir dėl paskirtų investicijų tinkamai padidintas žemės ūkio valdų, tarp jų ir ekologinių ūkių, konkurencingumas.

2.3 Ar turėtų būti taikomi specialūs atrankos ir (arba) pirmumo kriterijai? Jeigu taip, tai kokie? Kokios paramos formos turėtų ir kokios neturėtų būti teikiamos siekiant intervencijų į ekologinės gamybos sektorių efektyvumo ir rezultatyvumo?

Šiuo metu ekologiniam ūkininkavimui aktualiose priemonėse, įvardintose 2.1 dalyje, yra keliami įvairūs atrankos ir pirmumo kriterijai pagal visus pagrindinius vertinimo kriterijus – tinkamumo, suderinamumo, rezultatyvumo, efektyvumo ir poveikio.

14 lentelė. Intervencijų į ekologinio ūkininkavimo sritį atrankos ir pirmumo kriterijai

Priemonė	Veiklos sritis / veikla	Pirmumo kriterijai	Paramos rūšis
„Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	„Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“	Prioritetas teikiamas pareiškėjams, kurie planuoja apmokyti daugiau naudos gavėjų ir kurių lektoriai turi daugiau žinių sklaidos patirties	Dotacijos (padengiamas besimokančiojo asmens mokymo valandos įkainis)
	„Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“	Prioritetas teikiamas pareiškėjams, kurie planuoja parodomuosius projektus ir informavimo veiklas, susijusias su gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės ir daržininkystės ūkių plėtra, agrarine aplinkosauga ir klimato kaita, perėjimu iš žemės ūkio į ne žemės ūkio veiklą	Dotacijos (kompensuojamos išlaidos, padengiamas lektorių ir projektą administruojančių žmonių uždarbis)
„Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	„Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“	Prioritetas teikiamas konsultavimo paslaugas teikiantiems asmenims, turintiems daugiau patirties ir gebėjimų teikti konsultacijas bei turintiems konsultantų, kurie yra specifinių sričių specialistai	Dotacijos (padengiamas konsultavimo paslaugos valandinis įkainis)
„Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	„Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose“	Prioritetas teikiamas kokybės sistemų dalyviams, kurių ekonominio dydžio riba, nustatyta remiantis standartine žemės ūkio metine produkcija, yra mažesnė	Dotacijos (metinė išmoka)
„Investicijos į materialųjį turtą“	„Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	Prioritetas teikiamas gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės veiklai, smulkių ir vidutinių ūkių modernizavimui ir inovacijų taikymui, bei pareiškėjams, kurie projektuose numato priemones ir būdus spręsti aplinkosaugos problemas	Dotacijos (kompensuojamos išlaidos, naujo gamybinio pastato statybų kaina)
	„Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“	Prioritetas teikiamas naujų, inovatyvių, ekologiškų produktų gamybai ir gamintojų kooperacijos vystymui	Dotacijos (kompensuojamos išlaidos)
	„Parama pelno nesiekiančioms investicijoms“ (preveninės priemonės prieš vilkų daromą žalą)	Parama skiriama ūkiams, kurie yra didesnės rizikos savivaldybių grupių zonoje (vertinant žalos atvejų skaičių per pastaruosius 5 metus)	Dotacijos (preveninių priemonių įsigijimo išlaidoms padengti)

⁶⁴ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletra_2014%E2%80%932020%20m._programa/KPP2014-2020%20v_9_1%2020200305.docx

Priemonė	Veiklos sritis / veikla	Pirmumo kriterijai	Paramos rūšis
„Ūkio ir verslo plėtra“	„Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	Prioritetas skiriamas jauniems ūkininkams, kurie užsiima gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės bei mišria ūkio veikla	Dotacija (išlaidoms, susijusioms su verslo plano įgyvendinimu)
	„Parama smulkiems ūkiams“	Prioritetas skiriamas smulkiems ūkiams, kurie užsiima gyvulininkystės, sodininkystės, uogininkystės, daržininkystės bei mišria ūkio veikla	Dotacija (išlaidoms, susijusioms su verslo plano įgyvendinimu)
„Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“	„Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas“	Pirmumo kriterijai netaikomi	Dotacija (išlaidoms ir prarastoms pajamoms dėl papildomų aplinkosauginių reikalavimų laikymosi)
„Su „NATURA 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“	Kompensacinės išmokos už „Natura 2000“ žemės ūkio teritorijas	Pirmumo kriterijai netaikomi	Dotacija (kompensuojamos patirtos papildomos išlaidos ir prarastos pajamos dėl direktyvų reikalavimų įgyvendinimo)
„Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“	„Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių“	Pirmumo kriterijai netaikomi	Dotacija (išlaidoms ir prarastoms pajamoms, lyginant su ūkininkavimu vietovėse be kliūčių)
	„Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių“	Pirmumo kriterijai netaikomi	Dotacija (išlaidoms ir prarastoms pajamoms, lyginant su ūkininkavimu vietovėse be kliūčių)
„Bendradarbiavimas“	„Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	Prioritetas teikiamas atsižvelgiant į įgyvendinamų produktų, procesų ar technologijų naujumą ir svarbumą bei rezultatų viešinimo ir taikymo praktikoje mastą.	Dotacija (kompensuojamos studijų parengimo, projektų įgyvendinimo, bendradarbiavimo ir rezultatų sklaidos išlaidos)
	„Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“	Prioritetas teikiamas pareiškėjams, kurių numatomi atlikti bendradarbiavimo veiksmai ir planuojamos investicijos apima didesnę kaimo plėtros dalyvių skaičių gyvulininkystės, sodininkystės ir daržininkystės, miškų ūkio, kaimo turizmo sektoriuose, taip pat, kurių įgyvendinimas labiau prisidės prie smulkių ūkio subjektų konkurencingumo augimo, jų ekonominės ir aplinkosauginės veiklos gerinimo.	Dotacija (kompensuojamos projekto bendrosios, bendradarbiavimo ir įgyvendinimo išlaidos)

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Programa

Svarbu užtikrinti, kad skirta parama bus naudingai panaudota ir laukiami rezultatai bus maksimalūs, todėl kiekvienai priemonei atliekamas paraiškų reikšmingumo nustatymas, sudarant atrankos kriterijus ir prioritetus. Konkretūs priemonių paraiškų prioritetai skiriasi, tačiau visuose atrankos procesuose vertinama veiklos kokybė, efektyvumas, mastas ir pridėtinės vertės kūrimas. Priemonėse „Agrarinė aplinkosauga ir klimatas“, „Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos“ ir „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ nebuvo numatyti jokie pirmumo kriterijai pareiškėjams. Šiomis išmokomis siekiama paremti visus, patiriančius papildomas išlaidas ir prarastas pajamas dėl gamtinių kliūčių ar vykdant aplinkosauginių teisės aktų reikalavimus, siekiant išsaugoti tiek vietinę gamtinę aplinką, tiek išlaikyti joje gyvenančius ir prižiūrinčius asmenis.

Vertintojo nuomone, siekiant pagerinti ekologinių ūkių situaciją Lietuvoje, paskatinti ekologinės produkcijos plėtrą ir įgyvendinti tikslą, numatytą Lietuvos kaimo ir žemės ūkio Baltojoje knygoje, kad 2030 m. 15 proc. žemės ūkio naudmenų sudarytų ekologiškos⁶⁵, rekomenduojama ateityje taikyti daugiau pirmumo kriterijų, susijusių su ekologinės produkcijos gamyba. Lietuvoje ekologinių ūkių ploto dalis 2015 m., palyginus su 2014 m., išaugo 1,54 proc. punkto, tačiau 2016–2019 m. laikotarpiu metinis ploto dalies augimas vis mažėjo

⁶⁵Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros Baltoji knyga. Nacionalinės politikos iššūkiai, uždaviniai ir veiksmai iki 2030 m., prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Bendroji_zemes_ukio_politika/Baltoji_knyga_2019.pdf

(atitinkamai siekė 0,39, 0,48, 0,15 ir vos 0,01 proc. punkto)⁶⁶, taigi abejotina, kad be papildomos paramos ir pirmumo kriterijų 2030 m. numatytas tikslas bus pasiektas. Vertinant paraiškas, ekologinių ūkių ir ekologinių perdirbimo įmonių paraiškos turėtų gauti papildomų balų, taip suteikiant joms prioritetą. Remiantis Lenkijos pavyzdžiu (žr. 3.5.2 skyrių), papildomi balai vertinant paraiškas galėjo būti skiriami priemonėje „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veikloje „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“. Tačiau rengiant programą 2021–2027 m. laikotarpiui rekomenduojama papildomus balus ekologiniams ūkiams skirti visose su žemės ūkiu susijusiose priemonėse. 91,5 proc. paramos gavėjų apklausos dalyvių sutiko, kad ekologinis ūkininkavimas turėtų gauti pirmumo kriterijus vertinant paraiškas. Interviu dalyviai išreiškė ir rekomendaciją per pirmumo kriterijus skatinti ūkininkų bendradarbiavimą produktų perdirbimo srityje – sutelkę resursus ūkininkai galėtų užtikrinti produktų tiekimo rinkai pastovumą, kas galėtų paskatinti produktų paklausą vartotojų tarpe, kurti didesnę pridėtinę vertę ir turėtų daugiau galios rinkoje. Be to, suteikus paramą ūkininkų kooperacijoms (kooperacijoms ar kitoms jungtinėms veiklos formoms), o ne pavieniams nedideliems ūkiams, už paramos lėšas įsigyta įranga būtų efektyviau išnaudojama: Vertintojo nuomone, daugelio ūkių produkcijos apimtys yra per mažos, kad perdirbimui skirta įranga būtų pilnai apkrauta ir atsipirktų investicijos. Didžiausias efektas perdirbimo srityje būtų sukuriamas, jeigu ūkininkai bendradarbiautų. Taigi, papildomi balai vertinant paraiškas turėtų būti skiriami kooperatyvams.

Įgyvendinant programą buvo teikiamos subsidijos, nuo 2021 m. bus taikomi ir finansiniai instrumentai. Atsižvelgus į finansinių instrumentų privalumus (lėšos gali būti naudojamos ne vieną kartą (pvz., jei ūkininkams arba perdirbėjams suteikiamos paskolos, po iš anksto nustatyto laikotarpio lėšos yra gražinamos ir gali būti vėl panaudotos), sudaromos galimybės pritraukti kitų finansavimo šaltinių, efektyviau naudojamos lėšos, gaunamas finansavimas iškart pasirašius sutartį) rekomenduojama plėsti šių instrumentų taikymo mastą programoje. Įgyvendinant Programos intervencijas buvo derinami Paskolų fondo, Žemės ūkio paskolų fondo kreditų garantijų ir palūkanų kompensavimo finansiniai instrumentai. Toms pačioms priemonėms, kurių įgyvendinimas turi įtakos ekologiniu ūkininkavimu plėtrai, taikant skirtingas paramos formas naudinga numatyti skirtingas paramos tikslines grupes. *Ex ante* vertinime rekomenduojama sukurti dvi atskiras finansinių instrumentų taikymo schemas, atsižvelgiant į ūkio ar įmonės gyvavimo stadiją (pvz., augimas, branda). Viena schema būtų skirta verslo pradžiai bei mažų ūkių augimui, kita – jau veikiančių verslų ir ūkių plėtrai⁶⁷.

2.4 Kiek teikiama parama prisidėjo prie ekologiškų produktų perdirbimo sektoriaus plėtros? Ką reikia keisti paramos mechanizmuose siekiant didinti ekologiškų produktų perdirbimą ir sektoriaus pridėtinės vertės augimo?

Žemės ūkio produkcijos perdirbimas svarbi sritis įgyvendinant tvarų ir ekologišką ūkininkavimą. Programoje numatytas trečiasis prioritetas skirtas gerinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę bei rizikos valdymą žemės ūkyje bei nustatytos konkrečios priemonės ir jų pagalbinės veiklos, kurios tiesiogiai ir netiesiogiai prisideda prie ekologinio ūkio produktų perdirbimo sektoriaus plėtros.

15 lentelė. Programos priemonės ir jų veiklos sritys prisidedančios prie produktų perdirbimo sektoriaus plėtros

⁶⁶ Eurostat. Area under organic farming. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en

⁶⁷ Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas, 37 psl.

Priemonė	Veiklos sritis / veikla	Taikymas	Paraiškų sk.	Skirtos lėšos, Eur
„Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	„Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimo veiklai“	Organizuojant ūkininkams, žemės valdytojams, kitiems kaimo plėtros subjektams mokymus jie supažindinami su žemės ūkio produktų perdirbimo technologijomis bei procesais	9	1 639 793
	„Parama demonstracinei veiklai ir informavimo veiksams“	Organizuojami praktiniai seminarai, parodomieji bandymai, kurie supažindina su gamybos ir procesų naujovėmis ir perdirbimo sektoriuje	9	1 285 260
„Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	„Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“	Konsultacijos tobulinant maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą	707	919 839 (išmokėta, tiksliai paramos suma iš anksto nenustatoma)
„Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	„Parama naujiems kokybės sistemų dalyviams“	Parama skiriama dalyviams, kurių išlaidose įskaičiuotas ir produkcijos perdirbimas	99	Paramos suma iš anksto nenustatoma
„Investicijos į materialųjį turtą“	„Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	Remiamos ne tik investicijos į pagamintus produktus žemės ūkio valdose, bet ir jų apdorojimas bei perdirbimas	1050	81 158 049
	„Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“	Investuojama į ekologiškos produkcijos perdirbimą, remiant modernių perdirbimo technologijų diegimą	7	5 816 650
„Ūkio ir verslo plėtra“	„Parama smulkiems ūkiams“	Parama teikiama smulkiems ūkiui, norintiems plėtoti ekologinės produkcijos perdirbimo technologijas ir procesus	186	2 767 393
	„Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“	Viena iš remtinų veiklos sričių – perdirbimas, subjektui siekiant sukurti papildomą pajamų šaltinį	71	3 814 045
„Bendradarbiavimas“	„Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	Finansuojami konkretūs projektai, susiję su produktų, procesų ir technologijų plėtra. Galimi ir produkcijos perdirbimo modernizavimo projektai bendradarbiaujant žemės ūkio subjektams su verslo atstovais	2	5 981 250

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Programa

Priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ bei jų pagalbinės veiklos netiesiogiai prisideda prie ekologiškų produktų perdirbimo srities. Keliant ūkininkų kvalifikaciją, organizuojant įvairius teorinius ir praktinius mokymus, ir suteikiant konsultacijas perdirbimo technologijų tematika netiesiogiai remiama produkcijos perdirbimo sritis. Tuo tarpu, tiesioginė parama skiriama ūkiams, kurie užsiima ne tik produkcijos gamyba, bet ir perdirbimu, kompensuojant patirtas išlaidas, pagal likusias priemones ir jų pagalbines veiklas.

Programos priemonė „Investicijos į materialųjį turtą“ orientuota būtent į produktų perdirbimo technologijų plėtrą žemės ūkyje. Pagalbinė veiklos priemonė „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ skatina naujų technologijų diegimą, užtikrinant efektyvesnę gamybą ir tvarų ekologiškos produkcijos perdirbimą. 2014–2020 m. laikotarpiu patvirtintos 73 paraiškos, kurioms skirta 63,5 mln. Eur parama žemės ūkio produktams perdirbti, inovacijoms, naujoms technologijoms bei procesams diegti, žemės ūkio produktų rinkodarai. Tačiau ekologiškos produkcijos perdirbimo paraiškų buvo sulaukta tik 7 vienetai, iš kurių augalininkystės sektoriaus 6 paraiškos, o kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimo ir rinkodaros 1 paraiška. Vidutiniškai padengiama 39 proc. bendros projekto vertės. Vienam projektui skiriama 1,3 mln. Eur, o per visą 2014–2020 m. laikotarpį pagal šią priemonės veiklos sritį skiriama iki 4 mln. Eur⁶⁸. Penktoji paraiška per programos įgyvendinimo laikotarpį susilaukė beveik maksimalios paramos sumos – 3,9 mln. Eur.

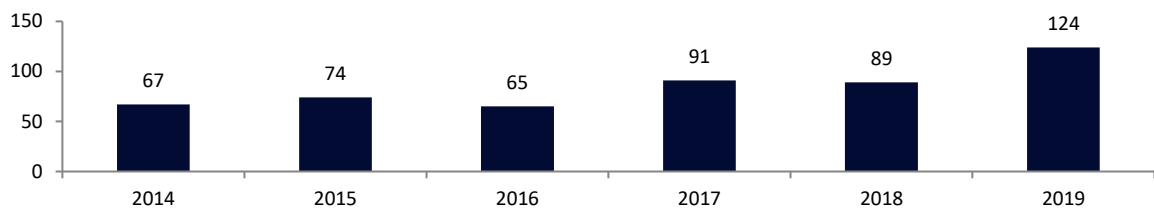
⁶⁸ NMA internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/priemoniu-sarasas/parama-investicijoms-i-zemes-ukio-produktu-perdirbima-rinkodara-ir-arba-pletra-2019-m/19766?tab=2>

16 lentelė. Ekologinių produktų perdirbimo ir (ar) rinkodaros, atliekų perdirbimo pasiskirstymas pagal sektorius

Nr.	Sektorius	Bendra projekto vertė, Eur	Skirta parama, Eur	Paramos intensyvumas
1	Augalininkystės	97 130	47 815	49%
2	Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	256 240	97 346	38%
3	Augalininkystės	266 260	96 360	36%
4	Augalininkystės	1 714 440	666 681	39%
5	Augalininkystės	13 892 994	3 906 417	28%
6	Augalininkystės	1 749 763	698 450	40%
7	Augalininkystės	676 128	303 581	45%

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

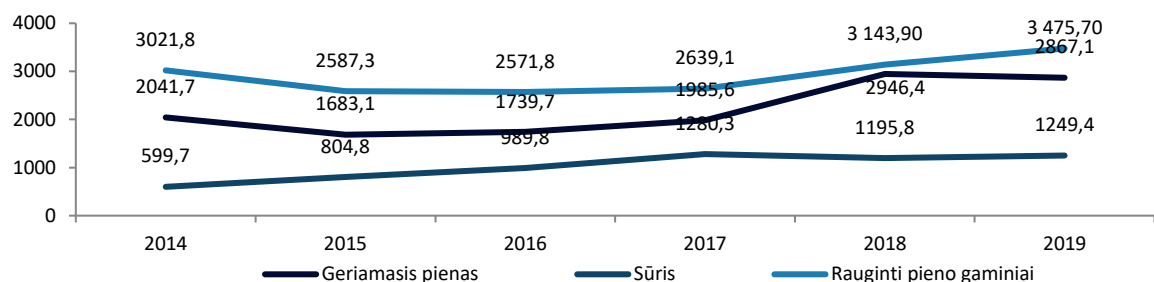
Ekologiškų produktų perdirbimo sektorius 2014–2019 m. laikotarpiu plėtėsi, vertinant pagal sertifikuotų ekologinės gamybos perdirbimo ūkių ir įmonių skaičiaus augimą.

71 paveikslas. Sertifikuotų ekologinių perdirbimo ūkių ir įmonių sk. kaita 2014–2019 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Sertifikuotų ekologinių perdirbimo ūkių ir įmonių skaičius 2014–2019 m. laikotarpiu vidutiniškai augo 13 proc., bendrai ūkių ir įmonių skaičius išaugo 1,85 karto. Atitinkamai 2014 – 2019 m. augo ir ekologiškų produktų gamyba. Nors ekologiškų produktų rinka kur kas platesnė, pastoviausia statistika pateikiama apie pieno produktus.

72 paveikslas. Ekologiškų pieno produktų gamyba 2014–2019 m., t

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Didžiausias augimas nagrinėjamu laikotarpiu užfiksuotas sūrio gaminių kiekyje (lyginant su 2014 m., ekologiško sūrio kiekis 2019 m. buvo 2 kartus didesnis). Rauginto pieno gaminių kiekis išaugo 15 proc., o geriamojo pieno kiekis išaugo 40 proc.

Rekomenduojama ateityje skatinti ūkininkus užsiimti ir produktų perdirbimu, taip trumpinant tiekimo grandinę. Maži ūkiai turėtų būti skatinami bendradarbiauti ir sutelkus resursus tiekti perdirbtus produktus rinkai, taigi ateityje vertinant paraiškas ūkininkų jungtinėms veiklos formoms (pvz., kooperatyvams, ūkinėms bendrijoms, partnerystei ir pan.) turėtų būti skiriami papildomi balai. Nors Programoje prioritetas kooperatyvams skirtas įgyvendinant priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, kooperatyvai galėjo būti įtraukti į paramos gavėjų sąrašus ir kitose su perdirbimu susijusiose priemonėse, kaip „Bendradarbiavimas“ ir priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veikla „Parama investicijoms, skirtoms ne žemės ūkio veiklai kurti ir plėtoti“, suteikiant jiems ypatingą dėmesį atrenkant paraiškas. Skiriant paramą kooperatyvams investicijos gali būti naudingiau panaudojamos, pvz., kooperatyvui investavus į perdirbimo įrangą, jos apkrova būtų kur kas didesnė, nei įrangą įsigijus pavieniams ūkininkams, tad ir investicijomis pasiekiami nauda būtų didesnė.

Perdirbimo sektoriaus augimą galima skatinti ne tik tiesiogiai skiriant paramą ekologiniams perdirbimo ūkiams ar įmonėms, bet skatinant ekologiškų produktų paklausą rinkoje – šviečiant gyventojus apie ekologinio maisto naudą ir žymėjimą, skatinant ekologiškų produktų naudojimą viešajame maitinime.

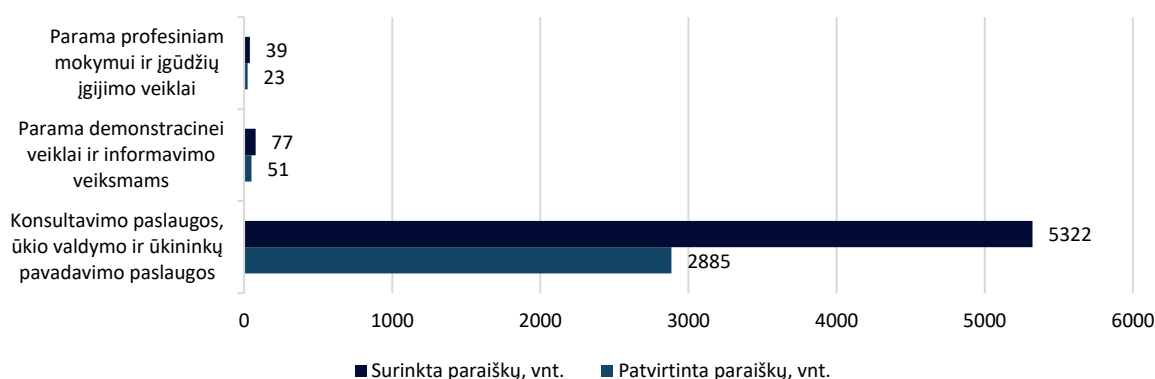
Apibendrinus galima teigti, kad siekiant ekologiškų produktų perdirbimo sektoriaus plėtros, svarbu prioritetą skirti perdirbimu užsiimantiems ūkininkų kooperatyvams ir skatini paklausą, kuri palengvins pasiūlos plėtrą.

2.5 Kaip esamos mokymo, konsultavimo paramos priemonės prisidėjo prie ekologinių ūkių kompetencijų ugdymo? Į ką atkreiptinas dėmesys siekiant didesnės kompetencijų pažangos?

Pagal Programą mokymai ir konsultavimai buvo vykdomi per priemones „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ bei „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“. Šioms priemonėms bendrai buvo skirta 20,6 mln. Eur. 14,9 mln. Eur šios paramos yra patvirtinta, o 10,6 mln. Eur jau išmokėta. Tai yra vienos mažiausiai investicijų reikalaujančių priemonių (nes nėra įsigyjama brangi įranga ar atliekami modernizavimo darbai), tačiau jos gali būti naudingos, nes ūkininkams suteikiamos reikalingos žinios ūkio vystymui, efektyvumo didinimui ir pan.

Didelio pareiškėjų susidomėjimo susilaukė priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“. Per Programos laikotarpį buvo surinkta virš 5 tūkst. paraiškų, iš kurių patvirtinta – 54 proc. Plačiau apie vykdomų konsultacijų tematiką ir mastą skyriuje 2.1.2 Priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“.

Pagal priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritys „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimo veiklai“ ir „Parama demonstracinei veiklai ir informavimo veiksams“ pateikta mažiau paraiškų, atitinkamai 39 ir 77 vienetai. Tačiau patvirtintų šios priemonės paraiškų procentinė dalis didesnė nei priemonės „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ (59 proc. ir 66 proc.).

73 paveikslas. Mokymų ir konsultavimo priemonių bei jų veiklos sričių surinktų ir patvirtintų paraiškų skaičių palyginimas

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos duomenimis

2014–2020 m. laikotarpiu buvo vykdyti įvairūs mokymai, kuriuose galėjo sudalyvauti ir ekologinių ūkių savininkai ir darbuotojai. Mokymai buvo vedami įvairiomis temomis: kaimo verslai, ekonomika, apskaita, kooperacija, aplinkosauga, ekologija, gyvulininkystė, tad ekologinių ūkių kompetencijos galėjo tobulėti įvairiose srityse. Mokymuose taip pat buvo nagrinėjami kompleksinės paramos reikalavimai, tad ūkininkams

buvo suteikiama galimybė daugiau sužinoti apie teisės aktais nustatytus ūkių valdymo reikalavimus, bei geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės reikalavimus, kuriuos reikia atitikti norint gauti paramą. Pagal priemonę „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ taip pat buvo vykdomi ir informavimo renginiai apie naujausias inovatyvias veiklas, naudingas ūkiams, auginantiesiems ekologinę produkciją. Šiuose renginiuose pristatyti naujausi produktai ar moksliniai tyrimai susiję su antibiotikų panaudojimo gyvulių ūkiuose mažinimui, žemės paviršiaus bei augalų dangos analize, ekologiškais metodais produkcijos apsaugojimui nuo kenkėjų ir kt.

Paramos dėka ūkininkams buvo suteiktos konsultacijos ir ekologiniai ūkiai įgijo naujų kompetencijų šiose srityse:

- Darbų saugos standartai;
- Ūkio veiklos rezultatų analizė;
- Integruota augalų apsauga;
- Klimatas, aplinka ir žemės ūkis;
- Ekonominiai klausimai;
- Ūkio apskaita;
- Valdymo ir GAAB reikalavimai;
- Vandens apsauga.

Nors mokymuose, demonstraciniuose renginiuose ir konsultacijose ūkininkai galėjo įgyti naudingų žinių bei įgūdžių, temų spektras turėtų būti plečiamas ir įtraukti daugiau temų, susijusių su elektronine komercija, rinkodara, pardavimais. Ūkininkams svarbu plėsti gebėjimus ne tik valdyti savo ūkį, bet ir tinkamai jį reprezentuoti, lavinti derybinius sugebėjimus, kad jų užauginta produkcija būtų perkama kuo geresnėmis sąlygomis, taip didinant pelną ir galimybes ūkiui savarankiškai atlikti investicijas, reikalingas ūkio atnaujinimui ar plėtrai.

Dažniausiai mokymai ir konsultacijos iš Programos lėšų yra vykdomi Žemės ūkio rūmų ir Žemės ūkio konsultavimo tarnybos, trūksta galimybės ūkininkų asociacijoms pačioms išsirinkti mokymų tematikas ar pakviesti lektorių iš užsienio šalių, pačioms vykdyti norimus mokymus, todėl 2014–2020 m. laikotarpiu vykdyti mokymai ne visada atitiko esamus ūkininkų poreikius. Be to, remiantis interviu dalyvių įžvalgomis, mokymai buvo teoriniai, trūko praktinių užsiėmimų, po kurių ūkininkams būtų lengviau pritaikyti įgytas žinias savo ūkyje. Remiantis interviu dalyvių išsakyta nuomone, mokymuose dažniausiai buvo nagrinėjamos bendros ekologinio ūkininkavimo temos, nebuvo skiriamas dėmesys konkrečioms ekologinių ūkių efektyvumo didinimo patarimams (pvz., susijusiems su sėjomaina, žemės įdirbimu, ekologiniam ūkininkavimui tinkamomis rūšimis, geriausia technika ir pan.). Vertintojo nuomone, nauju finansavimo laikotarpiu reikalinga plėsti mokymus ir konsultacijas galinčių vykdyti subjektų ratą, į jį įtraukiant ir ūkininkų asociacijas, daugiau dėmesio skirti praktiniams mokymams ir lektorius vertinti ne tik pagal jų mokslines publikacijas, bet ir praktinę patirtį žemės ūkyje.

3 Lietuvos ir pagal Programą remiamų ekologinių ūkių produktyvumo (pagal visas susijusias Programos priemones, įskaitant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“) vertinimas

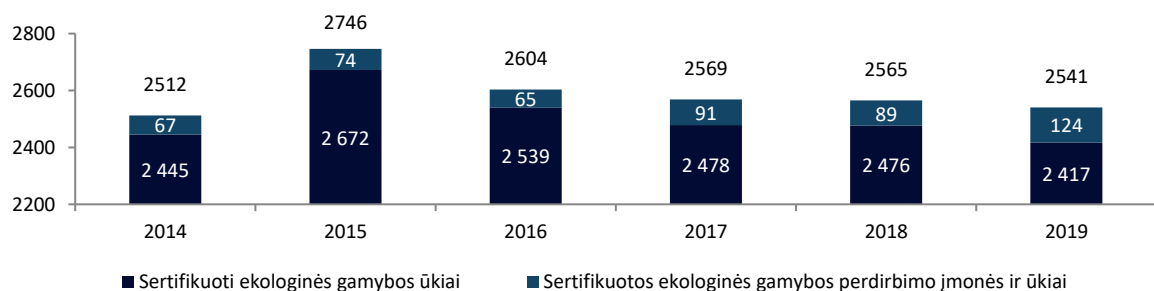
Trečiasis Tyrimo uždavinys yra įvertinti Lietuvos ir pagal Programą remiamų ekologinių ūkių produktyvumą (pagal visas susijusias Programos priemones, įskaitant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“). Įgyvendinant šį uždavinį šiame skyriuje bus atsakoma į toliau pateiktus 6 klausimus.

1. Ar Programa prisidėjo prie remiamų ekologinių ūkių, maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo? Kodėl? Kokiu mastu?
2. Ar remiami ūkiai tapo produktyvesni? Kokiu mastu?
3. Ar padidėjo ekologinės produkcijos pasiūla Lietuvos vartotojams? Kokiu mastu ir pagal kokius produktus? Kokia dalis užaugintos ekologinės produkcijos perdirbama Lietuvoje? Kokia dalis perdirbtos ekologinės produkcijos (pagal atskirus produktus) parduodama vartotojams Lietuvoje ir eksportuojama? Kodėl?
4. Pateikti geros praktikos pavyzdžių, kaip Programos intervencijos prisidėjo prie ekologinių ūkių ar maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo Lietuvoje.
5. Kokia yra kitų ES valstybių narių geroji praktika, remiant intervencijas į ekologinės gamybos sektorių, kurią būtų galima pritaikyti Lietuvoje (išnagrinėti ne mažiau kaip 2 ES valstybių gerą patirtį įskaitant Olandijos šiuo finansiniu laikotarpiu taikomą praktiką)?
6. Kokie gretutiniai ne paramos teikimo veiksniai skatina (gali paskatinti) ekologinį ūkininkavimą?

3.1 Ar Programa prisidėjo prie remiamų ekologinių ūkių, maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo? Kodėl? Kokiu mastu?

Ūkių bei įmonių konkurencingumą nulemia įvairūs vidiniai bei išoriniai veiksniai. Prie vidinių veiksnių galima priskirti ūkių bei įmonių darbo našumą bei pagaminamos produkcijos ir indėlio į gamybą santykio rodiklius, kurie parodo ūkio ar įmonės produktyvumą bei produktų kokybę. Ne mažiau svarbūs ir išoriniai veiksniai – teisinė aplinka, valstybės sudaromos sąlygos ir parama, paklausa gaminamiems produktams šalies viduje ir užsienyje. Programos įgyvendinimo metu ūkiams ir įmonėms skiriama parama labiausiai gerina vidinius veiksnius, tačiau dėl viešinimo renginių bei suteikiamų teisinių konsultacijų gerinami ir išoriniai konkurencingumo veiksniai.

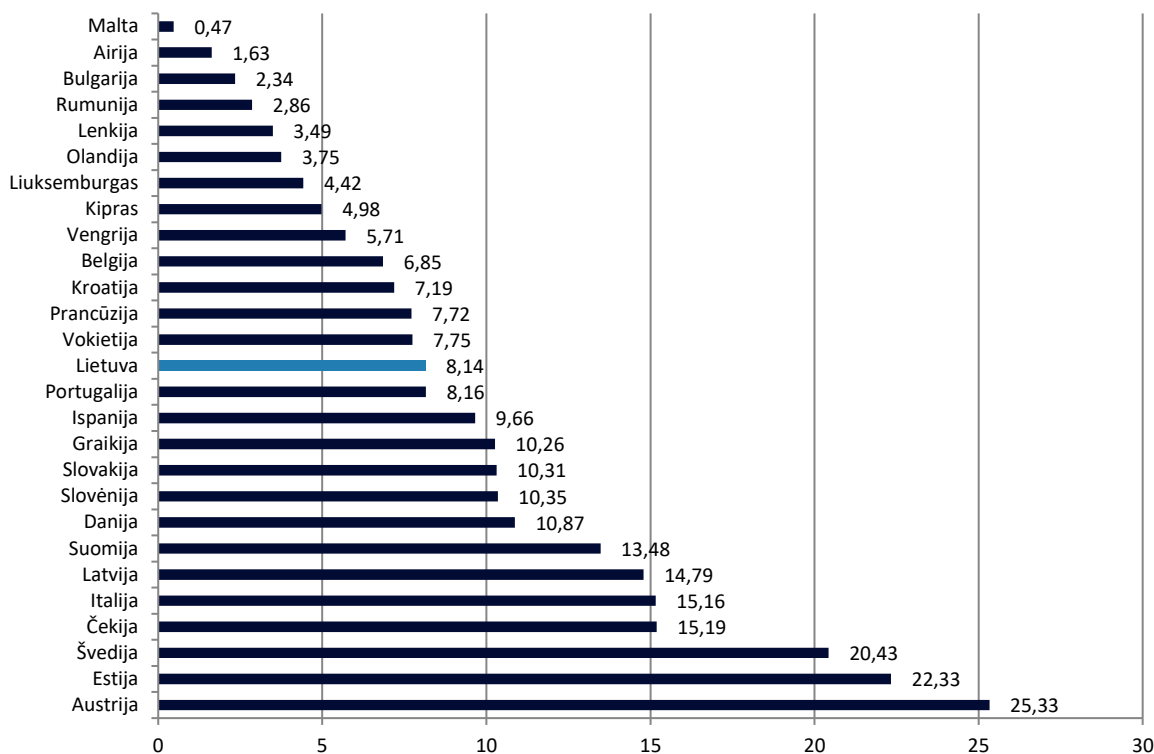
Vienas iš konkurencingumą lemiančių veiksnių yra produktų ir įmonių sertifikavimas, leidžiantis įrodyti produkto kokybę.

74 paveikslas. Sertifikuoti ekologinės gamybos subjektai 2014–2019 m.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Nors nagrinėjamu laikotarpiu augo sertifikuotų perdirbimo ūkių ir įmonių skaičius, dėl sumažėjusio ekologinės gamybos ūkių skaičiaus bendras ekologinės gamybos subjektų skaičius beveik nepakito. Interviu dalyvių vertinimu, parama prie ekologinio perdirbimo sektoriaus konkurencingumo didinimo prisidėjo nedaug, nes paramos taisyklės nepakankamai skatino ūkininkus kooperuotis, o pavieniams ūkininkams tenkantys logistikos, sandėliavimo ir kiti susiję kaštai yra per dideli, kad ūkininkai patys užsiimtų ir perdirbimu.

75 paveikslas. Sertifikuotų ekologinių ūkių ploto dalis ES šalyse 2019 m., proc.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Eurostat duomenimis

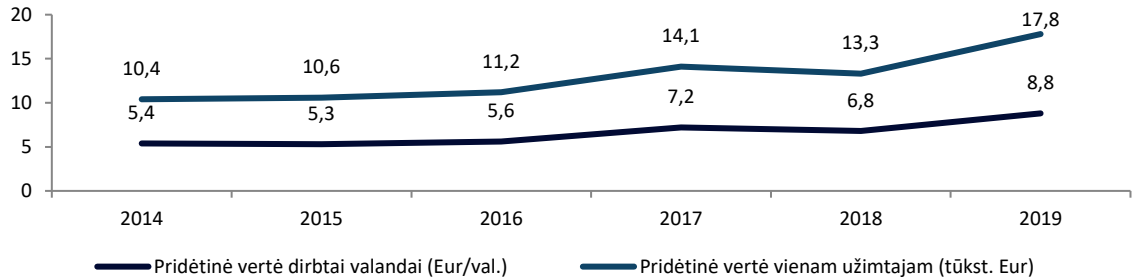
Nors sertifikuotų ekologinės gamybos ūkių skaičius mažėjo, žemės plotų dalis, naudojama būtent ekologiniam ūkininkavimui, šalyje didėjo. 2014 m. 5,57 proc. Lietuvos žemdirbystei naudojamo ploto buvo naudojama ekologiniam ūkininkavimui, o 2019 m. šis rodiklis siekė 8,14 proc., t. y. išaugo 46 proc. ir buvo arti ES šalių vidurkio (7,92 proc. su 28 narėmis, 8,49 proc. su 27 narėmis)⁶⁹. Remiantis turimais duomenimis galima daryti prielaidą, kad likusių ekologinių ūkių vidutinis dydis padidėjo. Paprastai plečiantis įmonėms ar ūkiams galima pritaikyti masto ekonomiją ir sumažinti kaštus, taip sumažinant ir auginamų ar gaminamų produktų savikainą. Taigi, didėjantis ūkių plotas gali identifikuoti ir augantį šių ūkių konkurencingumą.

Ūkininkai paramos gavėjų apklausoje teigė, kad dėl teikiamos paramos jų konkurencingumas padidėjo, nes padidėjo produktyvumas. Savikainos sumažėjimas ir kokybės pagerėjimas taip pat buvo įvardyti kaip konkurencingumą didinantys veiksniai, pagerinti gavus paramą. Vertintojo nuomone, Programa turėjo teigiamą įtaką ekologinių ūkių konkurencingumui, nes prisidėjo prie efektyvesnio darbo ekologiniuose ūkiuose ir ekologinių ūkių produktyvumo augimo (plačiau produktyvumas apžvelgiamas 3.2 skyriuje).

⁶⁹ Eurostat. Area under organic farming. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en

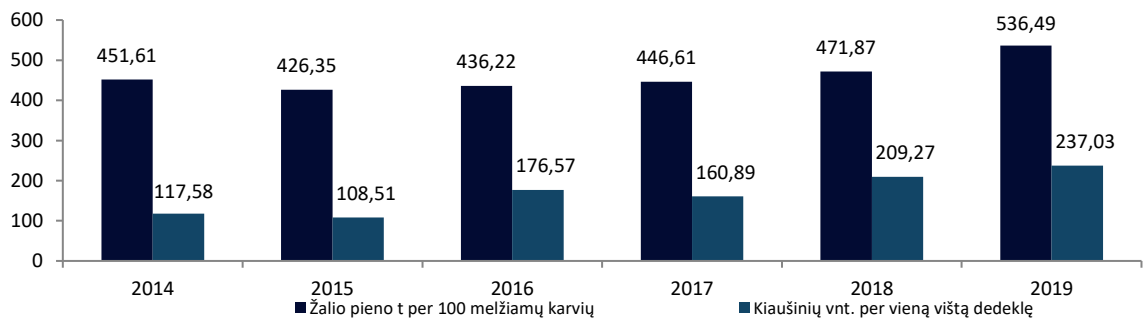
3.2 Ar remiami ūkiai tapo produktyvesni? Koku mastu?

Ūkių produktyvumą galima vertinti pagal jų darbo našumą bei jų pagaminamos produkcijos kiekius, palygintus su darbo indėliu. Programos įgyvendinimo laikotarpiu darbo našumas žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose augo (žr. toliau esantį paveikslą).

76 paveikslas. Darbo našumas žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose 2014–2019 m., Eur ir tūkst. Eur
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Palyginus 2014 m. ir 2019 m. rodiklius matomas tendencingas augimas. Pridėtinės vertės dirbtai valandai (Eur/val.) rodiklis išaugo 40 proc., o pridėtinės vertės vienam užimtajam rodiklis (tūkst. Eur) – 41 proc. Produktyvumą ūkiuose parodo ir pagaminamos produkcijos kiekiai. Nors darbo našumo statistika atskirai ekologiniams ūkiams nėra pateikiama, galima įvertinti ekologiniuose ūkiuose auginamos produkcijos produktyvumą Programos įgyvendinimo laikotarpiu. Ekologinės gyvulininkystės srityje galima įvertinti tik melžiamų karvių ir vištų ūkių produktyvumą, nes statistiniai duomenys apie skerdieną nėra pateikiami.

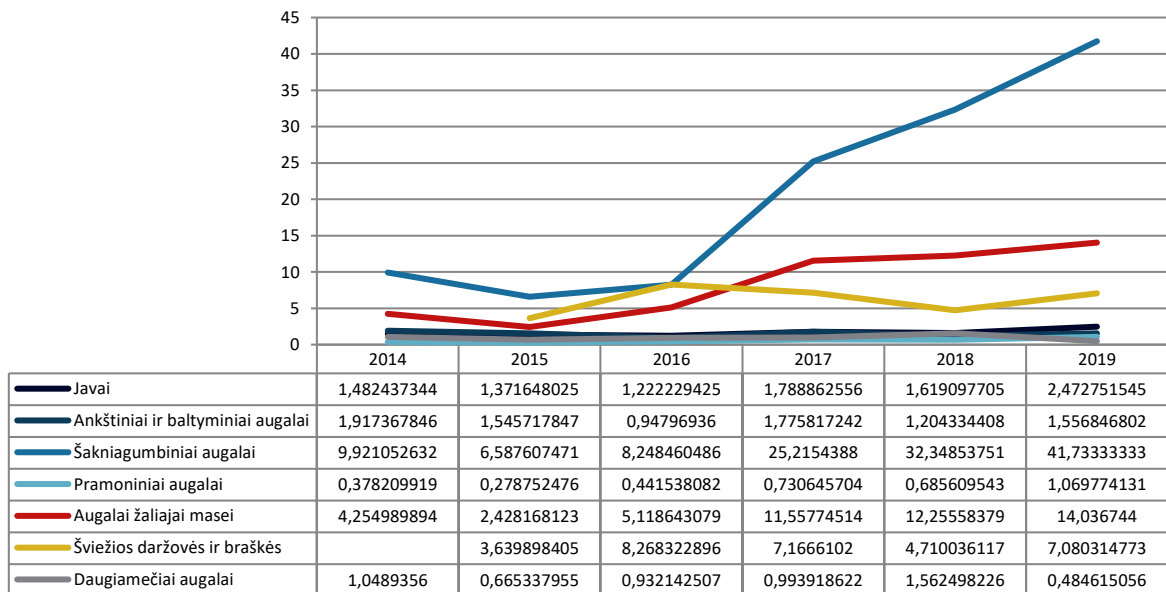

77 paveikslas. Ekologinių gyvulininkystės ūkių produktyvumas 2014–2019 m., pieno t per 100 melžiamų karvių ir kiaušinių vnt. per 1 vištą dedeklę

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Lyginant 2019 m. su 2014 m., ekologiniuose ūkiuose melžiamų karvių produktyvumas padidėjo 19 proc., o vištų dedeklių produktyvumas paaugo dvigubai. Tai parodo, jog ekologiniai gyvulininkystės ūkiai daro teigiamus pokyčius, leidžiančius net nekeičiant gyvulių skaičiaus gerinti veiklos rezultatus.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, daugumos ekologinių ūkių auginamų produktų produktyvumas 2014–2019 m. laikotarpiu irgi didėjo. Nors augalininkystės srityje produktyvumą nulemia ir meteorologiniai veiksniai bei žemės derlingumas, daroma prielaida, kad prie augančio produktyvumo prisideda ir Programos lėšomis remiami pokyčiai: naujos įrangos įsigijimas, naujos žinios apie auginimo metodus, įgytos mokymuose bei konsultacijose ir pan.

78 paveikslas. Ekologinių ūkių produktyvumas 2014–2019 m., derliaus tonos per naudojamo ploto hektarą⁷⁰

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Produktyvumas ypač padidėjo ekologiniuose ūkiuose auginamų šakniagumbinių augalų kategorijoje, kur lyginant 2014 m. ir 2019 m. naudojamų žemės naudmenų plotai išaugo beveik 4 kartus, o produkcijos kiekis tonomis išaugo beveik 19 kartų. Nagrinėjamu laikotarpiu augalų žaliajai masei produktyvumas išaugo 230 proc., pramoninių augalų – 183 proc., šviežių daržovių ir braškių – 95 proc., o javų – 67 proc. Ankštinių ir baltyminių bei daugiamečių augalų produktyvumas 2014–2019 m. laikotarpiu sumažėjo.

Paramos gavėjų apklausoje respondentams buvo užduotas klausimas, kaip gauta parama prisidėjo prie jų ūkio konkurencingumo padidėjimo – padidėjęs produktyvumas buvo įvardintas kaip vienas iš svarbių konkurencingumo augimo veiksnių.

Apibendrinus galima teigti, kad bendrai produktyvumas žemės ūkio srityje ir ekologiniuose ūkiuose Programos įgyvendinimo laikotarpiu augo.

3.3 Ar padidėjo ekologinės produkcijos pasiūla Lietuvos vartotojams? Koku mastu ir pagal kokius produktus? Kokia dalis užaugintos ekologinės produkcijos perdirbama Lietuvoje? Kokia dalis perdirbtos ekologinės produkcijos (pagal atskirus produktus) parduodama vartotojams Lietuvoje ir eksportuojama? Kodėl?

Lietuvoje matomas sertifikuotų ekologiškų ūkių skaičiaus mažėjimas, bet didėja ekologiškų ūkių plotai, ekologiškų perdirbimo įmonių sąrašas auga, tuo pačiu plečiasi ir ekologinės produkcijos pasirinkimas.

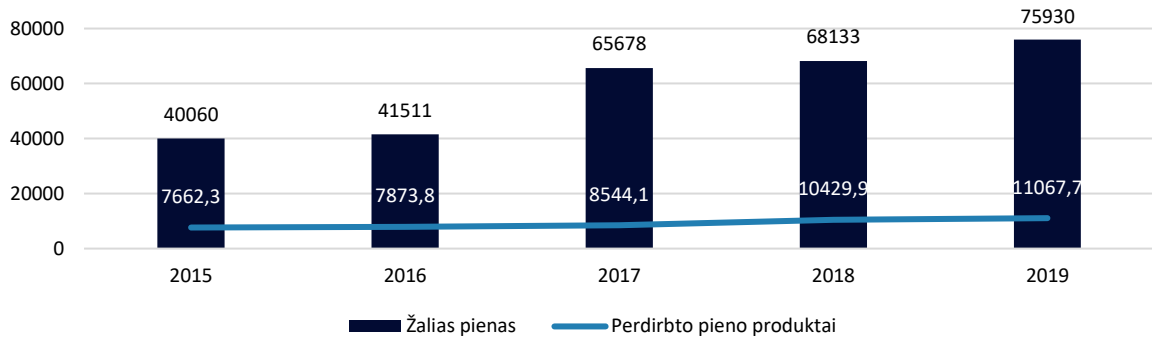
Pieno sektorius sudaro apie penktadalį⁷¹ visos žemės ūkio produkcijos Lietuvoje bei išlieka prioritetine žemės ūkio šaka. 2019 m. Duomenimis, Lietuvoje sertifikuotų ekologiškų pieno ir pieno produktų gamybos subjektų buvo 13, tuo tarpu tradicinių pieninių ir sūrio gamybos subjektų – 22⁷², todėl dėl logistikos pajėgumų trūkumo ir todėl, kad žemos pridėtinės vertės gamyboje logistika yra brangi, taip sudaranti didelę

⁷⁰ 2014 m. duomenys šviežių daržovių ir braškių kategorijai nepateikiami, nes produkcijos kiekiai neatitiko žemės valdų ploto

⁷¹ VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras „Lietuvos žemės ūkis. Faktai ir skaičiai“ 2020 m. Nr. 2 (26)

⁷² Lietuvos statistikos departamento duomenys

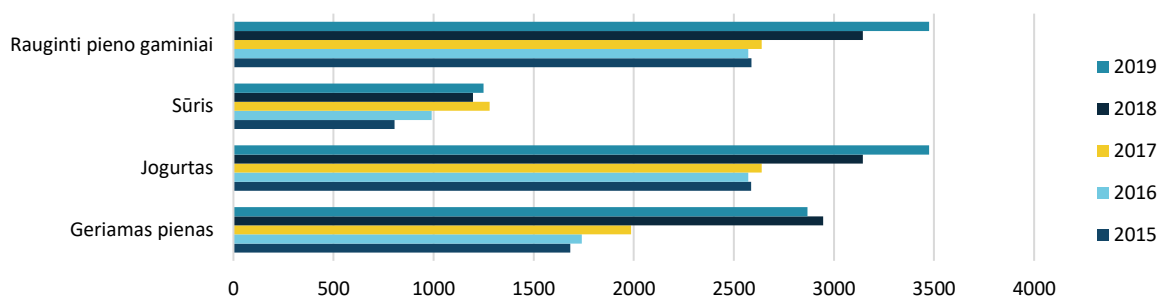
savikainos dalį, superkamas žalias ekologiškas pienas ne visada yra perdirbamas ekologinėse perdirbimo įmonėse. Vidutiniškai tik 16 proc. ekologiško žalio pieno panaudojama pagaminti ekologiškiems pieno produktams (žr. toliau esančiame paveiksle).

79 paveikslas. Ekologinių ūkių supirkto žalio pieno kiekio palyginimas su ekologiškų perdirbto pieno produktų gamyba Lietuvoje 2015-2019 m, t

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis ŽŪIKVC duomenimis

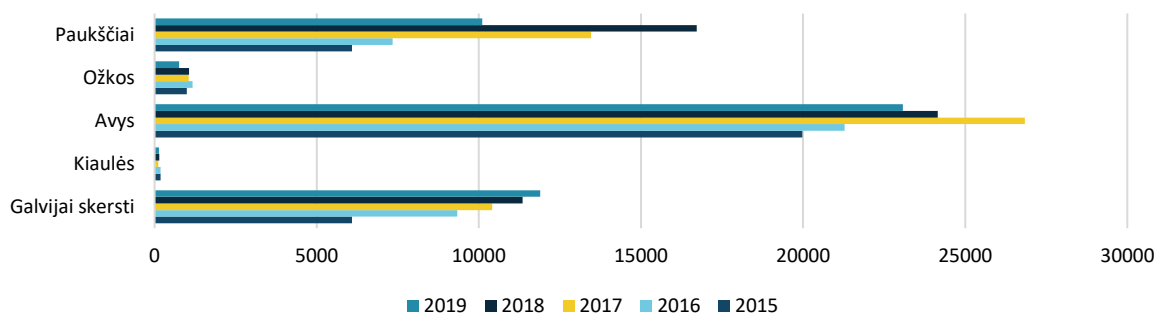
Žinoma, ekologiniame ūkyje pieno gamybos mastai ženkliai mažesni nei tradicinio ūkininkavimo, bet galima matyti tendencingą ekologiškų pieno produktų gamybos masto augimą. Ekologiško geriamo pieno gamyba 2019 m. palyginus su 2015 m. išaugo 41 proc., ekologiško jogurto – 26 proc., ekologiško sūrio – 36 proc., o raugintų pieno produktų – 26 proc. Sparčiai auganti pieno produktų gamyba sukuria ir didesnę ekologinės produkcijos pasiūlą vartotojams.

80 paveikslas. Ekologiškų pieno produktų gamyba 2015-2019 m, t

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Eurostat duomenimis

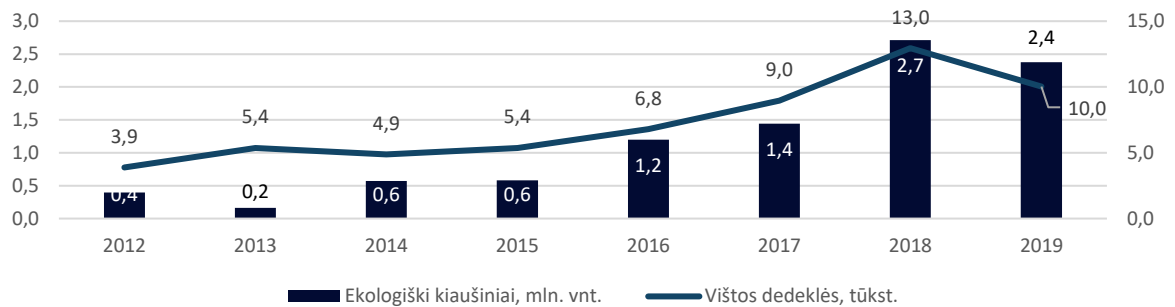
Ekologinės gyvulininkystės ūkiuose vyrauja avininkystė, kurios spartus augimas vyko 2015–2017 metais, tačiau nuo 2018 m. sumažėjo. Panaši situacija matoma ir paukščių ūkiuose. Tai gali lemti ir tų metų oro klimato sąlygos, kitos išorinės aplinkybės (ligos, laukinių gyvūnų daroma žala) ar pasikeitusios kompensacinės išmokos. Tačiau vis tiek išlieka augimo tendencija bei galimos tolimesnės teigiamos perspektyvos ekologiniuose gyvulininkystės ūkiuose.

81 paveikslas. Ekologinės gamybos ūkiuose auginamų gyvulių ir paukščių skaičius metų pabaigoje 2015-2019 m, vnt.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Eurostat duomenimis

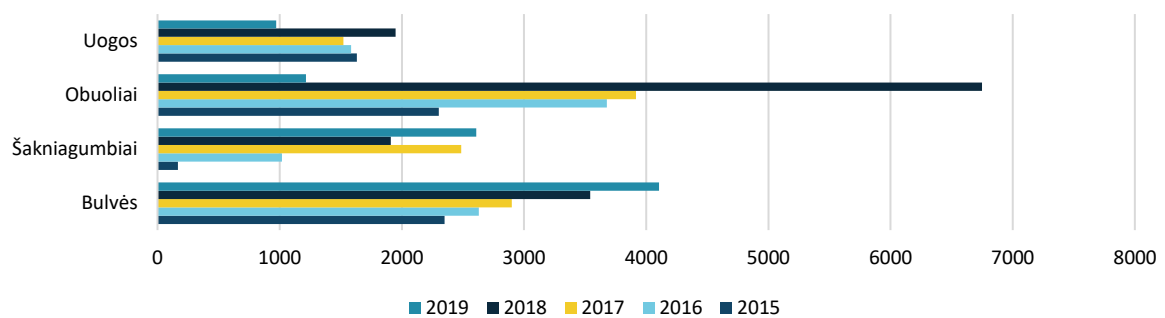
Ekologiniuose ūkiuose auginamų vištų kiaušinių kiekis augo iki 2018 m., pasiekė 2,7 mln. vnt., tačiau 2019 m. matomas 12 proc. sumažėjimas. Tam įtakos turėjo sumažėjęs ir vištų dedeklių skaičius 2019 metais.

82 paveikslas. Ekologiniuose ūkiuose auginamų vištų kiaušiniai 2015-2019 m, vnt.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

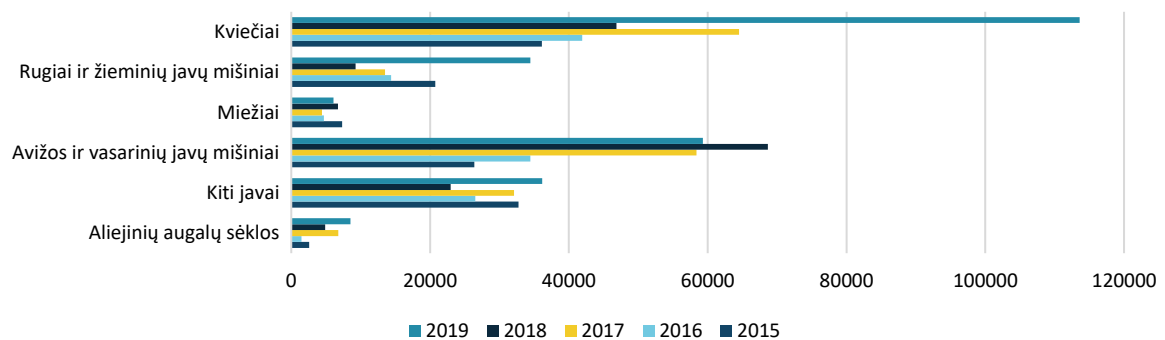
Ekologiška uogų, vaisių bei daržovių produkcija Lietuvoje dažniausiai parduodama tiesiai iš ūkių turguose, nes nereikalauja papildomo apdirbimo. Didžiausia ekologiškų vaisių pasiūla Lietuvoje – obuoliai, kurių didžiausias derlius gautas 2018 m. – 6,7 tūkst. t. Didžiausių ekologiškų daržovių derliaus dalį sudaro šakniagumbiai ir bulvės. Atitinkamai jų derlius nuo 2015 m. išaugo 94 proc. ir 43 proc. Vaisių bei daržovių derliai yra labai priklausomi nuo oro sąlygų, todėl kasmet yra matomi gautų derlių svyravimai.

83 paveikslas. Ekologinio žemės ūkio vaisių ir daržovių derlius 2015-2019 m, t

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

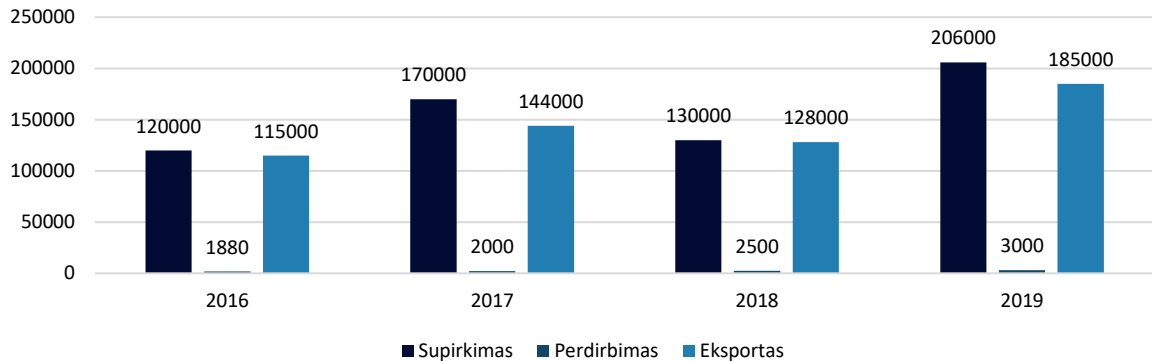
Ekologiškų javų, įskaitant ir sėklas, 2019 m. derlius – 250 tūkst. t, kurių didžiausią dalį sudarė kviečiai (46 proc.), avižos ir vasarinių javų mišiniai sudarė 24 proc., rugiai ir žieminių javų mišiniai – 14 proc., miežiai – 3 proc., o kiti javai – 15 proc. Javų derlius ypatingai priklausomas nuo tų metų oro sąlygų, vasaros liūčių ar sausros užsitęsusių laikotarpio, ankstyvų šalnų, todėl derlius gali ženkliai skirtis nuo praėjusių metų. Matomas ryškus 2018 m. derliaus sumažėjimas kviečių, rugių ir žieminių javų mišinių, kitų javų ir aliejinių augalų sėklų ūkiuose būtent dėl prastų oro sąlygų.

84 paveikslas. Ekologinio žemės ūkio javų ir aliejinių augalų sėklų derlius 2015-2019 m, t.

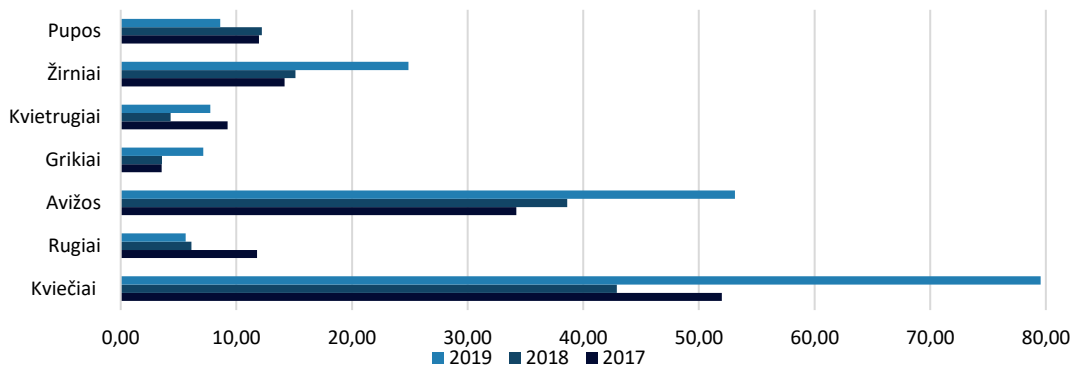
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis

Superkamų ekologiškų grūdų mastas Lietuvoje nepastovus dėl grūdų augimo priklausomybės nuo oro sąlygų. Didžioji dalis supirktų ekologiškų grūdų kiekio yra eksportuojama į užsienį, o Lietuvoje kasmet perdirbama vidutiniškai 3 proc.⁷³. Šiuo metu esama ekologiškų grūdų gaminių paklausa patenkinama, nes ši produkcija yra brangesnė nei tradicinių ūkių grūdų produkcija, todėl jos poreikis yra mažesnis. Perdirbimo įmonės iš ekologiškų grūdų gamina kruopas, miltus, makaronus, įvairius duonos gaminius.

85 paveikslas. Ekologiškų grūdų prekyba ir perdirbimas Lietuvos grūdų supirkimo ir perdirbimo įmonėse 2016-2019 m, t
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis ŽŪIKVC duomenimis

Vykdomas pakankamai intensyvus grūdinės kilmės produktų eksportas iš Lietuvos. 2019 m. grūdinės kilmės produktų (kviečiai, rugiai, avižos, griekiai, kvietrugiai, žirniai, pupos) eksportuota 186,6 tūkst. t, iš kurių didžiausią dalį sudarė ekologiški kviečiai (59,5 tūkst. t) ir ekologiškos avižos (53,1 tūkst. t).

86 paveikslas. Ekologiškų grūdų eksportas iš Lietuvos 2017-2019 m, tūkst. t
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis ŽŪIKVC duomenimis

Taigi, galima daryti išvadą, kad ekologinės produkcijos pasiūla Lietuvoje auga. Interviu respondentų teigimu, tam reikšmingą indėlį turi ekologiškos produkcijos bendrovė „AUGA group“ įsikūrimas, augantis specializuotų parduotuvių skaičius, internetinės prekybos plėtra ekologiškomis prekėmis. Taip pat, interviu dalyviai nurodė, kad pasiekti didesnę ekologinės produkcijos pasiūlą būtų galima plačiau taikant viešinimo priemones tiek tarp ūkininkų dėl ekologiško ūkio privalumų, tiek tarp visuomenės, skatinant vartoti lietuvišką ekologišką produkciją, taip sukuriant didesnę ekologinės produkcijos paklausą rinkoje.

⁷³ Apskaičiuota Paslaugos teikėjo, remiantis ŽŪIKVC duomenimis

3.4 Pateikti geros praktikos pavyzdžių, kaip Programos intervencijos prisidėjo prie ekologinių ūkių ar maisto perdirbimo įmonių konkurencingumo didinimo Lietuvoje

Programos intervencijos prisidėjo prie ekologinių ūkių bei maisto perdirbimo įmonių plėtros ir konkurencingumo didinimo įvairiuose Lietuvos regionuose. Konkurencingumas šiuo atveju vertinamas kaip galimybė greičiau ir efektyviau išnaudoti turimus resursus. Ekologinių ūkių gerosios praktikos pavyzdžiai, atrinkti remiantis informacija pateikiama leidinyje „Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai“⁷⁴, analizuojami tik tie ūkiai, kurie yra sertifikuoti, kaip ekologiniai ūkiai⁷⁵.

1. Alytaus regionas. Vienas iš gerųjų pavyzdžių šiame regione yra Mariaus Sikorsko pienininkystės ir augalininkystės ekologinis ūkis. Pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Parama jauniems ūkininkams“ ūkininkas gavo paramą ūkio įkūrimui ir įsigijo reikalingą techniką (traktorių, rulonų, vyniotuvą ir rulonų presą), kuri pakeitė seną ir nenašią įrangą. Nauja technika leido padidinti ūkio našumą, taigi padidėjo ir ūkio konkurencingumas.

Įvardijami paramos pliusai: galimybė gauti avansą, kuris sudaro geresnes sąlygas pradėti pirkimus.

Įvardijami paramos trūkumai: ilgas paraiškų vertinimo laikotarpis, netinkamos finansuoti PVM išlaidos.

Paskata plėtoti ekologinį ūkininkavimą: papildomi balai už pienines karves paskatino tęsti ekologinį ūkį, o ne pereiti prie mėsinių galvijų.

2. Panevėžio regionas. Konkurencingumas paramos dėka buvo padidintas Ričardo Jasiūno ekologinės mėsinės galvijininkystės ūkyje. Šis ūkininkas pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ gautas lėšas investavo į naują tvartą, daržinę bei sandėlį. Atlikus šias investicijas padidėjo galimų auginti gyvulių skaičius, dėl atnaujintos technikos (traktoriaus, ruloninio preso, mėšlo kratytuvo ir kt.) padidėjo ūkio našumas, taigi ūkis tapo konkurencingesnis, o tai sudarė galimybes ūkio pajamų didėjimui.

Įvardijami paramos pliusai: prailgintas projektų, susijusių su statybomis, įgyvendinimo terminas.

Įvardijami paramos trūkumai: nenustatyta.

Paskata plėtoti ekologinį ūkininkavimą: finansinė parama buvo esminis dalykas leidęs plėtoti / modernizuoti ūkį bei jį atnaujinti, kadangi ekologiniam ūkininkavimui yra taikomi griežti reikalavimai gyvūnų gerovei, reikia užtikrinti didesnę plotą vienam gyvūnui, tad ir investicijų reikia daugiau nei paprastam ūkiui.

3. Tauragės regionas. Vienas iš ekologinių ūkių, kurio konkurencingumas pagerėjo dėl gautos paramos, yra Kęstučio Ačo ūkis ekologinės mėsinės galvijininkystės ir sėklininkystės ūkis Šilalės rajone. Naudodamasis pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ suteiktomis paramos lėšomis, vyras atnaujino ūkyje naudojamą techniką (traktorių, ruloninę presą, vyniotuvą, hermiratorių, purkštuvą, sėjamąją ir kt.), kurios dėka padidėjo darbų efektyvumas, galima našiau (greičiau) atlikti įprastas veiklas.

Įvardijami paramos pliusai: supaprastinta paramos teikimo forma.

⁷⁴ Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai. Prieiga per internetą: http://www.kaimotinklas.lt/uploads/documents/files/Geroji_patirtis_Lietuvos_kaimo_tinklas.pdf

⁷⁵ Remiamasi informacija pateikiama Viešosios įstaigos „Ekoagros“. Prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/lt/certificates>

Įvardijami paramos trūkumai: nenustatyta.

Paskata plėtoti ekologinį ūkininkavimą: didelė paskata yra išmokos, kurios kompensuoja pajamų skirtumą, atsirandantį ekologiškai ūkininkaujant.

4. Utenos regionas. Ekologinį ūkį šiame regione vysto ir Kristina Gražytė–Satkūnė, auginanti avis. Ūkio įranga (smulkintuvas, žoliapjovė, skutikas, grėblis, presas ir kt.) buvo įsigyta ir atnaujinta naudojantis priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos srities „Parama smulkiems ūkiams“ bei priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ suteikiamomis lėšomis. Tai palengvino darbus ūkyje (rankomis atliekamą darbą pakeitė technika), kuriame šiuo metu avys ne tik ekologiškai auginamos, bet ir skerdžiamos. Be to, ūkis naudojami Programos dėka suteikiamomis konsultacijomis bei lėšomis pakuotėms ir etiketėms. Plečiantis ūkiui bei siūlomų produktų asortimentui, didėja ir šio ūkio konkurencingumas.

Įvardijami paramos pliusai: įvairios finansuojamos veiklos – ne tik kietosios investicijos, bet ir konsultacijos.

Įvardijami paramos trūkumai: nenustatyta.

Paskata plėtoti ekologinį ūkininkavimą: gautas finansavimas buvo esminė sąlyga ūkio plėtrai.

5. Vilniaus regionas. Vienas iš gerosios praktikos pavyzdžių yra žemės ūkio bendrovė „Ekogrikis“. Pasinaudojusi lėšomis, gautomis pagal priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, bendrovė įsigijo daugiafunkcij traktorių, kurio dėka padidėjo našumas, taigi, paaugo ir ūkio konkurencingumas.

Įvardijami paramos pliusai: supaprastintas paraiškos teikimas ir greitas jos vertinimas.

Įvardijami paramos trūkumai: nenustatyta.

Paskata plėtoti ekologinį ūkininkavimą: produkcijos eksportas į didesnes rinkas, kuriose produkcija yra perdirbama (Lietuvoje yra labai mažai įmonių, perdirbančių ekologiškus produktus).

Gerosios praktikos pavyzdžiai atskleidė, kad naudojantis Programos suteikiamomis galimybėmis dažniausiai atnaujinama technika, gerinamas darbo efektyvumas, plečiami ūkių pajėgumai, o kartu ir gerinamas ūkių bei įmonių konkurencingumas. Pareiškėjai dažniausiai teikia paraiškas pagal priemones, kurios leidžia atlikti „kietąsias investicijas“ ir kurios dažniausiai reikalauja didelių investicijų, todėl parama tampa esmine sąlyga ūkių plėtrai bei modernizavimui. Daugumai ekologinių ūkių didelė paskata yra išmokos, kurios kompensuoja pajamų skirtumą, atsirandantį ekologiškai ūkininkaujant.

3.5 Kokia yra kitų ES valstybių narių geroji praktika, remiant intervencijas į ekologinės gamybos sektorių, kurią būtų galima pritaikyti Lietuvoje (išnagrinėti ne mažiau kaip 2 ES valstybių gerą patirtį įskaitant Olandijos šiuo finansiniu laikotarpiu taikomą praktiką)?

Lietuvos ūkininkai, kalbėdami apie žemės ūkio produktų rinkas, neretai pabrėžia Olandijos ir Lenkijos svarbą žemės ūkio sektoriuje ir šių šalių daromą įtaką rinkos kainoms, būtent su Olandijos ir Lenkijos ūkiais norima

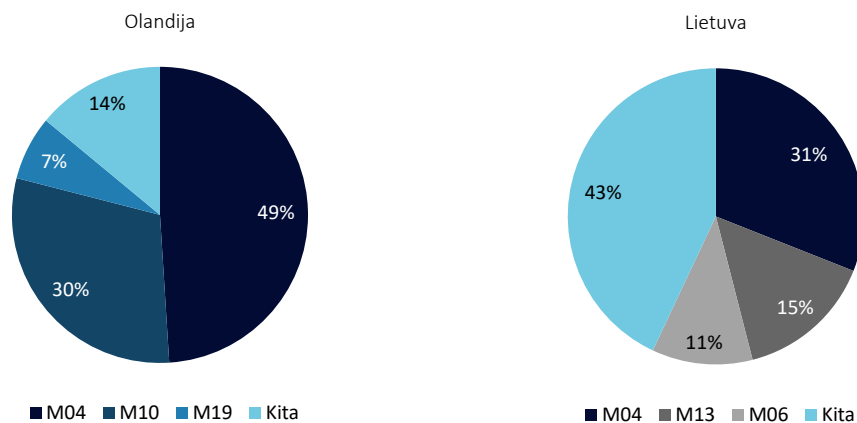
konкуруoti⁷⁶. Šiame skyriuje bus apžvelgiama Olandijos ir Lenkijos geroji praktika 2014–2020 m. finansavimo laikotarpiu.

3.5.1 Olandija

Olandijos ūkiai yra vieni konkurencingiausių visame pasaulyje. Vertinant žemės ūkio produkciją bendrai, Olandija yra antra daugiausiai žemės ūkio produktų eksportuojanti šalis pasaulyje. Vienas iš esminių tokios sėkmės veiksnių yra didelės investicijos į tyrimus ir inovacijas. Olandijoje veikia stiprūs mokslo centrai, kurių tyrimai yra nukreipti į agrokultūrą ir visos naujovės yra greitai perkeliama į praktinį jų panaudojimą (komercializuojamos). Sparti technologinė pažanga lemia nuolatinį ūkių modernizavimą ir jų našumo didinimą.

Nepaisant didelės žemės ūkio pažangos ekologinis ūkininkavimas sudaro gana mažą dalį (2019 m. sudarė 3,75 proc.)⁷⁷ viso ūkininkavimo Olandijoje, nes ir žemė, ir darbo jėga Olandijoje yra brangios, o ekologiniuose ūkiuose pelnas paprastai mažesnis nei technologiskai pažangiuose įprastuose ūkiuose. Todėl Olandijoje nuspręsta skatinti konkurencingumą ir tvarumą investuojant į inovacijas, specifiskai ekologiniam ūkininkavimui skirta priemonė M11 „Ekologinis ūkininkavimas“ į Olandijos kaimo plėtros programą nebuvo įtraukta. Tačiau, kaip ir Lietuvoje, ekologiniai ūkiai galėjo naudotis ir kitų priemonių skiriama parama, jei atitiko keliamus reikalavimus. Dėl Olandijos stipraus žemės ūkio sektoriaus naudinga atsižvelgti į jų vykdytas priemones, tačiau Lietuvoje nesusiduriama su tomis pačiomis problemomis (labai brangi žemė ir darbo jėga), dėl kurių Olandijoje neskirta speciali parama ekologiniams ūkiams, tad Lietuvoje priemonė M11 turėtų būti vykdoma.

2014–2020 m. laikotarpiu Olandija į Kaimo plėtros programą įtraukė tik 8 priemones: M01, M03, M04, M10, M16, M17, M19 ir M20⁷⁸. Tuo tarpu Lietuvoje be šių priemonių buvo įtrauktos dar 10 priemonių⁷⁹.

87 paveikslas. Kaimo plėtros programos suplanuotas lėšų pasiskirstymas Olandijoje ir Lietuvoje, išskiriant daugiausiai lėšų gaunančias priemones

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Europos kaimo plėtros tinklo duomenimis

Ir Olandijoje, ir Lietuvoje daugiausiai lėšų skirta priemonei M04 „Investicijos į materialųjį turtą“. Priemonės įgyvendinimui Olandijoje skirtos kelios veiklos sritys. Visų pirma, lėšos skiriamos fizinėms investicijoms į

⁷⁶ Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai. Prieiga per internetą: http://www.kaimotinklas.lt/uploads/documents/files/Geroji_patirtis_Lietuvos_kaimo_tinklas.pdf

⁷⁷ Organic crop area by agricultural production methods and crops (from 2012 onwards), prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/org_cropar/default/table?lang=en

⁷⁸ 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. The Netherlands. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/nl_rdp_qnt_summary_v2_0.pdf

⁷⁹ 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. Lithuania. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/lt_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf

žemės ūkio naujoves ir modernizavimą. Tai vykdoma per veiklą „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“. Ši veikla aktuali ir antroje veiklos srityje, kurioje lėšos skiriamos fiziniams investicijoms į jaunųjų ūkininkų ūkius, siekiant juos paversti tvaresniais. Nors veikla labai panaši į Programos veiklą tuo pačiu pavadinimu, galima įžvelgti ir skirtumų. Olandijos programoje pabrėžiama, jog investicijos privalo ne tik pagerinti ūkio našumą ir pelningumą, bet ir prisidėti prie aplinkos gerinimo, gyvūnų gerovės ir žmonių sveikatos, atsparumo klimato kaitai ar biologinės įvairovės, kitaip investicijos į modernizavimą ir inovacijas nėra finansuojamos. Be to, didelė dalis lėšų paskiriama būtent inovacijoms jaunųjų ūkininkų ūkiuose, nes daroma prielaida, jog kiti ūkiai yra pakankamai pelningi, kad galėtų paskirti nuosavas lėšas inovacijoms. Tuo tarpu Programoje aplinkosauginių problemų sprendimo įtraukimas į paraišką įvardijamas kaip pirmumo kriterijus, tačiau nėra privalomas.

Olandijoje net 30 proc. paramos yra skirta pagal priemonę M10 „Agrarinė aplinka“ Pagal šią priemonę finansuojamos veiklos, susijusios su biologinės įvairovės, vandens telkinių, dirvožemio, gyvūnų genetinių išteklių apsauga ir puoselėjimu bei klimato kaitos prevencijai palankiais veiksmais. Priemonė užtikrina aplinkosauginių tikslų įgyvendinimą bei skatina tvarų išteklių naudojimą ir biologinės įvairovės palaikymą.

Pagrindinis Olandijos paramos mechanizmo aspektas:

Analizuojant lėšų pasiskirstymą matyti, kad didžioji dalis paramos (79 proc.) yra skirstoma per dvi priemones M04 ir M10, todėl galima teigti, kad Olandijoje paramos mechanizmas yra labai sutelktas ir nukreiptas į pagrindines dvi kryptis: investicijas į materialųjį turtą bei agrarinės aplinkos palaikymą. Visoms kitoms priemonėms numatyta tik 21 proc. visos Programos finansavimo, todėl priemonės gali būti laikomos smulkiais bendrame finansavimo mechanizme. Finansavimas teikiamas subsidijų forma, paramos intensyvumas svyruoja nuo 30 proc. iki 100 proc. 30-40 proc. intensyvumas taikomas materialinėms investicijoms (M04 priemonė), tuo tarpu aukštesnis paramos intensyvumas taikomas kai parama remia investicijas, kurios neatneša pelno, prisideda prie žemės ūkio tvarumo didinimo ir kitais išskirtiniais atvejais.

3.5.2 Lenkija

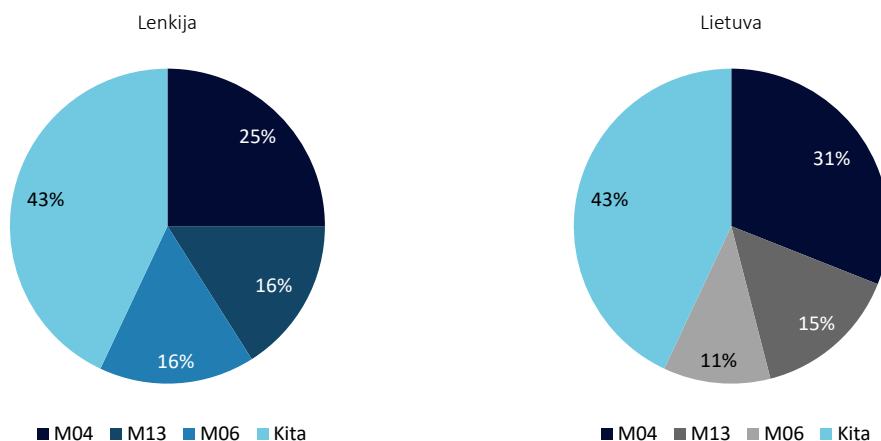
Beveik pusę (46,2 proc.)⁸⁰ Lenkijos valstybės teritorijos sudaro žemės ūkių plotai, todėl ir didžioji dalis pajamų gaunama iš žemės ūkio sektoriaus. Kadangi Lenkijoje vyrauja šeimos ūkiai, kurie vadovaujami tradiciniais ūkininkavimo metodais ir gamybos būdais, yra nesudėtingas perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo ir sėkmingas aukštos kokybės produkcijos gaminimas. Nors Lenkija yra viena iš Europos Sąjungos valstybių, turinčių daugiausiai sertifikuotų ekologinių ūkių (2019 m. duomenimis 7 vietoje iš 37 pateikiamų Europos valstybių)⁸¹, tačiau ekologinių ūkių plotas, palyginus su Lenkijos žemės ūkių plotais, sudaro tik nedidelę dalį – 3,5 proc.⁸² Atitinkamai siekiant padidinti ekologinių ūkių plotus Lenkijos vyriausybė deda visas pastangas sukurti palankias sąlygas ekologinio ūkininkavimo plėtrai tiek skiriant įvairių rūšių paramą, tiek lengvinant administracinę našumą ir teikiant pirmenybę nacionaliniams produktams vidaus rinkoje.

⁸⁰2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. Poland. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/pl_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf

⁸¹ Organic operators by status of the registration process (from 2012 onwards), prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ORG_COPTYP_custom_699151/default/table?lang=en

⁸² Area under organic farming, prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sgd_02_40/default/table?lang=en

2014–2020 m. laikotarpiu Lenkija į Kaimo plėtros programą įtraukė 16 priemonių: M01, M02, M03, M04, M05, M06, M07, M08, M09, M10, M11, M13, M16, M19, M20 ir M113⁸³. Tuo tarpu Lietuvoje be šių priemonių buvo įtrauktos dar 2 priemonės⁸⁴.

88 paveikslas. Kaimo plėtros programos suplanuotas lėšų pasiskirstymas Lenkijoje ir Lietuvoje, išskiriant daugiausiai lėšų gaunančias priemones

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Europos kaimo plėtros tinklo duomenimis

Pagal pasirinktas priemones ir paskirstytas joms lėšas Lenkijos ir Lietuvos Programos turi daug panašumų. Nėra vienos dominuojančios priemonės, kuri išsiskirtų savo finansavimu programos bendrame vaizde (kaip Olandijos atveju). Didžiausias KPP finansavimas skirtas priemonei „Investicijos į materialųjį turtą“, o priemonė „Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių“ tiek Lenkijoje, tiek Lietuvoje sudaro panašią KPP biudžeto dalį (atitinkamai 16 proc. ir 15 proc.).

Lenkijos KPP numatomos finansinės pagalbos priemonės pirmiausia „kietosiomis investicijomis“ į žemės ūkių plėtrą (ūkių modernizavimas, mažų ūkių restruktūrizavimas, parama jauniems ūkininkams ir kitos išmokos ūkininkams) pagal priemones „Investicijos į materialųjį turtą“ (25 proc.) ir „Ūkio ir verslo plėtra“ (16 proc.).

Priemonei „Ekologinis ūkininkavimas“ skirta 700 mln. Eur (5 proc. bendro programos biudžeto). Ši priemonė Lenkijos kaimo plėtros programoje, kaip ir Lietuvos Programoje, turi dvi veiklos sritis: „Parama pereinant prie ekologinio ūkininkavimo“ ir „Parama ekologiniam ūkininkavimui“. Pirmoji pagalbinė priemonė skiriama ūkiams pereinančio į ekologinę gamybą laikotarpiui už plotą, kuriame vykdoma ekologinis ūkininkavimas, ne ilgiau kaip 3 metams. Antroji veiklos sritis „Parama ekologiniam ūkininkavimui“ skirta kompensuoti visas arba iš dalies prarastas pajamas ir patirtas išlaidas dėl ekologinio ūkininkavimo. Šios veiklos srities parama gali būti skiriama iki penkerių metų. Priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ abiejų veiklos sričių išmokų dydžiai varijuoja priklausomai nuo ūkio ploto:

- 100 proc. bazinės išmokos – už plotą nuo 0,10 ha iki 50 ha;
- 75 proc. bazinės išmokos – už didesnę nei 50 ha iki 100 ha plotą;
- 60 proc. bazinės išmokos – už didesnę nei 100 ha plotą.

Toks išlaidų ir prarastų pajamų kompensavimo principas leidžia stiprinti mažus ekologinius ūkius ir užtikrinti jų plėtrą. Tačiau Lenkija numachiasti stiprinti ekologinį ūkininkavimą ir per kitas priemones, skiriant

⁸³ 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. The Netherlands. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/pl_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf

⁸⁴ 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. Lithuania. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/lt_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf

sertifikuotiems ekologiniams ūkiams papildomus balus atrenkant paraiškas arba įteikiant premijas už pasiektus papildomus rezultatus (apsaugota vietinė aplinka, sušvelnintas klimato kaitos pokytis)⁸⁵. Teikiant paraiškas pagal priemonę „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui“ ekologiniai ūkiai gauna papildomų taškų paraiškų atrankos metu. Taip pat, ekologiniams ūkiams yra suteikiamos platesnės paraiškos temų galimybės. Pagal priemones „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Investicijos į ilgalaikį turta“ parama teikiama investicijoms, skirtoms ūkio konkurencingumui ir pelningumui didinti šiose srityse:

- a) paršelių auginimo plėtra;
- b) karvių pieno gamybos plėtra;
- c) mėsinių galvijų auginimo plėtra;
- d) naminių paukščių auginimo plėtra (parama skiriama tik ūkiams, besilaikantiems ekologinio ūkininkavimo principų ar ūkiams, pereinantiems prie ekologinio ūkininkavimo);
- e) gamybos technologijos racionalizavimo, naujovių diegimo, gamybos profilio pakeitimo, gamybos masto padidinimo, gamybos kokybės gerinimo ar produkto pridėtinės vertės padidinimo.

Silpniausia ekologiško maisto tiekimo grandinės dalis Lenkijoje, kaip ir Lietuvoje, ekologiškos produkcijos perdirbimo įmonių trūkumas. Nors ekologiškos produkcijos perdirbimo įmonių skaičius Lenkijoje auga, tačiau nepakankamai, jog pateisintų ekologiškai ūkininkaujančių ir vartotojų lūkesčius⁸⁶. Kliūtys, trukdančios sklandžiai ekologinio ūkininkavimo plėtrai ir ekologiškos produkcijos perdirbimo vystymui – griežti teisiniai reikalavimai perdirbimo įmonėms bei komunikacijos ir bendradarbiavimo trūkumas tarp ūkininkų ir perdirbėjų. Todėl sprendžiant šią problemą Lenkija siekia didinti ekologinių ūkių konkurencingumą per „minkštąsias“ investicijas, įvardijamas kaip novatorišką veiklą skatinančias priemones – „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“, „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ ir „Bendradarbiavimas“.

Ekologiškų produktų platinimo kanaluose dalyvauja ūkininkai, didmenininkai, mažmenininkai, ekologiškų maisto produktų perdirbėjai ir vartotojai. Siekiant ir toliau sėkmingai plėtoti ekologinį ūkininkavimą ir ekologiškos produkcijos tiekimą ieškoma daugiau įvairių būdų patogiau ir greičiau pasiekti vartotoją bei viešinimo įrankiais didinti ekologiškos produkcijos žinomumą ir pasitikėjimą visuomenėje⁸⁷.

2016 m. buvo įkurta Lenkijos ekologiško maisto rūmai (angl. „*Polish Chamber of Organic Food*“), kurių misija yra skatinti sveiką gyvenimo būdą ir šviesti visuomenę apie ekologiškų produktų savybes, remti ekologiško maisto plėtrą Lenkijoje, taip pat atstovauti ekologinio ūkininkavimo klausimais vyriausybei⁸⁸.

Pagrindinis Lenkijos paramos mechanizmo aspektas:

Analizuojant lėšų pasiskirstymą matyti, kad pasirinkus įgyvendinti daugiau priemonių, finansiniai ištekliai išsiskirsto pagal priemones ir nėra nustatomas vienos krypties finansavimas. Norima pasiekti maksimalų ekologinio žemės ūkio sektoriaus plėtros rezultatą tiek „minkštosiomis investicijomis“, tiek „kietosiomis investicijomis“, todėl ekologiniams ūkiams yra skiriami papildomi balai pagal priemonę „Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir pagal priemonės „Ūkio ir verslo plėtra“ veiklos sritį „Parama jaunųjų

⁸⁵ Maisto ir ekologinio ūkininkavimo Lenkijoje pagrindų veiksmų planas. Prieiga per internet: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/ramowy-plan-dzialan-dla-ywnosci-i-rolnictwa-ekologicznego-w-polsce>

⁸⁶ The state of organic food processing in Poland, prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/337388363_The_state_of_organic_food_processing_in_Poland

⁸⁷ Organic food and beverages to Poland, prieiga per internetą: <https://www.marketopportunities.fi/home/2020/organic-food-and-beverages-to-poland?type=business-opportunity&industry=food-and-beverage>

⁸⁸ Organic food and beverages to Poland, prieiga per internet: <https://www.marketopportunities.fi/home/2020/organic-food-and-beverages-to-poland?type=business-opportunity&industry=food-and-beverage>

ūkininkų įsikūrimui“, mokamos premijos ekologiniams ūkiams už pasiektus papildomus rezultatus bei suteikiamos platesnės galimybės renkantis paramos sritį. Taip pat, pažymima švietimo ir konsultavimo svarba, norint didinti ekologinių ūkių konkurencingumą šalyje. Ekspertiniu vertinimu Lenkijos gerąją praktiką galima nesudėtingai pritaikyti ir Lietuvos Programoje, atsižvelgus į vietinių ekologinių ūkių poreikius.

3.6 Kokie gretutiniai ne paramos teikimo veiksniai skatina (gali paskatinti) ekologinį ūkininkavimą?

Ekologinį ūkininkavimą be paramos mechanizmų gali paskatinti ir kiti veiksniai, vienas iš skatinančių veiksnių yra tokių produktų paklausa. Paklausa gali susiformuoti natūraliai, t. y. kai vartotojai vis daugiau sužino apie ekologiškus produktus bei jų vartojimo naudą ir vis dažniau juos įtraukia į pirminių krepšelį, bei gali būti paskatinta viešosios valdžios, pvz. viešojo maitinimo sektoriaus institucijoms perkant tik ekologiškus produktus ir taip suformuojant vis didesnę tokių produktų paklausą.

Remiantis VŠĮ „Ekoagros“ užsakyta apklausa⁸⁹, didžioji dalis gyventojų yra susipažinę su ekologiškų produktų ženklinimu ir tais ženklais pasitiki arba pasitiki iš dalies. Šiuo metu tik 14 proc. apklaustųjų ekologiškus produktus perka kartą per savaitę ar dažniau, o ekologiški produktai dažniausiai nepasirenkami dėl jų didelės kainos (68 proc. nurodė šią priežastį), taigi ekologiškų produktų rinka dar turi daug galimybių plėstis – didėjant ekologiškiems ūkiams ir įmonėms bei darbo našumui juose, ekologiški produktai galės būti siūlomi vis konkurencingesnėmis kainomis ir pritraukti dar daugiau pirkėjų. Be to, valstybė galėtų skirti lėšų reklaminiams kampanijoms, pabrėžiančioms ekologinių produktų naudą, daugiau šviesti vaikus apie sveiką mitybą ir ekologinius produktus ugdymo įstaigose, taip skatinant visuomenės perėjimą prie ekologiškų produktų vartojimo. Tai galėtų prisidėti ir prie sveikesnės visuomenės, ir prie augančios ekologiškų produktų paklausos Lietuvos rinkoje.

Ekologiškų produktų paklausa auga ir dėl dažnesnio ekologiškų produktų naudojimo ugdymo įstaigose. Remiantis prezentacija „Pagal kokybės sistemas pagaminti produktai ikimokyklinių ir priešmokyklinių ugdymo įstaigų maitinime: ŽŪM teikiamos paramos patirtis“⁹⁰, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigos raginamos naudoti būtent ekologiškus produktus vaikų maitinimui. Remiantis pramos gavėjų apklausos rezultatais, tik 4,6 proc. respondentų tiekė ekologišką produkciją vaikų darželiams ir (arba) mokykloms, 71 proc. iš jų susidūrė su tokiais sunkumais, kaip maža paklausa, sudėtinga ir brangi logistika ir sandėliavimas bei nekonkurencinga kaina. Svarbu skatinti ekologiškų produktų paklausą ugdymo įstaigose, tačiau ikimokyklinio ir (ar) priešmokyklinio ugdymo įstaigos dažnai neturi pakankamai didelių patalpų ir įrangos tinkamai laikyti produktus ilgesnį laiką, o tiekėjams neapsimoka produktus tiekti kelis kartus per savaitę nedideliais kiekiais⁹¹. Be to, šiuo metu dalis įstaigų nurodė, kad neranda ekologiškų produktų gamintojų arba šie gamintojai siūlo per mažą asortimentą, tad paklausa yra dar didesnė nei šiuo metu patenkinama. Ypač sunku surasti pakankamą pasiūlą dėl reikalavimo įsigyti visų maisto grupių produktų. Šis reikalavimas ateityje galėtų būti pašalinamas, taip sudarant lengvesnes galimybes bendradarbiauti su atskirais ūkiais, arba ūkininkai turėtų būti skatinami bendradarbiauti ir siūlyti ugdymo įstaigoms visų maisto grupių tiekimą iš vienu rankų. Ūkininkai teigia, kad paklausa rinkoje per mažą, o ugdymo įstaigų vadovai išreiškia pasiūlos trūkumą, taigi labai svarbūs tarpininkai tarp ūkininkų ir ugdymo įstaigų, kurie galėtų padėti

⁸⁹ „Ekoagros“ Šalies gyventojų tyrimas dėl ekologiškų produktų pirkimo. Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/tyrimas-atskleide-pirkeju-poziri-i-ekologiskus-produktus>

⁹⁰ „Ekologiškų ir NKP maisto produktų vartojimo skatinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigose“. Prieiga per internetą: <http://organic.lt/wp-content/uploads/2020/10/Vaik%C5%B3-maitinimas-2020-10-26.pptx>

⁹¹ Ūkininko patarėjas, „Kokybiškas vaikų maitinimas – ar tik ūkininkų entuziastų ir Žemės ūkio ministerijos rūpestis?“. Prieiga per internetą: https://ukininkopatarejas.lt/kokybiskas-vaiku-maitinimas-ar-tik-ukininku-entuziastu-ir-zemes-ukio-ministerijos-rupestis/?fbclid=IwAR3NoP_I9BqS3ByOlfp56djzKmXhrie84uPOKgj5Um-PryTG5SaB9yhVktg

pasiekti pasiūlos ir paklausos balansą. Be to, auganti produktų paklausa ugdymo įstaigose, kur dažnai sudaromos ilgalaikės tiekimo sutartys, turėtų skatinti ir ekologinių ūkių plėtrą.

Ekologiškų produktų įsigijimas gali būti skatinamas ne tik ugdymo įstaigose, bet ir kitose viešose įstaigose, kuriose yra teikiamos maitinimo paslaugos. Organizuojant viešuosius pirkimus galėtų būti įtrauktos sąlygos, pagal kurias pasiūlymus dėl prekių galėtų pateikti tik ekologiški ūkiai arba iš anksto nustatytą pirkimo dalį turėtų sudaryti ekologiški produktai, užauginti Lietuvoje.

Apibendrinus galima teigti, kad pagrindinis gretutinis veiksnys, galintis paskatinti ekologinio ūkininkavimo plėtrą yra ekologiškų produktų paklausos augimas rinkoje. Siekiant skatinti paklausos augimą, reikėtų skirti investicijas gyventojų švietimui apie ekologiškų produktų naudą ir keisti viešųjų pirkimų sąlygas, kad įsigyjant maisto produktų didesnę dalį pirkimo sudarytų būtent ekologiški produktai.

4 Siūlymai dėl ES paramos ekologinės gamybos sektoriui 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiu

Ketvirtasis Tyrimo uždavinys yra apibendrinus vertinimo metu surinktus duomenis, parengti konkrečias ir pagrįstas išvadas bei rekomendacijas dėl paramos ekologinės gamybos sektoriui rezultatyvumo ir efektyvumo ir pateikti konkrečius, detalius ir pagrįstus siūlymus dėl 2022–2027 m. laikotarpio lėšų panaudojimo. Įgyvendinant šį uždavinį šiame skyriuje bus atsakoma į toliau pateiktus 4 klausimus.

1. Ką ir kaip reikėtų tobulinti siekiant efektyvaus, ilgalaikio ir tvaraus poveikio ekologinio ūkininkavimo sektoriuje, atsižvelgiant į dirvožemio tipus ir derlingumą?
2. Ką ir kaip reikėtų tobulinti / keisti siekiant teikti paramą efektyvioms, tvarioms intervencijoms į ūkius, pereinančius prie ekologinio ūkininkavimo praktikos?
3. Kokius paramos teikimo apribojimus būtų tinkamiausia taikyti, atsižvelgiant į planuojamą taikyti BŽŪP principą dėl maksimalių paramos verčių nustatymo? Kokie privalumai ar trūkumai būtų nustatant maksimalius paramos dydžius ekologiniam ūkiui? Kokie maksimalūs paramos dydžiai galėtų būti taikomi Lietuvoje?
4. Kokias intervencijas reikėtų suplanuoti siekiant skatinti ekologiškų produktų gamybos produktyvumą, įvairovę ir realizavimą, įskaitant trumpas tiekimo grandines?

4.1 Ką ir kaip reikėtų tobulinti siekiant efektyvaus, ilgalaikio ir tvaraus poveikio ekologinio ūkininkavimo sektoriuje, atsižvelgiant į dirvožemio tipus ir derlingumą?

Kaip parodė atliktas Tyrimas, ¾ paramos gavėjų ekologinio ūkininkavimo veiklą vykdo mažiau ūkininkauti palankiose vietovėse, čia vyrauja grūdinių kultūrų augintojai. Gavus paramą pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramos gavėjai dažniausiai užsiima augalininkyste. Dominuojant augalininkystei suardomas maisto medžiagų ir energijos mainų ciklas, degraduoja dirvožemiai. Ūkininkaujant tiek tradiciškai, tiek ekologiškai iš dirvožemio su derliumi išnešama daugiau maisto medžiagų, palyginti su jų įnešimu (žr. 1.8 skyrių).

Vieni iš pagrindinių veiksnių, prisidedančių prie dirvožemio derlingumo – dirvožemio tyrimai, tinkamas rūšių ir veislių parinkimas, daugiametė sėjomaina, organinių medžiagų perdirbimas ir tinkami žemės dirbimo metodai. Nors reikalavimai sėjomainai ir dirvožemio gerinimui yra numatyt tiek ES reglamentuose⁹², tiek nacionaliniuose teisės aktuose⁹³, kurių laikytis įsipareigoja pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ paramą gavę pareiškėjai, tačiau būtent už įsipareigojimų nesilaikymą ir skiriama daugiausiai sankcijų⁹⁴ (pvz., neauginami kultūriniai augalai, neįdirbtas juodasis pūdymas, ypatingai mažas derlius, derliaus nėra, nenuimtas derlius, neatitinka sėjomainos reikalavimų, nesilaikoma dirvožemio gerinimo reikalavimų).

Siekiant užtikrinti teigiamą ekologinio ūkininkavimo poveikį dirvožemio derlingumui turi būti pereinama prie kitokio reguliavimo – dėmesys turėtų būti skiriamas ne ūkininkų baudimui, o nusižengimų prevencijai. Paramos gavėjų apklausa parodė, kad net ir gavę sankciją ūkininkai to nesureiškina, kadangi palyginus su gaunama parama, sankcija sudaro neženklį dalį. Kad sankcijos neatneša tikėto poveikio – nusižengimų

⁹² 2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91, prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0834&from=LT>

⁹³ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 375 dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.117016/asr>

⁹⁴ Ilgalaikės sankcijos už įsipareigojimų ir tinkamumo kriterijų nesilaikymą tarp visų sankcijų sudarė: 2015 m. – 45 proc., 2016 m. – 50 proc., 2017 m. – 41 proc., 2018 m. – 41 proc., 2019 m. – 44 proc., 2020 m. – 47 proc. Pažymėtina, kad Tyrimo rengimo metu 2020 m. duomenys buvo negalutiniai.

mažėjimo – rodo gana stabilus patvirtintų paraiškų ir skirtų sankcijų santykis. Atsižvelgiant į tai, galimi du pasirinkimai – sankcijos turėtų būti gerokai didesnės, kad atbaidytų ūkininkus nuo nusižengimų, arba turėtų būti imtasi veiksmy, kad sankcijos būtų tik kraštutinės priemonės. Paslaugų teikėjo manymu, nusižengimų prevencija (pvz., daugiau praktinių mokymų, konsultacijų, dirvožemio tyrimo atlikimo būtinybė) labiau prisidėtų prie dirvožemio derlingumo išsaugojimo ir ūkininkų sąmoningumo didinimo.

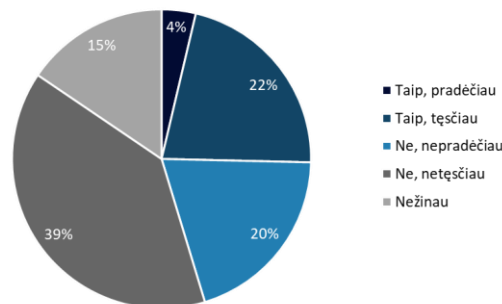
Užtikrinant paramos, skirtos ekologiniam ūkininkavimui, efektyvumą atsižvelgiant į dirvožemio derlingumą, vienas iš galimų veiksmy – dirvožemio tyrimų atlikimas prieš teikiant paraišką paramą gauti. Atlikus tyrimus patys ūkininkai geriau žinotų, koks jų dirvožemis, kokia jo būklė, kokius augalus geriausiai jame auginti, siekiant gauti derlių bei išsaugoti dirvožemio derlingumą. Gavus paramą šie tyrimai galėtų būti įtraukiami kaip tinkamos finansuoti išlaidos.

Dirvožemio derlingumo išsaugojimą teigiamai veiktų ir individualizuotos konsultacijos. 2014–2020 m. laikotarpiu vykdyti mokymai vertinamai kaip nepakankamai veiksmingi, kadangi daugeliu atveju tai buvo labiau teoriniai mokymai, kurių nauda yra abejotina. Individualizuoti (pvz., pavieniams asmenims, vieno regiono ūkininkų grupei) mokymai padėtų ūkininkams geriau pažinti savo dirvožemį, nustatyti, kokius augalus auginti, pasirengti sėjomainos planą, nustatant, kur, kada, kokius ir kelerius metus augalus konkrečiame lauke auginti.

4.2 Ką ir kaip reikėtų tobulinti / keisti siekiant teikti paramą efektyvioms, tvarioms intervencijoms į ūkius, pereinančius prie ekologinio ūkininkavimo praktikos?

Atlikta paramos gavėjų apklausa parodė, kad gaunama parama yra esminis veiksnys pradėti / tęsti ekologinį ūkininkavimą (žr. toliau esantį paveikslą).

Jeigu nebūtumėte gavę paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“, ar būtumėte pradėję / tęsę ekologinį ūkininkavimą?

89 paveikslas. Paramos gavėjų pasiryžimas pradėti / tęsti ekologinį ūkininkavimą negavus paramos

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis paramos gavėjų apklausos duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau esančio paveikslo, ekologinį ūkininkavimą vykdančys ūkininkai būtų labiau linkę tęsti veiklą net ir negavę paramos, palyginti su asmenimis, kurie pradėtų ekologinį ūkininkavimą – tik 4 proc. respondentų negavę paramos pradėtų ekologiškai ūkininkauti.

Tyrimo metu nustatyta, kad ekologinio ūkininkavimo plėtrą stabdo neaiški šalies žemės ūkio politika ir neapibrėžtumas dėl ateities – ekologiškai ūkininkaujantys nėra tikri, ar ateityje jie gaus paramą, ar ekologinių ūkių plėtra bus šalies prioritetas, ar ekologinio ūkininkavimo taisyklėse atsiras griežtesni reikalavimai ir pan. Neaiškios perspektyvos ne tik neskatina jau dabar ekologiškai ūkininkaujančių tęsti veiklą, bet ir atbaido svarstančius pereiti prie ekologinio ūkininkavimo. Todėl aiški šalies pozicija ir ateities prioritetai turėtų būti aiškiai identifikuoti ir apibrėžti. LR žemės ūkio ministerijos užsakymu parengtas

projektas⁹⁵, kuriame numatytos būtinos nuostatos, kurias įgyvendinant ūkininkams ir kitiems subjektams būtų sudarytos sąlygos sukurti pelningą ir į ilgalaikę perspektyvą orientuotą verslą, kuris būtų pagrįstas moderniomis gamtą tausojančiomis technologijomis ir iš kartos į kartą perduodamomis ūkininkavimo tradicijomis bei patenkintų kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų paklausą vietos rinkoje ir užtikrintų eksporto plėtrą⁹⁶. 2019 m. parengtoje Lietuvos kaimo ir žemės ūkio Baltojoje knygoje⁹⁷ nurodyti ilgalaikės nacionalinės politikos strateginiai iššūkiai, uždaviniai ir veiksmai, kuriais bus palaikomas kaimo vietovių gyvybingumas, didinamas žemės ūkio konkurencingumas, užtikrinamas tvarumas, mažinamas neigiamas klimato kaitos ir rizikos veiksnių poveikis ir gerinamas kaimo įvaizdis bei patrauklumas. Šiame dokumente numatytas tikslas pasiekti, kad 2030 m. apie 15 proc. žemės ūkio naudmenų būtų ekologiškos. Lietuvos kaimo ir žemės ūkio Baltojoje knygoje numatyta, kad siekiant proveržio ekologinio ūkininkavimo srityje bus siekiama: sudaryti palankesnes sąlygas smulkiesiems ir vidutiniams ūkiams auginti ekologišką produkciją; skatinti ekologinę gamybą ir perdirbimą, skiriant ES ir valstybės investicines lėšas ekologiniams ūkiams; konsultuoti ir mokyti ekologiškai ūkininkaujančius asmenis, kaip įgyvendinti ES ir nacionalinius reikalavimus, susijusius su ekologine gamyba; plėtoti gyvūnų auginimo technologijų ekologiniuose ūkiuose modernizavimą ir siekti, kad būtų užtikrinta gyvūnų gerovė bei ligų prevencija; valstybės prioritetą teikti ekologiniam ūkininkavimui gamtiniu požiūriu jautriose kraštovaizdžio teritorijose, ypač saugomose teritorijose. Dokumente nėra numatyta, kokiomis konkrečiomis priemonėmis bus įgyvendinami veiksmai, numatyta, kad šie veiksmai bus perkelti į veiksmų planą, kiekvienam veiksmui priskiriant atsakingą subjektą⁹⁸.

Kitas veiksnys, kuris užtikrintų investicijų tvarumą ir ekologinio ūkininkavimo veiklos tęstinumą – vartotojų švietimas apie ekologinį ūkininkavimą ir jo rezultatų poveikį žmonių sveikatai bei aplinkai, sukuriamas užimtumo galimybes. Tinkama sklaida prisidėtų prie saugių, ekologiškų produktų vartojimo skatinimo, didėtų ekologiškų produktų vartojimo paklausa, tai savo ruožtu didintų perėjimą prie ekologinio ūkininkavimo praktikos.

4.3 Kokius paramos teikimo apribojimus būtų tinkamiausia taikyti, atsižvelgiant į planuojamą taikyti BŽŪP principą dėl maksimalių paramos verčių nustatymo? Kokie privalumai ar trūkumai būtų nustatant maksimalius paramos dydžius ekologiniam ūkiui? Kokie maksimalūs paramos dydžiai galėtų būti taikomi Lietuvoje?

2014–2020 m. laikotarpiu bendroji žemės ūkio politika (toliau – BŽŪP) buvo įgyvendinama per du ramsčius, numatoma, kad ir naujame laikotarpyje šie ramsčiai išliks. Pagal pirmąjį ramstį ūkininkams kasmet skiriamos tiesioginės išmokos ir taikomos rinkos priemonės su sąlyga, kad jie laikosi bendrųjų taisyklių ir siekia aplinkosaugos tikslų. Antrasis ramstis yra daugiametė lanksti investicijų priemonė, geriau pritaikyta prie kiekvienos valstybės narės vietos sąlygų. Numatoma, kad 2021–2027 m. laikotarpiu BŽŪP įgyvendinimui

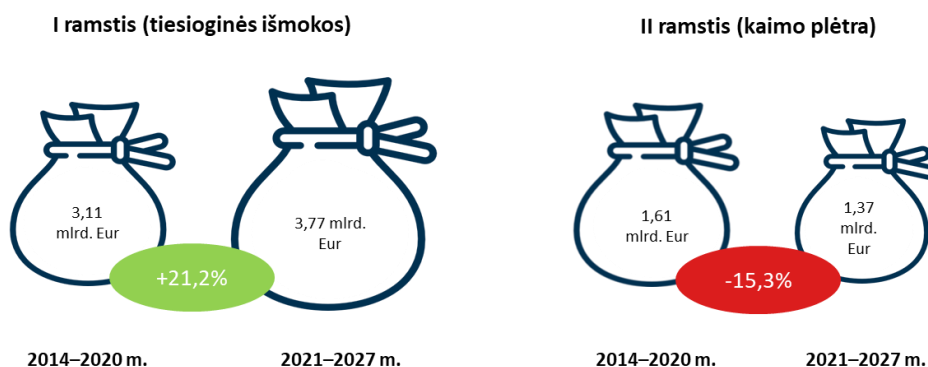
⁹⁵ Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas „Tvarus Lietuvos žemės ūkis – gyvybingam kaimui“, prieiga per internetą: <https://www.laei.lt/index.php?mt=aktualijos&naujiena=414>

⁹⁶ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos 2017 m. rugpjūčio mėn. atsakymas dėl pavidimo Nr. S-2038 įvykdymo.

⁹⁷ Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros Baltoji knyga. Nacionalinės politikos iššūkiai, uždaviniai ir veiksmai iki 2030 m., prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Bendroji_zemes_ukio_politika/Baltoji_knyga_2019.pdf

⁹⁸ Pasirašyta Baltoji knyga: kad kaime būtų ne tik gamta, žmonės, bet ir pinigų, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasyta-baltoji-knyga-kad-kaime-butu-ne-tik-gamta-zmones-bet-ir-pinigu>

Lietuvoje bus skirtas 8,7 proc. didesnis finansavimas, palyginti su 2014–2020 m. laikotarpiu, tačiau kaimo plėtrai skiriama parama bus 15,3 proc. mažesnė, palyginti su ankstesnio laikotarpio finansavimu⁹⁹ (žr. toliau esantį paveikslą).

90 paveikslas. ES parama žemės ūkiui 2014–2020 m. ir 2021–2027 m. laikotarpiais

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis LR žemės ūkio ministerijos informacija

Naujaja BŽŪP bus siekiama konkrečių tikslų¹⁰⁰, pateikiamų toliau esančioje lentelėje:

17 lentelė. BŽŪP tikslų ir ekologinio ūkininkavimo sąsaja

BŽŪP tikslai	Ekologinio ūkininkavimo poveikis tikslo įgyvendinimui	Pagrindimas
remti perspektyvias ūkio pajamas bei ūkių atsparumą visoje ES teritorijoje ir taip užtikrinti geresnį aprūpinimą maistu	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Ekologinių ūkių skaičius šalyje mažėja – tai rodo, kad mažėja gyventojų suinteresuotumas užsiimti žemės ūkio veikla, kuri, palyginti su kitomis veiklomis, yra labiau veikiami neapibrėžtumo, susijusio su klimatinėmis sąlygomis, rinkos nepastovumu ir kainų svyravimais. Mažėjant žemės ūkio veiklos patrauklumui, kyla grėsmė, kad blogės šalies apsirūpinimas maistu, mažės ekologiškų produktų pasiūla
labiau orientuotis į rinką ir didinti konkurencingumą, be kita ko, daugiau dėmesio skiriant moksliniams tyrimams, technologijoms ir skaitmeninimui	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Didėjant ekologiškų produktų gamybai Lietuvos gamintojams atsiranda galimybė konkuruojant panaudoti didesnės pridėtinės vertės strategiją.
gerinti ūkininkų padėtį vertės grandinėje	–	Parama ekologiniam ūkininkavimui neturi poveikio tikslo įgyvendinimui. Poveikį daro kitos priemonės, skatinančios ūkininkų bendradarbiavimą, produkcijos perdirbimą.
padėti švelninti klimato kaitą bei prisitaikyti prie jos ir plėtoti darniąją energetiką	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Įgyvendinant priemonę ūkininkai skatinami tinkamai naudoti trąšas, taikyti dirvožemį tausojančius žemės dirbimo būdus ir sėjomainas.
skatinti darnųjį vystymąsi ir veiksmingą gamtos išteklių, tokių kaip vanduo, dirvožemis ir oras, valdymą	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Įgyvendinant priemonę ūkininkai skatinami tinkamai naudoti trąšas, taikyti

⁹⁹ Bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimas Lietuvoje, Žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP%20situacija_%C5%BD%C5%AAM_J_Stak%C4%97nien%C4%97.pdf

¹⁰⁰ Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos valstybių narių pagal bendrą žemės ūkio politiką rengtinių strateginių planų (BŽŪP strateginių planų), finansuotųjų iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), rėmimo taisyklės ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1305/2013 ir (ES) Nr. 1307/2013, prieiga per internetą: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9645-2018-INIT/lt/pdf>

BŽŪP tikslai	Ekologinio ūkininkavimo poveikis tikslo įgyvendinimui	Pagrindimas
		dirvožemį tausojančius žemės dirbimo būdus ir sėjomainas.
padėti apsaugoti biologinę įvairovę, gerinti ekosistemines paslaugas ir išsaugoti buveines bei kraštovaizdžius	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Įgyvendinant priemonę vykdomas ekstensyvus ūkininkavimas, kuris turi teigiamą poveikį biologinės įvairovės, buveinių bei kraštovaizdžio elementų išsaugojimui.
pritraukti jaunuosius ūkininkus ir sudaryti palankesnes sąlygas verslo plėtrai kaimo vietovėse	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Skiriama parama skatina ūkių kūrimąsi kaimo vietovėse. Didelė dalis jaunųjų ūkininkų nėra linkę kreiptis į bankus ir plėtoja ūkį asmenimis lešomis arba su šeimos finansine parama ¹⁰¹ . To priežastis – bankai nelingę teikti paskolų mažiems ūkiams, rizikingiems naujiems ūkio verslams ir ūkiams, neturintiems kredito istorijos. Šios priežastys yra svarbi kliūtis jauniems ūkininkams gauti finansavimą, todėl būtina ir toliau sudaryti palankias sąlygas verslo pradžios iniciatyvoms.
skatinti užimtumą, augimą, socialinę įtrauktį ir vietos plėtrą kaimo vietovėse, įskaitant bioekonomikos ir darnaus miškų ūkio sektorius	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Teikiama parama didina gyventojų užimtumą kaimo vietovėse, verslo plėtrą.
siekti, kad ES žemės ūkio sektorius labiau atitiktų visuomenės poreikius, susijusius su maistu bei sveikatos priežiūra (įskaitant saugius, maistingus ir tvarius maisto produktus) ir gyvūnų gerove	✓	Parama ekologiniam ūkininkavimui prisideda prie tikslo įgyvendinimo. Augant gyventojų sąmoningumui dėl aplinkosaugos ir gyvūnų gerovės, susirūpinimui sveikata ir mityba, jų susidomėjimas maisto produktais, kurie yra aukštos kokybės, palankesni sveikatai, pagaminti, nekenkiant aplinkai ir laikantis gyvūnų gerovės reikalavimų, didėja. Teikiama parama sudaro galimybes rinkai pateikti daugiau ir įvairesnių ekologiškų produktų.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos valstybių narių pagal bendrą žemės ūkio politiką rengtinių strateginių planų (BŽŪP strateginių planų), finansuotinių iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), rėmimo taisyklės ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1305/2013 ir (ES) Nr. 1307/2013

Siekdamos šių tikslų valstybės narės turės pasirengti BŽŪP strateginius planus, kuriuose pateiks savo intervencines priemones. Strateginiuose planuose taip pat turės būti nustatytas ribinis ploto dydis („minimalius reikalavimus atitinkantis valdos plotas“) arba mažiausia tiesioginių išmokų suma¹⁰². Toliau esančioje lentelėje pateikiama EK siūloma tiesioginių išmokų mažinimo schema¹⁰³.

¹⁰¹ Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinimas, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP_SP_SSGG_2020-10-30.pdf

¹⁰² Pranešimas apie Strateginio plano paramos sąlygas, Žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT%20Strateginis%20planas%20Paramos%20salygos-apibrezimai.pdf>

¹⁰³ Lietuva ES bendroje žemės ūkio politikoje po 2020 m. – svarbūs ateities sprendimai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Apklausa%20soc_%20p__%C5%BD%C5%AAM_%C5%A0_Celie%C5%A1ius.pdf

18 lentelė. Tiesioginių išmokų mažinimo schema

Skiriamos paramos dydis, Eur	Mažinama dalis, proc.
Skiriama suma yra nuo 60 tūkst. Eur iki 75 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 25 proc.
Skiriama suma yra nuo 75 tūkst. Eur iki 90 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 50 proc.
Skiriama suma yra nuo 90 tūkst. Eur iki 100 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 75 proc.
Skiriama suma viršija 100 tūkst.	100 proc.

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis LR žemės ūkio ministerijos informacija

Viršutinių ribų nustatymas turėtų geriau tenkinti mažų ir vidutinių ūkių poreikius, t. y. mažintų įvairių dydžių ūkių pajamų skirtumus – remiantis Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto atlikta analize¹⁰⁴, pelningesni buvo ūkiai iki 10 ha. Turint daugiau kaip 10 ha, ūkių pelningumas jau krenta, jie dirba nuostolingai. Mažas pelnas atsiranda tik ūkiuose nuo 100 iki 150 ha, o labiau pelningi – valdantys virš 150 ha. Siekiant nustatyti, kokia tiesioginių išmokų mažinimo schema Lietuvoje būtų efektyviausia ekologinių ūkių atžvilgiu, toliau esančioje lentelėje pateikiami skaičiavimai. Skaičiavimuose naudojamas 2020 m. sertifikuotų ūkių skaičius (2566)¹⁰⁵, 2021 m. tiesioginių išmokų skaičiuoklė¹⁰⁶. Pažymėtina, kad BŽŪP principai numatomi tiesioginėms išmokoms, siekiant nustatyti poveikį ekologiniams ūkiams, skaičiuojant vertes skaičiavimuose buvo naudojama ekologinių ūkių statistika, kadangi jie taipogi gali gauti tiesiogines išmokas. Tačiau, jeigu būtų nuspręsta tiesiogines išmokas mažinti pagal skiriamą finansavimą ar pagal ribinį plotą, tai toks principas turėtų būti taikomas visiems ūkininkams, ne tik ekologiškai ūkininkaujantiems.

19 lentelė. Tiesioginių išmokų mažinimo schemas skaičiavimai

Skiriamos paramos dydis, Eur	Mažinama dalis, proc.	Ūkių skaičius, kuriuos paliestų numatytas paramos mažinimas, vnt.	Suma, kurią būtų galima sutaupyti sumažinus paramą, Eur
Skiriama suma yra nuo 60 tūkst. Eur iki 75 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 25 proc.	24	923 697,52
Skiriama suma yra nuo 75 tūkst. Eur iki 90 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 50 proc.	15	836 777,79
Skiriama suma yra nuo 90 tūkst. Eur iki 100 tūkst. Eur	Ne mažiau kaip 75 proc.	8	822 355,47
Skiriama suma viršija 100 tūkst.	100 proc.	7	223 335,71

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo

Atlikti skaičiavimai parodė, kad ribų įvedimas ūkininkams darytų poveikį tik tada, jeigu valdomas plotas būtų didesnis nei 895 ha. Ūkių, kurių plotai siekia iki 895 ha, yra 2542. Smulkių ir vidutinių ūkių, valdančių iki 100 ha plotus, yra 1912. Nustatytos maksimalios paramos vertės labiausiai paliestų stambius ūkininkus, kadangi būtent šiems ūkiams tenka didelė dalis tiesioginių išlaidų, tačiau atsižvelgiant į tai, kad pelnas gaunamas turint didesnį nei 100 ha plotą, sumažinus tiesiogines išmokas šie ūkiai galėtų išsilaikyti iš masto ekonomijos. Paramos mažinimas galėtų turėti neigiamą poveikį ekologiniam ūkininkavimui – gaudami mažesnes išmokas ūkininkai nutrauktų ekologinio ūkininkavimo veiklą. Visgi atsižvelgiant į tai, kad pagal numatytas ribas parama galėtų būti mažinama turint daugiau kaip 895 ha, t. y., mažinimas paliestų tik labai stambius ūkininkus, abejotina, kad dėl sumažinimo šie ūkiai nutrauktų ekologinį ūkininkavimą, kadangi jų valdomi plotai sudaro galimybes ūkiui sėkmingai veikti ir su mažesne parama. Tačiau paramos perskirstymas padėtų užpildyti nišą iki 100 ha, kad tokie ūkiai galėtų dirbti pelningiau, būtų labiau gyvybingi ir neatsisakytų žemės ūkio veiklos. Beveik 75 proc. ūkių Lietuvoje valdo iki 100 ha žemės ūkio naudmenų, būtent šie ūkiai gautų naudos iš perskirstymo išmokų skaičiavimo pasiūlymo.

Siekiant kuo mažiau paveikti ekologinių ūkių plėtrą, rekomenduojama pasirinkti pirmąjį tiesioginių išmokų intervalą, t. y. mažinti paramą 25 proc., kai skiriama suma yra nuo 60 tūkst. Eur iki 75 tūkst. Eur. Tokios

¹⁰⁴ Kaip bus ateityje skirstoma tiesioginė parama žemės ūkiui, prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/naujienos/kaip-bus-ateityje-skirstoma-tiesiogine-parama-zemes-ukiui/29899>

¹⁰⁵ Statistinė „Ekoagros“ informacija apie 2020 m. sertifikuotus ekologinės gamybos ūkio subjektus, prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/informacija-ekologisku-produktu-vartotojui>

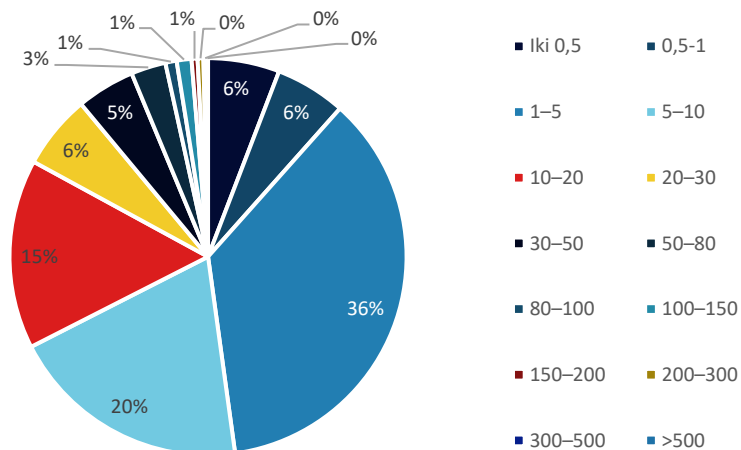
¹⁰⁶ Išmokų skaičiuoklės, prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/tiesiogines-ismokos/ismoku-skaiciuokles/9043#res>

maksimalios tiesioginės paramos vertės siūlomos atsižvelgiant į tai, kad jos paliestų daugiau stambių ūkininkų ir paramos perskirstymas iš šių ūkininkų turėtų didesnį poveikį. Didesnės paramos vertės beveik neturėtų poveikio – remiantis įvairiais skaičiavimais, siekiant gauti 100 tūkst. Eur tiesioginių išmokų, plotas, kuriame ūkininkaujama turėtų siekti apie 1,5 tūkst. ha, o remiantis VĮ „Ekoagros“ duomenimis, 2020 m. ekologinių ūkių, kurių plotas buvo didesnis nei 1 500 ha, buvo vos 7 (0,3 proc. bendroje ūkininkų ūkių struktūroje).

4.4 Kokias intervencijas reikėtų suplanuoti siekiant skatinti ekologiškų produktų gamybos produktyvumą, įvairovę ir realizavimą, įskaitant trumpas tiekimo grandines?

Vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris prisidėtų skatinant ekologiškų produktų gamybos produktyvumą, įvairovę ir realizavimą, įskaitant trumpas tiekimo grandines – žemės ūkių kooperatyvų plėtra. Žemės ūkio veiklos produktyvumas labiausiai veikiamas mažų ūkių dominavimo žemės ūkio produkcijos gamintojų struktūroje. Remiantis VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis¹⁰⁷, 2020 m. pabaigoje Lietuvoje bendras ūkininkų ūkių skaičius buvo didesnis nei 86 tūkst. ūkių, iš jų net 36 proc. buvo smulkūs ūkiai (iki 5 ha). 2020 m. pagal visų žemės ūkio subjektų deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 15,58 ha. Toliau esančiame paveiksle pateikiamas ūkininkų ūkių pasiskirstymas pagal ūkių plotą.

Ūkininkų ūkių grupavimas pagal bendrą plotą, ha

91 paveikslas. Ūkininkų ūkių grupavimas pagal bendrą plotą, ha, 2020 m.

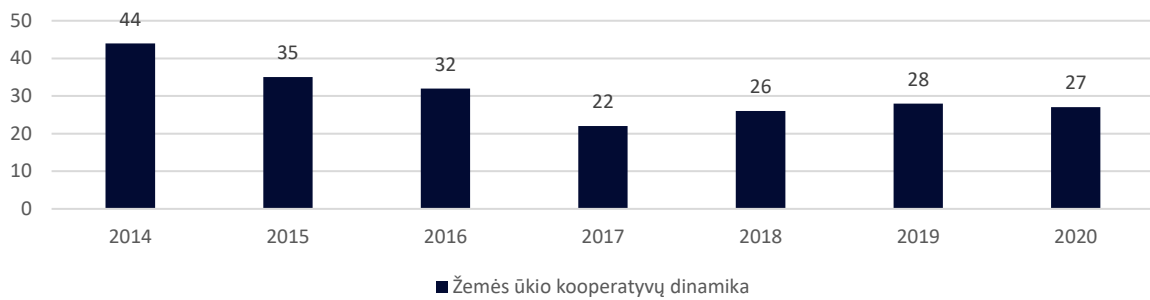
Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis

Nors viešojoje erdvėje galima rasti daug informacijos apie kooperacijos naudą ir svarbą smulkiesiems ūkininkams, valstybė ir ES skiria paramą kooperacijai skatinti, sukurta palanki teisinė aplinka, taikomos mokesstinės lengvatės¹⁰⁸, tačiau kooperacijos mastas Lietuvoje yra gan mažas (žr. toliau esantį paveikslą).

¹⁰⁷ Ūkininkų ūkių statistika, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/valdos-ukiai/statistika/ukininku-ukiu-statistika/>

¹⁰⁸ Kooperacijos nauda, LR žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/kooperacija-zemes-ukyje/kooperacijos-nauda>

Žemės ūkio kooperatyvų dinamika, vnt.

92 paveikslas. Žemės ūkio kooperatyvų dinamika, vnt., 2014–2020 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta Paslaugų teikėjo, remiantis VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis

Kaip matyti iš aukščiau pateikto paveikslas, pripažintų kooperatyvų skaičius analizuojamu laikotarpiu mažėjo. Pažymėtina, kad žemės ūkio kooperatyvų šalyje yra daugiau, tačiau ne visi turi pripažinimo statusą. Nors Lietuvoje nėra renkama pakankamai duomenų apie kooperatyvus, tačiau remiantis LR žemės ūkio rūmų atlikta apklausa, Lietuvoje vidutiniškai turėtų veikti apie 200 žemės ūkio ir maisto grandinėje dirbančių kooperatyvų, kurie jungia apie 12 proc. visų šalies ūkininkų. Didžioji dalis (72 proc.) kooperatyvų yra nedideli ir vienija iki 10 narių, daugiau nei 100 narių turi tik 7 proc. kooperatyvų. Ūkininkų kooperavimasis yra svarbus veiksnys, susijęs su ekologiškų produktų vidaus rinkos plėtra. Kooperacija labiausiai išplėtotą pieno sektoriuje. Ekologinio ūkininkavimo sektoriuje yra gerų kooperavimosi pavyzdžių, pavyzdžiui, pieno rinkoje į kooperatyvus „Eko tikslas“ ir „Eko Žemaitija“ susivieniję ūkininkai sėkmingai parduoda ekologišką pieną ir jo produktus¹⁰⁹. Rinkoje taip pat veikia žemės ūkio kooperatyvas „Pienas LT“, perdirbantis ekologišką pieną ir gaminantis ekologiškus pieno baltymo produktus¹¹⁰, žemės ūkio kooperatyvas „Lietuviško ūkio kokybė“, administruojantis mobiliųjų turgelių veiklą bei vienijantis auginančius, perdirbančius ir parduodančius maisto produktus ūkininkus¹¹¹.

Atsižvelgiant į tai, kad ūkių kooperacija galėtų padidinti ūkių produktyvumą, reikalingos priemonės, kurios skatintų smulkių ūkių kooperavimąsi. Susikooperavę ūkininkai gali turėti palankesnes sąlygas aktyviai dalyvauti ne tik savo kaimo, bet ir šalies ekonominiame ir socialiniame gyvenime.

Dalyvavimas kooperatyvų veikloje smulkiesiems ūkininkams padeda sumažinti gamybos kaštus, padidinti ūkio veiklos produktyvumą, praplėsti galimybes gauti finansinę paramą ūkio veiklos modernizacijai ir inovatyvios infrastruktūros plėtrai. Žemės ūkių kooperacijos pagalba pasiekiamas masto efektas, lankstumas, konkurencingumas, verslo rizikos minimizavimas. Pagrindiniai veiksniai, kurie stabdo kooperatyvų plėtrą – pasitikėjimo trūkumas, kooperacijos žinių stoka, kuri lemia ūkininkų abejones dėl kooperacijos naudos, lyderių stoka.

Siekiant sumažinti kooperacijos plėtrą ribojančių trikdžių įtaką, reikia skirti dėmesį žemės ūkio darbuotojų kvalifikacijai, jų žinių bazei (pvz., mokymai kooperacijos lyderiams identifikuoti ir parengti), didinti informacijos apie kooperatyvų teikiamą naudą sklaidą (vengti teorinių žinių, teikiant prioritetą gerosios praktikos pavyzdžiams), daugiau pirmumo balų skirti daugiau narių vienijantiems kooperatyvams ir daugiafunkciniams kooperatyvams, kurie vykdo gamybą, perdirbimą ir realizavimą.

Ekologiškai ūkininkaujančių kooperatyvų plėtra teigiamą poveikį turėtų ir trumpųjų maisto tiekimo grandinių plėtrai, kadangi pavieniams ūkininkams yra sudėtingiau užtikrinti produkcijos pakankamą tiekimą

¹⁰⁹ Ekologiška produkcija pristatyta vartotojams, Lietuvos ekologinių ūkių asociacija, prieiga per internetą: <http://www.ecofarms.lt/>

¹¹⁰ „ŽŪK „Pienas LT“ pradėjo perdirbti ekologišką pieną, prieiga per internetą: http://pienas.lt/index.php?route=information/information/naujiena&new_id=248

¹¹¹ Žemės ūkio kooperatyvas „Lietuviško ūkio kokybė“, prieiga per internetą: <https://mobilusturgelis.lt/apie-mus/>

virtotojams, taip pat kooperatyvams vykdančioms užaugintos produkcijos perdirbimą būtų sukuriama didesnė pridėtinė vertė. Kaip geruosius trumpųjų maisto tiekimo grandinių pavyzdžius galima įvardinti jau minėtą žemės ūkio kooperatyvą „Lietuviško ūkio kokybė“, internetinę prekybos platformą „Kaimas į namus“, kurioje siūlomas daugiau kaip dviejų tūkstančių prekių asortimentas, užsiregistravę aštuoni šimtai ūkininkų ir beveik šeši šimtai vartotojų bendruomenių¹¹². Šioje internetinėje platformoje galima rasti ir ekologiškai ūkininkaujančių siūlomų maisto produktų.

Trumpųjų maisto tiekimo grandinių plėtrai didelę įtaką turi ir viešųjų pirkimų reikalavimai – daugeliu atveju jie yra orientuoti į produkcijos kainą, o ne į jos kokybę ir tai lemia pasyvų ūkininkų dalyvavimą trumposiose maisto tiekimo grandinėse. Skatinant pasiūlos didėjimą per kooperatyvų plėtrą, trumpųjų maisto tiekimo grandinių vykdymą svarbu užtikrinti paklausą, todėl ir toliau turi būti skiriamas dėmesys vartotojų švietimui ir ugdyti jų poreikį pereiti nuo įvežtinių prie vietos gamybos produktų, informuoti apie ekologišką produkciją ir jos naudą.

¹¹² Trumpoji maisto tiekimo grandinė: iš ūkininko – tiesiai vartotojui, prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/trumpoji-maisto-tiekimo-grandine-is-ukininko-tiesiai-vartotojui>

5 Išvados ir rekomendacijos

Šiame skyriuje pateikiamos išvados ir rekomendacijos pagal kiekvieną Tyrimo uždavinį.

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
Tyrimo uždavinys Nr. 1 – Įvertinti paramos pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ rezultatyvumą, efektyvumą bei įtaką ekologinio ūkininkavimo plėtrai			
1.	Pagal priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“ remiamos veiklos atitinka programavimo laikotarpiu vyravusią socialinę – ekonominę situaciją, priemone siekiami tikslai susiję su nacionaliniuose ir strateginiuose dokumentuose numatytais tikslais, tačiau priemonės tinkamumas visuomenės, vartotojų bei paramos gavėjų poreikiams vertinamas vidutiniškai. Vertinama, kad teikiama parama visiškai atitiko tik visuomenės poreikius, susijusius su aplinkos apsauga bei gyvūnų gerove, kadangi norėdami gauti paramą pareiškėjai turėjo laikytis įsipareigojimų, susijusių su ekologine gamyba. Vartotojų poreikiai buvo atitikti tik iš dalies, kadangi ekologinės produkcijos įvairovė išlieka maža – plotai, kuriuose auginami uogynai, sodai, daržovės sudaro nedidelę sertifikuotų plotų dalį (2020 m. – 2,3 proc.) bendroje sertifikuotų plotų struktūroje. Paramos gavėjų poreikius teikiama parama taip pat atitiko tik iš dalies – skiriamas finansavimas (Eur/ha) yra per mažas, o dažnas taisyklių keitimas didina biurokratinę naštą ir nepasitikėjimą.	Atsižvelgiant į vartotojų poreikius vartoti įvairią, saugią ir sveiką ekologišką produkciją, reikalinga skatinti ekologiniuose ūkiuose auginamos produkcijos įvairovę, prioritetą skirti mišriems ūkiams (pvz., kuriuose gyvulininkystė derinama su augalininkyste ar daržininkyste ir pan., tokiuose ūkiuose gali būti užtikrinamas veiklos tvarumas, jeigu kažkuriame sektoriuje susiduriama su sunkumais), didinti ekologiškos produkcijos vartojimą viešojo maitinimo sektoriuje. Atsižvelgiant į paramos gavėjų poreikius gauti tinkamą kompensaciją už prisiimtus ekologinio ūkininkavimo reikalavimus, mokamos kompensacinės išmokos turėtų padengti 100 proc. patirtas papildomas išlaidas arba prarastas pajamas už ekologinės gamybos reikalavimų laikymąsi. Tačiau atsižvelgiant į ribotas paramos lėšas, užtikrinus 100 proc. patirtų papildomų išlaidų arba prarastų pajamų padengimą, bus sudėtinga siekti ekologinių ūkių proveržio, nes paramos nepakaks. Paramos diferencijavimas pagal ūkio plotą sudarytų sąlygas paremti daugiau ūkių. Siekiant užtikrinti didesnę ekologiškos produkcijos įvairovę, rekomenduojama pagal skirtingas augalų grupes remti visas augalų rūšis, neskirstant jų į remiamas ir neremiamas. Tokio skirstymo panaikinimas aktualus mažiems ir naujai besikuriantiems ekologiniams ūkiams, kurie augina daug įvairių ir netradicinių rūšių augalų bei tiesiogiai juos realizuoja. Taip pat rekomenduojama vengti dažno ekologinį ūkininkavimą reglamentuojančių teisės aktų keitimo. Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei paramai.	1.1, 4.4
2.	Priemone „Ekologinis ūkininkavimas“ buvo siekiama skatinti ekologinį ūkininkavimą	Rekomenduojama nusistatyti, kokius tikslus ateityje norima pasiekti – išlaikyti	1.1, 1,2, 1.3, 4.4

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
	<p>bei didinti ekologinių ūkių užimamą plotą bendroje žemės ūkio naudmenų struktūroje, tačiau jau nuo 2017 m. dėl finansavimo trūkumo neberenkamos naujos paramos paraiškos, todėl ekologinių ūkių užimama dalis bendroje žemės ūkio naudmenų struktūroje išlieka maža (2019 m. – 8 proc.). Norint pasiekti nacionalinį tikslą, kad 2030 m. 15 proc. žemės ūkio paskirties žemės būtų ūkininkaujama ekologiškai, reikalingos intervencijos, kurios paskatintų ekologinių ūkių plėtrą. Siekiant nacionalinio tikslo taip pat būtų prisidedama ir prie Europos Komisijos numatyto tikslo – 2030 m. 25 proc. žemės ūkio paskirties žemės būtų ūkininkaujama ekologiškai.</p>	<p>2014–2020 m. paremtus plotus, siekiant užtikrinti ekologinio ūkininkavimo tęstinumą, didinti ekologinių ūkių plotą šalyje ir pan. Įsivertinus, kokius tikslus ekologinio ūkininkavimo srityje norima pasiekti, būtų galima priimti sprendimus dėl išmokų ir jų dydžio. Pavyzdžiui, jeigu ateityje būtų siekiama didinti ekologinio ūkininkavimo plotą šalyje, tuomet reikėtų praplėsti augalų, remiamų pagal skirtingas išmokas, sąrašą ir siekti, kad paramą gautų visi pareiškėjai, kurie vykdo ekologinį ūkininkavimą. Taip pat, siekiant didesnės ekologinių ūkio dalies bendroje žemės ūkio naudmenų struktūroje bei atsižvelgiant į ribotą ekologiniam ūkininkavimui skiriamą finansavimą, bus reikalinga priimti sprendimus dėl paramos mažinimo / skyrimo dideliems ūkiams bei labiau skatinti ekologinės produkcijos perdirbimą, taip didinant ūkių sukuriamą pridėtinę vertę. Siekiant ekologinių ūkių plėtros ir atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje vyksta ūkių stambėjimas, rekomenduojama teikiamą paramą diferencijuoti pagal ūkių plotą. Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei paramai.</p>	
3.	<p>Ekologinių ūkių struktūroje smulkūs ūkiai sudaro didžiąją dalį paramos gavėjų (apie 90 proc. veiklą vykdo iki 200 ha ploto ūkiuose), kuriems skirta apie 60 proc. paramos. Tai rodo, kad didelė dalis paramos atitenka vos 10 proc. paramos gavėjų.</p>	<p>Rekomenduojama nusistatyti prioritetus, kurie nurodytų, kokių tikslų siekiama ekologinio ūkininkavimo sektoriuje. Jeigu siekiama didinti ekologinių ūkių užimamą plotą bendroje žemės ūkio paskirties žemėje, tuomet paramos diferencijavimas nėra tinkama priemonė, kadangi ekologinio ūkininkavimo plotų didinimui bendroje žemės ūkio paskirties žemėje didesnę įtaką turi didesni ūkiai, kurie ir toliau stambėja (paramos diferencijavimas galėtų turėti poveikį šių ūkių pasirinkimui dėl ekologinio ūkininkavimo tęstinumo – negaudami paramos / gaudami ženkliai mažesnę paramą šie ūkiai galėtų nutraukti ekologinį ūkininkavimą, todėl būtų prarandami dideli ekologinių ūkių plotai). Jeigu norima užtikrinti paramą smulkiems ir vidutiniams ūkiams, remti ekologiškus šeimų ūkius, užtikrinti produkcijos įvairovę, tuomet parama</p>	1.3, 4.3

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
		turėtų būti diferencijuojama, tačiau paramos mažinimo dydis turėtų būti pagrįstas ekonominiais skaičiavimais. Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei paramai.	
4.	Mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ekologinį ūkininkavimą vykdo $\frac{3}{4}$ paramos gavėjų, tačiau ūkininkams neretai trūksta praktinių žinių ir konsultacijų, kokios produkcijos auginimas tokiose vietovėse kurtų didžiausią naudą.	Rekomenduojama ūkininkams teikiamus mokymus ir konsultacijas susieti su praktika bei konkrečiais praktiniais ūkininkų poreikiais. Taip pat rekomenduojama sudaryti galimybes ūkininkus vienijančioms struktūroms (pvz., kooperatyvams) gauti paramą mokymų ir konsultacijų vykdymui. Taip pat siūloma svarstyti galimybę, kad prieš gaunant paramą ūkininkai turėtų būti pasidarę savo valdomų plotų dirvožemio tyrimus, atsižvelgiant į dirvožemio tipą būtų pasirenkama tinkamesnė ūkio specializacija, auginama produkcija. Tyrimų išlaidos turėtų būti kompensuojamos. Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei ir investicinei paramai.	1.5
5.	Skiriamų sankcijų bei patvirtinamų paraiškų santykis visu laikotarpiu išliko stabilus. Tai rodo, kad sankcijos nėra efektyvios ir neskatina pareiškėjų laikytis numatytų įsipareigojimų. Pažymėtina, kad sankcijos neretai yra skiriamos už įsipareigojimų, kurie numatomi keičiamose taisyklėse, nesilaikymą.	Nors sankcijos laukto efekto nesukūrė – jų skaičius išlieka stabilus ir sankcijos yra kartojamos, rekomenduojama tęsti sankcijų taikymą, tačiau jų nedidinti. Rekomenduojama efektyviau taikyti kitas priemones, kurios padėtų sumažinti skiriamų sankcijų kiekį (pvz., daugiau praktinių mokymų, individualių konsultacijų pavieniams ūkininkams ar ūkininkų grupelėms). Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei ir investicinei paramai.	1.6
6.	Pagal priemonę įgyvendinamos intervencijos sukūrė teigiamą poveikį biologinės įvairovės atkūrimui, išsaugojimui ir didinimui, vandens kokybės gerinimui, dirvožemio erozijos bei žemės ūkyje išmetamo ŠESD kiekio mažinimui.	Siekiant geriau įvertinti paramos poveikį, rekomenduojama užtikrinti susijusių duomenų patikimumą, kurie leistų tiksliau nustatyti poveikį (pvz., trūksta dirvožemio stebėjimo sistemos – ekologiniuose ūkiuose atliekamų tyrimų rezultatai turėtų surenkami ir agreguojami).	1.7 – 1.11
7.	Teikiama parama sudarė sąlygas ekologinės gamybos ūkiams pasiekti teigiamus pelno rezultatus. Negaunant paramos pelnas būtų neigiamas ir ekologinės gamybos sektorius mažėtų, nes ūkininkams neapsimokėtų vykdyti šios veiklos.	-	1.12
8.	Priemonės įgyvendinimo stebėsenos rodikliai parodo tik priemonės	Rekomenduojama stebėsenai papildomai naudoti rodiklius, susijusius	1.13

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
	rezultatyvumą, tačiau neatspindi pagal priemonę skirtos paramos efektyvumo.	su paremtuose ūkiuose užauginta produkcija, jos perdirbimu ir vartojimu (pvz., ekologinių ūkių produktyvumo pokytis, proc., paremtų ūkininkų, perdirbančių produkciją savo ūkiuose, skaičius (vnt.) ir dalis nuo bendro paremtų ūkininkų skaičiaus (proc.), Lietuvoje perdirbtos ekologiškos produkcijos dalis nuo visos paremtuose ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos (proc.), ekologiškos produkcijos suvartojimas šalyje (kg/asm.), ekologiškos produkcijos suvartojimas viešajame maitinimo sektoriuje nuo bendro suvartojimo (proc.), paremtuose ekologiniuose ūkiuose užaugintos produkcijos tiekimas vidaus rinkai (t), dalis nuo visos užaugintos produkcijos (proc.), paremtų ūkininkų, dalyvaujančių kooperatyvų veikloje, skaičius (vnt.) ir dalis nuo bendro paremtų ūkininkų skaičiaus (proc.)). Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei paramai.	
Tyrimo uždavinys Nr. 2 – Įvertinti kitų programos priemonių indėlį skatinant ekologinį ūkininkavimą			
9.	Didžiausią indėlį skatinant ekologinio ūkininkavimo veiklą turėjo priemonės, kurių intervencijos buvo skirtos žemės ūkio konkurencingumui didinti, ūkių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui ir aplinkosauginių tikslų įgyvendinimui, jaunųjų ūkininkų ir smulkių verslų palaikymui, ūkininkavimui nepalankiose vietovėse paremti.	Rekomenduojama didinti priemonių, kuriančių didesnę pridėtinę naudą (pvz., bendradarbiavimą skatinančios priemonės, investicijas į žemės ūkių produktų perdirbimą skatinančios priemonės, inovacijų diegimą skatinančios priemonės), paklausą tarp ekologinį ūkininkavimą vykdančių subjektų. Skatinimas galėtų būti vykdomas suteikiant pirmumo balus ir / ar didesnę finansavimą. Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	2.1, 2.3
10.	Priemonės, susijusios su konsultacijomis ir mokymais skatinant ekologinį ūkininkavimą bei kompetencijų ugdymu, vertinamos kaip nepakankamai efektyvios.	Rekomenduojama ūkininkams teikiamus mokymus ir konsultacijas susieti su praktika bei konkrečiais praktiniais ūkininkų poreikiais. Reikalingi mokymai ir konsultacijos moderniai prekybai aktualiomis temomis (marketingas, elektroninė komercija ir kt.). Taip pat rekomenduojama sudaryti galimybes ūkininkus vienijančioms struktūroms gauti paramą mokymų ir konsultacijų vykdymui. Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	2.1, 2.5

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
11.	Teikiama parama sudaro sąlygas ekologinio gamybos sektoriaus konkurencingumo stiprinimui. Vykdomos intervencijos nukreiptos į ūkininkų kvalifikacijos kėlimą, geresnį prisitaikymą prie rinkos pokyčių, verslumo skatinimą, inovacijų diegimą, didesnės pridėtinės vertės produkcijos gamybą, infrastruktūros gerinimą, ūkių kooperaciją.	Konkurencingumo vertinimui rekomenduojama kaupti ir sisteminti rodiklius, susijusius su paremtuose ūkiuose užaugintos produkcijos perdirbimu ir vartojimu.	1.13, 2.2
12.	Šalyje beveik nevyksta ekologinės produkcijos perdirbimo plėtra, kadangi žemės ūkio struktūroje vyrauja smulkūs ūkiai, kurie dėl žinių, pagaminamos produkcijos apimčių bei reikalingos infrastruktūros trūkumo nevykdo perdirbimo veiklos.	Rekomenduojama skirti didesnį dėmesį smulkių ir vidutinių ūkių bendradarbiavimui, skatinant veiklą vykdyti jungtinės veiklos būdu (pvz., jungiantis į kooperatyvus, ūkines bendrijas ir pan.). Reikalinga informacijos sklaida dėl jungtinės veiklos teikiamos naudos, mokymai lyderiams nustatyti. Tai pat siūloma svarstyti galimybę įsigyjant perdirbimui skirtą infrastruktūrą numatyti kriterijų ir skirti papildomus balus kooperatyvams ar kitoms ūkininkų jungtinės veiklos formoms. Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	2.4, 4.4
Tyrimo uždavinys Nr. 3 – Įvertinti Lietuvos ir pagal programą remiamų ekologinių ūkių produktyvumą (pagal visas susijusias Programos priemones, įskaitant priemonę „Ekologinis ūkininkavimas“)			
13.	Nors teikiama parama sudarė prielaidas ekologinių ūkių, perdirbimo įmonių konkurencingumo didėjimui, tačiau poveikis vertinamas kaip nepakankamas.	Konkurencingumo didinimui reikalingas efektyvesnis skatinimas užaugintą produkciją perdirbti, kadangi tokiu būdu sukuriama didžiausia pridėtinė vertė. Skatinti galima ne tik skiriant daugiau atrankos balų tiems, kurie planuoja perdirbti produkciją, bet ir didinant ekologiškų produktų vartojimo paklausą – taikant vartotojų švietimą ir edukacines kampanijas, didinant viešojo maitinimo sektoriuje įsigyjamos ekologiškos produkcijos apimtį). Taip pat reikalingas efektyvesnis ir labiau išreikštas ūkių kooperacijos ar kitos jungtinės veiklos skatinimas (skiriant papildomus balus, prioritetą tiems, kurie perdirba produkciją, dalyvauja trumposiose maisto tiekimo grandinėse, sudaryti tinkamas sąlygas vykdyti sandėliavimą ir logistiką). Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	3.1, 4.4
14.	2014–2020 m. laikotarpiu ekologiniuose ūkiuose produktyvumas svyravo, tačiau šiuos svyravimus dažniausiai lemia ne	-	1.12, 3.2

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
	teikiama parama, o išoriniai veiksniai, pvz., meteorologiniai ir hidrologiniai reiškiniai.		
15.	Teikiama parama prisidėjo prie ekologiškų produktų pasiūlos, tačiau dėl paklausos trūkumo dalis ekologiškos produkcijos yra perdirbama kartu su įprastine produkcija. Pažymėtina ir tai, kad vaisiai bei daržovės sudaro tik apie 2 proc. ekologiniuose ūkiuose užauginamos produkcijos. Tokią situaciją lemia sudėtingas šių produktų sandėliavimas (produkcija greitai genda), pavieniams ūkiams tenkantys dideli transportavimo kaštai, maža paklausa dėl didelių kainų.	Reikalingas didesnis vartotojų švietimas ir edukacinės kampanijos apie ekologinės produkcijos naudą žmonių sveikatai bei aplinkai, viešojo maitinimo sektoriaus skatinimas įsigyti ekologišką produkciją. Taip pat reikia skatinti ūkių bendradarbiavimą, taip didinant jų galimybes rinkai pateikti perdirbtą produkciją. Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	3.3, 3.6, 4.4
16.	Olandijoje ekologinis ūkininkavimas sudaro 3,25 proc. viso ūkininkavimo, į Olandijos kaimo plėtros programą nėra įtraukta priemonė, skirta ekologiniam ūkininkavimui. Ekologiškai ūkininkaujantys gali pasinaudoti kitomis priemonėmis, skirtomis konkurencingumo ir tvarumo investuojant į inovacijas skatinimui.	Dėl skirtingų šalių specifikų nerekomenduojama atsisakyti paramos ekologiniams ūkiams ir toliau tęsti priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ vykdymą bei galimybę naudotis kitomis priemonėmis, kurios skatintų ūkių konkurencingumą.	3.5
17.	Lenkijoje ekologiniam ūkininkavimui skiriama parama diferencijuojama pagal plotą (100 proc. paramos skiriama už plotą iki 50 ha, 75 proc. už plotą nuo 50 ha iki 100 ha, 60 proc. skiriama už didesnę nei 100 ha plotą).	Jeigu Lietuvoje būtų nuspręsta didesnę dėmesį skirti mažiems ir vidutiniams ūkiams, tokiu atveju rekomenduojama sekti Lenkijos pavyzdžiu ir diferencijuoti skiriamą paramą pagal ūkio plotą. Visgi reikėtų įvertinti tai, kad sumažinus skiriamą paramą ekologinio ūkininkavimo plėtra gali dar labiau sulėtėti. Rekomendaciją siūloma taikyti kompensacinei paramai.	3.5, 4.3
18.	Ekologinio ūkininkavimo plėtrai didelę įtaką turi vartotojų noras vartoti ekologišką produkciją, ekologiškų produktų vartojimas viešajame maitinimo sektoriuje.	Rekomenduojama didinti vartotojų ir visuomenės švietimą, vykdyti edukaciją mokymo įstaigose apie ekologiškos produkcijos naudą. Paklausai didinti taip pat reikalinga didinti ekologiškos produkcijos vartojimo skatinimą viešajame maitinimo sektoriuje (darželiai, mokyklos, kariuomenė). Pirkimo sąlygose pagrindinis kriterijus neturėtų būti produkcijos kaina, kadangi ekologiškų produktų kainos dažniausiai yra didesnės, palyginti su neekologiškais maisto produktais, todėl kriterijus turėtų būti susijęs su kokybe.	3.6, 4.4
Tyrimo uždavinys Nr. 4 – Pateikti siūlymus dėl ES paramos ekologinės gamybos sektoriui 2022–2027 m. finansavimo laikotarpiui			
19.	Pagrindiniai veiksniai, prisidedantys prie dirvožemio derlingumo – dirvožemio tyrimai, tinkamas rūšių ir veislių	Siekiant užtikrinti, kad 2022–2027 m. ekologiniam ūkininkavimui teikiama parama būtų tvari, didelis dėmesys turi	4.1

Nr.	Išvados	Rekomendacijos	Skyriaus Nr.
	parinkimas, daugiametė sėjomaina, organinių medžiagų perdirbimas ir tinkami žemės dirbimo metodai.	būti skiriamas dirvožemio tyrimams, kurie parodytų dirvožemio savybes ir atsižvelgiant į tai būtų vykdoma tinkamiausia ekologinio ūkininkavimo veikla. Siūloma svarstyti reikalavimą kartu su paraiškėmis pateikti ir dirvožemio tyrimų rezultatus. Tyrimų išlaidos turėtų būti kompensuojamos. Rekomendaciją siūloma taikyti investicinei paramai.	
20.	Šalyje pasigendama aiškaus ekologinio ūkininkavimo vizijos ir plėtros prioritetų įgyvendinimo plano. Nors Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros Baltojoje knygoje numatytas tikslas iki 2030 m. pasiekti, kad ekologinis ūkininkavimas sudarytų 15 proc., tačiau trūksta konkreto veiksmų plano, kaip tai planuojama pasiekti. Paramos įsisavinimas neturėtų būti prioritetas, siekiant paskatinti ūkius, pereinančius prie ekologinio ūkininkavimo. Ekologinį ūkininkavimą reglamentuojančių teisės aktų keitimas mažina ūkininkų pasitikėjimą ir didina neapibrėžtumą dėl ateities.	Rekomenduojama parengti ekologinio ūkininkavimo šalyje plėtrai ilgojo laikotarpio nacionalinės reikšmės dokumentą, kuriame būtų aiškiai nurodytos priemonės bei veiksmai, siekiant Baltojoje knygoje numatyto tikslo.	4.2
21.	Naujajame finansavimo laikotarpyje kaimo plėtrai numatytas mažesnis finansavimas, todėl būtina priimti strateginius sprendimus dėl paramos diferencijavimo. Tiesioginių išmokų perskirstymas labiausiai paliestų stambiuosius ūkininkus, kurie gauna didžiąją dalį paramos, tačiau perskirstymas padėtų 96 proc. ūkininkų, valdantiems iki 108 ha, dirbti pelningiau, jie būtų labiau gyvybingi ir neatsisakytų žemės ūkio veiklos.	Siekiant kuo mažiau paveikti ekologinių ūkių plėtrą, rekomenduojama tiesiogines išmokas mažinti 25 proc., kai skiriama suma yra nuo 60 tūkst. Eur iki 75 tūkst. Eur.	4.3

Šaltinių sąrašas

1. 2007 m. birželio 28 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ir panaikinantis Reglamentą (EEB) Nr. 2092/91, prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0834&from=LT>
2. 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. Lithuania. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/lt_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf
3. 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. The Netherlands. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/nl_rdp_qnt_summary_v2_0.pdf
4. 2014–2020 Rural Development Programme: Key facts & figures. Poland. Prieiga per internetą: https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/pl_rdp_qnt_summary_v1_1.pdf
5. Area under organic farming. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_02_40/default/table?lang=en
6. Bendra Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonių statistika, prieiga per internetą: https://www.nma.lt/uploads/files/dir3380/dir169/dir8/4_0.php
7. Bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimas Lietuvoje, Žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP%20situacija_%C5%BD%C5%AAM_J_Stak%C4%97nien%C4%97.pdf
8. Ekologinio ūkininkavimo ir kraštovaizdžio tvarkymo programų vertinimas, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Teisine_informacija/Tyrimai_analizes/Studijos/2013-10-15%20Nr_%208P-13-177%20Ekologinio%20%C5%ABkininkavimo%20ir%20kra%C5%A1tovaizd%C5%BEio%20tvarkymo%20program%C5%B3%20vertinimas.pdf
9. Ekologiška produkcija pristatyta vartotojams, Lietuvos ekologinių ūkių asociacija, prieiga per internetą: <http://www.ecofarms.lt/>
10. Ekologiškų ir NKP maisto produktų vartojimo skatinimas ikimokyklinio ugdymo įstaigose, prieiga per internetą: <http://organic.lt/wp-content/uploads/2020/10/Vaik%C5%B3-maitinimas-2020-10-26.pptx>
11. European Environment Agency, Natura 2000 barometer statistics, prieiga per internetą: <https://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/document-library/natura-2000/natura-2000-network-statistics/natura-2000-barometer-statistics/statistics/barometer-statistics>
12. Europos Komisijos komunikatas Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Sąžininga, sveika ir aplinkai palanki maisto sistema pagal strategiją „Nuo ūkio iki stalo“, prieiga per internetą: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:ea0f9f73-9ab2-11ea-9d2d-01aa75ed71a1.0012.02/DOC_1&format=PDF
13. Europos Komisijos pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos valstybių narių pagal bendrą žemės ūkio politiką rengtinių strateginių planų (BŽŪP strateginių planų), finansuotinių iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF) ir iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP), rėmimo taisyklės ir panaikinami Europos Parlamento ir Tarybos

- reglamentai (ES) Nr. 1305/2013 ir (ES) Nr. 1307/2013, prieiga per internetą:
<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9645-2018-INIT/lt/pdf>
14. Europos Sąjungos ekologiškų produktų statistika. Prieiga per internetą:
https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/OrganicProduction.html?select=EU27_FLAG,1
 15. ES saugomų teritorijų tinklas „Natura 2000“, prieiga per internetą:
https://ec.europa.eu/environment/basics/natural-capital/natura2000/index_lt.htm
 16. Geroji patirtis. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos finansuojami projektai. Prieiga per internetą:
http://www.kaimotinklas.lt/uploads/documents/files/Geroji_patirtis_Lietuvos_kaimo_tinklas.pdf
 17. Kaip bus ateityje skirstoma tiesioginė parama žemės ūkiui, prieiga per internetą:
<https://www.nma.lt/index.php/naujienos/kaip-bus-ateityje-skirstoma-tiesiogine-parama-zemes-ukiui/29899>
 18. Ką rodo naujausi agrarinio kraštovaizdžio paukščių stebėsenos ir kaimo plėtros programos poveikio paukščių ir populiacijos tyrimų rezultatai: 2018?, Petras Kurlavičius, Lietuvos ornitologų draugija, prieiga per internetą:
<https://www.dropbox.com/sh/47rdmlqfj3qcxx/AAA4xIj01zKFw0ftUxFqAUqka?dl=0>
 19. Kooperacijos nauda, LR žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą:
<https://zum.lrv.lt/lt/kooperacija-zemes-ukyje/kooperacijos-nauda>
 20. Kokybiškas vaikų maitinimas – ar tik ūkininkų entuziastų ir žemės ūkio ministerijos rūpestis?, prieiga per internetą: https://ukininkopatarejas.lt/kokybiskas-vaiku-maitinimas-ar-tik-ukininku-entuziastu-ir-zemes-ukio-ministerijos-rupestis/?fbclid=IwAR3NoP_I9BqS3ByOIfp56djzKmXhrie84uP0Kgj5Um-PryTG5SaB9yhVktg
 21. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, Ūkių veiklos rezultatai, prieiga per internetą:
https://www.laei.lt/?mt=vt_UADT_tyrimas&straipsnis=482
 22. Lietuva ES bendroje žemės ūkio politikoje po 2020 m. – svarbūs ateities sprendimai, prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/Apklausa%20soc_%20p_%C5%BD%C5%AAM_%C5%A0_Celie%C5%A1ius.pdf
 23. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas „Tvarus Lietuvos žemės ūkis – gyvybingam kaimui“, prieiga per internetą: <https://www.laei.lt/index.php?mt=aktualijos&naujiena=414>
 24. Lietuvos ornitologų draugija, tyrimo „Biologinės įvairovės poveikio rodiklio „Paukščių populiacija žemės ūkio naudmenose 2020–2022 metais“ nustatymas ir biologinės įvairovės kaitos vertinimas“, prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/2020/KPPI%20%20I%20ataskaita_20201214.pdf
 25. Lietuvos kaimo ir žemės ūkio plėtros Baltoji knyga. Nacionalinės politikos iššūkiai, uždaviniai ir veiksmai iki 2030 m., prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Bendroji_zemes_ukio_politika/Baltoji_knyga_2019.pdf

26. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2007%E2%80%932013%20m._programa/KPP2007-2013_LT_2015-12-15.pdf
27. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa. I priedas „Priemonių aprašymai“. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2007%E2%80%932013%20m._programa/KPP2007-2013_1_priedas_LT_2015-12-15.pdf
28. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos 2015 metų pažangos ataskaita. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Programos_stebesena_ir_vertinimas/Ataskaitos/KPP2007-2013_2015_ataskaita.pdf
29. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 6.1). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvas-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>
30. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa (versija 9.1). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvas-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>
31. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programa (v 12.2). Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvas-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/programa-2>
32. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2014–2018 metais vertinimo ataskaita, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20%C4%AFgyvendinimo%202014-2018%20i%C5%A1pl%C4%97stinis%20vertinimas%202019.pdf
33. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos indėlis mažinant neigiamą žemės ūkio poveikį klimato kaitai, prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20itakos%20klimato%20kaitai%20vertinimas%202019.pdf
34. Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įtakos gamtinei aplinkai analizės ir aplinkosauginių rodiklių identifikavimo 2016–2018 metais galutine ataskaita, prieiga per internetą: [https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_ita%20kai%20\(galutine_ataskaita_2019_03_08\).pdf](https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP_ita%20kai%20(galutine_ataskaita_2019_03_08).pdf)
35. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Metinė įgyvendinimo ataskaita 2017.1“. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2017/KPP_2017_ataskaita.pdf

36. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Metinė įgyvendinimo ataskaita 2018.1“. Prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2018/KPP2014-2020_2018_ataskaita.pdf
37. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos įgyvendinimo 2016 m. ataskaita“. Prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Metines%20ataskaitos/2016/KPP2014-2020_MIA_2016.pdf
38. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos 2017 m. rugpjūčio mėn. atsakymas dėl pavedimo Nr. S-2038 įvykdymo
39. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2000 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. 375 dėl Ekologinio žemės ūkio taisyklių patvirtinimo, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.117016/asr>
40. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo, prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b4cccc40e7a811e4a3f4c9665905a1b3/asr>
41. Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinimas, Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, prieiga per internetą:
https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/BZUP_SP_SSGG_2019-09-16.pdf
42. Mažiau palankių ūkininkauti vietovių reforma šalyje, prieiga per internetą:
<https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/maziau-palankiu-ukininkauti-vietoviu-reforma-salyje>
43. Naujų „Natura 2000“ teritorijų privalumai ir trūkumai, prieiga per internetą:
<http://miskininkas.eu/nauju-natura-2000-teritoriju-privalumai-ir-trukumai/>
44. Organic crop area by agricultural production methods and crops, prieiga per internetą:
<https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
45. Organic food and beverages to Poland, prieiga per internetą:
<https://www.marketopportunities.fi/home/2020/organic-food-and-beverages-to-poland?type=business-opportunity&industry=food-and-beverage>
46. Organic operators by status of the registration process (from 2012 onwards), prieiga per internetą:
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ORG_COPTYP_custom_699151/default/table?lang=en
47. Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą (2019 m.), prieiga per internetą: <https://www.nma.lt/index.php/parama/lietuvos-kaimo-pletros-20142020-m-programa/priemoniu-sarasas/parama-investicijoms-i-zemes-ukio-produktu-perdirbima-rinkodara-ir-arba-pletra-2019-m/19766?tab=2>
48. Pasirašyta Baltoji knyga: kad kaime būtų ne tik gamta, žmonės, bet ir pinigų, prieiga per internetą:
<https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/pasirasyta-baltoji-knyga-kad-kaime-butu-ne-tik-gamta-zmones-bet-ir-pinigu>

49. Pranešimas apie Strateginio plano paramos sąlygas, Žemės ūkio ministerija, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT%20Strateginis%20planas%20Paramos%20salygos-apibrezimai.pdf>
50. Statistinė „Ekoagros“ informacija apie 2020 m. sertifikuotus ekologinės gamybos ūkio subjektus, prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/informacija-ekologisku-produktu-vartotojui>
51. Support for organic farming, prieiga per internetą: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wsparcie-rolnictwa-ekologicznego>
52. Šalies gyventojų tyrimas dėl ekologiškų produktų pirkimo, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/tyrimas-atskleide-pirkeju-poziri-i-ekologiskus-produktus>
53. The state of organic food processing in Poland, prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/337388363_The_state_of_organic_food_processing_in_Poland
54. Trumpoji maisto tiekimo grandinė: iš ūkininko – tiesiai vartotojui, prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/trumpoji-maisto-tiekimo-grandine-is-ukininko--tiesiai-vartotojui>
55. UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos 2014–2019 m. įgyvendinimo ataskaita, 2020 m. birželis. Prieiga per internetą: https://zum.lrv.lt/uploads/zum/documents/files/LT_versija/Veiklos_sritys/Kaimo_pletra/Lietuvos_kaimo_pletros_2014%E2%80%932020%20m._programa/Steb%C4%97sena%20ir%20vertinimas/Tyrimai%20ir%20vertinimai/KPP2014-2020%20igyvendinimas%202014-2019_ESTEP_2020.pdf
56. UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas, 2014 m. gegužė, prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesena-ir-vertinimas-1>
57. Ūkininkų ūkių statistika, VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras, prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/valdos-ukiai/statistika/ukininku-ukiu-statistika/>
58. VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras „Lietuvos žemės ūkis. Faktai ir skaičiai“ 2020 m. Nr. 2 (26), prieiga per internetą: <https://www.vic.lt/leidiniai/lietuvos-zemes-ukis-faktai-ir-skaiciai-2007-m/>
59. VŠĮ „Ekoagros“, informacija apie sertifikavimą, prieiga per internetą: <https://www.ekoagros.lt/lt/certificates>
60. VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ ir UAB „ESTEP Vilnius“, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas, 2014 m. gegužė. Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/kaimo-pletra/lietuvos-kaimo-pletros-2014-2020-m-programa/stebesena-ir-vertinimas-1>
61. Žemės ūkio kooperatyvas „Lietuviško ūkio kokybė“, prieiga per internetą: <https://mobilusturgelis.lt/apie-mus/>
62. „ŽŪK „Pienas LT“ pradėjo perdirbti ekologišką pieną, prieiga per internetą: http://pienas.lt/index.php?route=information/information/naujiena&new_id=248
63. ŽŪR pastabos ir siūlymai dėl priemonės „Ekologinis ūkininkavimas“ taisyklių, prieiga per internetą: <https://zur.lt/zur-pastabos-ir-siulymai-del-priemones-ekologinis-ukininkavimas-taisykliu/>

1 priedas

Programos priemonės bei veiklos sritys, pagal kurias vykdomos intervencijos į ekologinius ūkius.

Nr.	Priemonės pavadinimas	Veiklos sritis	Skirta paramos lėšų, mln. Eur	Surinkta paraiškų, vnt	Patvirtinta paraiškų, vnt	Patvirtintų paraiškų dalis
M01	Žinių perdavimas ir informavimo veikla	Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti	6,7	39	23	59%
		Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai	9,3	77	51	66%
M02	Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos	Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis	4,6	5 322	2 885	54%
M03	Žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemos	Parama pirmą kartą dalyvaujantiems kokybės sistemose	1,4	160	115	72%
M04	Investicijos į materialųjį turtą	Parama investicijoms į žemės ūkio valdas	447,3	8 817	5 836	66%
		Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą	80,2	158	73	46%
		Parama pelno nesiekiančioms investicijoms	2	241	144	60%
M06	Ūkio ir verslo plėtra	Parama jaunųjų ūkininkų įsikūrimui	72,7	3 316	1 695	51%
		Parama smulkiems ūkiams	67,9	8 258	6 062	73%
M10	Agrarinė aplinkosauga ir klimatas	Nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimas	5,8	865	727	84%
M12	Su „Natura 2000“ ir vandens pagrindų direktyva susijusios išmokos		19,1	24 168	23 589	98%
M13	Išmokos už vietoves, kuriose esama gamtinių ar kitų specifinių kliūčių	Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama didelių gamtinių kliūčių	332,3	462 283	426 854	92%
		Išmoka ūkininkaujantiems vietovėse, kuriose esama specifinių kliūčių	52,1	38 093	36 796	97%
M16	Bendradarbiavimas	Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti	8,7	35	25	71%
		Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui	7,5	173	64	37%

2 priedas

Interviu respondentų sąrašas:

1. Almantas Liorentas, Lietuvos ekologinių ūkių asociacijos narys, atstovas IFOAM, 2021 m. vasario 4 d.;
2. Virginija Lukšienė, VšĮ „Ekoagros“ direktorė, 2021 m. vasario 5 d.;
3. Saulius Daniulis, Lietuvos ekologinių ūkių asociacijos pirmininkas, 2021 m. vasario 8 d.;
4. Mindaugas Vyskupaitis, UAB „Mėta“ direktorius, 2021 m. vasario 9 d.;
5. Mindaugas Petkevičius, kooperatyvo „Eko tikslas“ direktorius, 2021 m. vasario 10 d.;
6. Arūnas Svitojus, LR žemės ūkio rūmų pirmininkas, 2021 m. vasario 11 d.;
7. Edita Karbauskienė, LR žemės ūkio rūmų ekologijos specialistė, 2021 m. vasario 11 d.;
8. Valentinas Genys, ekologas, 2021 m. vasario 11 d.;
9. Sigutė Stakvilevičienė, Nacionalinės mokėjimo agentūros prie Žemės ūkio ministerijos Žemės ūkio paramos departamento Metodikų rengimo ir koordinavimo skyriaus vyriausioji specialistė, 2021 m. vasario 12 d.